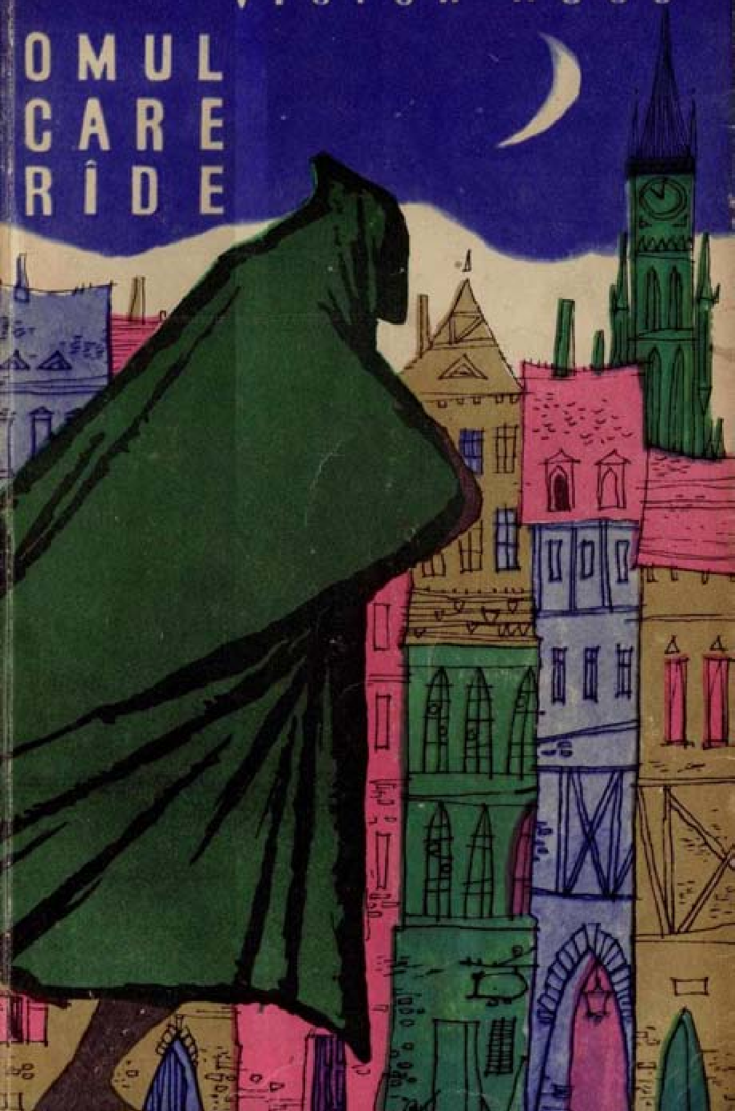
VICTOR HUGO

OMUL CARE RÎDE

VICTOR HUGO

OMUL CARE RIDE

Coperta de
VAL MUNTEANU

VICTOR HUGO
L'HOMME QUI RIT
PARIS
NELSON, ÉDITEURS

VICTOR HUGO

OMUL CARE RÎDE

(Ediţie prescurtată

În romîneşte de
GELLU NAUM

EDITURA TINERETULUI

PREFAȚĂ

Cartea aceasta se numără printre cele mai caracteristice produse ale romantismului activ, printre cele mai curajoase și avansate opere ale lui Victor Hugo, ajuns la deplină maturitate politică și artistică, deși e mult mai puțin cunoscută decît *Notre Dame de Paris* sau *Mizerabilii*, de pildă. E un roman istoric, dar cît de actual părea pentru frămîntata vreme a lui Hugo și cît de actual apare și azi pentru orice orînduire socială nedreaptă, în care cei mulți suferă și cei puțini își tîrăsc fericirea lor trîndavă și inconștientă într-o lume de poleieli artificiale, cu arhitectonică șubredă, gata să se năruie la primul iureș amenințător al valurilor surde născute din durerile celor de jos!

Scrisă în anii exilului de către marele patriot, silit să ia calea străinătății după lovitura de stat din 1851 prin care Napoleon al III-lea (cel mic, în limbajul poetului) transformase republica franceză într-un nou imperiu, *Omul care rîde* avea o semnificație simbolică atît pentru societatea contemporană cît și pentru evoluția viziunii lui Hugo asupra acelei societăți.

După o copilărie și o adolescență trecute sub înrîurirea mentalității legitimiste, promonarhice a mamei sale, poetul, ale cărui timpurii începuturi literare fuseseră încurajate de regele Ludovic al XVIII-lea, se eliberase treptat, sub presiunea marilor evenimente trăite, de prejudecățile dobîndite și pornise pe o cale nouă, aceea a înțelegerii creșterii forțelor populare și a direcției lor istorice.

Născut cînd secolul număra abia doi ani, Hugo a întrezărit în frînturi italiene și spaniole, în țările unde l-au dus misiunile tatălui său, generalul Léopold Sigisbert Hugo, creșterea imperiului napoleonian; a asistat, din perspectiva dureroasă a neînțelegerilor dintre părinți, la căderea tiranului: a văzut restaurația primită cu satisfacție de mama sa și de aristocrația lacomă să-și recîștige

privilegiile, dar cu împotrivire și resentiment de masele populare. Mai tîrziu, a înțeles sensul ciocnirii dintre voința poporului și autoritatea regală în vremea „celor trei glorioase" (revoluția din iulie 1830). De acum datează în opera lui Hugo notele tot mai îndrăznețe antimonarhice și antinobiliare care au dus la interzicerea reprezentării unor piese ca *Marion Delorme* sau *Regele petrece*.

Cu începere de la 1848, concepțiile lui social-politice prind să coincidă, în cea mai mare parte, cu acelea ale maselor. Fostul monarhist devine unul din cei mai vajnici apărători ai celei de-a doua Republici.

In Belgia sau în insulele Canalului Mînecii unde și-a trăit exilul între 1851 și 1870, scriitorul ajuns om politic privea cu durere Franța, privea desfășurarea regimului lui Napoleon al III-lea și-și striga mînia. *Pedepsele*, *Napoleon cel mic* și *Istoria unei crime* au fost răspunsul sfidător al poetului tribun față de instaurarea unei noi tiranii după cea de-a doua Republică. De asemenea, evoluînd pe o linie de gîndire socială începută mai demult cu *Ultima zi a unui comandant* și cu *Claude Gueux*, pledoarii arzătoare în favoarea victimelor societății, Victor Hugo încerca să înțeleagă mersul istoriei contemporane franceze, răsfrînte în conștiințele și destinele oamenilor umili, și scria tot atunci marele roman *Mizerabilii*.

Dar apropierea de Anglia, sub a cărei egidă politică se afla în insulele Mînecii, îi stîrnește un adînc interes și pentru realitățile acestei țări. În timp ce fiul său, François Victor Hugo, dădea o traducere integrală a operelor celui mai mare scriitor englez, el scria studiul *William Shakespeare*, apologie romantică a primei valori literare britanice. Insă Anglia nu era numai Shakespeare. Luptele dinăuntrul țării sale de baștină, care se țineau lanț de la 1789 și arătau astfel neîntreruptul și inevitabilul conflict dintre stăpîni și supușii treziți la viață, îl învățaseră pe Hugo că aparențele de calm, de armonie socială din Anglia erau înșelătoare și că, și acolo ca și pretutindeni, sub stăpînirea celor mari, la adăpostul mult trîmbițatei „justiții britanice", înflorea nedreptatea și suferința.

Și cu aceeași pană răzvrătită cu care scrisese, îngrozit de sălbăticia pedepsei cu moartea, proza umanitaristă și socială din *Ultima zi a unui condamnat* și *Claude Gueux*, fostul monarhist plăsmuiește o carte socială, dar și politică, îndreptată împotriva monarhiei și aristocrației engleze, pornind de la un fapt înfiorător,

mărunt, comis sub patronajul „bunului" rege Iacob al II-lea Stuart. *Omul care rîde* e povestea unui copil a cărui față a fost mutilată pentru ca să nu mai poată fi recunoscut. Practica aceasta, frecventă se pare în istoria vechilor monarhii, era folosită de regi prin intermediul unor executanți obscuri, bandele de *comprachicos*, recrutați, în cea mai mare parte, din spanioli, în scopul îndepărtării unor rivali periculoși sau temuți.

Lordul Clancharlie, care preferase să se exileze pe pămînt elvețian și să trăiască sărac pînă la sfîrșitul zilelor lui decît să presteze jurămînt monarhului și să abjure astfel convingerile lui republicane și credința față de Cromwell, trecea în ochii regilor restaurației engleze drept un rebel și un indezirabil. De aceea fiul și moștenitorul său trebuia să dispară din orizontul politicii engleze. Și metoda cea mai „umană" a fost aceea a vînzării lui unei bande de *comprachicos*, care i-au pus pe față, din primii ani ai vieții, pecetea grotească, monstruoasă, a rîsului perpetuu.

Părăsit pe platourile sinistre de la Portland de banda care fuge, copilul ajunge, după amare peripeții și purtînd în cele din urmă în brațe și o fetiță găsită, la cabana filozofului vagabond Ursus. Aci, în sărăcia comediantului ambulant, Gwynplaine și Dea, fetița oarbă, își vor găsi adăpostul pe care o lume întreagă li l-a refuzat. Mai tîrziu, o dragoste frumoasă și pură se va înfiripa între tineri, iar starea materială li se va îmbunătăți, datorită succesului uriaș al mutilatului. Rîsul său forțat, rictusul tragic de care nu se mai poate despărți, îl fac de un comic irezistibil. Unde apare Gwynplaine se dezlănțuie hohote de rîs nesfîrșite. Și deodată, armonia celor trei săraci fericiți e tulburată de intervenția bunului plac al celor puternici. Mîna implacabilă a justiției engleze, îndreptată de un curtean intrigant, Barkilphedro, descoperă în Gwynplaine pe lordul Fermain Clancharlie și-l smulge de lîngă ființele dragi, aruncîndu-l în mijlocul minciunii cu aparențe de măreție, în mijlocul viciului și desfrîului, acoperit de masca luxului rafinat. El e repus, peste noapte, în drepturile lui de lord, pentru a sluji intenția răzbunătoare a reginei care vrea să înjosească pe preafrumoasa și excentrica ei soră, ducesa Josiane, căsătorind-o cu monstrul Gwynplaine. Fostul saltimbanc intră în Camera Lorzilor și, plin de toate suferințele semenilor săi, crede că a găsit prilejul să deschidă ochii celor mari asupra crudelor adevăruri ale vieții sociale. Într-o ședință a Camerei, el încearcă să spună, cu sinceritate totală, su-

grumat de lacrimi, durerile lui și ale celorlalți între care trăise pînă atunci. Dar fața lui diformă, masca lui veșnic rizătoare acoperind străfunduri de nefericire umană și socială, îi umple pe nobilii inconștienți de o veselie fără seamăn. Un hohot unanim răspunde adevărurilor strigate de Gwynplaine, care-și vede astfel ruinate înaltele sale intenții umanitare. Atunci el se hotărăște să pună capăt coșmarului în care fusese tîrît și să se întoarcă la ai săi. Reintîlnirea cu Ursus și Dea, îmbarcați pe o corabie olandeză, e luminoasă, dar fragila făptură a oarbei e copleșită de prea marea bucurie a revederii și ea moare. Gwynplaine o urmează de îndată, părăsind împreună cu ea o lume în care fericirea nu e îngăduită oamenilor de rînd.

Opera aceasta, întemeiată pe o documentare prealabilă deosebit de minuțioasă și apărută în 1869, face parte, prin tematică și concepții, din aceeași familie cu *Ultima zi a unui condamnat*, cu *Claude Gueux*, cu *Mizerabilii*, cu *Oamenii mării* și atîtea altele care afirmă cu violență conflictul fundamental pentru romantici, dintre om și societate.

Un scriitor francez spunea că toată opera lui Hugo e apărarea unui decăzut, a unui proscris împotriva opresorilor, fie că e vorba de un proscris prin naștere, fie că e vorba de un proscris printr-o diformitate care face din purtătorul ei o lepădătură în fața lumii.

Eroul romanului de față e un proscris și prin naștere, și prin diformitate. El e fiul lordului rebel Clancharlie și e contestat de nobili atît din pricina convingerilor republicane ale tatălui său, cît și din pricina propriei sale vieți de comediant vagabond. În același timp, el e, ca și Triboulet sau Quasimodo, diformul, monstrul.

Spre deosebire însă de eroii anteriori ai operei lui Hugo, Gwynplaine deține o diformitate care, nefiind înnăscută, nu face apel numai la sentimentele de milă ale cititorului. El e un mutilat, victimă a unei josnice mașinațiuni politice; de aceea diformitatea lui se transformă, sub condeiul patetic al scriitorului, într-un simbol, așa cum arătam mai sus. *Omul care rîde* e simbolul poporului apăsat, al realităților sociale adînci, ignorate de cei mari. În discursul ținut în Camera Lorzilor și care concentrează toate capetele de acuzare ale poporului împotriva monarhilor și aristocrației, Gwynplaine strigă: „Ziceți că sînt un monstru? Nu, eu sînt poporul... Eu sînt un simbol. Voi, imbecili atotputernici, deschideți

ochii! Eu reprezint omenirea aşa cum au făcut-o stăpînii ei. Omul este mutilat. Ceea ce mi s-a făcut mie i s-a făcut neamului omenesc. I s-au schilodit drepturile, justiţia, adevărul, raţiunea, inteligenţa, aşa cum mi s-au schilodit mie ochii şi urechile; ca şi mie, i s-a vîrît în inimă o cloacă de mînie şi de durere, şi i s-a pus pe faţă o mască de mulţumire... Episcopi, pairi şi prinţi, poporul este cel care pe dinăuntru suferă iar pe dinafară rîde, my lords, vă spun, poporul sînt eu..."

Aşadar, eroul de două ori proscris, victimă a autorităţii regale, e ridicat la rangul de simbol popular. Hugo strînge în soarta lui Gwynplaine toate suferinţele năpăstuiţilor şi le aruncă în faţa linguşitorilor, însoţite de o ameninţare profetică în care mijeşte încrederea nezdruncinată într-o lume a judecăţii şi a dreptăţii mult aşteptate: „Va veni ceasul cînd o zvîrcolire va sparge asuprirea, cînd un răcnet va răspunde huiduielilor voastre. Ceasul acesta a şi bătut, el se numeşte Republică. L-aţi alungat, dar va veni iar... Cutremuraţi-vă! Dezlegarea de neabătut se apropie, unghiile tăiate cresc iar, limbile smulse îşi iau zborul şi se preschimbă în limbi de foc risipite în vîntul beznelor şi urlă în infinit; cei cărora le e foame îşi arată dinţii lor netociţi, raiurile clădite pe iaduri se clatină, e ceasul pătimirilor. Şi ceea ce e sus se pleacă, iar ceea ce e jos se cască. Întunericul cere să devină lumină, osînditul îl discută pe cel ales. Iată poporul care vine, vă spun, omul care se înalţă, sfîrşitul care începe, zorile roşii ale cataclismului..."

În imagini grandioase, apocaliptice, anume alese pentru a sugera măreţia judecăţii care se apropie, în stilul grandilocvent, profetic, se exprimă toată puterea revoltei romantice şi viziunea globală, nediferenţiată dar justă a lui Hugo asupra viitorului popoarelor. Ascultîndu-i frazele, auzi parcă pe unii romantici ai noştri, pe Bălcescu, dar mai ales pe Russo, zugrăvind cu mijloace stilistice asemănătoare, înflăcărate, revoluţiile viitoare.

Critica necruţătoare a societăţii engleze din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea e întreprinsă în această carte sumbră şi zguduitoare cu toate procedeele artistice puse la îndemînă de arsenalul romantic. Situaţiile extreme, contrastele dramatice, paradoxele uluitoare

sînt cultivate cu neistovită energie, cu pasiune nestinsă de către marele poet romantic.

Mai întîi cartea apare, cu foarte mici excepții de fantezie colorată, ca un enorm tablou în alb și negru, unde siluetele întunecate, mărunte, ale unor oameni covîrșiți de dureri copleșitoare, se proiectează în jocuri violente de clarobscur, pe un fundal uriaș de natură măreață și societate vitregă, ostilă. Ca și Jean Jacques Rousseau, izbit de nedreptățile sociale ale vremii, Hugo strigă prin gura eroului său: „Societatea e mașteră. Natura e mama cea adevărată". De aceea victimele societății sînt de plîns și scriitorul romantic continuă și aci ceea ce făcuse în unele opere de mai înainte: alegîndu-și eroii din lumea oropsiților, a „mizerabililor", orfanul, cerșetoarea, comedianții ambulanți, el utilizează procedee menite să impresioneze, să stîrnească mila adîncă a cititorului, compasiunea. De aci stăruința, uneori excesivă, în situații dramatice, vizibile încă de la începutul romanului. Copilul părăsit în întuneric pe faleza Portland, pe o vreme de furtună îngrozitoare, într-o singurătate absolută, pune în valoare, dramatic, opoziția om-lume, atît de cultivată de romantici.

Înconjurată de forțe potrivnice, surde la durerea ei, făptura omenească e cu atît mai impresionantă. Și întîlnirea cu spînzurătoarea, de care atîrnă o victimă a aceleiași societăți, ca și aflarea cerșetoarei moarte de frig și foame, acoperind cu trupul ei pe fetița-i oarbă, nu fac decît să întărească impresia de deznădejde, de solitudine neajutorată care înconjoară pe copilul abandonat.

Interesant pentru concepția și procedeele artistice ale lui Hugo e faptul că pe ocean, în același timp, în aceeași furtună grandioasă, zugrăvită cu o paletă demnă de Delacroix, pier răufăcătorii, banda care l-a părăsit pe copil, și ei singuri și neajutorați ca și el în mijlocul elementelor dezlănțuite, ridicați deasupra mizerei lor condiții umane, în momentul morții, de căința faptei nelegiuite.

Contrastul mînuit cu măreție de marele teoretician al romantismului, în același scop al realizării unor efecte puternice afective, se află pretutindeni, în personaje, între personaje, în situații.

În primul rînd, eroul e construit pe un contrast de tipul cel mai caracteristic: monstruos în înfățișarea pe care i-au dat-o oa-

menii, Gwynplaine are, de la natură, un conținut sufletesc excepțional: inteligență, gîndire nobilă, puritate, capacitate superioară de a simți. În toată urîțenia lui, ca un alt Quasimodo, el, saltimbancul ambulant, e infinit mai uman, mai sensibil decît frumoșii și depravații lorzi. Alături de el, în îmbinarea tipic romantică, alături de monstru se află, iubindu-l, frumusețea îngerească, Dea, fetița oarbă a cerșetoarei.

Delicata, pura odraslă a unei ființe de la capătul cel mai de jos al societății, e opusă, în curăția ei neprihănită, unei înalte reprezentante a societății aristocratice, ducesei Josiane. Splendida soră a reginei Ana e o frumusețe carnală, stăpînită de instinctele cele mai josnice. Ea îl dorește pe Gwynplaine, în același joc de contraste, tocmai pentru hidoșenia lui, pentru tentația unică pe care i-o oferă acest monstru fizic. Intenția critică în construcția celor două personaje contrastante e evidentă: fiica cerșetoarei e de o curăție care atinge culmile, ducesa e vicioasă fără limite.

Ursus, comediantul vagabond și filozoful popular, atît de înțelept, deși atît de umil, atît de generos, deși atît de mizantrop, care i-a adăpostit, cu toată sărăcia lui, pe cei doi orfani respinși de o lume întreagă, are și el semnificația lui specială, critică. Originalul filozof, prezentat într-o bogată serie de paradoxuri încă de la începutul romanului, impresionant prin gestica retorică ce-l însoțește, gînditor adînc și cunoscător al atîtor lucruri despre natură și oameni, e termenul de contrast față de reprezentanții științei oficiale. Într-o scenă grotească în care Ursus e chemat să dea seamă de activitățile ilicite pe care le practică un teolog, un medic și un jurist, plini de o morgă uriașă, ascunzînd o ignoranță pe aceeași măsură, sînt făcuți de rușine de abilitatea și iscusința răspunsurilor aceluia.

Situațiile sînt concepute pe aceeași linie de gîndire critică. Vagabondul, care devine puternic și bogat peste noapte, printr-un concurs oarecare de împrejurări, e un procedeu foarte frecvent în literatură. E suficient să menționăm *Prinț și cerșetor* de Mark Twain. Dar la Hugo lucrurile se desfășoară cu un patos tragic caracteristic. Eroul, pornit de foarte jos și ajuns sus de tot pe scara socială, dorește să schimbe fața lumii prin chemarea fierbinte adresată umanității

celor mari și nu izbutește fiind hulit și batjocorit. Prăbușirea iluziilor umanitare ale lui Gwynplaine îl duce pe erou spre moarte.

În desfășurarea acestui procedeu fundamental de compoziție, punctul culminant îl constituie scena din Camera Lorzilor, construită cu o știință specială și cu o îndelungată pregătire de autor.

Hugo, care teoretizase în prefața la *Cromwell* (1827) necesitatea îmbinării sublimului cu grotescul pentru realizarea unui maximum de emoție, încearcă, în scena cheie a cărții de care ne-am mai ocupat, această îndrăzneață alăturare. Gwynplaine, saltimbancul devenit lord Clancharlie, înalță glasul său acuzator, vorbind de mizeria poporului, în mijlocul solemnei Camere a Lorzilor, stîrnind cu cuvintele cele mai adevărate și mai tragice rîsul omeric, zguduitor. E adevărat că se simte șarja în această scenă, așa cum se simte excesul de retorică în multe pasaje din carte, așa cum prezența permanentă a scriitorului uneori obosește, motive care au dus de altfel la prescurtarea romanului în zilele noastre. Dar geniul lui Hugo învinge prin comunicarea unui mesaj înălțător de adevăr și umanitate în spusele saltimbancului. Iar uneori tocmai retorica specific romantică și hugoliană este instrumentul de transmisie a aceleiași permanente intenții critice. E vorba de acele fragmente foarte interesante pentru folosirea de către Hugo a ironiei romantice, a mult gustatului „witz" romantic, și în care poetul minimalizează în realitate ceea ce laudă în aparență și înalță ceea ce umilește. În pagini întregi, autorul face așa-zisul „elogiu" al restaurației monarhiei engleze și al păstrării *statu quo*-ului, în fapt dărîmînd tot eșafodajul absurd și artificial al acestei instituții și lăudînd republica (mult dragă inimii lui Hugo) și pe bătrînul și originalul ei susținător, lordul Clancharlie, tatăl lui Gwynplaine.

Cum se vede, tema, intriga, compoziția, personajele, situațiile, descrierile de natură sau de interioare (unde apare o imaginație bogată și colorată ca cea din volumul de versuri *Orientalele*), totul, pînă în cele mai neînsemnate amănunte, e pus în slujba marilor idei de dreptate socială. Scriitorul a strîns în această carte toate amintirile întunecate ale nedreptăților pe care le-a întîlnit în etapele cele mai deosebite ale vieții sale: imaginile spînzurătorilor pentru răzvrătiți, imaginile proscrișilor condamnați, fragmente din existen-

țele „mizerabililor” sau ale celor mari și pe toate le-a topit în creuzetul verbului său puternic. Un suflu de umanitate uriașă și de răzvrătire furtunoasă, prometeică, scaldă această povestire sumbră, zguduitoare, despre oamenii sărmani care nu și-au putut ascunde mărunta lor fericire decît dincolo de moarte.

Și în *Omul care rîde*, Hugo, „ecoul sonor” al vremii sale, a predicat, ca în toată opera sa, compasiunea și dreptatea socială; dar de data aceasta, însuflețit de convingerile democratice și republicane cele mai ferme, a făcut-o cu o ardoare imperioasă, cu o dragoste de oameni care impune admirație și recunoștință.

ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA

PRIMA PARTE

MAREA ȘI NOAPTEA

DOUĂ CAPITOLE PRELIMINARE

I. URSUS

II. COMPRACHICOS

I. URSUS

I

Ursus şi Homo erau legaţi printr-o strînsă prietenie. Ursus era un om, Homo un lup. Firile lor se potriviseră. Omul fusese cel care îi dăduse nume lupului. Pesemne că tot el îşi alesese şi pentru sine un nume: găsind că *Ursus* i se nimereşte lui, găsise *Homo* nimerit pentru fiară. Însoţirea asta a omului şi a lupului îşi scotea pîinea din bîlciuri, din hramurile parohiilor, din colţurile uliţelor unde e gloată mare de trecători, şi din nevoia pe care o încearcă pretutindeni oamenii să asculte braşoave şi să cumpere leacurile şarlatanilor. Lupul, supus şi binevoitor la poruncă, plăcea mulţimii. Domesticirile sînt lucruri plăcute la vedere. Suprema noastră mulţumire e să ni se perinde pe dinaintea ochilor toate soiurile de domesticiri. Din pricina asta se strînge atîta mulţime de oameni în calea alaiurilor regale.

Ursus şi Homo umblau din răspîntie în răspîntie, din pieţele Aberystwythului în pieţele Jedburghului, din ţară în ţară, din comitat în comitat, din oraş în oraş. Cînd se sfîrşea un tîrg, treceau la altul. Ursus locuia într-o prăpădită de baracă pe roate pe care Homo, îndeajuns de civilizat, o tîra ziua şi o păzea noaptea. Pe uliţele mai greu de străbătut, cînd trebuia să urce la deal, cînd întîlneau în cale prea multe dîre de roţi şi prea mult glod, omul îşi petrecea chinga hamului pe după gît şi trăgea frăţeşte, umăr la umăr cu lupul. Îmbătrîniseră astfel împreună. Nopţile şi le petreceau pe unde nimereau, prin vreo paragină, prin vreo poiană, la vreo răspîntie de drumuri, la gura cătunelor, la por-

țile orașelor, prin hale, prin vreo alee umbrită de ulmi, la marginea parcurilor, prin maidanele din preajma bisericilor. Cînd droaga lor poposea în vreun bîlci, cînd cumetrele dădeau fuga să caște gura, cînd curioșii se îngrămădeau în jurul lor, Ursus vorbea într-una gesticulînd cu emfază, Homo aproba. Homo, cu un taler de lemn în bot, făcea politicos cheta. Își scoteau pîinea. Lupul știa carte, omul de asemenea. Lupul fusese dresat de om sau se învățase singur să facă felurite drăgălășenii de lup, care le aduceau mai mulți bani. „Mai cu seamă fii atent să nu degenerezi în om" — îi spunea prietenul lui.

Lupul nu mușca niciodată, omul mușca numai uneori. Cel puțin Ursus avea pretenția că mușcă. Ursus era mizantrop, și, ca să-și vădească și mai mult mizantropia, se făcuse măscărici de bîlci. Nici vorbă, asta îi dădea și putința să trăiască, stomacul avîndu-și cerințele lui. În plus, măscăriciul acesta mizantrop, fie ca să se complice, fie ca să se completeze, era vraci. Vraci nu înseamnă însă mare lucru. Ursus era ventriloc. Putea fi văzut vorbind fără să miște buzele. Copia de minune accentul și felul de a rosti cuvintele al primului venit; imita într-atît de bine vocile, încît ai fi putut jura că-i auzi vorbind chiar pe cei imitați. Știa, de unul singur, să redea zarva unei mulțimi, fapt care îi dădea dreptul la titlul de *engastrimyth*. Și el își lua acest drept. Reproducea sunetele mai multor soiuri de păsări, călătoare, ca și el; și izbutea ca, uneori, să te facă să auzi, după cum îi era voia, fie o piață plină de larmă amețitoare, fie o pășune plină de mugete animalice. Ursus era ager la minte, curios și înclinat spre explicațiile neobișnuite, cărora noi le spunem basme. El părea să creadă cu tot dinadinsul în ele. Neobrăzarea aceasta făcea parte din șireteniile lui răutăcioase. Se uita în palma cutăruia, deschidea o carte la întîmplare, și trăgea concluzii, prezicea viitorul, învăța că e primejdie mare dacă întîlnești o iapă neagră, dar că e și mai mare primejdie dacă te-auzi, în clipa cînd por-

nești la drum lung, strigat de vreunul care nu știe încotro te duci. Se intitula „neguțător de superstiții". Spunea: „Între arhiepiscopul de Canterbury și mine există o deosebire: eu mărturisesc ce sînt". Și a tot spus așa pînă cînd arhiepiscopul, pe drept cuvînt indignat, l-a chemat la el într-o bună zi; dar Ursus, dibaci, l-a dezarmat pe sfinția sa recitîndu-i o predică de el, de Ursus, pentru ziua de Crăciun, pe care arhiepiscopul, încîntat, a învățat-o pe dinafară, a rostit-o în biserică și a publicat-o, ca și cum ar fi făcut-o el, arhiepiscopul. În schimb, i-a dăruit iertarea.

Ursus avea o retortă și un vas de alchimist. Vindea leacuri universale. Se povestea despre el că, pe vremuri, fusese închis oleacă la Bedlam; i se făcuse cinstea de a fi luat drept smintit, dar îi dăduseră drumul observînd că nu e decît poet. Pesemne că povestea asta nu era adevărată; doar avem toți de îndurat de pe urma unor asemenea născociri.

Adevărul e că Ursus făcea caz de știința lui, avea gusturi alese și era un încercat poet latin. Atîta știință nu putea să ducă decît la foame. Școala din Salerno zice: „Mănîncă puțin și des". Ursus mînca puțin și rar; astfel, pe jumătate se supunea preceptului, pe jumătate nu; dar vinovat era publicul care nu se grămădea totdeauna și nu tîrguia prea des. Ursus spunea: „Scuiparea unei cugetări te ușurează. Lupul își ușurează inima prin urlet, oaia prin lînă, pădurea prin pitulice, femeia prin dragoste, iar filozoful prin maxime". La nevoie, Ursus făcea comedioare pe care mai că le juca; asta îl ajuta să vîndă leacurile. Așa, printre alte opere, compusese și una eroică, în cinstea cavalerului Hugh Middleton care, în 1608, adusese o gîrlă la Londra. Gîrla aceasta stătea liniștită în comitatul Hertford, la șaizeci de mile de Londra; cavalerul de Middleton veni și o luă; aduse o ceată de șase sute de oameni înarmați cu lopeți și cazmale, începu să scormonească pămîntul, scobind ici, mușuroind dincolo, uneori pînă la douăzeci de picioare înălțime, alteori

pînă la treizeci de picioare adîncime, clădi țevăraie de lemn în aer și, ici-colo, vreo opt sute de poduri, din piatră, din cărămidă, din bîrne; iar într-o bună dimineață, gîrla intră în Londra, care ducea lipsă de apă. Ursus făcu din toate aceste amănunte vulgare o frumoasă convorbire poetico-pastorală între fluviul Tamisa și gîrla Serpentine; fluviul poftea gîrla să vină la el, și-i oferea patul, spunîndu-i: „Sînt prea bătrîn ca să mai plac femeilor, dar sînt destul de bogat ca să le plătesc". Un mod iscusit și galant de-a arăta că sir Hugh Middleton făcuse toate lucrările pe cheltuiala lui.

Ursus era vrednic de admirație în convorbirile cu sine însuși. Neiubitor de oameni și totodată vorbăreț, prin firea lui, avînd dorința să nu vadă pe nimeni și nevoia să-i vorbească cuiva, el o scotea la capăt vorbind cu sine însuși. Se întreba și își răspundea; se înălța în slăvi și se ocăra. Din stradă, îl auzeai vorbind singur, în baracă. Trecătorii, care își au felul lor de a-i prețui pe oamenii inteligenți, spuneau: „E un idiot". El se ocăra uneori, după cum am spus, dar avea, de asemenea, ore cînd își făcea dreptate. Într-o zi, pe cînd își adresa sieși una din aceste scurte cuvîntări, fu auzit strigînd: „Am studiat vegetalul în toate tainele lui, în tulpină, în mugure, în sepală, în petală, în stamină, în carpelă, în ovulă, în sporange. Am adîncit cromatia și osmoza, adică formarea culorii și a mirosului": Fără doar și poate că în certificatul acesta pe care Ursus i-l dădea lui Ursus se afla o oarecare înfumurare neroadă, dar numai cel ce n-a adîncit cromatia și osmoza să arunce prima piatră...

Din fericire, Ursus nu călcase niciodată prin Țările de jos. Acolo, fără îndoială că l-ar fi cîntărit ca să afle dacă are greutatea normală peste care sau sub care un om e vrăjitor. În Olanda, greutatea aceasta era fixată cu înțelepciune, prin lege. Nimic mai simplu și mai

ingenios. Era o probă. Te puneau într-o balanță, și adevărul izbucnea de cum rupeai echilibrul; dacă ai fi fost prea greu, te spînzurau; dacă ai fi fost prea ușor, te ardeau. Și astăzi mai poate fi văzută, la Oudewater, balanța de cîntărit vrăjitorii, dar ea folosește acum pentru cîntărit brînzeturile, într-atît a degenerat religia! Nici vorbă, Ursus ar fi avut de furcă cu balanța asta. În călătoriile lui, el s-a ferit de Olanda, și bine a făcut. Altminteri, credem că n-a ieșit niciodată din hotarele Marii Britanii.

Oricum, fiind prea sărac și prea aspru din fire, și făcînd cunoștință cu Homo într-o pădure, îi venise gustul vieții rătăcitoare. Luase lupul pe cheltuiala lui și pornise cu el, pe drumuri, trăind în aer liber o viață la întîmplare. Era socotit bun vraci și bun saltimbanc; și, se înțelege, trecea și drept vrăjitor; puțin, nu mult; căci, pe vremea aceea, era dăunător să fii socotit prieten cu diavolul. La drept vorbind, Ursus, din patimă pentru leacuri și din dragoste pentru plante, își primejduia viața, dar fiindcă se ducea adeseori să culeagă buruieni de prin desișurile mohorîte, pe unde cresc buruienile lui Lucifer... Altminteri, Ursus, deși om cu înfățișare și fire ciudată, era prea cumsecade ca să atragă sau să alunge grindina, să facă să apară năluci, să ucidă un om prin chinul dansului pînă la istovire, să iște visuri luminoase sau triste și pline de spaimă, să facă să se nască cocoși cu patru aripi; asemenea răutăți îi erau străine. Și n-ar fi fost în stare să săvîrșească anumite mîrșăvii, de pildă, vorbitul limbilor germanice, ebraice sau eline, fără să le învețe, ceea ce e semn de josnică ticăloșie sau de boală firească, pricinuită de vreo vătămare lăuntrică. Ursus vorbea limba latină fiindcă o știa. Iar siriana nu și-ar fi îngăduit s-o vorbească, dat fiind că n-o cunoștea...

În general, pe Ursus nu-l sîcîia poliția. Droaga lui era destul de lungă și destul de largă ca să se poată

culca în ea pe o ladă în care i se aflau catrafusele, destul de sărăcăcioase. Ursus era și proprietarul unui felinar, al mai multor peruci și al cîtorva lucruri agățate în cuie, printre care și niște instrumente muzicale. Mai avea, printre altele, și o blană de urs cu care se învешmînta în zilele de spectacol deosebit; asta numea el a se costuma. Atunci spunea: *„Am două piei: iat-o pe cea adevărată."* Și arăta blana de urs. Baraca pe roate era a lui și a lupului. În afară de ea, de retorta pentru alchimie și de lup, Ursus mai avea un flaut și un soi de violă, din care cînta destul de plăcut. Elixirurile și le prepara singur. Din talentele lui izbutea uneori să-și scoată bani pentru masa de seară. În tavanul chițimiei lui se afla o gaură prin care trecea burlanul unei sobe de tuci, învecinată cu lada atît cît să-i pîrlească lemnul. Soba avea două despărțituri; într-una din ele Ursus făcea alchimie, iar în cealaltă își fierbea cartofii. Noaptea, lupul dormea sub droagă, legat prietenește. Homo avea părul negru, iar Ursus părul sur; Ursus avea cincizeci de ani, dacă nu cumva șaizeci. Împăcarea lui cu soarta omenească mergea pînă acolo încît mînca, după cum fusese văzut, pînă și cartofi, gunoi care pe atunci constituia doar hrana porcilor și a ocnașilor. El îi mînca, indignat și resemnat. Ursus nu era mătăhălos, ci lung, încovoiat și melancolic. Natura îl făcuse să fie trist. Îi venea greu să zîmbească și-i fusese totdeauna cu neputință să plîngă. Îi lipsea mîngîierea asta, lacrimile, ca și leacul neîndestulător al veseliei. Un bătrîn e o ruină gînditoare; Ursus era o astfel de ruină. Limbut ca un șarlatan, slab și uscat ca un profet, gata să explodeze ca o mină încărcată, așa era Ursus. În tinerețea lui fusese filozof la un lord.

Toate acestea se petreceau acum una sută optzeci de ani.

Dar nu mult.

II

...Homo era un lup adevărat, lung de cinci picioare, ceea ce înseamnă o frumoasă lungime pentru un lup chiar și în Lituania; era foarte puternic; avea privirea piezișă, dar nu din vina lui... Înainte de a-l cunoaște pe Ursus și de a avea o cărucioară de tras, își făcea sprinten cele patruzeci de leghe pe noapte. Ursus, întîlnindu-l într-un desiș, lîngă un pîrîiaș cu apă repede, căpătase stimă pentru el văzîndu-l cum pescuiește raci, cu înțelepciune și prudență, și salutase în el un vrednic și autentic lup Kupara, din soiul numit cîine-crabier.

Ursus îl prefera pe Homo ca animal de povară, unui asin. Să-și înhame un asin la droșcă, i-ar fi fost de nesuferit; prețuia prea mult asinii ca să poată face un asemenea lucru. Printre altele, observase că asinul, visător în patru labe puțin înțeles de oameni, are uneori o tresărire neliniștită a urechilor atunci cînd filozofii spun neghiobii. În viață, între gîndirea noastră și noi, un asin înseamnă un martor; și asta e jenant. Ca prieten, Ursus îl prefera pe Homo unui cîine, socotind că lupul vine mai de departe spre prietenie.

Iată de ce Homo îi ajungea lui Ursus. Homo era pentru Ursus mai mult decît un însoțitor, îi era tiz. Ursus îi mîngîia pîntecele supt și spunea: *Mi-am găsit volumul doi.*

Și mai spunea: „Cînd voi fi mort, cine va vrea să mă cunoască n-are decît să-l studieze pe Homo. Îl voi lăsa după moartea mea ca pe o copie leită".

Legea englezească, destul de aspră cu fiarele pădurii, ar fi putut să se lege de lup și să nu-i dea pace pentru îndrăzneala de a umbla prin orașe ca la el acasă; dar Homo profita de imunitatea acordată de un statut al lui Eduard al IV-lea pentru „slugi". *Putea-va orice slugă care își urmează stăpînul să se ducă și să vină în voie.* Printre altele, o oarecare bunăvoință față de lupi rezultase și din moda doamnelor de la curte,

sub ultimii Stuarți, doamne care aveau, în loc de ciini, niște lupi mici și sălbatici, numiți adivi, de talia pisicilor, aduși cu mari cheltuieli din Asia.

Ursus îi transmisese lui Homo o parte din însușirile lui: să stea în picioare, să-și prefacă mînia în proastă dispoziție, să mîrîie în loc să urle etc.; și, la rîndul său, lupul îl învățase pe om ceea ce știa el, adică să se lipsească de casă, de pîine, de foc, să prefere foamea într-o pădure robiei într-un palat.

Locuința lor, un soi de vizuină-trăsură care urma itinerarul cel mai variat, fără să părăsească totuși Anglia și Scoția, avea patru roți, plus o hulubă pentru lup și un soi de mîner pentru om. Mînerul acesta îl foloseau pe drumurile greu de străbătut. Deși clădită din scînduri ușoare, ca o hulubărie, locuința era solidă. În partea de dinainte avea o ușă cu geam și cu un balconaș folosit pentru cuvîntări, tribună și amvon totodată, iar în partea dinapoi o ușă plină, cu o ferestruie mobilă. Lăsarea unei scărițe cu trei trepte, prinsă în balamale și pusă după ușa cu ferăstruie, forma intrarea locuinței, bine încuiată noaptea cu lacăte și cu zăvoare. Ninsoarea și ploile bătuseră din plin droșcabaracă a lui Ursus. Ea fusese zugrăvită, dar nu prea se mai știa cu ce culoare, schimbările anotimpurilor fiind pentru cărucioarele de soiul ei cam ceea ce sînt schimbările domnitorului pentru curteni. Pe vremuri, în partea de dinainte, pe un fel de frontispiciu din scîndurele, se putea descifra această inscripție, scrisă pe fond alb cu litere negre, care, încetul cu încetul, se amestecaseră și se încurcaseră:

„Datorită frecării, aurul pierde anual paisprezece sutimi din volumul său; aceasta e așa numita *pierdere prin frecare*; de unde rezultă că din paisprezece sute de milioane aur circulînd pe toată întinderea pămîntului, se pierde în fiecare an un milion. Milionul acesta de aur devine pulbere, zboară, plutește, e atom, devine respirabil, împovărează, dozează, încarcă și îngreuiază conștiințele, și se amestecă cu sufletele bogaților

făcîndu-le trufașe și cu sufletele săracilor făcîndu-le cumplite".

Inscripția, pălită și ștearsă de ploi și de grija providenței, din fericire nu mai putea fi citită, altminteri poate că, datorită caracterului ei enigmatic și străveziu, filozofia aceasta a aurului respirat n-ar fi fost pe placul șerifilor, armașilor și a căpeteniilor de jandarmi. Legea englezească nu prea știa de glumă pe atunci. Nelegiuit te puteai lesne pomeni. Magistrații erau nemiloși, după datină, cruzimea fiind lucru obișnuit. Iar juzii inchiziției mișunau pretutindeni...

III

În interiorul locuinței se mai aflau încă două inscripții. Deasupra lăzii, pe netezișul peretelui de scînduri spoit cu apă de var, se puteau citi următoarele fraze, scrise cu cerneală și de mînă:

„SINGURELE LUCRURI PE CARE E BINE SĂ LE ȘTII"

„Baronul pair al Angliei poartă un cerc de aur, împodobit cu șase perle.

Coroana începe de la viconte.

Ducele este *preaînalt și preaputernic principe;* marchizul și contele *preanobili și puternici seniori;* vicontele *nobil și puternic senior;* baronul *cu adevărat senior.*

Ducele este *luminăție;* ceilalți pairi sînt *seniorie.*

Pairii sînt inviolabili.

Pairii sînt Camera și curtea, *concilium et curia,* legislatură și justiție.

„Most honourable"[1] e mai mult decît „right honourable".[2]

Lorzii nu depun niciodată jurămînt, nici în fața regelui, nici în fața justiției. Cuvîntul lor e suficient. Ei spun: *pe onoarea mea.*

După o lege de la Eduard al VI-lea, lorzii au privilegiul omuciderii simple. Un lord care ucide un om în mod simplu nu e urmărit.

Baronii au același rang ca episcopii.

Baronia deplină se compune din treisprezece fiefuri nobile și un sfert, fiecare fief nobil fiind de douăzeci de lire sterline, ceea ce înseamnă patru sute de mărci.

Fiii întîi născuți și ai doilea născuți ai viconților și baronilor sînt primii scutieri ai regatului.

Întîii născuți ai pairilor au întîietate asupra cavalerilor ordinului Jaretierei; ai doilea născuți nu au.

Primul născut al unui viconte merge după toți baronii și înaintea tuturor baroneților.

Orice fiică de lord este *lady*. Celelalte fete engleze sînt *miss*.

Toți juzii sînt mai prejos decît pairii. Sergentul poartă o glugă din blană de miel; judele are o glugă de *minuto vario*, adică dintr-o mulțime de pielicele albe, de toate soiurile, în afară de hermină. Hermina e rezervată pairilor și regelui.

Un lord nu poate fi supus la constrîngere corporală. În afară de cazul Turnului Londrei.

Un lord chemat la rege are dreptul să ucidă o căprioară sau două din parcul regal.

Un lord nu poate fi condamnat la amendă decît de către lorzi, și niciodată la mai mult de cinci șilingi, cu excepția ducelui, care poate fi condamnat la zece.

Un lord poate avea în casa lui șase străini. Orice alt englez nu poate avea decît patru.

Un lord poate avea opt butii de vin, fără să plătească dări.

---

[1] Cel mai onorabil (în limba engleză în text) (n. r.).

[2] Destul de onorabil (în limba engleză în text) (n. r.).

Cînd îi place unui lord, poate să formeze un regiment și să-l dăruiască regelui; așa fac înălțimile lor ducele d'Athol, ducele de Hamilton și ducele de Northumberland.

Lordul nu poate fi pus la caznă, chiar cînd e vorba de înaltă trădare.

Lordul e om învățat, chiar cînd nu știe să citească. El știe de drept.

Un duce e însoțit de acoperămîntul numit uranisc, pretutindeni unde regele nu e; vicontele are un uranisc în casa sa; baronul are un capac de încercare ținut sub cupă în timp ce bea; baronul are dreptul să-i fie purtate insemnele de un bărbat în prezența unei vicontese.

Optzeci și șase de lorzi sau fiii întîi născuți din lorzi prezidează optzeci și șase de mese, fiecare de cîte cinci sute de tacîmuri, care îi sînt servite zilnic maiestății sale în palatul său, pe cheltuiala ținuturilor învecinate reședinței regale.

Unui om de rînd care lovește un lord i se taie pumnul.

Lordul este aproape rege.

Regele este aproape Dumnezeu.

Pămîntul este un lordship [1].

Englezii îi spun lui Dumnezeu *mylord*."

În fața acestei inscripții se putea citi o a doua, scrisă la fel:

„SATISFACȚII CARE TREBUIE SĂ FIE DE AJUNS CELOR CE N-AU NIMIC"

„Henry Auverquerque, conte de Grantham, care șade în Camera Lorzilor între contele de Jersey și contele de Greenwich, are un venit de o sută de mii de lire sterline. Senioriei sale îi aparține palatul Grantham-Terrace, clădit în întregime din marmură, și vestit pentru ceea ce se numește labirintul coridoarelor, o cu-

[1] Domnie, stăpînire, (în limba engleză în text) (n. r.).

riozitate în care se află coridorul făcut pe de-a-ntregul din marmură de Sarancolin, coridorul brun, din marmură încrustată cu scoici, adusă de la Astrahan, coridorul alb făcut din marmură de Lani, coridorul negru din marmură de Alabanda, coridorul cenușiu din marmură de Staremma, coridorul galben din marmură de Hesse, coridorul verde din marmură de Tirol, coridorul roșu, pe jumătate vișiniu, din marmură de Boemia și marmură cu scoici fosile din Cordoba, coridorul albastru din marmură de Genua, albastră cu vinișoare albe, coridorul violet din granit de Catalonia, coridorul îndoliat, cu vine alb și negre, din șist de Murviedro, coridorul roz din marmură foioasă de Alpi, coridorul de culoarea perlei din marmură cu scoici de la Nonette, și coridorul de toate culorile...

Richard Lowther, viconte Lonsdale, are ținutul Lowther, în Westmorland, care este înainte de toate fastuos și al cărui peron pare că invită regii să intre.

Richard, conte de Scarborough, viconte și baron Lumley, viconte de Waterford în Irlanda, lord-locotenent și viceamiral al comitatului Northumberland și de Durham, oraș și comitat, are dublul castel din Stansted, cel antic și cel modern, unde poate fi admirat un superb grilaj în semicerc împrejmuind un bazin cu fîntînă țîșnitoare, fără pereche în lume. În plus, mai are și castelul din Lumley.

Robert Darcy, conte de Holderness, are domeniul său din Holderness, cu turnuri de baron, și cu nesfîrșite grădini în felul celor franțuzești, prin care el se plimbă în butcă cu șase cai, avînd înainte doi slujitori călări, așa cum i se cuvine unui pair al Angliei.

Charles Seymour, duce de Somerset, are Somerset-house pe malul Tamisei, care egalează vila Pamphili din Roma. Pe cămin se remarcă două vaze de porțelan din timpul dinastiei Yuen, care prețuiesc o jumătate de milion...

În Yorkshire, Arthur, lord Ingram, viconte Irwin, are Temple-Newsman unde se intră printr-un arc de

triumf și ale cărui largi acoperișuri turtite seamănă cu terasele maure.

Robert, lord Ferrers de Chartley, Bourchier și Louvaine, are în Leicestershire, Staunton-Harold al cărui parc în plan geometric e ca un templu cu fronton; și, în fața lacului, se află marea biserică cu clopotniță pătrată, aparținînd tot seniorici sale.

Laurence Hyde, conte de Rochester, are în Surrey New Park, magnific prin piedestalul sculptat aflat pe fronton, prin gazonul circular împrejmuit de arbori și prin pădurile sale la hotarul cărora se află movila rotunjită cu artă, deasupra căreia străjuiește un mare stejar, vizibil din depărtare.

Philippe Stanhope, conte de Chesterfield, posedă Bretby, în Derbyshire, care are un pavilion cu orologiu, superb, niște cuști de șoimi, niște iepurării, și preaminunate bazine, pătrate sau ovale, dintre care una formează o oglindă, cu două jeturi care ajung foarte sus.

James Cecil, conte de Salsbury, la șapte leghe de Londra are Hatfield-house, cu cele patru pavilioane senioriale, cu turnul clopotului de alarmă în centru și curtea de onoare pavată în alb și negru ca aceea de la Saint-Germain. Palatul, înalt de două sute șaptezeci și două de picioare, a fost clădit pe vremea domniei lui Iacob I de către marele vistiernic al Angliei, care era străbunul contelui de astăzi. Acolo poate fi văzut patul unei contese de Salisbury, neprețuit ca valoare, făcut pe de-a-ntregul din lemn de Brazilia, care este un leac atotputernic împotriva mușcăturii de șarpe și e numit *milhombres*, adică *o mie de oameni*. Pe acest pat stă scris cu litere de aur: *Honni soit qui mal y pense.*[1]

Edward Rich, conte de Warwick și Holland, are Warwick-castle, unde sînt arși stejari întregi în cămine.

---

[1] Hulit fie cel ce se gîndește la rău (în limba franceză în text) (n. r.).

În parohia Sevenoaks, Charles Sackville, baron Buckhurst, viconte Cranfield, conte de Dorset și Middlessex, are Knole, care este mare cît un oraș și se compune din trei palate paralele, unul în spatele altuia, ca rîndurile infanteriei, cu zece creste în scări spre fațada principală, și cu o poartă sub cetățuia cu patru turnuri.

Grimsthorp, în Lincolnshire, cu lunga sa fațadă tăiată de înalte foișoare ca niște țepi, cu parcurile, heleșteiele, fazaneriile, saivanele, pajiștile, liniile de arbori și aleile pentru promenadă, cu pădurile bătrîne, cu întinderile brodate în carcuri și romburi de flori, semănînd a covoare uriașe, cu padocurile pentru curse de cai și cu măreția ocolului unde se întorc butcile înainte de a intra în palat, aparține lui Robert, conte Lindsey, lord moștenitor al pădurii din Waltham.

Up Park, în Sussex, castel pătrat, cu două pavilioane simetrice avînd turnuri pentru clopote de alarmă pe cele două părți ale curții de onoare, aparține preaonorabilului Forde, lord Grey, viconte Glendale și conte de Tankerville.

Newnham Paddox, în Warwickshire, care are două heleșteie dreptunghiulare și un zid cu vitraliu pe patru muchii, este al contelui de Denbigh, care este conte de Rheinfelden în Germania.

William Cavendish, duce de Devonshire, are șase castele, dintre care Chatsworth, cel cu două caturi făcute după cel mai frumos stil grecesc, și printre altele înălțimea sa își are locuința din Londra, unde se află un leu cu spatele întors spre palatul regal.

Ducele de Beaufort are Chelsea, care cuprinde două castele gotice și un castel florentin; el are de asemenea Badmington în Glocester, o reședință de unde pornesc nenumărate alei, ca o stea. Preanobilul și puternicul principe Henri, duce de Beaufort, este în același timp marchiz și conte de Worcester, baron Ragland, baron Gower și baron Herbert de Chepstow.

John Holles, duce de Newcastle şi marchiz de Clare, stăpîneşte Bolsover, al cărui turn pătrat este măreţ, plus Haughton în Nottingham, unde în centrul unui bazin se află o piramidă rotundă imitînd turnul Babel.

Lord Linnoeus Clancharlie, baron Clancharlie şi Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, îşi are temeiul pairiei la castelul Clancharlie, clădit în 914 de Eduard cel Bătrîn împotriva danezilor, plus Hunkerville-house la Londra, care este un palat, plus, la Windsor. Corleone-lodge, care e un alt palat, şi opt seniorii, una la Burton, pe Trent, cu drepturi asupra carierelor de alabastru, apoi Gumdraith Homble, Moricambe, Trenwardraith, Hell-Kerters, unde se află o fîntînă minunată, Pillinmore şi bălţile cu turbă, Reculver lîngă vechiul oraş Vagniacoe, Vinecauston, pe muntele Moil-enlli; plus nouăsprezece burguri şi sate cu scaune de judecată, şi tot ţinutul Pennethchase, care, împreună, îi aduc senioriei sale un venit anual de patruzeci de mii de lire sterline.

Cei o sută şaptezeci şi doi pairi domnind sub Iacob al II-lea, aveau împreună un venit de un milion două sute şaptezeci şi două de mii de lire sterline pe an, ceea ce înseamnă a unsprezecea parte din venitul Angliei".

Lîngă ultimul nume, al lordului Linnoeus Clancharlie, se putea citi următoarea notă, scrisă de mîna lui Ursus: *Rebel; în exil! bunuri, castele şi domenii sub sechestru. Bine lucrat.*

IV

Ursus îl admira pe Homo. Admiri ceea ce îţi este apropiat. Asta e lege.

Bîntuit mereu de furii înăbuşite, iată cum era Ursus înăuntrul lui; să mîrîie într-una, iată-i latura exterioară. Ursus era nemulţumitul universului. Se afla veş-

nic în starea celui ce se împotrivește. Privea universul cu ochi răi. Nu dădea certificat de bună purtare nici oricui, nici pentru orice. Faptul că face miere nu-i aducea albinei iertarea pentru înțepături; un trandafir îmbobocit nu îl făcea să uite vinovăția soarelui pentru vătămările pricinuite de el. E cu putință ca, în sinea lui, Ursus să-l fi criticat din belșug pe Dumnezeu. El spunea: „Nici vorbă, diavolul e pus în mișcare de vreo mașinărie, iar vina lui Dumnezeu e că a dat drumul mașinăriei". Nu-i aproba niciodată decît pe prinți și avea un fel al lui de a-i aplauda. Într-o zi, cînd Iacob al II-lea dărui Fecioarei dintr-o biserică catolică o lampă de aur masiv, Ursus, care trecea pe-acolo cu Homo, și mai nepăsător, strigă, plin de admirație, în fața mulțimii adunate: „E sigur că sfînta Fecioară are mai multă nevoie de-o lampă de aur, decît au nevoie de încălțări copilașii ăștia, aflați aici".

Asemenea dovezi de „credință" și văditul lui respect pentru puterea statornicită pesemne că nu-l ajutau prea mult să-i fie bine privită de magistrați viața vagabondă și întovărășirea cu un lup. Uneori, seara, din simpatie prietenească, Ursus îl mai lăsa pe Homo să-și dezmorțească puțin labele și să rătăcească liber prin preajma locuinței lor: lupul n-ar fi fost în stare să-i înșele încrederea și se purta „în societate", adică printre oameni, cu discreția unui cățeluș. Totuși, cînd ai de-a face cu niște oameni ai ordinii prost dispuși, plimbarea lui ar fi putut pricinui neajunsuri; de aceea Ursus ținea cît mai mult cu putință cinstitul lup în lanț. Din punct de vedere politic, tăblița lui despre aur, devenită indescifrabilă, și altminteri puțin inteligibilă, nu era altceva decît o mîzgălitură de fațadă și nu-l dădea de gol. Chiar după Iacob al II-lea și sub domnia „respectabilă" a lui William și a Mariei, orășelele din comitatele Angliei puteau să vadă trecînd pașnică, de colocolo, liniștita lui baracă. Ursus călătorea liber de la un capăt la altul al Marii Britanii, vînzîndu-și filtrele și fiolele, făcînd, împreună cu lupul său, maimuțăreli de

vraci de răspîntie, și scăpa cu ușurință printre ochiurile lațului întins de poliția de pe atunci în toată Anglia ca să curețe bandele nomade, și mai ales ca să-i prindă în trecere pe „comprachicos".

De fapt, așa se și cuvenea. Ursus nu făcea parte din nici o bandă. Ursus trăia cu Ursus; în singurătatea lui cu sine însuși, unde un lup își mai vîra cu drăgălășenie botul. Cea mai vie dorință a lui Ursus ar fi fost să fie papuaș; neputînd, trăia în singurătate. Singuraticul este un diminutiv al sălbaticului, acceptat de civilizație. Și ești cu atît mai singur cu cît ești mai hoinar. De aici, necontenita lui deplasare. Zăbovirea în vreun loc i se părea domesticire. Își petrecea viața umblîndu-și drumul. Vederea orașelor îi sporea în suflet gustul pentru mărăcinișuri, pentru desișuri, pentru ghimpi și pentru văgăuni în stînci. Locuința lui preferată era pădurea. Și nu se simțea înstrăinat nici în zarva piețelor destul de asemănătoare cu vuietul copacilor. Mulțimea satisface într-o oarecare măsură gustul pentru pustietate. Ceea ce îi displăcea în baraca lui era faptul că avea ușă și ferestre și că semăna a casă. Și-ar fi atins idealul dacă ar fi putut să pună o peșteră pe patru roți, și să călătorească într-o văgăună.

Ursus, după cum am spus, nu zîmbea, dar rîdea cîteodată, chiar destul de des, cu un rîs amar. Zîmbetul înseamnă consimțire, pe cînd rîsul are în el adeseori un refuz.

Marea lui preocupare era ura față de neamul omenesc. Și în ura aceasta era nepotolit. Lămurindu-și ideea că viața e un lucru groaznic, remarcînd suprapunerea flagelurilor, a regilor peste popor, a războaielor peste regi, a foametei peste ciumă, a prostiei peste toate, constatînd o oarecare doză de osîndă numai în faptul că exiști pe lume, recunoscînd că moartea e o eliberare, cînd i se aducea un bolnav, îl vindeca. Avea întăritoare și doftorii pentru prelungirea vieții bătrînilor. Îi lecuia pe ologi și le spunea batjocoritor: „Te-am ridicat în două labe. Și îți urez să mergi vreme îndelungată prin

3*

valea lacrimilor!“ Cînd vedea un sărac murind de foame, îi dădea toţi gologanii pe care îi avea la el, mormăind: „Trăieşte, nefericitule! Mănîncă! Rezistă multă vreme! Nu eu am să-ţi scurtez zilele de ocnă!“ După care, îşi freca mîinile şi zicea: „Le fac oamenilor tot răul de care sînt în stare“.

Prin ferestruia din dosul cărucioarei, trecătorii puteau citi pe tavanul vizuinei această firmă, scrisă înăuntru, dar vizibilă dinafară, cu litere mari şi îngroşate: URSUS, FILOZOF.

II. COMPRACHICOS

I

Cine mai cunoaște astăzi *comprachicos*, și cine-i mai știe sensul?

Comprachicos, sau comprapequenos, era o hidoasă și stranie asociație nomadă, faimoasă în secolul al șaptesprezecelea, uitată în al optsprezecelea, ignorată astăzi... Pentru cine privește istoria în linii mari, pentru cine îi vede mai ales desfășurarea generală, comprachicos se leagă de imensul fapt al sclavajului. Iosef vîndut de frații lui este un capitol al acestei legende. Comprachicos au lăsat urme în legislațiile penale ale Spaniei și Angliei. Ici-colo, în încîlceala obscură a legilor engleze, găsești amprenta acestui fapt istoric monstruos, cum ai găsi urma piciorului unui sălbatic într-o pădure.

Comprachicos, ca și comprapequenos, e un cuvînt spaniol compus care înseamnă „cumpărătorii de copii".

Ei îi cumpărau și îi vindeau.

De furat, nu-i furau. Răpitul copiilor e o altă meserie.

Și ce făceau din copiii aceștia?

Monștri.

De ce monștri?

Pentru rîs.

Poporul are nevoie să rîdă; regii, de asemenea. E nevoie de măscărici la răspîntii, de bufoni la palatele regale. Unuia i se spune Turlupin, celuilalt Triboulet[1].

---

[1] Numele bufonului, personaj din piesa lui Victor Hugo, „Regele petrece" (n. r.).

Eforturile oamenilor ca să-şi facă rost de veselie sînt uneori demne de atenţia filozofului.

Ce schiţăm oare în aceste cîteva pagini de început? Un capitol al celei mai cumplite cărţi, a cărţii care ar putea fi intitulată: *Exploatarea nefericiţilor de către fericiţi.*

II

Un copil, hărăzit să le fie jucărie oamenilor, nici vorbă că a existat. (Şi mai există încă şi astăzi.) În epocile naive şi feroce, procurarea acestui soi de copil constituia o meserie specială. Secolul al şaptesprezecelea, zis marele secol, a fost una din aceste epoci...

Pentru ca omul-jucărie să reuşească, trebuie luat din vreme. Piticul trebuie lucrat de mic. Se folosea copilăria. Dar un copil drept nu prea e amuzant. Un ghebos e ceva mai vesel.

De aici, o artă. Existau crescători. Se lua un om şi se făcea din el un avorton; se lua un obraz omenesc şi se făcea o pocitanie. Ceea ce creştea era înghesuit, îndesat; se plămădeau chipuri. Producţia aceasta artificială de monstruozităţi îşi avea legile ei. Era o întreagă ştiinţă. Să ne închipuim o ortopedie în sens invers. Acolo unde Dumnezeu a pus privirea, meseria aceasta punea strabismul. Acolo unde Dumnezeu a pus armonia, ea punea diformitatea. Acolo unde Dumnezeu a pus perfecţiunea, se repuneau formele neisprăvite ale începutului. Şi, pentru ochii cunoscătorilor, neisprăvitul însemna perfecţiune. Existau asemenea încercări şi în ceea ce priveşte animalele; se născoceau caii bălţaţi. Turenne încălecа un cal bălţat. În zilele noastre nu sînt oare vopsiţi cîinii cu albastru şi cu verde?... Omul retuşează natura, uneori în bine, alteori în rău.

Bufonul palatului nu era decît o încercare de a-l readuce pe om la starea de maimuță. Progres înapoi. Capodoperă de-a-ndăratelea. În același timp, se încerca să se facă din maimuță om. Barbe, ducesă de Cleveland și contesă de Southampton, avea drept paj o maimuțică. La Françoise Sutton, baroneasă Dudley, a opta pairă din banca baronilor, ceaiul era servit de un maimuțoi înveșmîntat în brocart de aur, căruia lady Dudley îi spunea „negrul meu". Catherine Sidley, contesă de Dorchester, se ducea la ședințele parlamentului într-o caretă cu blazon, dindărătul căreia stăteau în picioare, cu boturile în vînt, trei maimuțoi mari, gătiți în livrele. O ducesă de Medina-Coeli, la a cărei deșteptare a luat parte într-o dimineață cardinalul Polus, avea un urangutan care îi punea ciorapii. Maimuțele acestea înălțate în rang aveau rostul să precumpănească oamenii brutalizați și animalizați. Amestecul nefiresc, dorit de către cei mari, dintre om și animal, era subliniat mai ales de pitic și de cîine. Piticul nu se despărțea niciodată de cîine, care era totdeauna mai înalt decît el. Juxtapunerea aceasta se constată într-o mulțime de lucrări de artă destinate palatelor și mai ales în portretul lui Jeffrey Hudson, pitic al Henriettei de Franța, fiica lui Henri al IV-lea și soția lui Carol I.

Degradarea omului duce la diformarea lui. Scoaterea din drepturile cetățenești se completa cu desfigurarea. Unii chirurgi de pe vremea aceea izbuteau din plin să șteargă de pe chipul omului orice urmă de suflu divin. Doctorul Conquest, membru al colegiului din Amen-Street și oaspete nelipsit al chimiștilor din Londra, a scris o carte în limba latină despre această chirurgie de-a-ndăratelea, căreia îi arată procedeele. Dacă l-am crede pe Justus de Carrick-Fergus, inventatorul acestei chirurgii e un călugăr numit Aven-More, cuvînt irlandez care înseamnă *Rîu Mare*.

Piticul electorului palatin, Perkeo, a cărui păpușă — sau spectru — iese dintr-o cutie cu surprize în pivnița

din Heidelberg, era un remarcabil specimen al acestei științe, foarte variată în aplicațiile ei.

Astfel se zămisleau ființele a căror lege de viață era monstruos de simplă: li se îngăduia să sufere, li se poruncea să distreze.

III

Această zămislire de monștri se practica pe scară largă și cuprindea felurite ramuri.

Era trebuitoare sultanului; era trebuitoare papii. Unuia ca să-i păzească femeile; celuilalt ca să-i facă rugăciunile. Soiul necesar era deosebit și nu se putea reproduce singur. Sferturile de oameni erau folositoare voluptății și religiei. Haremul și capela sixtină consumau aceeași specie de monștri, aici cumpliți, dincolo suavi.

În vremurile acelea unii știau să facă lucruri care nu se mai fac astăzi, aveau talente care nouă ne lipsesc și, pe bună dreptate, cei inteligenți vorbesc acum despre decadență. Nu mai știm să sculptăm în carne omenească; asta din pricină că arta schingiuirii se pierde; eram virtuoșii genului, și nu mai sîntem; arta aceasta a fost simplificată într-atîta, încît pesemne că o să dispară cu totul. Tăind membrele oamenilor vii, deschizîndu-le pîntecele, smulgîndu-le măruntaiele, fenomenele erau prinse pe viu și existau descoperiri, nu glumă! Acum însă trebuie să renunțăm la ele, și sîntem lipsiți de progresele pe care călăul le aduce în chirurgie.

Vivisecția de altădată nu se mărginea numai la confecționarea fenomenelor pentru bîlciuri, a bufonilor pentru palate, care măreau numărul curtenilor, a eunucilor pentru sultani sau pentru papi. Ea avea nenumă-

rate variante. Unul din aceste triumfuri era să faci un cocoş pentru regele Angliei.

După datină, în palatul regelui Angliei trebuia să existe un soi de om nocturn, care să cînte ca cocoşul. Straja aceasta, dormind de-a-mpicioarelea, umbla prin palat şi scotea, din ceas în ceas, strigătul cocoşului, repetat de atîtea ori de cîte ori era nevoie ca să înlocuiască un clopot. Omul, ridicat la rangul de cocoş, îndurase pentru asta, încă din copilărie, o operaţie a gîtlejului, care face parte din arta descrisă de doctorul Conquest. Pe timpul lui Carol al II-lea, o salivaţie inerentă operaţiei dezgustînd-o pe ducesa de Portsmouth, se păstră funcţiunea, ca nu cumva să scadă strălucirea coroanei, dar strigătul cocoşului începu să fie scos de un om nemutilat. De obicei, pentru funcţia aceasta onorabilă era ales un vechi ofiţer. Sub Iacob al II-lea, slujbaşul se numea William Sampson Coq, şi primea anual, pentru cîntarea lui, nouă livre, doi şilingi şi şase gologani [1].

IV

Negoţul cu copii în secolul al şaptesprezecelea se completa, după cum am explicat, printr-o industrie. Comprachicos făceau şi comerţul, şi industria. Ei cumpărau copii, prelucrau puţin această materie primă, şi apoi o revindeau.

Vînzătorii erau de toate soiurile, de la tatăl nemernic, vrînd să scape de povara familiei, pînă la stăpînul folosindu-şi herghelia de sclavi. Vînzarea oamenilor era întru totul simplă. În zilele noastre unii s-au luptat ca să menţină acest drept. Pe cît se ştie, nu s-a împlinit încă veacul de cînd electorul de Hesse îşi vindea su-

---

[1] Vezi doctorul Chamberlayne, *Starea prezentă a Angliei*, 1688, Prima parte, cap. XIII, pag. 179 (nota ed. franceze).

pușii regelui Angliei, care avea nevoie de oameni pentru ucis în America. La electorul de Hesse se mergea ca la măcelar pentru cumpărat carne. Electorul de Hesse ținea carne de tun. Prințul acesta își ținea supușii atîrnați de cuie, în dugheană. A cumpăra înseamnă și a vinde. În Anglia, sub Jeffreys, numeroși gentilomi au fost decapitați și rupți în bucăți; torturații au lăsat soții și fiice, văduve și orfane, pe care Iacob al II-lea le-a dăruit reginei, soția sa. Regina le-a vîndut pe aceste *ladies* lui William Penn. E probabil ca și regele să fi avut ceva la sută din tîrgul încheiat. De mirare nu este faptul că Iacob al II-lea a vîndut femeile, ci că Penn le-a cumpărat.

Tîrguiala lui Penn se scuză, sau se explică, prin aceea că Penn, avînd de însămînțat cu oameni un deșert, avea nevoie de femei. Femeile făceau parte din utilajul lui.

Bietele *ladies* au fost o bună afacere pentru preagrațioasa maiestate, regina. Tinerele s-au vîndut scump...

Comprachicos se mai numeau și „cheylas“, cuvînt indian care înseamnă *descoperitori de copii*.

Timp îndelungat comprachicos nu s-au ascuns decît pe jumătate. Sub domnia Stuarților nu erau rău priviți de palat. La nevoie, erau folosiți și din motive de stat. Pentru Iacob al II-lea au fost aproape un *instrumentum regni*.[1] Era pe vremea cînd se ciopîrțeau familiile supărătoare și refractare, cînd se retezau înrudirile sau se suprimau brusc moștenitorii. Uneori, era păgubită o ramură a familiei, în folosul alteia. Comprachicos aveau un talent să desfigureze, care îi făcea necesari politicii. Să desfigurezi prețuiește mai mult decît să ucizi. Mai exista ea și masca de fier, dar era un mijloc prea grosolan. Nu poți să umpli Europa cu măști de fier, pe cîtă vreme măscăricii diformi bîntuie străzile fără să bată la ochi; și apoi masca de fier poate fi smulsă, pe cînd masca de carne stă neclintită. Să te

[1] Instrumentul domniei (în limba latină în text) (n. r.).

mascheze pe veci, cu propriul tău obraz, poate exista oare ceva mai ingenios? Comprachicos lucrau omul cum lucrează chinezii copacul. Aveau secrete, după cum am spus. Aveau dibăcie. Artă pierdută. Din mîinile lor ieşea o pipernicire ciudată. Era ridicolă şi profundă. Atingeau ființa plăpîndă cu atîta inteligență, încît nici ochiul părintelui n-ar mai fi recunoscut-o... Uneori lăsau şira spinării dreaptă, dar refăceau fața. Înlăturau semnele unui copil cum ai înlătura semnul unei batiste.

Produsele destinate bîlciului aveau articulațiile dislocate într-un fel savant. Ai fi zis că nu mai au oase. Aşa se făceau gimnaşti.

Comprachicos îi înlăturau copilului nu numai chipul, dar şi memoria. Îi înlăturau din ea măcar atîta cît puteau. Copilul habar n-avea că suferise o mutilare. Chirurgia aceasta îngrozitoare îi lăsa urme pe obraz, nu în suflet. El putea să-şi amintească cel mult ziua cînd fusese luat de nişte oameni, apoi că adormise şi, în sfîrşit, că îl vindecaseră. Vindecat, de ce? Asta nu ştia. De arsurile cu sulf şi de inciziile cu fier nu-şi mai amintea nimic. În timpul operației, comprachicos îl amorțeau pe micul pacient cu ajutorul unui praf adormitor care trecea drept magic şi care făcea să dispară durerea...

V

Iacob al II-lea îi toleră pe comprachicos. Pentru bunul motiv că îi folosea. Asta, cel puțin, i s-a întîmplat de cîteva ori. Nu dispreţuieşti totdeauna ceea ce îți face silă. Meseria aceasta de jos, grozav de potrivită uneori cu meseria de sus căreia i se spune politică, era cu dinadinsul lăsată în mizerie, dar nu persecutată. Nici un fel de supraveghere, ci doar o oarecare

atenție. Ea poate fi utilă. Legea închidea un ochi, regele îl deschidea pe celălalt.

Cîteodată regele chiar își mărturisea complicitatea. Astea sînt îndrăznelile terorismului monarhic. Desfiguraţii erau însemnaţi cu însemnele coroanei; i se scotea semnul lui Dumnezeu și i se punea cel regal. Jacob Astley, cavaler și baronet, senior de Melton, conetabil în comitatul Norfolk, a avut în familie un copil vîndut, pe a cărui frunte comisarul vînzător imprimase cu fierul încins floarea de crin monarhică. În anumite cazuri, dacă lumea ţinea să constate, pentru cine știe ce motive, originea regală a noii situaţii făcute copilului, se folosea acest mijloc. Anglia ne-a făcut întotdeauna cinstea de a întrebuința, pentru folosință personală, floarea de crin

Comprachicos, dacă ţinem seama de nuanţele care separă o meserie de un fanatism, erau analogi sugrumătorilor din India; trăiau între ei, în bande, cam cum sînt cele ce hoinăresc prin bîlciuri, și făceau asta nu fără motiv. Așa puteau să circule mai lesne. Sălășluiau pe apucate, ici-colo, dar gravi, religioși și neavînd nimic asemănător cu ceilalţi nomazi.

Erau din toate ţările. Sub numele de comprachicos se înfrăţeau englezi, francezi, castilieni, germani, italieni. Același gînd, aceeași superstiţie, îndeletnicirea în comun cu o aceeași meserie, duc la asemenea fuziuni. În frăţia lor banditească, levantinii reprezentau Orientul, cei de la ţărmul oceanului reprezentau Occidentul. Înăuntrul frăţiei, bascii discutau cu irlandezii; bascii și irlandezii se înţelegeau, vorbeau vechiul jargon punic; și mai adăugaţi legăturile intime ale Irlandei catolice cu Spania catolică...

Comprachicos formau mai curînd o asociaţie decît o seminţie, mai mult o zgură decît o asociaţie. Erau toată golănimea universului, avînd ca meserie o crimă. Un soi de popor pestriţ, compus din toate zdrenţele. Găsirea unui nou asociat semăna cu adăugarea unui nou petic.

Să rătăcească era legea vieții pentru comprachicos. Să apară, și apoi să dispară. Cine nu este decît îngăduit nu prinde rădăcini. Chiar în regatele unde meseria lor se socotea *a* fiind în slujba palatului și, la nevoie, ca auxiliară a puterii regale, comprachicos erau uneori bruftuluiți pe neașteptate. Regii le foloseau arta și-i trimiteau pe artiști la galere. Asemenea nestatornicii fac parte din neastîmpărul toanelor monarhice. „Findcă așa ne place."

Piatra care se rostogolește și meseria care nu stă locului nu prinde mușchi. Comprachicos erau săraci. Ar fi putut să spună așa cum spusese vrăjitoarea aceea slabă și zdrențăroasă. văzînd că i se aprinde rugul: „nu merită osteneala"... S-ar putea, sau chiar e probabil, că șefii lor, rămași necunoscuți, cei ce făceau pe scară largă negoț cu copii să se fi îmbogățit. Dar lucrul acesta, după două secole, n-ar fi lesne de lămurit.

Comprachicos formau, după cum am spus, o asociație, cu legile, cu jurămîntul și cu formulele ei. Asociația asta aproape că își avea știința și intrigile ei oculte. Cum printre membrii ei se aflau numeroși basci, legenda lor era legată de munții din Țara bascilor. La ora actuală se mai vorbește încă despre comprachicos la Oyarzum, la Urbistondo, la Leso, la Astigarraga. „*Aguarda te, nino, que voy a llamar al comprachicos!*"[1] este, în ținuturile acestea, strigătul cu care mamele își sperie copiii...

VI

Legile împotriva vagabonzilor au fost de totdeauna foarte aspre în Anglia. Anglia, în legislația ei gotică, pare că s-a inspirat din acest principiu:

---

[1] Ia seama, am să-i chem pe comprachicos! (n. r.).

Homo errans fera errante pejor[1]. Unul din statutele ei speciale îl califică pe omul fără adăpost drept „mai cumplit decît aspida, balaurul, linxul și șarpele ucigaș" *(atrocitor aspide, dracone, lynce et basilico)*. Anglia a avut vreme îndelungată față de țiganii nomazi, de care voia să scape, aceeași grijă ca față de lupii de care se curățase.

În privința aceasta, englezul se deosebește de irlandez, care se roagă sfinților pentru sănătatea lupului, numindu-l „nănașul meu".

Totuși, legea engleză, după cum tolera, așa cum am văzut, lupul îmblînzit și domesticit, devenit întrucîtva cîine, îl tolera și pe vagabondul cu meserie, devenit cetățean. Nu-l tulbura nici pe saltimbanc, nici pe bărbierul ambulant, nici pe fizician, nici pe boccegiu, nici pe savantul în aer liber, dacă aveau o meserie din care să trăiască. În afară de aceștia, și aproape doar cu excepția lor, soiul de om liber care viețuiește în omul rătăcitor înfricoșa legea. Un trecător însemna un eventual inamic public. Hoinăreala modernă era ignorată; nu se cunoștea decît străvechiul „a da tîrcoale". „Înfățișarea suspectă", acest ceva pe care toată lumea îl cunoaște și nimeni nu-l poate defini, era suficientă pentru ca societatea să înhațe un om de guler. Unde locuiești? Cu ce te ocupi? Și dacă el nu putea să răspundă, îl așteptau osînde grele. Fierul și focul făceau parte din legiuire. Legea folosea metoda cauterizării vagabondajului.

De aici, pe întregul teritoriu englez, o adevărată „lege a suspecților", aplicată vagabonzilor, gata oricînd la nelegiuiri, să zicem, și mai ales țiganilor, a căror expulzare a fost pe nedrept comparată cu expulzarea evreilor și a maurilor din Spania, și a protestanților din Franța. În ceea ce ne privește, nu confundăm goana cu prigoana.

---

[1] Omul rătăcitor e mai rău decît fiara rătăcitoare (în limba latină în text) (n. r.).

Comprachicos, stărui asupra acestui fapt, n-aveau nimic comun cu țiganii. Țiganii erau o națiune; comprachicos erau un amestec din toate națiunile, o zgură, după cum am spus; un hîrdău îngrozitor cu ape soioase. Comprachicos nu aveau, ca țiganii, un idiom al lor; limba pe care o vorbeau era o incîlceală de idiomuri; toate limbile posibile se aflau în ea; vorbeau un soi de talmeș-balmeș. Ca și țiganii, sfîrșiseră prin a fi un popor șerpuind printre popoare; dar legătura lor comună era afilierea, nu neamul... Țiganii erau o familie; comprachicos o francmasonerie... Ultima deosebire, religia. Țiganii erau păgîni, comprachicos erau creștini; și chiar buni creștini; cum se cuvine să fie o asociație care, deși formată dintr-un amestec al tuturor popoarelor, a luat naștere în Spania, loc preacucernic.

Erau mai mult decît creștini, erau catolici; erau mai mult decît catolici, țineau de Roma; și atît de crunți în credința lor și atît de puri, încît refuzau să se asocieze cu nomazii unguri din comitatul Pesth, comandați și conduși de un bătrîn avînd drept sceptru un toiag cu măciulie de argint, deasupra căreia se înălța vulturul austriac cu două capete. E drept că ungurii aceștia erau atît de schismatici încît serbau Adormirea Maicii Domnului la 27 august, ceea ce e îngrozitor.

În Anglia, cît timp au domnit Stuarții, comprachicos au fost, din motivele întrezărite mai sus, aproape protejați. Iacob al II-lea, om evlavios, care îi prigonea pe evrei și-i hăituia pe țigani, a fost rege bun pentru comprachicos. Am văzut de ce. Comprachicos erau cumpărătorii mărfii omenești vîndută de către rege. Erau neîntrecuți în arta de-a o face să dispară. Binele statului cere, din cînd în cînd, unele dispariții. Un moștenitor cupărător, copil încă, pe care ei îl luau și-l păstrau, își pierdea forma. Asta ușura confiscările. Trecerea seniorilor în mîinile favoriților era astfel simplificată. Comprachicos, fiind foarte discreți și

tăcuţi, se angajau în tăcere şi îşi ţineau cuvîntul, ceea ce e necesar pentru treburile statului. Aproape că nu există pildă care să-i arate trădînd secretele regelui. E adevărat că aşa le dicta interesul, de altfel. Căci dacă regele şi-ar fi pierdut încrederea, i-ar fi ameninţat mari pericole. Printre altele, artiştii aceştia furnizau cîntăreţi pentru sfîntul părinte. Comprachicos erau trebuitori pentru „Îndură-te de noi" al lui Allegri. Şi erau deosebit de credincioşi Mariei. Toate acestea plăceau papismului şi Stuarţilor. Iacob al II-lea nu putea să fie ostil faţă de drept-credincioşii care îşi împingeau pioşenia faţă de Fecioară pînă la a fabrica eunuci.

În 1688 s-a petrecut în Anglia o schimbare de dinastie. Casa de Orania i-a înlocuit pe Stuarţi. Wilhelm al III-lea a luat locul lui Iacob al II-lea.

Iacob al II-lea plecă să moară în exil, unde i s-au făcut miracole pe mormînt şi unde moaştele lui au lecuit fistula episcopului d'Autun, vrednică răsplată pentru creştineştile haruri ale acestui principe.

Wilhelm, neavînd de loc aceleaşi idei şi nici aceleaşi obiceiuri cu Iacob al II-lea, se arătă aspru faţă de comprachicos. Şi cheltui multă bunăvoinţă pentru nimicirea acestei pleave.

Un statut din primele timpuri ale domniei lui Wilhelm şi a Mariei lovi crunt asociaţia cumpărătorilor de copii. A fost o lovitură de buzdugan pentru comprachicos, doborîţi de-atunci la pămînt. După cuvintele statutului, oamenii făcînd parte din această asociaţie, prinşi şi daţi în vileag după cum se cuvine, trebuia să fie însemnaţi cu fierul înroşit, imprimîndu-li-se pe umăr litera R, ceea ce înseamnează *rogue*, adică ticălos; pe mîna stîngă T, adică *thief*, adică tîlhar, iar pe mîna dreaptă M, de la *man-slayer*, adică ucigaş. Şefii „presupuşi bogaţi, deşi cu înfăţişare de cerşetori", vor fi pedepsiţi cu *collistrigium*, adică puşi la stîlpul infamiei, şi însemnaţi pe frunte cu un P în afară de confiscarea bunurilor şi dezrădăcinarea arborilor din pădurile lor. Cei care nu-i vor denunţa pe comprachicos

vor fi „pedepsiți cu confiscarea și temnița pe viață..." Cît despre femeile aflate printre acești oameni, ele îndurau pedeapsa prin *cucking stool*, un soi de mașinărie al cărei nume se compune din cuvîntul franțuzesc *coquine* și din cuvîntul german *stuhl*, și înseamnă „scaun de tîrfă". Legea engleză fiind înzestrată cu o longevitate uimitoare, pedeapsa aceasta mai există încă în legislația Angliei pentru „femeile certărețe". Cucking-stool-ul e agățat deasupra unui rîu sau a unei bălți, femeia e așezată înăuntru, iar scaunul e lăsat să cadă în apă, apoi tras afară, și se reîncepe de două-trei ori această scufundare a femeii, „ca să-i răcorească furia", după cum zice comentatorul Chamberlayne.

CARTEA ÎNTÎI

NOAPTEA MAI PUŢIN NEAGRĂ DECÎT OMUL

I. CAPUL SUDIC AL PORTLANDULUI

Un crivăț îndîrjit bătu fără încetare asupra continentului european, și mai cu putere asupra Angliei, toată luna decembrie 1689 și toată luna ianuarie 1690. De aci, gerul pustiitor, care a făcut ca această iarnă să fie notată „de neuitat pentru săraci" pe marginile vechii biblii aflate în capela presbiteriană Non-Jurors din Londra. Datorită trăiniciei utile a străvechiului pergament monarhic folosit pentru registrele oficiale, lungi liste de calici găsiți morți de foame și de goliciune mai pot fi citite și astăzi în numeroase catastife locale, mai ales în cele privind veniturile bisericești... Tamisa îngheță, ceea ce se întîmplă doar cam o dată la o sută de ani, gheața prinzîndu-se cu greu din pricina frămîntărilor mării. Carele pășiră peste fluviul înghețat; pe Tamisa se înfiripă un bîlci, în corturi, și lupte de urși și de tauri; oamenii fripseră un bou întreg, pe gheață. Această grosime a gheței dură două luni. Cumplitul an 1690 întrecu în asprime chiar faimoasele ierni de la începutul secolului al șaptesprezecelea, atît de minuțios observate de către doctorul Gédéon Delaun, căruia, în calitatea lui de spițer al regelui Iacob I, orașul Londra i-a ridicat un bust cu picior.

Într-o seară, către sfîrșitul uneia dintre cele mai geroase zile ale lunii ianuarie 1690, într-una din numeroasele guri neospitaliere ale golfului Portland, se petrecea un lucru neobișnuit, din pricina căruia gîștele de mare și pescărușii, necutezînd să-și urmeze zborul spre cuiburi, se roteau zgomotoase deasupra intrării mai sus-pomenitei guri.

În scobitura aceasta, cea mai periculoasă dintre toate cîte se află în golful Portlandului, atunci cînd se pornesc anumite rafale de vînt, și deci cea mai pustie și mai prielnică pentru corăbiile care se ascund, datorită tocmai primejdiei locului, se afla o mică navă, ancorată chiar lîngă țărm și priponită de stînci...

În josul țărmului se și înnoptase; sus, mai stăruia încă ziua. Oricine s-ar fi apropiat de vasul ancorat și-ar fi dat seama că are în fața ochilor o mică navă specifică navigatorilor din Biscaia, și care poartă numele de „urkă".

Urka era primitivă ca luntrea cu pînze și ca piroga; se asemăna luntrei cu pînze prin stabilitate și pirogei prin viteza ei și avea, ca toate ambarcațiunile născute din instinctul de pirat și de pescar, calități deosebite pentru navigația pe mare. Făcută să plutească și în ape închise și în ape deschise, jocul ei de pînze, complicat cu odgoane și cît se poate de neobișnuit, îi îngăduia să navigheze atît în golfuri închise, cît și în largul mării; ea putea să facă și înconjurul unui lac, și înconjurul lumii...

În afara mișcărilor de du-te-vino ale îmbarcării pe urkă, mișcări vădit pline de spaimă și de neliniște, golfulețul era cu desăvîrșire pustiu. Nu se auzea nici un zgomot, nici o răsuflare. De cealaltă parte a radei, la intrarea golfului Ringstead, abia dacă se zărea o flotilă de vase pentru pescuit rechini, rătăcită și ea, fără îndoială... Încolo, cît putea cuprinde ochiul, pe vastul orizont al Portlandului nu întîlneai nici urmă de viață. Pe atunci țărmul nu era locuit, iar rada, iarna, nu era locuibilă.

Oricum ar fi fost vremea, ființele pe care avea să le poarte urka biscaiană zoreau pe cît puteau plecarea. Strînse pe țărmul mării, ele formau laolaltă o ceată de oameni nedeslușiți, trebăluind întruna. Să-i deosebești unul de altul ar fi fost greu. Imposibil de văzut dacă erau tineri sau bătrîni. Negura serii îi amestec și-i estompa. Niște siluete în noapte... Erau opt și, printre

ei, pesemne că se aflau una sau două femei, greu de recunoscut sub fîșiile și zdrențele cu care era acoperită întreaga ceată.

O umbră mai mică, umblînd de colo-colo printre umbrele cele mari, arăta prezența unui pitic sau a unui copil.

Era un copil.

II. IZOLARE

Privindu-i mai de aproape, iată ce s-ar fi putut nota:

Purtau toți cape lungi, găurite și peticite, putînd, la nevoie, să-i acopere pînă la ochi, bune împotriva gerului și a curiozității. Sub capele acestea, ei se mișcau sprinteni. Cei mai mulți aveau o batistă înfășurată în jurul capului, ceea ce în Spania marchează turbanul. Găteala aceasta nu era de loc neobișnuită în Anglia. Pe-atunci, Nordul îmbrățișase moda Sudului. Poate din pricină că, tot pe atunci, Nordul bătea Sudul. Îl învingea și îl admira. După înfrîngerea „armadei", dialectul castilian devenise o elegantă limbă păsărească la curtea Elisabetei. Să vorbești englezește dinaintea reginei Angliei ar fi părut aproape „shocking". Să se supună un pic moravurilor celor cărora le poruncește, așa obișnuiește învingătorul barbar față de învinsul rafinat; tătarul îl admiră și-l imită pe chinez. Iată pricina pentru care moda castiliană pătrunde în Anglia; în schimb, interesele engleze se infiltrau în Spania.

Unul dintre cei ce se îmbarcau avea înfățișare de șef. Purta espadrile spaniole numite *alpargate*, era gătit cu zdrențe pline de găietane și de fireturi, iar pe sub capă avea o vestă din paiete, lucioasă, ca un pîntece de pește.

Un alt personaj din grup își acoperise fața cu o uriașă pălărie de fetru, croită în formă de sombrero...

Copilul era îmbrăcat pe deasupra zdrențelor, după principiul că haina unui bărbat îi poate servi drept manție unui copil, cu un soi de bluză marinărească din pînză grosolană, care îi ajungea pînă la genunchi.

După înălțime, părea un băiat de vreo zece-unsprezece ani. Era desculț.

Echipajul vasului se compunea dintr-un patron și doi marinari.

Urka, după cîte se părea, venea din Spania și pleca tot într-acolo. Fără doar și poate că ea făcea, de la un țărm la altul, un serviciu tăinuit.

Cei ce se pregăteau pentru îmbarcare șușoteau între ei.

Șoaptele lor erau cît se poate de felurite. Cînd un cuvînt castilian, cînd unul german, cînd unul franțuzesc...

Dacă ar fi fost ceva mai multă lumină, și dacă cineva i-ar fi privit cu mai multă curiozitate, ar fi putut zări șiraguri de mătănii și bucăți de odăjdii pe jumătate ascunse sub zdrențele acestor oameni... Și ar mai fi putut observa, dacă ar fi fost mai puțin întuneric, o *Nuestra-Senora*, cu pruncul, sculptată și poleită la prora vasului. Era, pesemne, Sfînta Fecioară... Sub ea se afla un grătar pentru foc, neaprins în clipa aceea, exces de precauție care arăta o deosebită grijă de-a nu fi văzuți. Grătarul acesta pentru foc avea, lucru vădit, două scopuri: cînd era aprins ardea pentru Fecioară și lumina totodată marea. Felinar slujind drept făclie...

Sub Fecioară era scris cu litere mari, aurite, cuvîntul *Matutina*, numele corăbioarei, de necitit acum din pricina întunericului.

Oamenii nu-și pierdeau timpul de pomană: de la vas la țărm și de la țărm la vas era un neconteniț du-te-vino; fiecare își căra partea lui de povară; unul ducea

un sac, altul un cufăr. Femeile, sau cele ce puteau fi luate drept femei în vălmășagul acesta, lucrau deopotrivă cu ceilalți. Copilului i se dădea să care poveri aproape peste puterile lui.

Părea îndoielnic ca el să aibă un tată sau o mamă printre cei din grup. Nu i se arăta nici un fel de bunăvoință. Era pus să muncească, atîta tot. S-ar fi zis că nu e copil într-o familie, ci sclav într-un trib. El îi slujea pe toți și nimeni nu-i vorbea.

Altminteri, copilul se grăbea și, ca întreaga ceată obscură din care făcea parte, părea că n-are decît un gînd: să se îmbarce cît mai repede. Știa oare de ce? Pesemne că nu. Se grăbea, fără să-și dea seama, fiindcă îi vedea pe ceilalți grăbindu-se.

Între țărm și vas se afla o punte. Așezarea încărcăturii în cală fiind repede terminată, venise momentul plecării în larg. Ultima ladă fusese adusă pe bord și nu mai erau de îmbarcat decît oamenii. Două dintre personajele de față, care păreau femei, se și urcaseră pe bord: pe partea joasă a țărmului rămăseseră doar șase persoane, printre care și copilul. Pe corabie începuseră manevrele de pornire. Patronul prinse cîrma, un marinar apucă o secure ca să taie odgonul care ținea urka legată. Să taie, semn de grabă; cînd ai timp, dezlegi. „*Andamos*", șopti cu jumătate glas unul dintre cei șase, care părea să fie căpetenie și care purta paietele pe sub zdrențe. Copilul se repezi spre punte, ca să treacă primul. Tocmai cînd punea piciorul pe ea, doi dintre oameni, năpustindu-se, cu riscul de a-l arunca în apă, intrară înaintea lui; al treilea îl împinse cu cotul și trecu și el; al patrulea îl împinse cu pumnul și-l urmă pe-al treilea. Al cincilea, care era căpetenia, mai curînd sări decît păși pe navă și, sărind, împinse cu călcîiul puntea de scînduri care căzu în apă. O lovitură de secure tăie odgonul, cîrma se mișcă, nava porni în larg, iar copilul rămase pe țărm.

III. SINGURĂTATE

Copilul rămase neclintit pe stîncă, privind țintă înainte. Nu strigă. Nu ceru nimic. Și totuși se întîmplase ceva neașteptat: dar el nu scoase o vorbă măcar. Aceeași tăcere domnea și pe corabie. Nici un strigăt de-al copilului către oameni, nici un rămas bun din partea oamenilor către copil. Exista, de amîndouă părțile, o acceptare mută a distanței care se mărea între ei...

Peste cîteva clipe, urka atinse gura de ieșire a golfului și pătrunse în ea. Se zări vîrful catargului pe cer, sub stîncile sparte între care șerpuia strîmtoarea, ca între două ziduri. Vîrful rătăci pe deasupra stîncilor, părînd că vrea să se înfunde în ele. Apoi dispăru. Se sfîrșise. Nava ieșise în larg.

Copilul îi privi dispariția, mirat, dar și gînditor.

Încremenirea lui era pricinuită acum și de o sumbră constatare asupra vieții. Părea că există o experiență a vieții în ființa aceea plăpîndă. Poate că și începuse să judece. Încercările, îndurate prea de timpuriu, clădesc uneori în fundul gîndirii nedeslușite a copiilor nu știu ce cumpănă de temut în care sufletele acestea mici îl cîntăresc pe Dumnezeu.

Simțindu-se nevinovat, el consimți. Nici un vaiet. Nevinovăția nu dojenește. Brusca lepădare nu-i smulse nici măcar un gest. Simți doar un fel de încordare lăuntrică. Privi trăsnetul cu fruntea sus.

Oricine i-ar fi văzut mirarea, lipsită de deznădejde, și-ar fi dat ușor seama că în ceata celor care îl lepădaseră nu-l iubea nimeni și că nici el nu iubea pe nimeni.

Gînditor, uită frigul. Deodată, apa îi udă picioarele. Începuse fluxul. Suflarea vîntului îi trecu prin plete. Începea iar să bată crivățul. Copilul se înfioră. Fiorul trezirii îl zgudui din cap pînă în picioare.

Copilul se uită în preajmă.

Era singur.

Pînă în ziua aceea, pentru el nu existaseră alți oameni pe lume în afara celor aflați acum în urkă. Iar ei fugiseră. Și, oricît ar părea de ciudat, singurii oameni pe care îi cunoscuse îi erau necunoscuți.

Copilul n-ar fi putut spune cine erau oamenii aceia. Își petrecuse copilăria printre ei, fără să se simtă al lor.

Și acum ei îl uitaseră. N-avea bani, era desculț, abia dacă avea o haină pe el și n-avea nici o fărîmă de pîine în buzunar. Era iarnă. Era seară. Și pînă la prima locuință omenească avea de străbătut multe leghe.

Copilul nu știa unde se află. Nu știa nimic, în afară de faptul că oamenii cu care venise împreună la țărmul mării acesteia plecaseră fără el.

Se afla acum într-un pustiu, între hăurile în care vedea urcînd bezna și hăurile în care auzea mugind valurile.

Copilul își întinse brațele micuțe și căscă. Apoi, brusc, ca un om care ia o hotărîre, îndrăzneț, dezmorțindu-se, cu o sprinteneală de veveriță — sau poate de clovn — se întoarse cu spatele spre golf și începu să urce de-a lungul falezei. Sări peste o potecă, o părăsi, apoi se întoarse, vioi și gata să înfrunte primejdiile. Se grăbea acum spre pămînt. S-ar fi zis că știe încotro merge. Și totuși nu se ducea nicăieri.

Se grăbea fără țintă, ca unul care fuge din fața destinului.

Omul suie, animalul se cațără; el suia și se cățăra totodată. Rîpele Portlandului fiind orientate spre sud, pe potecă aproape că nu exista zăpadă. De altfel, asprimea gerului preschimbase zăpada într-o pulbere care îngreuia mersul. Copilul înainta totuși. Haina lui de om mare îl încurca și îl stingherea. Din cînd în cînd călca vreun povîrniș sau vreo adîncitură acoperite de petice de gheață care îl făceau să cadă. Și se agăța de vreo creangă uscată sau de colțul vreunei stînci, după ce

spînzura cîteva clipe deasupra prăpastiei. Odată, se pomeni peste o crăpătură care se prăbuși pe neașteptate sub el, tîrîndu-l în cădere. O tufă de iarbă, prinsă la timp, îl salvă. El nu țipă în fața prăpastiei, după cum nu țipase nici în fața oamenilor; se încordă și sui tăcut.

Stînca aceasta verticală părea că nu se mai sfîrșește. Cu cît urca copilul, cu atît părea că i se înalță și ei vîrful. Tot cățărîndu-se, copilul îi privea streașina neagră, pusă ca o stavilă între el și cer. În sfîrșit, ajunse sus.

Sări pe podiș. Aproape că s-ar putea spune: ieși la lumină, căci scăpase din prăpastie.

De cum se pomeni în afara rîpei, începu să tremure de frig. Simțea în obraji gerul, mușcătura aceasta a nopții. Dinspre nord-est sufla tăișul unui vînt. Copilul își strînse peste piept veșmîntul marinăresc.

Ajuns pe podiș, se sui, își propti picioarele goale în pămîntul înghețat și privi. În spatele lui, marea; în față, pămîntul; deasupra capului, cerul. Dar un cer fără stele. O negură opacă acoperea zarea.

Ajungînd pe creasta zidului de stîncă, se pomeni cu fața spre pămînt și îl privi. Pămîntul se întindea la nesfîrșit, neted, înghețat, acoperit cu zăpadă. Cîteva tufe de buruieni tremurau ici-colo. Drumuri nu se vedeau. Nimic. Nici măcar bordeiul vreunui cioban.

Copilul se întoarse spre mare.

Marea, ca și pămîntul, era albă; pămîntul, de zăpadă — marea, de spumă... Departe, nedeslușit, întinderile de apă se clătinau în penumbra sinistră a imensității.

Matutina gonea cît putea. Descreștea, din clipă în clipă. La un moment dat, se aprinse felinarul de la pupă. Pesemne că în preajma ei bezna devenea înfricoșătoare, iar cîrmaciul simțea nevoie să lumineze valurile. Punctul acesta luminos, scînteiere zărită de departe,

adera lugubru la înalta și prelunga formă neagră a navei. S-ar fi zis că e un lințoliu ridicat, mișcîndu-se în mijlocul mării, și că sub lințoliu umblă un om cu o stea în mînă.

În aer se simțea apropierea de neînlăturat a furtunii. Copilul nu-și dădea seama de asta, dar un marinar s-ar fi cutremurat. Era clipa de neliniște premergătoare, cînd elementele par că vor deveni ființe, cînd bănuiești că vei asista la preschimbarea misterioasă a vîntului în crivăț. Marea va deveni ocean, forțele vor părea voințe, ceea ce iei drept un lucru neînsuflețit, e un suflet. Și ai să-l vezi. Și te cuprinde groaza, căci sufletul omului se teme de confruntarea aceasta cu sufletul mării.

Spre sud, întunericul se îngroșa și norii plini de bezne se apropiau de mare. Povara furtunii, înclinată și atîrnînd lugubru, apăsa valurile. Nu era momentul potrivit pentru plecare în larg. Și urka plecase totuși.

Ea se îndrepta spre sud. Ieșise din golf, în larg. Deodată, vîntul porni în rafale. *Matutina*, care se mai zărea încă limpede, se acoperi de pînze, ca și cum s-ar fi hotărît să profite de uragan. Dar vîntul bătea, viclean și mînios. Nava, lovită în coastă, se plecă, dar nu șovăi și continuă să înainteze spre larg. Înaintarea ei arăta mai mult a fugă decît a călătorie, vădea mai puțină teamă de mare decît de pămînt, mai multă teamă de urmărirea oamenilor decît a vîntului.

Nava, micșorîndu-se din ce în ce, se afundă în zare. Steluța pe care o tîra în umbră păli. Silueta ei, din ce în ce mai amestecată cu noaptea, pieri. De data aceasta, pentru totdeauna.

Copilul păru cel puțin că pricepe ce se petrecea în larg. Și nu mai privi marea. Ochii lui se îndreptară spre cîmpii, spre bărăgane, spre coline, spre spațiile unde, poate, ar fi fost cu putință să mai întîlnească o ființă vie. Și porni în necunoscut.

Ce era ceata aceasta care fugea lăsînd în urma ei copilul?

Fugarii erau oare niște comprachicos?

Am dat mai sus unele amănunte privind măsurile luate de Wilhelm III, și votate de parlament, împotriva tîlharilor, bărbați și femei, ziși comprachicos, ziși comprapequenos, ziși cheylas.

Există legislații care împrăștie oamenii. Statutul mai susamintit, căzînd peste comprachicos, stîrni o fugă generală, nu numai în rîndurile lor, ci și în ale vagabonzilor de toate soiurile. Care mai de care căuta să scape și să se îmbarce. Cei mai mulți dintre comprachicos se reîntoarseră în Spania.

Legea aceasta, ocrotitoare a copilăriei, avu un prim rezultat ciudat: o subită părăsire de copii.

Statutul penal scoase imediat la iveală o mulțime de copii găsiți, adică pierduți. Nimic mai lesne de înțeles. O ceată nomadă avînd un copil devenea suspectă: prezența copilului era de ajuns să o denunțe. „Ăștia pesemne că sînt comprachicos". Așa gîndeau în primul rînd șeriful, judele, conetabilul. Și urmau arestările și cercetările. Nefericiții, pur și simplu săraci și siliți să umble după cerșit, se temeau îngrozitor ca nu cumva să fie luați drept comprachicos... Dar harababura strîmtorării și a sărăciei e de așa natură încît uneori tatăl sau mama anevoie pot dovedi că un copil e al lor. De unde ai copilul ăsta? Cum să dovedești că ți l-a dat Dumnezeu? Copilul devenea un pericol; și era lepădat. Să fugi singur e mai ușor. Tatăl și mama se hotărau să-l piardă cînd într-o păcure, cînd pe o plajă, cînd într-o fîntînă...

Mai trebuie adăugat că, după exemplul Angliei, comprachicos erau hăituiți în toată Europa. De aici goana vagabonzilor, căutînd care mai de care să scape. Porneau înspăimîntați și ajungeau tremurînd. De-a lungul tuturor coastelor Europei erau supravegheate sosirile

pe ascuns. Pentru o bandă ar fi fost cu neputință să se îmbarce cu un copil, căci debarcarea cu un copil însemna primejdie. Să pierzi copilul era mai lesne.

De cine fusese lepădat copilul pe care l-am întrezărit mai adineauri, în penumbra paraginilor Portlandului?

După cît se pare, de comprachicos...

V. ARBORELE INVENTAT DE OM

Să tot fi fost orele șapte seara. Vîntul se mai potolise acum, semn de apropiată reîncepere, și mai mînioasă. Copilul se afla pe marginea platoului sudic al istmului Portland.

Portlandul e aproape o peninsulă. Dar copilul habar n-avea ce înseamnă o peninsulă și nu cunoștea nici măcar cuvîntul Portland. Nu știa decît un lucru: că poți merge pînă te prăbușești la pămînt. O noțiune este un ghid; el n-avea nici o noțiune. Fusese adus acolo și lăsat acolo. *Ei* și *acolo*, aceste două enigme, îi înfățișau tot destinul. *Ei*, erau oamenii; *acolo*, era universul. Iar copilul n-avea absolut nici un alt punct de sprijin în afara peticului de pămînt pe care călca, pămînt tare și rece pentru goliciunea picioarelor lui. În această uriașă lume crepusculară deschisă din toate părțile, ce se afla oare pentru copil? Nimic.

Și el mergea către acest Nimic.

În jurul lui, se întindea imensa nepăsare a oamenilor.

Copilul străbătu pieziș primul platou, al doilea, apoi al treilea. La marginea fiecăruia dintre ele găsea cîte o frîntură de teren; povîrnișul era uneori abrupt, dar totdeauna scurt. Înălțimile noroase ale capului Portland păreau niște imense lespezi, pe jumătate vîrîte unele în altele. Partea sudică părea că pătrunde în cîmpia din fața ei, iar partea nordică se ridica peste cea următoare. Astfel se nășteau trepte pe care copilul le străbătea sprinten. Din cînd în cînd el se oprea și părea că se

sfătuiește cu sine. Noaptea era din ce în ce mai întunecoasă, privirea lui din ce în ce mai mărginită. Abia dacă mai vedea la cîțiva pași.

Deodată se opri, ascultă o clipă, clătină ușor din cap a mulțumire, se întoarse repede și se îndreptă spre o movilă nu prea înaltă, pe care o zărea spre dreapta, acolo unde cîmpia se apropie cel mai mult de marginea falezei. Pe movilița aceea se afla o mogîldeață care, în negură, părea a fi un arbore. Copilul auzise dintr-acolo un zgomot, care nu era nici al vîntului, nici al mării și nici strigătul vreunui animal. Se gîndi că acolo trebuia să se afle cineva.

Din cîteva salturi, ajunse la poalele moviliței.

Într-adevăr, acolo se afla cineva.

Ceea ce nu deslușise în vîrful moviliței era acum vizibil. Copilul dădu cu ochii de ceva asemănător unui braț mare, înălțîndu-se drept din pămînt. La marginea de sus a brațului, un soi de deget arătător, susținut de-un soi de deget mare, se întindea orizontal. Brațul, împreună cu ceea ce am numit deget mare și deget arătător desenau un triunghi pe cer. La punctul de întîlnire al așa-ziselor degete se afla un fir de care atîrna un nu știu ce negru și inform. Firul, mișcat de vînt, zăngănea ca un lanț.

Zăngănitul acesta îl auzise copilul.

Văzut de aproape, firul era ceea ce zgomotul vestise: un lanț. Lanț marinăresc, cu verigile pe jumătate pline.

Legat de fir spînzura ceva care semăna a teacă, ceva înfășat ca un prunc și lung cît un om. În partea de sus se afla un obiect rotund, la marginea căruia se înfășura lanțul. Teaca părea ciopîrțită către marginea de jos. Printre spărturi ieșeau resturile descărnate ale unui trup omenesc... O spînzurătoare și un cadavru...

Cadavrul era golit. Să golești o goliciune, cumplită ispravă! Măduva nu i se mai afla în oase, măruntaiele

nu-i mai erau în pîntece, glasul nu-i mai sălășluia în gîtlej. Înapoia viziunii acesteia se afla nu știu ce încremenire sinistră. Nesfîrșitul, mărginit de nimic, fără un arbore, fără un acoperiș, fără un trecător, zăcea în jurul cadavrului...

VI. LUPTA ÎNTRE MOARTE ȘI NOAPTE

Copilul stătea în fața arătării acesteia, mut, uimit, fără să clipească.

Pentru un om, ea era o spînzurătoare, pentru el era o nălucă.

Acolo unde omul ar fi văzut un cadavru, copilul vedea o stafie.

Și apoi, nu înțelegea nimic.

Prăpastia are mai multe feluri de-a te atrage. Unul dintre ele se afla în vîrful acestei coline. Copilul făcu un pas, apoi doi. Urcă, dorind să coboare, se apropie, dorind să se depărteze. Se apropie, îndrăzneț și tremurînd, cu gînd să cerceteze nălucea. Ajuns sub spînzurătoare, ridică ochii și privi cu luare-aminte.

Stafia era unsă cu catran. Pe alocuri lucea. Copilul îi distingea fața. Era spoită cu smoală, și masca aceasta care părea vîscoasă, cleioasă, se modela în palidele răsfrîngeri ale nopții. Copilul îi vedea gura, ca o gaură, nasul, ca o gaură, ochii, ca niște găuri. Cadavrul era înfășurat și legat parcă într-o pînză groasă, îmbibată cu naft. Pînza mucezise și se rupsese. Un genunchi străbătea prin ea. O crăpătură lăsa să se vadă coastele. Unele părți mai țineau încă de cadavru, altele deveniseră schelet. Fața spînzuratului era pămîntie. Melcii care trecuseră peste ea lăsaseră acolo ușoare dîre, ca niște panglici argintii. Pînza, lipită de oase, făcea falduri, ca mantia unei statui. Craniul plesnit și spintecat părea un fruct putrezit. Dinții rămăseseră omenești și-și păstra-

seră rîsul. Un rest de țipăt părea că mai vîjîie în gura deschisă. Pe obraji, se mai zăreau cîteva fire de barbă. Capul plecat părea că ascultă atent.

Cadavrul fusese dres de curînd. Fața îi era proaspăt smolită, ca și genunchiul care-i ieșea prin pînză, ca și coastele. În jos, îi atîrnau picioarele.

Chiar dedesubt, în iarbă, se vedeau două ghete, de nerecunoscut din pricina zăpezii și a ploilor. Ghetele acestea îi căzuseră mortului.

Copilul desculț le privi.

Vîntul, din ce în ce mai neliniștitor, avea domolirile acelea bruște care fac parte din pregătirile unei furtuni. De cîteva clipe, se potolise cu totul. Cadavrul nu mai mișca. Lanțul stătea neclintit, ca un fir cu plumb...

Smoala făcea ca fața mortului să pară udă. Picăturile bitumului, închegate acolo unde fuseseră ochii, păreau lacrimi. Altminteri, datorită smoalei, vătămarea pricinuită de moarte era vădit încetinită, dacă nu chiar înlăturată și redusă cît mai mult cu putință. Copilul avea dinaintea ochilor un lucru căruia i se purta de grijă. Omul, nici vorbă, fusese prețios. Nu ținuseră să-l aibă viu, dar îl păstrau mort.

Spînzurătoarea era veche, găunoasă, deși zdravănă încă, și servea de ani îndelungați.

În Anglia exista, nu se mai ține minte de cînd, obiceiul de a-i unge cu smoală pe contrabandiști. Îi spînzurau la țărmul mării, îi ungeau cu catran și îi lăsau atîrnați: pildele cer aer liber ca să fie văzute, iar pildele unse cu smoală se păstrează mai bine. Smoala era semn de omenie. În felul acesta, spînzurații puteau fi schimbați mai rar. Se instalau spînzurători din loc în loc, pe țărm, așa cum se pun astăzi felinare. Spînzuratul ținea loc de lampă. El își lumina, în felul lui, camarazii contrabandiști. De departe, din larg, contrabandiștii zăreau spînzurătorile. Iată una, primul avertisment. Apoi alta, al doilea avertisment. Asta nu împiedica însă de loc contrabanda. Dar ordinea e compusă din asemenea lucruri. Moda aceasta a ținut în Anglia pînă la începutul

secolului al nouăsprezecelea. În 1822 se mai vedeau încă în fața castelului din Douvres trei spînzurați, lăcuiți. De altfel, procedeul conservării nu se mărginea numai la contrabandiști. Anglia le făcea același lucru tîlharilor, incendiatorilor și ucigașilor. John Painter, care a dat foc magaziilor maritime din Portsmouth, a fost spînzurat și uns cu smoală în 1776. Abatele Coyer, care îi zice John Pictorul, l-a revăzut în 1777. John Painter era atîrnat și înlănțuit deasupra ruinelor pe care le făcuse, și uns din cînd în cînd. Cadavrul lui dură, ba chiar s-ar putea zice că trăi, aproape paisprezece ani. În 1788 mai aducea încă foloase. În 1790 au trebuit totuși să-l înlocuiască. Egiptenii făceau caz de mumia regelui; după cîte se pare, și mumia poporului poate fi folosită...

O fascinație lugubră îl țintuia locului pe copil. El încremenise acolo, uluit. Nu coborî fruntea decît o clipă, pentru că îl pișcase de picior o urzică și lui i se păruse că-l mușcă un animal. Apoi își îndreptă spinarea. Se uită în sus, la fața aceasta care îl privea. Și ea se uita la el, cu atît mai mult cu cît nu avea ochi. Privea în gol, cu o fixitate de nespus, plină de lumini și de bezne, și care îi țîșnea din craniu, și din dinți, și din arcadele ochilor, goale...

Copilul nu se mai mișcă. Îl copleși amorțeala. Nu-și dădea seama că-și pierde cunoștința. Se îngreuia și se înțepenea. Iarna îl dăruia, tăcută, nopții... Copilul aproape că devenise statuie. Piatra frigului îi pătrunsese în oase. Umbra, această reptilă, se strecura înăuntrul lui... Copilul era năpădit cu încetul de-o încremenire asemănătoare cu a cadavrului. Adormea...

În mîna somnului există și degetul morții. Copilul se simțea prins de mîna aceasta. Era cît pe-aci să se prăbușească sub spînzurătoare. Nu știe nici măcar dacă mai stă în picioare...

Pentru o clipă, copilul și răposatul, viața în mugure și viața în ruină aveau să se confunde într-o aceeași noapte.

Spectrul păru că înțelege și că nu vrea asta. Pe neașteptate, el începu să se miște. S-ar fi zis că-i dă de veste copilului. Era o rafală a vîntului care sufla.

Nimic mai ciudat decît mortul acesta în mișcare.

Cadavrul, la capătul lanțului, împins de suflul nevăzut, se așeza pieziș, urca spre stînga, apoi cădea, se ridica spre dreapta, și recădea iar și se urca din nou, cu înceata și funebra precizie a limbii unui clopot. Un du-te-vino sălbatic. Ai fi zis că în bezne se zărește bătaia orologiului eternității...

Mortul părea animat de-o viață monstruoasă. Rafalele îl ridicau de parcă ar fi vrut să-l ducă cu ele; iar el părea că se luptă și se forțează să evadeze. Dar ștreangul îl reținea... Împins de toate spasmele vîntului, mortul avea tresăriri, izbiri, accese de furie, pornea, venea, suia, cădea...

De jos, se auzea mugetul imens al mării.

Copilul vedea totul ca în vis. Deodată, începu să tremure și un fior îl străbătu din creștet pînă-n tălpi; apoi se clătină, tresări, fu cît pe-aci să cadă, se întoarse, își apăsă fruntea cu palmele, ca și cum fruntea i-ar fi fost un punct de sprijin și, năucit, cu pletele în vînt, coborînd cu pași mari vîlceaua, închizînd ochii, porni în goană, lăsînd în urma lui acest chin al nopții.

VII. CAPUL NORDIC AL PORTLANDULUI

Alergă gîfîind, alergă la întîmplare, pierdut în zăpadă, peste cîmpie, în spațiu. Goana îl încălzi. Avea și nevoie de asta. Fără goană și fără spaimă ar fi murit.

Cînd i se tăie respirația, se opri. Dar nu îndrăzni să se uite înapoi. I se părea că mortul trebuie să-și fi dezlegat lanțul, că probabil aleargă alături de el și că, fără îndoială, spînzurătoarea însăși coborîse colina, aler-

gînd după mort. Se temea să nu le vadă cumva, dacă s-ar fi întors.

Cînd respirația i se mai potoli puțin, își reluă iar goana...

Se ducea nu importă unde și nu importă cum. Alerga cu spaima și cu anevoința visului. De trei ceasuri de cînd fusese părăsit, își schimbase scopul. Mai înainte fusese în căutare; acum fugea ca să scape. Nu-i era nici foame, nici frig; îi era teamă. Un instinct luase locul altui instinct. Nu se gîndea decît cum să scape. Să scape, de cine? De toate. Viața i se părea, pretutindeni în jurul lui, ca un zid groaznic. Dacă ar fi putut să evadeze din viață, ar fi făcut-o. Dar copiii nu cunosc evadarea care se numește sinucidere.

El alerga. Și alergă așa, la nesfîrșit. Dar vine o clipă cînd respirația celui care fuge, ca și teama lui secătuiesc.

Deodată, ca și cum l-ar fi străbătut pe neașteptate un fior de energie și de inteligență, copilul se opri, de parcă s-ar fi rușinat că fuge. Se încordă, bătu cu piciorul în pămînt, își ridică hotărît capul și se întoarse.

În spatele lui, nici urmă de movilă, nici urmă de spînzurătoare. Negura pusese din nou stăpînire pe zare.

Copilul își reluă drumul. Acum nu mai alerga, ci mergea. Să spunem că întîlnirea aceasta cu un mort îl făcuse bărbat, ar însemna să împuținăm senzația multiplă și confuză pe care o simțea. În ea se afla cuprins mult mai mult și mult mai puțin. Spînzurătoarea, foarte confuză în slaba lui putere de înțelegere, rămăsese pentru el o nălucă. Dar spaima înlăturată fiind o întărire, el se simțea mai puternic. Dacă ar fi avut vîrsta să se cerceteze, ar fi aflat înăuntrul lui nenumărate alte începuturi de gîndire. Gîndirea copiilor însă nu are forme precise și ei simt, cel mult, urmele gustului amar al lucrului aceluia obscur pe care omul, mai tîrziu, îl numește indignare...

Copilul alergase un sfert de leghe, și mersese încă un sfert. Deodată, simți că i se strînge stomacul. Și îi veni

un gînd care șterse cît ai clipi, cu violență, hidoasa apariție a movilei: să mănînce. Din fericire, în om sălășluiește un animal; el îl readuce la realitate.

Dar ce să mănînce? Unde să mănînce? Cum să mănînce?

Își pipăi buzunarele. Fără să-și dea seama, căci știa prea bine că erau goale.

Apoi grăbi pasul. Fără să știe unde merge, grăbi pasul spre locul unde bănuia că sînt locuințe omenești.

Copilul se orienta cît putea mai bine... Dar deși gleznele lui păreau de oțel, începuse să obosească. Nici urmă de potecă în cîmpie; și chiar dacă ar fi existat vreuna, ninsoarea ar fi acoperit-o. Din instinct, copilul se îndrepta într-una către răsărit. Ascuțișurile pietrelor îi jupuiseră călcîiele. Dacă ar fi fost ziuă, s-ar fi putut vedea în urmele pe care le lăsa pe zăpadă pete roșietice, de sînge.

El nu recunoștea nimic. Străbătea podișul Portlandului de la sud la nord, și probabil că ceata cu care venise, ferindu-se de întîlniri, îl străbătuse de la apus la răsărit...

La o oarecare distanță se zărea un povîrniș, iar la poalele povîrnișului acestuia, printre îngrămădirile informe ale stîncilor pe care le învăluia negura, ceva care semăna a banc de nisip sau a limbă de pămînt, legînd probabil cu cîmpiile din zare podișul pe care îl străbătuse. Copilul fără doar și poate că trebuia să treacă pe acolo.

Într-adevăr, ajunsese la istmul Portlandului, o străveche aluviune căreia i se spune Chess-Hill. Și porni pe această laturā a platoului...

Sărea de pe o stîncă pe alta, cu riscul de a se prăvăli în prăpastia nevăzută. Ca să nu alunece pe stîncă sau pe gheață, se prindea de buruienile lungi ale landelor sau de măceșii plini de ghimpi și toate acele lor îi pătrundeau în degete. Uneori, pe vreun coborîș mai lin, putea să respire cîteva clipe în voie, apoi rîpa începea iar, și, pentru fiecare pas, trebuia să găsească un mijloc de înaintare...

Încetul cu încetul, se apropia de clipa cînd avea să calce pe istmul întrezărit.

Din cînd în cînd, sărind sau coborînd din stîncă în stîncă, ciulea urechile, ca o căprioară atentă. Auzea departe, spre stînga, un vuiet vast și ușor, asemănător unui cîntec de trîmbiță. Într-adevăr, în aer se petrecea clătinarea aceea a rafalelor precedînd înfricoșătorul vînt boreal, care se aude venind dinspre pol ca o sosire de trompete. În același timp, copilul simțea uneori pe frunte, pe ochi, pe obraji, ceva asemănător degetelor unor mîini reci care i se așezau pe obraji. Erau fulgi rari și înghețați, împrăștiindu-se mai întîi domol prin spațiu, apoi răsucindu-se în vîrtejuri, fulgi vestitori ai viscolului...

Furtuna de zăpadă care, de peste o oră, începuse să bîntuie în larg, atinsese pămîntul. Ea năpădea încet cîmpiile, pătrunzînd piezis, prin nord-vest, în șesul Portlandului.

CARTEA A DOUA

MATUTINA ÎN LARG

I. PRIVIRE MAI ÎNDEAPROAPE ASUPRA SILUETELOR DE LA ÎNCEPUT

Cît timp *Matutina* zăbovi în golful Portlandului, furtuna nu se dezlănţui cu prea multă putere; faţa apei era aproape netedă. Oricît de întunecat părea oceanul, cerul mai era încă senin. Vîntul abia dacă izbea nava. *Matutina* naviga pe cît posibil de-a lungul falezei care o adăpostea destul de bine.

Pe bordul corăbioarei biscaiene se aflau zece oameni: trei din echipaj şi şapte pasageri, printre care două femei. În lumina largului mării, căci în amurg largul mării e luminos, toate chipurile lor erau acum vizibile şi clare. De altfel, nimeni nu se mai ascundea, nimeni nu se mai jena, fiecare îşi relua libertatea mişcărilor, striga, îşi arăta faţa, plecarea fiind o eliberare.

Ceata era izbitor de pestriţă. Femeile păreau fără vîrstă; viaţa rătăcitoare îmbătrîneşte de timpuriu şi sărăcia e ca o zbîrcitură... Femeile aveau o înfăţişare nepăsătoare şi nenorocită. Urcîndu-se pe corabie, ele se ghemuiseră una lîngă alta pe cuferele de sub catarg... Stăpînul corăbiei şi cei doi marinari erau basci: deşi născuţi pe versante diferite ale Pirineilor, deşi unul dintre marinari era francez iar celălalt spaniol, ei se socoteau toţi dintr-o aceeaşi naţiune, căci pentru basci: *Mi madre se llama montana* — maică-mea e muntele.

Dintre cei cinci bărbaţi care le însoţeau pe cele două femei, unul era francez din Languedoc, altul era francez din Provenţa, altul genovez, unul bătrîn, cel ce purta pălăria în formă de sombrero părea german, al cincilea, şeful, era un basc landez din Biscarosse. În clipa cînd

copilul încercase să se urce pe corăbioară, el fusese acela care, cu o lovitură de călcîi, zvîrlise pasarela în mare. Omul acesta voinic și acoperit, după cum ne amintim, de fireturi și de zorzoane care făceau să-i strălucească zdrențele, nu putea sta o clipă locului, se apleca, se ridica, umbla într-una de la un capăt la altul al navei, neliniștit parcă de ceea ce făcuse și de ceea ce avea să se întîmple.

Șeful cetei și patronul corăbiei, ca și cei doi marinari, basci toți patru, vorbeau cînd limba bascilor, cînd spaniola, cînd franceza, aceste trei limbi fiind răspîndite pe ambele versante ale Pirineilor. Altminteri, în afară de cele două femei, toți vorbeau mai mult sau mai puțin franceza, care forma temelia jargonului bandei. Pe atunci, franceza începuse să fie aleasă de oameni ca intermediară între prea multele consoane ale nordului și prea multele vocale ale sudului. În Europa, negustorii vorbeau franțuzește; și tîlharii de asemenea...

Urka, navă cu pînze dintre cele mai zvelte, înainta repede; și totuși zece persoane, plus bagajele, însemna o povară prea mare pentru dimensiunile ei reduse.

Salvarea aceasta a unei bande de către corabie nu arăta neapărat că echipajul face și el parte din bandă. Era de-ajuns ca patronul să fie *vascongado*, iar șeful bandei să fie, de asemenea, un *vascongado*. Să se ajute între ei este pentru cei din neamul acesta o îndatorire care nu cunoaște excepții. Un basc, după cum am spus, nu e nici spaniol, nici francez, e basc și, totdeauna și pretutindeni, trebuie să-l salveze pe alt basc aflat la ananghie. Aceasta este frăția pirineiană.

Tot timpul cît *Matutina* străbătu golful, cerul, deși posomorit, nu păru îndeajuns de amenințător ca să-i îngrijoreze pe fugari. Ei se salvau, scăpau, și asta îi umplea de-o veselie sălbatică. Unul rîdea, altul cînta. Rîsul era aspru, dar liber; cîntecul șoptit, dar plin de nepăsare...

O plecare, ținînd seama de ce îți apasă inima sau mintea, poate să fie sau ușurare, sau mîhnire adîncă.

Toți păreau ușurați, în afară de unul singur, cel mai bătrîn dintre ei, omul cu sombrero.

Bătrînul acesta, care părea mai degrabă neamț decît orice altceva, de cîte ori trecea prin fața Fecioarei de la proră își ridica pălăria. Și atunci i se puteau zări vinele umflate și bătrînești ale țestei... Orice savant e puțin cadavru; omul acesta era un savant. La prima privire îi ghiceai știința întipărită în gesturi și în pliurile robei asemănătoare cu o sutană, pe care o purta... Nici ipocrizie și nici cinism în înfățișarea lui. Un gînditor tragic. Era omul pe care crimele îl făcuseră gînditor. Simțeai în el creștinismul amestecat cu fatalismul turcesc. Nodurile podagrei îi diformau degetele uscate de slăbiciune. Statura lui înaltă și țeapănă avea ceva caraghios în ea. Omul părea obișnuit să se miște pe puntea unei corăbii. Mergea încet, fără să se uite la nimeni, cu un aer convins și sinistru. În ochi îi ardea licărirea fixă a unui suflet care privește cu luare-aminte beznele și deslușește în ele nălucile iscate de conștiință.

Din cînd în cînd șeful bandei, călcînd în zigzaguri grăbite de-a lungul navei, venea să-i vorbească la ureche. Bătrînul îi răspundea printr-un semn din cap. Văzîndu-i, ai fi zis că fulgerul se sfătuiește cu noaptea.

II. OAMENI NELINIȘTIȚI PE MAREA NELINIȘTITĂ

Pe navă, doi oameni erau cu totul preocupați: bătrînul și șeful echipajului, sau patronul corăbiei, cum i-am mai zis, și care nu trebuie confundat cu șeful bandei. Pe șeful echipajului îl preocupa marea, pe bătrîn — cerul. Unul nu slăbea din ochi valurile, celălalt supraveghea atent norii. Starea apei îl îngrijora pe șeful echipajului. Bătrînul părea că privește

bănuitor zenitul. Pîndea stelele prin toate spărturile norilor.

Lumina zilei mai zăbovea încă, deși cîteva stele începuseră să străpungă ușor seninul amurgului.

Zarea părea neobișnuită, cu neguri de toate felurile în ea.

Ceața se îngrămădise mai mult pe uscat, norii mai mult pe mare.

Chiar înainte de-a ieși din Portland-Bay, șeful echipajului, preocupat de hulă, cercetase totul, de îndată, cu deosebită grijă. Nu așteptase să se depărteze mai întîi de istm. Cercetase odgoanele care leagă babordul de tribord, se asigurase că funiile de jos ale catargului erau în bunăstare și propti cum trebuie funiile cafasului, precauții pe care le ia un corăbier cînd are de gînd să străbată largul cu o viteză ieșită din comun.

Șeful echipajului trecea întruna de la măsurarea drumului la măsurarea variațiilor... Ținea el însuși cîrma, cît mai mult cu putință, părînd că nu se încrede decît în sine însuși... Ochii lui, îndreptați mereu în jos, cercetau toate formele pe care le lua apa.

Odată, totuși, își ridică privirea spre înălțimi și încercă să zărească cele trei stele din cingătoarea lui Orion. Stelele acestea sînt numite cei trei magi, iar un proverb din bătrîni al vechilor navigatori spanioli spune: *Cînd vezi cei trei magi, nici mîntuitorul nu-i departe.*

Șeful echipajului privi cerul tocmai în clipa cînd, la capătul celălalt al punții, bătrînul bombănea singur:

— Nu se vede nici steaua Antares, cît e ea de roșie. Nu se zărește deslușit nici o stea măcar...

Ceilalți fugari păreau lipsiți cu totul de griji.

Și totuși, după ce trecu veselia din primele clipe ale evadării de pe țărm, trebuiră să-și dea seama că se aflau pe mare în luna ianuarie, și că vîntul era înghețat. Cu neputință de-locuit în cabina mult prea strîmtă și, altminteri, plină de bagaje și de baloturi. Bagajele aparțineau pasagerilor, iar baloturile marinarilor, căci

urka nu era un vas de plăcere și făcea contrabandă. Pasagerii fură nevoiți să se statornicească pe punte. Dar nomazii aceștia se resemnară curînd. Obișnuiți să trăiască în aer liber, vagabonzii se mulțumesc cu puțin pentru noapte. Cerul senin le este prieten, iar frigul îi ajută să doarmă, și să moară uneori.

În noaptea aceea de altfel, după cum am văzut, cerul nu era de loc senin.

Așteptînd cina, călătorul din Languedoc și genovezul se ghemuiră lîngă femei, la piciorul catargului, peste foile de cort pe care le zvîrliseră marinarii ca să stea pe ele.

Bătrînul pleșuv rămase în picioare la prora, neclintit și parcă nepăsător la frig.

Șeful echipajului, de la cîrmă de unde se afla, scoase un fel de sunet gutural, destul de asemănător cu țipătul unei păsări; la chemarea aceasta, șeful bandei se apropie de el. Șeful echipajului i-l arătă cu degetul pe bătrîn și, între ei doi, începu o convorbire în limba spaniolă, nu prea corectă de altfel, fiind spaniolă muntenească.

Iată întrebările și răspunsurile:

— Cine e omul ăsta?

— Un om.

— Ce limbi vorbește?

— Toate.

— Ce lucruri știe?

— Toate.

— Care e țara lui?

— Toate și nici una.

— Cărui Dumnezeu se închină?

— Lui Dumnezeu.

— Tu cum îi spui omului ăstuia?

— Nebunul.

— Cum zici că-i spui?

— Înțeleptul.

— Ce e el în ceata voastră?

— Ceea ce este.

— Şeful?
— Nu.
— Atunci ce e?
— Sufletul.

Şeful bandei şi patronul corăbioarei se despărţiră, întorcîndu-se fiecare la gîndurile lui şi, peste puţin timp, *Matutina* ieşi din golf.

Începeau marile tălăzuiri ale largului...

Matutina străbătu mîndră, ca o îndrăzneaţă înotătoare, crîncenul freamăt al bancului Chambours. Bancul Chambours, stavilă nevăzută la ieşirea din rada Portlandului, nu seamănă a stăvilar, ci a amfiteatru. Un circ de nisip sub apă, trepte sculptate de cercurile apei, o arenă rotundă şi simetrică, înaltă cît un munte, dar înecată, un coliseu al mării întrezărit de cufundător prin transparenţa halucinantă a vîrtejului care înghite, acesta este bancul Chambours. Acolo, hidrele se luptă între ele; acolo se întîlnesc monştrii; acolo, spun legendele, în fundul pîlniei gigantice zac stîrvurile corăbiilor prinse şi trase la fund de uriaşul păianjen Kraken, căruia i se mai spune şi peştele-munte. Aşa este înspăimîntătorul întuneric al mării.

III. INTRAREA ÎN SCENĂ A UNUI NOR DEOSEBIT DE CEILALŢI

Bătrînul pe care şeful cetei îl numise mai întîi Nebunul, apoi Înţeleptul, nu se clintea de la proră. De cînd trecuseră de bancul Chambours, atenţia lui se împărţea între cer şi mare. Îşi cobora ochii, apoi îi ridica. Şi mai cu seamă, scormonea cu privirile direcţia nord-est.

Patronul corăbiei îi încredinţă cîrma unui marinar, sări peste tăblia şanţului cu cabluri, traversă puntea şi veni la proră.

Se apropie de bătrîn, dar nu din faţă. Rămase ceva mai în urmă, cu coatele strînse de coapse, cu braţele depărtate, cu capul plecat pe umăr, cu ochii larg deschişi, cu sprîncenele ridicate, zîmbind din colţul buzelor, înfăţişînd curiozitatea, aşa cum este ea cînd pluteşte între ironic şi respect.

Bătrînul, fie pentru că obişnuia uneori să vorbească singur, fie că, ghicind prezenţa cuiva în spatele lui, simţea nevoia să vorbească, începu să-şi spună cu glas tare, privind în larg:

— Meridianul de la care se socoteşte ascensiunea dreaptă e marcat, în secolul acesta, prin patru stele: Steaua Polară, scaunul Casiopeei, capul Andromedei şi steaua Algénib, aflată în Pegas. Dar nici una dintre ele nu se vede.

Cuvintele acestea veneau unul după altul de la sine, confuze, spuse pe jumătate, şi oarecum fără ca bătrînul să le rostească dinadins.

Şeful echipajului îl întrerupse:

— Seniore...

Bătrînul, fiind poate puţin surd şi totodată foarte adîncit în gînduri, continuă:

— Nu sînt destule stele şi e prea mult vînt. Vîntul se abate mereu din calea lui, ca să se arunce spre ţărm. Şi se aruncă într-acolo, perpendicular. Asta din pricină că pămîntul e mai cald decît marea, şi aerul e mai uşor deasupra lui. Vîntul rece şi greu al mării se năpusteşte spre pămînt ca să ia locul aerului mai cald.

Şeful echipajului salută, dar bătrînul nu-l văzu... El privea marea, ca un cunoscător al valurilor şi al oamenilor, studia valurile, dar aproape ca şi cum ar fi vrut, în vuietul lor, să ceară rîndul la cuvînt şi să le înveţe ceva... Şi îşi urmă monologul făcut poate, la urma urmei, ca să fie ascultat...

Patronul îl salută pentru a doua oară şi spuse:

— Seniore...

Bătrînul își aținti privirea asupra lui. Întoarse capul fără să-și clintească trupul.

— Spune-mi, doctore.

— Senior doctor, eu sînt patronul corăbiei...

— Fie — răspunse „doctorul".

Doctorul — căci așa îl vom numi de-acum înainte — păru dispus să stea de vorbă.

— Patroane, ai un octant englezesc?

— Nu.

— Fără octant englezesc nu poți lua înălțimea, nici pe dinainte, nici pe dinapoi...

— Bascii — răspunse patronul — luau înălțimea înainte de-a fi existat pe lume englezii.

— Ai măsurat viteza navei?

— Da.

— Cînd?

— Adineauri.

— Cum?

— Cu logul.

— Ai avut grijă să-ți pui ochiul pe lemnul logului?

— Da.

— Ceasornicul de nisip își face exact cele treizeci de secunde ale lui?

— Da.

— Ești sigur că nisipul n-a tocit deschizătura dintre cele două globuri?

— Da.

— Ai făcut contraproba ceasornicului de nisip prin vibrația unui plumb de flintă suspendat...

— De-un fir tras de deasupra cînepei topite? Sigur că da.

— Ai ceruit firul de teamă să nu se lungească?

— Da.

— Ai făcut contraproba logului?

— Am făcut contraproba ceasornicului de nisip prin plumbul de flintă și contraproba logului prin ghiuleaua de tun.

— Ce diametru avea ghiuleaua ta?
— Un picior.
— Bună greutate.
— E o veche ghiulea de pe bătrîna noastră urkă de război *La Casse de Par-grand.*
— Care făcea parte din Armada?
— Da.
— Și ducea șase sute de soldați, cincizeci de marinari și douăzeci și cinci de tunuri?
— Fundul mării mai știe...
— Încotro te îndrepți?
— Către un golfuleț pe care îl știu eu, între Loyola și Saint-Sébastien.
— Plasează-te repede pe paralela locului de sosire.
— Da. Trebuie să mă depărtez cît mai puțin de ea...
— Ai hartă?
— Nu. Pentru marea asta n-am.
— Atunci navighezi orbește?
— De loc. Am busola.
— Busola e un ochi, harta e altul.
— Și chiorul vede...
— Cînd e pîclă și vînt din toate părțile, nu mai știi cum să prinzi vîntul și sfîrșești prin a nu mai avea nici poziția calculată cu aproximație, nici poziție corijată...
— Încă nu e pîclă în vîntul ăsta-rece, și nu văd nici un motiv de alarmă.
— Corăbiile sînt niște biete muște în pînza de păianjen a mării.
— În clipa de față, totul e în regulă și pe apă, și în aer.
— Niște puncte negre, tremurînd pe valuri, ăștia sînt oamenii cu navele lor, în largul mării.
— La noapte cred că totul o să meargă bine.
— S-ar putea să se coboare o beznă încît să nu mai știi pe unde să scoți cămașa.
— Pînă acum, totul merge bine.
Privirea doctorului se aținti spre nord-est.
Șeful echipajului continuă:

6*

— Să atingem numai golful Gasconiei și las' pe mine! Zău, acolo sînt ca acasă. Golful Gasconiei îl cunosc ca-n palmă. E o pîlnie adesea destul de mînioasă, dar îi știm toate măsurile apei și toate calitățile fundului...

Doctorul, întors cu totul spre mare și fără să-l mai privească pe șeful echipajului, arătă cu degetul o frîntură de cer luminată puternic de sclipirile amurgului și înconjurată de aburi cenușii, o frîntură de cer albastru, dar de un albastru mai apropiat de culoarea plumbului decît de a bolții senine. Și spuse:

— Patroane, vezi?

— Ce?

— Uite colo.

— Unde?

— Acolo.

— Unde e albastru? Da...

— Ce se vede?

— Un colț de cer.

— Pentru cei care se duc la cer — spuse doctorul. Pentru ceilalți, care vor să ajungă în altă parte, e altceva.

Și își sublinie enigmaticele cuvinte printr-o înspăimîntătoare privire pierdută în umbră.

Tăcură amîndoi un timp.

Patronul corăbiei, gîndindu-se la cele două nume pe care șeful cetei i le dăduse bătrînului acestuia, se întreba în sinea lui: „Să fie un nebun? Să fie un înțelept?"

Arătătorul osos și țeapăn al doctorului rămăsese înălțat spre colțul albastru-tulbure al orizontului.

Patronul corăbiei cercetă colțul acesta.

— Într-adevăr — bombăni el — nu e cerul așa, e un nor...

— Nor albastru, mai rău decît norul negru — spuse doctorul. Și adăugă: E norul zăpezii.

— *La nube de la nieve* — făcu șeful echipajului, ca și cum ar fi căutat să înțeleagă mai bine traducîndu-și cuvintele.

— Știi ce e asta, norul zăpezii? întrebă doctorul.
— Nu.
— Ai să știi în curînd.
Șeful echipajului începu iar să cerceteze zarea și, tot privind norul, începu să bombăne printre dinți:
— O lună de vijelii, o lună de ploi, ianuarie care tușește și februarie care plînge, iată toată iarna noastră, a celor din părțile Asturiei. Zăpadă n-avem decît în munți. Dar asta știu: să te ferești de avalanșe! Avalanșa nu știe multe. E o fiară.
— Iar ciclonul de zăpadă e un balaur — spuse doctorul.
După ce tăcu vreo cîteva clipe, doctorul adăugă:
— Iată-l că vine...
Norul albastru creștea din ce în ce...
Parcă pierdut în visare, doctorul vorbi mai departe:
— Toate clipele aduc ceasul. Voința cerului se între-deschide.
Și patronul își puse din nou în sinea lui întrebarea: „O fi nebun?"
— Patroane — urmă doctorul, cu privirea mereu ațintită pe nor — ai navigat mult prin Marea Mînecii?
Patronul îi răspunse:
— Astăzi e pentru prima oară...
Doctorul, pe care norul albastru îl preocupa mai presus de orice și care, după cum buretele nu poate înghiți decît o anumită măsură de apă, nu putea nici el să cuprindă decît un anumit grad de îngrijorare, se mulțumi, la răspunsul acesta al patronului corăbiei, să ridice ușor din umeri, nu prea emoționat.
— Cum asta?
— Seniore doctor, de obicei nu fac decît drumul către Irlanda. Navighez de la Fontarabie pînă la Black-Harbour sau pînă la insula Akill, care sînt două insule. Mă duc cîteodată la Brachipull, care e un cap în Țara Galilor. Dar cîrmesc totdeauna dincolo de insulele Scilly. Marea asta n-o cunosc de loc.

— Atunci e grav. Nenorocire cui silabisește oceanul! Marea Minecii e o mare care trebuie bine citită. E un sfinx. Ai grijă de adîncime...

— O să sondăm în drum...

— Ca să sondezi, va trebui să te oprești, și n-ai să poți.

— De ce?

— Din pricina vîntului.

— Vă spun că am să sondez...

— Fii modest. O să te sufle vîntul cît ai clipi.

— Vreau să spun că am să încerc să sondez.

— Izbitura apei n-o să lase plumbul să coboare și linia o să se frîngă. Ah! te afli pentru prima oară pe meleagurile astea!

— Pentru prima oară.

— Ei bine, atunci ascultă, patroane!

Rosti cuvîntul *ascultă* atît de poruncitor, încît șeful echipajului se înclină.

— Vă ascult, seniore doctor...

— Îndreaptă nava spre vest.

— *Caramba!*

— Îndreaptă nava spre vest!

— Cu neputință...

— În cazul ăsta, descurcă-te cum știi...

— Ar trebui să se schimbe vîntul.

— Pînă mîine dimineață n-o să se schimbe...

— Să merg împotriva vîntului! Nu se poate!

— Îndreaptă nava spre vest, îți spun!...

— Vîntul ne mînă spre est.

— Nu te lăsa dus spre est!

— De ce?

— Patroane, știi ce înseamnă astăzi, pentru noi, cuvîntul est?

— Nu.

— Moarte.

— Atunci am să cîrmesc spre vest.

Doctorul se întoarse spre patron și de data asta îl privi, îl privi cu privirea aceea care sprijină un gînd ca

pentru a ți-l înfunda în creier, și rosti rar, silabă cu silabă:

— Dacă la noapte, cînd ne vom afla în mijlocul mării, vom auzi un dangăt de clopot, nava e pierdută...

Șeful echipajului îl privi năuc.

— Ce vreți să spuneți?

Dar doctorul nu-i răspunse. Privirea lui, îndreptată o clipă spre în afară, se reîntorsese iar către sine. Ochiul îi redevenise lăuntric. Nu părea să-și dea seama de întrebarea mirată a patronului corăbiei...

Apoi buzele rostiră, parcă singure, aceste cîteva cuvinte încete ca un murmur:

— Sufletelor negre le-a sosit clipa curățirii.

Șeful echipajului făcu strîmbătura aceea expresivă care apropie de nas toată partea de jos a feței.

— E mai degrabă nebun decît înțelept — mormăi el.

Și se depărtă.

Totuși, cîrmi corabia spre vest.

Dar vîntul și marea păreau tot mai mînioase.

IV. HARDQUANONNE

Pîcla se deforma și se umfla în toate felurile și din toate punctele orizontului odată, ca și cum niște guri nevăzute ar fi suflat în foalele furtunii. Înfățișarea norilor deveni amenințătoare.

Norul albastru acoperea tot fundul cerului. Acum se întinsese și către vest, și către est. Și înainta împotriva crivățului...

Marea, care cu cîteva clipe înainte părea acoperită cu solzi, s-ar fi zis acum că are o piele deasupra ei. Așa arată balaurul acesta. Nu ca un crocodil, ci ca un șarpe boa. Iar pielea lui, plumbuită și sărată, părea groasă și se încrețea greoi. La suprafață, vîrtejuri de

bulă, singuratice, semănînd unor bubulițe, se rotunjeau, apoi crăpau. Spuma parcă ar fi fost lepră.

Tocmai în clipa aceea urka, pe care copilul părăsit o mai zărea încă de departe, își aprinse felinarul.

Mai trecu un sfert de ceas.

Șeful echipajului îl căută cu privirea pe doctor; dar acesta nu se mai afla pe punte.

Îndată după ce patronul îl părăsise, doctorul își încovoiase spinarea înaltă și intrase în cabină. Acolo, se așezase lîngă sobă, pe una din grinzile care propteau catargul. Scosese din buzunare un soi de călimară și o mapă din piele albă, de Cordoba. Din mapă, scosese un pergament împăturit în patru, vechi, pătat și îngălbenit. Despăturise pergamentul, luase o pană din tubul călimării de buzunar. își așternuse mapa pe un genunchi și pergamentul peste mapă, și începuse să scrie pe dosul pergamentului, la pîlpîirea slabă a felinarului care îl lumina pe bucătar...

Tot scriind, doctorul dădu cu ochii de clondirul învelit în papură pe care bucătarul îl ducea la gură de fiecare dată cînd potrivea gustul ciorbei, ca și cum s-ar fi sfătuit cu el dacă a pus sau nu destul ardei.

Clondirul ăsta îi atrase atenția, nu pentru că ar fi fost plin cu rachiu, ci din pricina unui nume împletit în învelișul lui, cu papură roșcată în mijlocul firelor albe. În cabină era destulă lumină ca numele să poată fi citit.

Doctorul se opri din scris și silabisi cu jumătate glas numele împletit pe clondir:

— Hardquanonne.

Apoi îi spuse bucătarului:

— Clondirul ăsta nu l-am observat pînă acum. Nu cumva a fost al lui Hardquanonne?

— Al bietului nostru Hardquanonne! făcu bucătarul. Al lui a fost.

Doctorul întrebă mai departe:

— Al lui Hardquanonne, flamandul din Flandra?

— Al lui...

— Care e închis ?
— Da, da...
— În turnul Chatham?
— E sticla lui — răspunse bucătarul. Hardquanonne îmi era prieten. O păstrez în amintirea lui. Cînd o să-l mai revedem oare? Da, e sticla lui de drum.

Doctorul își luă iar pana și reîncepu să aștearnă anevoie rînduri oarecum șerpuitoare, de-a latul pergamentului. În ciuda tremurului corăbiei și a tremurului pricinuit de bătrînețe, izbuti să scrie tot ce avea de scris.

Era și timpul, căci, deodată, corabia fu zguduită puternic.

O nestăvilită năvală a talazurilor izbi urka și se simți începutul dansului aceluia înfricoșător, cu care navele întîmpină furtuna.

Doctorul se ridică, se apropie de sobă mișcîndu-se cît putea mai atent, ca să nu fie răsturnat de violența valurilor, uscă la foc, cum putu, rîndurile scrise și puse pergamentul în mapa de piele pe care o vîrî, împreună cu călimara, în buzunar.

Soba nu era lucrul făcut cu cea mai puțină iscusință, din cîte se aflau în cabină. Și totuși, cratița se clătina. Bucătarul o supraveghea.

— Ciorbă de pește — spuse el.
— Pentru pești — îi răspunse doctorul.
Apoi se reîntoarse pe punte.

V. GRIJA ÎNCREDINȚATĂ MĂRII FURIOASE

La rîndul lor, ceilalți călători de pe urkă priveau înapoi, dar cu mare voioșie, cum se depărtează și descrește țărmul dușmănos. Încetul cu încetul, rotunjimea întunecată a mării se înălța, subțiind în lumina amurgului Portlandul, Purbeckul, Tineham, Kimme-

ridge, cele două Matravers, lungile fîșii ale falezei încețoșate și coasta punctată de faruri.

Țărmul Angliei se ștergea din ce în ce. Fugarii nu mai aveau în jurul lor decît marea.

Deodată, bezna deveni cumplită.

Nu mai exista nici întindere, nici spațiu. Cerul se înnegrise și se prăvălise peste corabie. Începu domoala cădere a zăpezii. Cîțiva fulgi se și iviseră. S-ar fi zis că sînt suflete. În fața vîntului, nu se mai vedea nimic... Un nor tulbure, uriaș, asemănător cu pîntecele unei hidre, atîrna deasupra apelor și, pe alocuri, acest pîntece pămîntiu se lipea de valuri. Punctele de contact ale norului cu marea păreau guri căscate, pompînd valurile, golindu-se de aburi și umplîndu-se de apă. Vîrtejurile înălțau, ici-colo, pe întinsul apei, coame de spumă.

Furtuna boreală se năpusti asupra corăbiei, și corabia se năpusti înăuntrul ei. Rafala și nava ieșiră una în întîmpinarea alteia, ca pentru a începe harța...

Evadarea îi înnebunise într-atîta pe fugari încît, în această primă ciocnire turbată, nici o pînză, mare sau mică, nu fu prinsă în funii, trasă jos sau scoasă. Catargul trosnea și se încovoia, cuprins parcă de groază.

Ceea ce caracterizează uraganul de zăpadă e faptul că este negru. Înfățișarea obișnuită a naturii pe vreme de furtună — pămînt și mare întunecate, cer foarte palid — este răsturnată. Cerul e negru, marea e albă. Jos spumă, sus bezne. Un orizont astupat de neguri, o boltă cernită cu negru. Uraganul seamănă cu interiorul unei catedrale, împodobită pentru zile de doliu... Lumea devine, pe neașteptate, o boltă de beci. Și din bezna aceasta cade o pulbere de pete albe, care șovăie între cer și mare. Petele — fulgii de zăpadă — alunecă, rătăcesc și plutesc. Sînt parcă lacrimile unui giulgiu, care ar prinde viață și s-ar pune în mișcare. În semănătura aceasta se amestecă un vînt turbat. Întunericul nopții, prefăcut în pulbere albă, furia în bezna de ne-

pătruns, toată forfota de care e în stare mormîntul, un uragan sub un catafalc, aceasta e furtuna de zăpadă.

Dedesubt tremură marea, acoperind imensele hăuri necunoscute.

În vîntul polar, fulgii de zăpadă devin imediat grindină și aerul se umple de proiectile. Apa pîrîie, mitraliată.

Bubuitul tunetului nu se aude. Fulgerul furtunilor boreale e tăcut... Furtuna de zăpadă e oarbă și mută. Și adeseori, după trecerea ei, corăbiile rămîn oarbe, iar marinarii muți...

Matutina gonea din toate puterile. Aplecarea ei sub pînze făcea uneori un unghi de cincisprezece grade cu marea, dar chila ei pîntecoasă se lipea de apă ca de un lichid vîscos. Chila rezista la smulgerea uraganului. În față ardea lumina focului aprins în grătarul de fier. Norul vijelios, tîrîndu-și umflătura peste întinsul apelor, îngusta și mistuia tot mai mult marea în preajma navei. Nici un pescăruș. Nici o rîndunică. Numai zăpadă. Valurile erau puține și înfricoșătoare. Nu se vedeau decît trei sau patru, nespus de mari.

Din cînd în cînd, cîte un fulger de culoarea aramei încinse străpungea îngrămădirile de bezne spre orizont și spre zenit. Spărtura aceasta roșiatică arăta hidoșenia norilor. Brusca aprindere a adîncurilor, peste care, vreme de o clipă, se detașau norii din primul plan și zvîrcolirile depărtate ale haosului ceresc, dădea perspectivă abisului. Pe fondul acesta de foc fulgii de zăpadă păreau negri, ca niște fluturi întunecați, zburînd într-un cuptor încins. Apoi totul se stingea...

Urka își continua goana nebunească... În fiecare clipă, talazurile potopeau puntea de la un capăt la altul... Femeile se refugiaseră în cabină, dar bărbații rămăseseră pe punte. Zăpada orbitoare cădea în vîrtejuri, amestecîndu-se cu grămezile de spumă ale hulei. Totul părea cuprins de furii.

În clipa aceea, șeful cetei, stînd în picioare la proră, pe-o grindă, se agăță cu o mînă de funia unei pînze, în timp ce, cu cealaltă mînă, își smulse basmaua de pe cap și, agitîndu-o în lumina felinarului, strigă plin de trufie:

— Sîntem liberi!

— Liberi! Liberi! Liberi! repetară fugarii.

Și toată ceata, prinzîndu-se de odgoane, de funii, de scripete, se ridică în picioare pe punte.

— Ura-a-a! strigă șeful.

Și ceata urlă în furtună:

— Ura-a-a!

În clipa cînd vuietul uralelor se stingea în mugetul vîntului, o voce gravă și puternică se înălță de la celălalt capăt al navei și spuse:

— Tăcere!

Toate capetele se întoarseră într-acolo.

Fugarii recunoscuseră glasul doctorului. Dar pe doctor nu-l văzu nimeni, căci el era atît de slab încît se confunda cu catargul de care se rezemase.

Și glasul lui rosti:

— Ascultați!

Tăcură toți.

Se auziră clar, în noapte, dangătele unui clopot.

Patronul, care ținea cîrma, izbucni într-un hohot de rîs.

— Un clopot! Bine. Noi gonim spre babord. Ce dovedește clopotul ăsta? Că avem pămîntul la tribord.

Vocea hotărîtă și domoală a doctorului răspunse:

— N-avem pămîntul la tribord.

— Ba da! strigă șeful echipajului.

— Nu!

— Dar dangătul clopotului vine de pe pămînt.

— Dangătul clopotului — răspunse doctorul — vine din mare.

Un fior străbătu inimile oamenilor acestora îndrăzneți. Cele două femei se iviră speriate în ușa cabinei, ca două stafii. Doctorul făcu un pas, și trupul lui înalt și uscat se dezlipi de catarg. Se auzea clopotul sunînd undeva, în fundul nopții.

Doctorul spuse:

— În mijlocul mării, la jumătatea drumului între Portland și arhipelagul Mînecii, există o geamandură pusă acolo ca să avertizeze. Geamandura e ancorată cu lanțuri și plutește deasupra apei. Pe ea e fixată o pirostrie de fier și de pirostrie atîrnă un clopot. Pe vreme de furtună, marea, zguduită, zguduie geamandura, iar clopotul sună. Dangătul clopotului acestuia îl auziți acum.

Doctorul așteptă să treacă o rafală de vînt, așteptă să reînceapă iar bătaia clopotului, și vorbi mai departe:

— Dacă auzi dangătul clopotului în furtună, cînd suflă vîntul dinspre nord-vest, înseamnă că ești pierdut. De ce? Iată: dangătul clopotului îl auzi fiindcă ți-l aduce vîntul. Dar vîntul bate dinspre vest, iar stîncile de la Aurigny sînt spre est. Nu poți auzi clopotul decît dacă te afli între geamandură și stînci. Acum, vîntul ne mînă spre stînci! Ne aflăm pe partea cea rea a geamandurii. Dacă am fi pe partea cea bună, ne-am afla în larg, la apă adîncă, pe drum sigur, și n-am auzi clopotul. Vîntul n-ar aduce dangătele spre noi. Am trece pe lîngă geamandură, fără să ne dăm seama că e acolo. Vasul nostru s-a abătut de pe drumul cel bun. Clopotul pe care îl auzim e toaca refugiatului. Acum chibzuiți și voi!

În timp ce doctorul vorbea, clopotul, scăpat o clipă de furia vîntului, suna domol, un dangăt după altul, și vuietul lui, tăcînd în răstimpuri, părea că ia seama la vorbele bătrînului. S-ar fi zis că e vuietul adîncimilor fără sfîrșit.

Toți ascultau cu sufletul la gură cînd glasul doctorului, cînd dangătul clopotului.

În acest timp, patronul își luase portavoce.

— Cîrma spre geamandură! Cîrma spre clopot! Acolo avem larg. Totul nu e încă pierdut!

— Încearcă — spuse doctorul.

Vom spune aici, în treacăt, că geamandura aceasta cu clopot a fost desființată în anul 1802. Marinarii foarte bătrîni își mai aduc aminte de dangătul ei. Ea vestea primejdia, numai că o vestea cam prea tîrziu.

Ordinul patronului fu ascultat. Pasagerul din Languedoc se alătură și el celor doi marinari. Toți dădură o mînă de ajutor. Strînseră și pînzele... Manevra, deși în condiții neobișnuite, fu executată destul de corect. Dar pe măsură ce nava, strîngîndu-și totul, se micșora, vîltoarea aerului și apei creștea în jurul ei. Înălțimea hulei atingea aproape dimensiunea pe care o are la pol.

Uraganul, ca un călău grăbit, începu să rupă corabia în bucăți. Cît ai clipi, avu loc o smulgere și o sfîșiere nemaipomenită. Catargul se frînse. Cablurile se rupseră. Tensiunea magnetică, proprie furtunilor de zăpadă, ajuta la ruptura funiilor. Lanțurile, ieșite din scripete, nu mai manevrau. Un val smulse busola și lăcașul ei. Un alt val tîrî cu el barca de salvare... Madona de la proră și grătarul cu foc fură și ele luate de apă.

Nu mai rămăsese decît cîrma.

Înlocuiră felinarul pierdut printr-o ghiulea plină cu cîlți și cu smoală aprinsă, care fu agățată de etravă.

Catargul, spart în două, acoperit de zdrențe tremurătoare, de funii, de scripeți și de vintrele, încurca puntea. În cădere, el zdrobise o bucată din lemnăria tribordului.

Patronul, mereu la cîrmă, strigă:

— Atîta vreme cît putem cîrmi, nimic nu e pierdut! Aduceți topoare! Topoare! Catargul peste bord! Liberați puntea!

Echipajul și pasagerii păreau cuprinși de febra marilor bătălii. Din cîteva lovituri și opinteli, zvîrliră catargul în valuri. Puntea fu liberată.

— Acum — urmă patronul — luați o funie și legați-mă de cîrmă!

Îl legară. Și, pe cînd marinarii îi înfășurau trupul cu funia, el rîdea și-i striga mării:

— Urlă, bătrîno, urlă! Am trecut eu prin clipe și mai grozave la capul Machichaco!...

Iar cînd se simți legat burduf, apucă zdravăn cîrma cu amîndouă mîinile, cuprins de ciudata veselie pe care o dă primejdia.

— Totul e-n regulă, băieți! Trăiască Madona de Buglose! Să cîrmim spre vest!

Un val pieziș, uriaș, se năpusti de dinapoia corăbiei... Întreaga pupă a *Matutinei* fu înghițită de spume și, în amestecul acela de apă și de întuneric, se auzi o pîrîitură. Cînd spuma se risipi, cînd pupa reapăru, nu se mai aflau acolo nici patronul, nici cîrma.

Totul fusese smuls.

Cîrma și omul legat de ea porniseră cu valul, în vălmășagul asurzitor al furtunii.

Șeful cetei privi țintă întunericul și strigă:

— *Te burlas de nosotros?* [1]

Strigătului acestuia de revoltă îi urmă un altul:

— Să aruncăm ancora! Să-l salvăm pe patron!

Porniră în goană spre cabestan. Dădură drumul ancorei. Urka nu avea decît una. Și nu izbutiră decît să o piardă și pe aceasta. Fundul era numai stîncă, iar valurile se zvîrcoleau turbate. Cablul se rupse ca un fir de păr.

Ancora rămase pe fundul mării.

Din clipa aceea, *Matutina* nu mai fu decît o epavă. Corăbioara aceasta, mai adineauri înaripată și teribilă în goana ei, era acum neputincioasă. Toate mijloacele de manevrare fuseseră ciopîrțite și smulse de la locul

---

[1] Îți rîzi de noi? (în dialectul basc în text) (n. r.).

lor. Se supunea acum, înțepenită și fără puteri, furiilor ciudate ale mării.

Vîntul sufla din ce în ce mai groaznic...

Matutina înainta la întîmplare, în voia valurilor, ca un dop de plută în tălăzuirea apelor. Nu mai naviga, ci se ținea deasupra apei. Părea gata, în orice clipă, să se răstoarne cu burta în sus, ca un pește mort. O ferea de sfîrșitul acesta doar faptul că lemnăria ei, perfect etanșă, se păstrase în bunăstare. Nici o scîndură de sub linia de plutire nu cedase. N-avea nici o crăpătură, și nici un strop de apă nu pătrundea în cală. Și asta din fericire, căci pompa suferise o stricăciune și nu mai putea fi folosită...

Oamenii de pe punte, amorțiți, încercau să se prindă, sfîșiindu-și palmele, de tot ce găseau la îndemînă. Din cînd în cînd, ei ascultau atenți. Clopotul se auzea tot mai încet, de parcă și el s-ar fi apropiat de clipa morții. Dangătul lui nu mai era acum decît un horcăit. Apoi horcăitul acesta pieri cu totul. Unde se aflau? Și la ce distanță de geamandură? Sunetul clopotului îi speriase, tăcerea lui îi îngrozea. Poate că vîntul îi mînase pe un drum al pierzaniei. Epava gonea în noapte. Nimic nu e mai înspăimîntător decît o goană oarbă. Naufragiații simțeau prăpastia deschisă în fața lor, sub ei, peste ei. Acum nu mai era goană, ci cădere.

Și, deodată, în uriașul vîrtej al furtunii de zăpadă, sclipi o lumină roșiatică.

— Un far! strigară naufragiații.

VII. FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU NOAPTEA

Era, într-adevăr, farul Greblelor.

Pentru o corabie în bunăstare, prevăzută cu toate mijloacele de manevrare și putînd să fie condusă de către pilot, farul Greblelor e folositor. El dă semnalul

de alarmă. Anunţă apropierea stîncilor. Dar unei corăbii scoase din uz nu face decît să-i mărească nenorocirea. Corpul corăbiei, înţepenit şi fără viaţă, neputîndu-se împotrivi tălăzuirii imense a apelor, neputîndu-se apăra de furia vîntului, ca o pasăre fără aripi, nu poate merge decît încotro o mînă vijelia. Farul îi arată locul suprem, îi arată locul pieirii, îi luminează înmormîntarea. El e o candelă pentru mormîntul epavelor.

Să luminezi prăpastia neînduplecării, să arăţi pieirea pe care nu o poţi ocoli, există oare ironie mai tragică?

De batjocura aceasta adăugată naufragiului, sărmanii deznădăjduiţi de pe *Matutina* îşi dădură imediat seama. Ivirea farului mai întîi le dădu curaj, apoi îi doborî. Nimic de făcut, nimic de încercat. Ceea ce se spune despre regi, se poate spune şi despre valuri: eşti poporul lor, eşti prada lor. Le înduri toate nebuniile.

Vîntul mîna urka spre Greble. Într-acolo mergeau. Cu neputinţă să se împotrivească. Nava se îndrepta cu repeziciune spre stînci. Se simţea apropierea fundului. Naufragiaţii ascultau prăbuşirile surde ale talazului în golul submarin al stîncii. Se zărea sub far ca o muchie întunecată, între două blocuri de granit, trecătoarea îngustă a îngrozitorului golfuleţ pe care-l bănuiai plin de oasele omeneşti şi de resturile corăbiilor înecate. Locul acela părea mai mult gura unei văgăuni decît intrarea unui port. Naufragiaţii auzeau trosnetele crengilor aprinse pe grătarul de fier al farului. O pîlpîire lividă lumina furtuna. Întîlnirea dintre flăcări şi grindină tulburau negura. Pîcla neagră şi fumul roşcat se luptau, ca doi şerpi. Jeraticul smuls zbura în vînt, şi fulgii de zăpadă păreau că dau înapoi în faţa acestui neaşteptat atac al scînteilor. Stîncile, şterse la început, se vedeau acum clar, haos de piatră, cu piscuri, creste şi vertebre. Cu cît se apropiau mai mult, cu atît relieful stîncilor creştea şi se înălţa sinistru.

Una dintre femei îşi depăna, în neştire, mătăniile.

In lipsa patronului corăbiei, care fusese pilot, rămînea șeful care era și căpitanul navei. Bascii cunosc toți și muntele, și marea. Ei sînt curajoși în fața primejdiei, și inventivi atunci cînd ea se abate asupra lor.

Se apropiau de stînci, gata să le atingă. Ajunseră, deodată, atît de aproape de stînca cea mare din nordul Greblelor, încît ea acoperi, pe neașteptate, farul. Și nu se mai văzu decît stînca, luminată din spate. Înălțată în negură, stînca aceasta părea o femeie uriașă, cu plete de foc...

Atunci șeful cetei strigă:

— Un voluntar să ducă o funie la stîncă! E vreunul care știe să înoate?

Nici un răspuns.

Nimeni dintre cei aflați pe bord nu știa să înoate. Neștiința aceasta se întîlnește, altminteri, destul de des printre marinari.

O bîrnă aproape desprinsă din legăturile ei se clătina lîngă puntea de comandă. Șeful o prinse zdravăn, cu amîndouă mîinile.

— Dați-mi ajutor!

Desprinseră bîrna. O aveau acum la îndemînă. Din mijloc de apărare, ea devenise mijloc de luptă.

Era o bîrnă destul de lungă, din inimă de stejar, întreagă și tare, putînd să servească drept armă de atac și drept punct de sprijin. Pîrghie pentru clintit greutăți, berbec pentru fărîmarea porților unei cetăți.

— Fiți gata! strigă șeful.

Șase inși, încovoiați lîngă bucata rămasă din catarg, apucară strîns bîrna, care se întindea peste bord, dreaptă ca o lance, spre poalele stîncii.

Manevra era periculoasă. Să dai brînci unui munte e o îndrăzneală. Puteau fi, toți șase, zvîrliți în mare de șocul ciocnirii.

Se scurseră cîteva clipe dintre cele care îți albesc părul.

Stînca și nava porniseră să se înfrunte.

Piatra e răbdătoare. Stînca aștepta.

Un val năprasnic se năpusti, nesăbuit, și puse capăt așteptării. Luă nava pe dedesubt, o săltă și o legănă timp de o clipă, așa cum praștia aruncă o piatră.

— Fiți tari! strigă șeful. Nu-i decît o stîncă. Noi sîntem oameni!

Bîrna nu se clintea. Cei șase bărbați făceau una cu ea. Piroanele ascuțite le zgîriau subsuorile, dar ei nu simțeau.

Talazul zvîrli nava spre stîncă.

Urmă ciocnirea.

Dar ea se petrecu sub hăul de spumă care ascunde totdeauna asemenea întîmplări.

Cînd spuma recăzu în mare, cînd valul și stînca se despărțiră, cei șase bărbați se rostogoliră pe punte. Dar *Matutina* gonea mai departe. Bîrna ținuse piept și izbutise s-o abată. În cîteva clipe, lunecarea talazului fiind de neînfrînt, Greblele rămaseră în urma navei. Pentru moment, *Matutina* se afla în afara pericolului imediat...

Și uraganul o mîna mai departe. Greblele părură de îndată o îngrămădire inutilă de stînci, la orizont...

Farul, depărtîndu-se, păli, apoi dispăru...

Clopotul, care era o amenințare, tăcuse. Farul, care era o amenințare, nu se mai vedea. Și totuși, cînd cele două pericole trecură, situația naufragiaților deveni și mai cruntă. Pentru că clopotul fusese un glas, iar farul o făclie. Amîndouă avuseseră în ele ceva omenesc. Iar după ele rămase hăul nesfîrșit...

Matutina, scăpată de Greble, se prăvălea din talaz în talaz. Scăpase, dar în haos. Mînată piezis de vînt, răsucită de miile de mișcări ale valurilor, ea răsfrîngea toate frămîntările nebunești ale apelor. Aproape că nu mai avea tangaj, semn de temut pentru agonia unui vas...

În furtună, și mai ales în meteorul de zăpadă, marea și noaptea sfîrșesc prin a se contopi una cu alta. Pînă la urmă, din amestecul lor rămîne doar o negură. Ceață, vîrtej, rafală, alunecare în toate sensurile, nici un punct

de sprijin, nici un punct de reper, nici o clipă de răgaz, o reîncepere necontenită, un gol după altul, zarea întinsă pretutindeni, adîncă zvîcnire neagră. Şi urka plutea printre toate acestea.

Să se desprindă de Greble, să înlăture cu dibăcie ciocnirea cu stînca, însemnase pentru naufragiaţi o izbîndă. Dar totodată fusese, mai ales, o încremenire. Uralele de bucurie nu izbucniră. Pe mare nu se fac de două ori asemenea imprudenţe...

Înlăturarea stîncii li se părea săvîrşirea imposibilului. Din pricina asta, încremeniseră toţi. Şi totuşi, încetul cu încetul, începură iar să nădăjduiască. Aşa sînt tainicele miraje ale sufletului. Nu există deznădejde în care, chiar în clipa cea mai cumplită, să nu mijească nădejdea în fundul cutelor celor mai adînci ale sufletului...

Dar, deodată, la babord ţîşni, se desenă şi se decupă pe fondul negurei un bloc uriaş, opac, vertical.

Ei îl priviră buimăciţi.

Vîntul îi împingea spre înălţimea aceea.

Şi ei nu ştiau că în faţa lor se află stînca Ortach.

VIII. STÎNCI ŞI VÎLTORI

Primejdia reîncepea. După Greble, Ortach. Furtuna brutală şi atotputernică nu-şi variază mijloacele...

Naufragiaţii se întoarseră spre şef, nădejdea lor. El nu putu decît să ridice din umeri, cu dispreţul mohorît al neputinţei.

Ortach e o lespede în mijlocul mării. Stînca, un singur bloc, se ridică dreaptă la optzeci de picioare înălţime, deasupra loviturilor mînioase ale hulei. De ea se sparg valurile şi corăbiile. Ca un cub neclintit ea îşi

înfige muchiile ca niște lănci drepte în numeroasele curbe șerpuite ale mării.

Noaptea, stînca Ortach seamănă cu un uriaș trunchi de copac pus peste faldurile unei imense pînze negre. În furtună trunchiul acesta pare că așteaptă lovitura securii, care este lovitura trăsnetului.

Dar uraganele de zăpadă nu vin cu trăsnete. Corabia, ce-i drept, e oarbă. Toate pînzele întunericului i se așază pe ochi. Între starea ei și starea unui osîndit nu-i mare deosebire. Iar fulgerul, care e un sfîrșit grabnic, nu-l poate nădăjdui.

Matutina, nefiind decît o biată epavă plutitoare, se îndreptă spre stînca aceasta, așa cum se îndreptase și spre cealaltă. Și spaima îi cuprinse din nou pe nefericiții care se crezuseră o clipă salvați. Naufragiul lăsat în urmă li se ivea din nou în față. Stînca ieșea iar din fundul mării și nu puteau face nimic împotriva ei.

Greblele sînt o bulboană cu mii de guri, Ortach e un zid. Naufragiul la Ortach înseamnă strivire.

Și totuși mai exista o șansă.

Pe planurile drepte — și Ortach este un asemenea plan — valul, ca și ghiuleaua, nu ricoșează. El e redus la un joc simplu: mai întîi flux, apoi reflux. Sosește ca talaz și se reîntoarce ca hulă.

În asemenea cazuri, problema vieții și a morții se pune astfel: dacă talazul mînă corabia pînă la stîncă, o sfărîmă și nu mai există scăpare. Dar dacă hula se reîntoarce mai înainte ca nava să se fi izbit de stîncă, o readuce înapoi, deci o salvează.

Cumplită neliniște. Naufragiații zăreau în penumbră marele val hotărîtor venind spre ei. Pînă unde are să-i ducă? Dacă valul sfărîma corabia, ei au să fie rostogoliți spre stîncă și striviți. Dar dacă va trece pe sub corabie?

Valul trecu pe sub corabie.

Ei respirară ușurați.

Dar ce-avea să se întîmple la reîntoarcerea valului? Ce le va face vîrtejul apei izbite de stîncă?

Vîrtejul îi trase înapoi.

Peste cîteva minute, *Matutina* ieșise din apele periculoase ale stîncii. Stînca Ortach pieri în noapte, așa cum pieriseră și Greblele.

Era a doua izbîndă. Pentru a doua oară urka, ajunsă în pragul naufragiului, se trăsese înapoi la vreme.

Între timp, o piclă groasă se abătuse asupra nefericiților mînați la întîmplare. Ei nu mai știau unde se află. Abia dacă mai zăreau la cîțiva pași de bordul vasului. În ciuda unui adevărat potop de grindină, care-i silea pe toți să țină capetele plecate, femeile se încăpățînaseră să nu coboare în cabină. Totdeauna, în asemenea situații, deznădăjduiții vor să naufragieze sub cerul liber. Moartea le e atît de aproape, încît un acoperiș deasupra capului li se pare un început de sicriu.

Talazul, din ce în ce mai umflat, se scurta. Umflarea valului e semn că apa e sugrumată undeva, pe-aproape. În ceață, anumite umflături ale apei arată apropierea unei strîmtori. Într-adevăr, fără voia lor, naufragiații pluteau de-a lungul insulei Aurigny. Între Ortach și Greble, la asfințit, și Aurigny la răsărit, marea e strîmtorată și stînjenită, și suferința ei dă naștere, în locurile acelea, unei stări de furtună neîntreruptă. Ca orice alt lucru, și marea suferă; iar acolo unde suferă, ea se mînie. Strîmtoarea aceasta e temută de marinari.

Matutina pătrunse în strîmtoare...

Naufragiații își dădură seama de noua complicare a situației, fără să și-o explice. O înțeleseră dintr-o dată. Cerul se luminase puțin, apele păreau parcă mai pale. Paloarea aceasta descoperea la babord un stăvilar prelung, îndreptat pieziș către est, și spre care se năpustea, gonind corabia înaintea lui, iureșul vîntului. Iar stăvilarul era Aurigny.

Naufragiații se cutremurau de groază, fără să știe ce au în față. Și s-ar fi cutremurat și mai mult dacă un glas le-ar fi spus: în fața voastră se află Aurigny.

Nu există insulă mai apărată împotriva venirii omului decît Aurigny. Ea are, sub apă și afară din apă, un șir de păzitori feroci, printre care și Ortachul.

Îngrămădirea aceasta de stînci, simplificată de apă și de noapte, le apărea naufragiaților ca o fișie întunecată, ca o ștersătură neagră pe orizont.

Naufragiul e culmea neputinței. Să te afli lîngă pămînt și să nu-l poți atinge, să plutești și să nu-ți poți mîna corabia, să calci pe ceva care pare solid și nu e solid, să fii plin de viață și plin de moarte în același timp, să fii prizonierul întinderilor, să fii zidit între cer și mare, să ai deasupra ta infinitul ca o temniță îngustă, să ai în jurul tău imensa dezlănțuire a vîntului și a valurilor, să fii prins, legat burduf, paralizat — atîta covîrșire te încremenește și te indignează. Ți se pare că auzi în ea batjocura potrivnicului de neatins. Cel ce te ține e același care dă avînt păsărilor și pune în libertate peștii. Pare un nimic, și e totul. Depinzi de aerul pe care îl tulburi cu gura, de apa pe care o iei în căușul palmei... Grăuntele de nisip în pustiu, stropul de spumă pe mare sînt manifestări amețitoare ; atotputernicia nu-și bate capul să-și ascundă atomul, ea face din slăbiciune forță. Infinitul mare te strivește cu infinitul mic. Marea te face praf și pulbere cu picăturile. Te simți jucăria ei...

Jucărie, groaznic cuvînt!

Matutina se afla ceva mai sus de Aurigny, ceea ce era bine; dar vîntul o împingea spre nord și asta putea să-i aducă pieirea. Ca un arc încordat care aruncă o săgeată, așa mîna vîntul de nord-vest corabia spre capul septentrional al insulei. În punctul acela există ceea ce marinarii din arhipelag numesc un *swinge*.

Un *swinge* e un curent furios. Un șirag de pîlnii aflate pe fund produc un șirag de vîrtejuri în valuri. Cînd te lasă unul, te prinde altul. O corabie înhățată de *swinge* se rostogolește astfel, din spirală în spirală, pînă ce vreun colț de stîncă îi sparge învelișul. Atunci corabia plesnită se oprește, pupa i se înalță din valuri,

prora i se scufundă și totul se închide. O băltoacă de spumă se lărgește plutind, apoi nu se mai văd la suprafața apei decît vreo cîteva broboane, ici-colo, venite din plămînii înăbușiți sub apă.

În toată Mîneca, cele trei *swinge* mai periculoase sînt: aceea din vecinătatea faimosului banc de nisip Girdler Sands, aceea aflată la Jersey, între Pignonnet și capul Noirmont, și aceea de la Aurigny.

Dacă pe bordul *Matutinei* s-ar fi aflat vreun pilot de prin partea locului, el le-ar fi dat de veste naufragiaților despre noul pericol ivit în cale. În lipsa pilotului, nefericiții aveau instinctul. Zvîrcoliri înalte de spumă zburau de-a lungul coastei, în iama cumplită a vîntului. Fără să știe ce se află acolo, se apropiau cu groază de ea.

Și nu exista nici un mijloc s-o ocolească.

Așa cum văzuseră ivindu-se Greblele, apoi Ortachul, vedeau acum înălțîndu-se țarcul de la Aurigny, în întregime din piatră. Se iviseră niște giganți, unul după altul. Dueluri înfricoșătoare, în serie.

Scila și Caribda nu sînt decît două; Greblele, Ortach și Aurigny sînt trei.

Același fenomen de năpădire a orizontului din partea stîncii se petrecea iar, cu monotonia grandioasă a vîltoarei. Luptele mării au, ca și bătăliile lui Homer, această repetare sublimă.

Pe măsură ce se apropiau, fiecare val adăuga ceva la mărimea stîncii, care și așa părea înfricoșător de mare, din pricina pîclei. Și se apropiau, din ce în ce mai mult, fără să se poată împotrivi. Ajunseseră pe marginea vîltoarei. Prima cută de apă întîlnită în cale avea să-i tragă după ea. Încă un val, și totul s-ar fi sfîrșit.

Deodată, urka fu împinsă înapoi, ca și cum un uriaș ar fi izbit-o cu pumnul. Talazul se încovoie sub navă și se răsturnă, aruncînd epava în coama lui de spumă. Sub izbitura aceasta, *Matutina* se depărtă de Aurigny.

Din partea cui îi venise ajutorul? Din partea vîntului.

Suflul furtunii își schimbase direcția.
Valurile se jucaseră cu ei. Acum era rîndul vîntului. De Greble se desprinseseră singuri; în fața Ortachului, apa îi dăduse înapoi; de la Aurigny, îi împinsese vîntul...
Prin brînciul acesta liberator, epava se sfărîmă de-a binelea.
Grindina groasă și tare — să încarci o flintă cu ea — ciuruia corabia. La fiecare legănare a valurilor, grindina se rostogolea pe punte, ca niște bile. Urka, aproape între două ape, își pierdea orice formă sub potopul apei și sub prăbușirea spumei. Pe bord fiecare se gîndea la sine.
Naufragiații se prindeau cu mîinile de ce nimereau. După fiecare năvală a apei, se mirau că sînt iarăși toți împreună. Mulți dintre ei aveau fețele sfîșiate de așchii.
Din fericire, deznădejdea are pumni tari. O mînă de copil, la vreme de spaimă, poate să strîngă cît mîna unui uriaș. Groaza face o menghină din degetele unei femei. O fată căreia îi e frică poate să-și înfigă unghiile roze pînă și în fier. Naufragiații se agățau, se țineau, se rețineau. Dar cu fiecare val venea și groaza că vor fi măturați de pe punte. Deodată, simțiră că primejdia a trecut.

Uraganul se oprise pe neașteptate.
Nu mai sufla nici un fel de vînt. Trîmbițele furioase ale spațiului tăcură. Tromba dispăru de pe cer, fără ca mai întîi să slăbească, brusc, ca și cum ea însăși ar fi alunecat drept în prăpastia fără fund a apelor. Dispăru, fără să se știe unde. Fulgii moi înlocuiră grindina. Zăpada începu din nou să cadă domol.
Nici urmă de valuri. Marea se netezi...
După cîteva minute, urka nu mai avea în jurul ei decît apă adormită.
În același timp, fiindcă faza sfîrșitului se aseamănă cu a începutului, nu se mai văzu nimic. Tot ce devenise vizibil în zbuciumul norilor meteoriei redeveni tulbure, siluetele pale se topiră într-un amestec ne-

desluşit, întunericul şi nesfîrşitul împrejmuiră din toate părţile corabia. Zidul acesta de beznă, al cărui diametru se micşora din clipă în clipă, împresura corabia şi, cu încetineala sinistră a unei banchize care se închide, se micşora văzînd cu ochii. La zenit, nimic ; un capac de negură, o îngrăditură. Urka se afla ca în fundul fîntînilor abisului.

Totul era tăcere, domolire, orbire.

Ultimele clipociri ale valurilor alunecau de-a lungul bordajului. Puntea era orizontală, cu aplecări insensibile... Cîteva scînduri şi bîrne, pe jumătate desprinse de la locurile lor, se clătinau încet. Ghiuleaua care ţinea loc de felinar, şi în care ardeau cîlţi îmbibaţi cu smoală, nu se mai legăna la bompres şi nu mai arunca stropi de foc în mare. Vîntul bătea acum fără zgomot. Zăpada cădea groasă, moale, uşor piezişă. Nu se mai auzea spuma nici unui prag de stînci. Pace a beznelor.

Liniştea aceasta, după înverşunările şi deznădejdile îndurate, fu pentru nefericiţii atîta vreme aruncaţi de colo-colo o fericire de nespus. Li se părea că sînt scoşi de la tortură. În preajmă şi deasupra lor, li se părea că văd consimţirea salvării. Îşi recăpătară încrederea. Tot ce fusese mînie furioasă era acum linişte. Şi asta li se păru a fi pecetluirea păcii. Bietele lor spinări încovoiate se îndreptară. Puteau acum să lase din mîini capetele de funii sau scîndurile de care se ţineau, puteau să se ridice, să stea în picioare, să umble, să se mişte. Se simţeau nespus de liniştiţi. Era limpede că ieşiseră de-a binelea din furtună, din spumă, din vijelii, din mînii, că sînt eliberaţi.

Acum, norocul părea că s-a întors de partea lor. În trei sau patru ceasuri aveau să se ivească zorile şi să fie culeşi de vreo corabie care i-ar fi zărit în larg. Greul trecuse. Reintrau în viaţă. Important era că izbutiseră să nu se scufunde pînă la încetarea furtunii. Şi îşi spuneau: „De data asta s-a terminat".

Deodată, observară că într-adevăr se terminase.

Unul dintre marinari, numit Galdeazun, coborî în cală ca să caute cablu, apoi se reîntoarse şi spuse:

— Cala e plină.
— Cu ce e plină? întrebă șeful.
— Cu apă — răspunse marinarul.
Șeful strigă:
— Ce înseamnă asta?
— Asta înseamnă — urmă Galdeazun — că într-o jumătate de ceas ne ducem la fund.

IX. ULTIMA ÎNCERCARE

Există, așadar, o spărtură în cală. Apa își făcuse drum înăuntru. Cînd? Nimeni n-ar fi putut să spună. Oare cînd nava se apropiase de Greble? Sau lîngă Ortach? Sau în freamătul vîltoarei de la vest de Aurigny? Cel mai probabil era că se atinseseră de *swinge*. Primiseră un ghiont pe nevăzute. Cînd tot trupul îți e plin de răni, nu mai simți o pișcătură.

Celălalt marinar, care se numea Ave-Maria, coborî și el în cală, reveni și spuse:
— Apa în cală e de doi metri.
Și adăugă:
— Pînă în patruzeci de minute ne scufundăm.
Unde se afla spărtura apei? Nu putea fi văzută. Era înecată. Volumul apei care umplea cala o ascundea. Vasul avea o gaură în pîntece, undeva, sub linia de plutire, mult sub carenă. Imposibil s-o găsești. Imposibil s-o astupi. Aveau o rană pe care nu și-o puteau obloji. Altminteri, apa nu pătrundea prea repede.
Șeful strigă:
— Trebuie să pompăm!
Galdeazun răspunse:
— Nu mai avem pompe.
— Atunci — urmă șeful — să ne îndreptăm spre țărm.
— Unde, spre țărm?

— Nu știu.
— Nici eu nu știu.
— Dar trebuie să fie el undeva.
— Asta da.
— Să ne ducă cineva într-acolo — spuse șeful.
— N-avem pilot — îi răspunse Galdeazun.
— Ia tu cîrma.
— Nu mai avem cîrmă.
— Să meșterim una, la repezeală, din prima bîrnă găsită. Aduceți cuie și un ciocan. Repede! Aduceți scule!
— Cutia cu scule s-a dus la fund. Nu mai avem de nici unele.
— Unde e barca? Să ne aruncăm în ea! Să vîslim!
— Nu mai avem barcă.
— Atunci, la pînze!
— Nu mai avem nici pînze, nici catarg.
— Să facem un catarg din vreo grindă a bordajului, și o pînză dintr-o prelată. Să ieșim din încurcătură. Să ne încredințăm vîntului!
— Nu mai e vînt!
Vîntul, într-adevăr, îi părăsise. Furtuna pierise și pieirea aceasta, pe care ei o socotiseră drept salvare, era propria lor pieire. Dacă vîntul ar mai fi stăruit, i-ar fi împins nebunește către vreun țărm, i-ar fi mînat poate către vreun banc de nisip prielnic și i-ar fi zvîrlit peste el, pînă nu s-ar fi dus la fund. Furia uraganului i-ar fi putut face să atingă țărmul. Fără vînt, nici o nădejde! Mureau fiindcă lipsea furtuna!
Naufragiații de pe *Matutina* simțeau, încetul cu încetul, cum se deschide sub ei cea mai năucitoare dintre catastrofe, catastrofa încremenită. Aerul nu se mai clintea, marea nu mai avea o cută. Adîncul îi sorbea în tăcere. Prin grosimea apei mute, fără mînie, fără patimă, fără să vrea, fără să știe, fără să ia măcar seama, funestul centru al pămîntului îi atrăgea la el. Nu mai era gura larg deschisă a valului, nici falca dublă a vîntului și a mării, amenințînd răutăcioasă, nici strîmbătura vîrtejului, nici foamea înspumată a hulei; sub ne-

fericiții aceștia se afla nu știu ce groapă neagră a infinitului. Ei se simțeau pătrunzînd într-un gol liniștit, care era moartea. Puțina parte a navei care mai rămăsese afară din apă se îngusta, și atîta tot. Puteai calcula în ce minut o să dispară. Nu apa urca spre ei, ci ei coborau spre apă. Ei înșiși își săpau mormîntul. Iar propria lor greutate le era groapa.

Erau executați nu prin legile oamenilor, ci prin legile lucrurilor.

Zăpada cădea, și cum nava nu se mai clintea, scama aceasta albă se așternea pe bord și acoperea nava ca într-un giulgiu.

Cala se îngreuia din ce în ce. Nici un mijloc de a opri pătrunderea apei. Făcură lumină cu vreo trei sau patru torțe, pe care le înfipseră prin găuri, cum putură. Galdeazun aduse cîteva găleți vechi, de piele, și începură golirea calei, așezîndu-se în lanț. Dar gălețile erau stricate, pielea unora se descususe, altora li se spărsese fundul și se vărsau pe drum. Între cantitatea de apă scoasă și cantitatea de apă intrată, deosebirea era mare. Intra o tonă de apă și se scotea un pahar...

Șeful spuse:

— Să ușurăm epava!

În timpul furtunii priponiseră cele cîteva cufere aflate pe bord. Ele rămăseseră acolo, legate de restul catargului. Desfăcură funiile și rostogoliră cuferele în apă printr-una din spărturile bordajului. Un cufăr era al uneia din femei și ea nu-și putu stăpîni bocetul:

— Of! Mantia mea nouă, căptușită cu mătase stacojie! Of! Bieții mei ciorapi de dantele ca scoarța mesteacănului! Of! Cerceii mei de argint pentru slujba Sfintei Fecioare!

Puntea fiind curățată, rămase cabina. Acolo, după cum ne amintim, erau înghesuite și bagajele pasagerilor, și baloturile marinarilor.

Luară baloturile și le făcură vînt în mare.

Cabina fu golită cu totul. Felinarul, butucul care leagă catargele, balercile, sacii, hîrdaiele și lăzile cu carne, oala cu ciorbă, totul luă drumul valurilor.

Deșurubară piulițele sobei stinsă de multă vreme, o urniră din locul unde fusese înțepenită, o ridicară pe punte, o tîrîră pînă la spărtură, și-o zvîrliră afară din corabie.

Aruncară în apă tot ce se putea smulge din lemnărie, odgoanele și mijloacele de manevră sfărîmate ale corăbiei.

Din cînd în cînd șeful lua o torță, o plimba peste cifrele de nivel zugrăvite dinaintea vasului, și privea cum se desfășoară naufragiul.

Epava, ușurată, se scufunda mai încet, dar se scufunda neîntrerupt.

— Mai e ceva de aruncat în mare ? întrebă șeful.

Doctorul, la care nu se mai gîndea nimeni, ieși dintr-un ungher al ușii cabinei și spuse:

— Da.

— Ce ? întrebă șeful.

Doctorul răspunse:

— Păcatele noastre.

Toți se cutremurară și strigară într-un glas:

— Amin!

Doctorul, stînd în picioare, cu fața lividă, ridică un deget spre cer și porunci:

— În genunchi!

Ceilalți se clătinară, ceea ce e începutul îngenuncherii.

Doctorul urmă:

— Să ne zvîrlim în mare păcatele. Ele ne apasă greu. Și din pricina lor, se scufundă nava. Să nu ne mai gîndim la salvare, ci la mîntuire. Ultima noastră crimă, mai ales, aceea pe care am săvîrșit-o, sau mai bine zis, am desăvîrșit-o mai adineauri, nenorociților, care mă ascultați, ne împovărează din greu. E o sfruntată nelegiuire să ispitești genuna cînd ai în urma ta o încercare de crimă. Ceea ce faci împotriva unui copil e făcut împotriva lui Dumnezeu. Copilul ar fi trebuit să se îmbarce, știu, dar asta i-ar fi adus negreșit pieirea. Furtuna, vestită de umbra crimei noastre, a venit. Și bine a făcut. De altfel, să nu regretați nimic. Avem

în faţă, nu prea departe, nisipurile din Vauville şi capul de la Hougue. Acolo e Franţa. Şi numai un adăpost ne-ar fi prielnic: Spania. Pentru noi, Franţa e la fel de primejdioasă ca şi Anglia. Salvarea noastră de pe mare s-ar fi terminat în ştreang. Sau spînzuraţi, sau înecaţi. Altă alegere n-am fi putut face. Dumnezeu a ales pentru noi. Să-i mulţumim. Ne dăruie mormîntul care spală. Fraţilor, sfîrşitul acesta era de neînlăturat. Gîndiţi-vă că noi, adineauri, am făcut tot ce-am putut ca să trimitem acolo, sus, un copil, şi poate că chiar în clipa asta cînd vă vorbesc, deasupra capetelor noastre se află un suflet învinovăţindu-ne în faţa unui jude care ne priveşte. Să folosim clipa supremă. Să ne dăm silinţa, dacă mai e cu putinţă, să îndreptăm, în ceea ce ne priveşte, răul făcut. Dacă copilul va mai trăi după moartea noastră, să-l ajutăm. Dacă va muri, să încercăm să-l facem să ne ierte. Să scoatem din străfundurile noastre crima săvîrşită. Să ne despovărăm inima de greutatea ei. Să încercăm să ne salvăm măcar sufletele de la înec, căci acesta este cel mai cumplit naufragiu. Trupurile se duc pradă peştilor, sufletele, diavolilor. Fie-vă milă de voi! În genunchi, vă zic! Pocăinţa e luntrea care nu se scufundă. Nu mai aveţi busolă? Vă înşelaţi! Aveţi rugăciunea!

Lupii deveneau miei. Groaza dă la iveală asemenea transformări. Cînd poarta întunecată se întredeschide, să crezi e greu, să nu crezi e cu neputinţă...

Naufragiaţii îşi pierduseră ultimul strop de nădejde în privinţa vieţii. De aceea se întoarseră spre moarte. Acolo doar mai puteau găsi scăpare. Şi înţeleseră asta. Simţiră toţi un fel de orbire lugubră, urmată imediat de o revenire a groazei. Ceea ce înţelegi în agonie seamănă cu ceea ce zăreşti în fulger. Totul, apoi nimic.

Naufragiaţii îi strigară doctorului:

— Te vom asculta. Ce trebuie să facem? Vorbeşte!

Doctorul le răspunse:

— E vorba să trecem pe deasupra prăpastiei necunoscute şi să atingem celălalt capăt al vieţii, care e dincolo de mormînt. Fiind cel ce ştie cele mai multe

lucruri, eu sînt mai în primejdie decît voi toți. Bine faceți că-l lăsați să aleagă puntea pe cel care poartă povara cea mai grea.

Și adăugă:

— Știința apasă asupra conștiinței.

Apoi urmă:

— Cît timp ne mai rămîne încă?

Galdeazun privi nivelul apei și răspunse:

— Ceva mai mult de-un sfert de ceas.

— Bine — spuse doctorul.

Apoi scoase din buzunar călimara și pana și mapa de piele. Despături pergamentul, același pe dosul căruia scrisese, cu cîteva ore mai înainte, cîteva rînduri șerpuitoare și înghesuite.

— Lumină! ceru el.

Zăpada, căzînd ca spuma unei cascade, stinsese torțele pe rînd. Mai rămăsese una singură. Ave-Maria o luă și se așeză în picioare, cu torța în mînă, lîngă doctor.

Doctorul își vîrî mapa în buzunar, puse la îndemînă pana și călimara și spuse:

— Ascultați!

Atunci, în mijlocul mării, pe puntea care se îngusta din ce în ce, ca o scîndură tremurătoare a mormîntului, răsunară grave cuvintele doctorului, pe care întregul întuneric părea că le ascultă. Toți osîndiții aceștia își plecară capetele în jurul lui. Văpăile torței îi făceau să pară și mai palizi. Doctorul citea cuvinte scrise în englezește. În răstimpuri, cînd vreuna din privirile jalnice ale naufragiaților părea că dorește vreo lămurire, doctorul se oprea și repeta, fie în franceză, fie în spaniolă, fie în bască, fie în italiană, cuvintele citite. Se auzeau oftaturi înăbușite și izbiturile surde ale pumnilor trași peste piept. Epava continua să se scufunde.

Cînd termină de citit, doctorul întinse pergamentul pe un ungher al ușii, luă pana și, pe marginea albă lăsată dinadins în josul celor scrise, semnă:

DOCTOR GERNARDUS GEESTEMUNDE

Apoi se întoarse spre ceilalți și le spuse:

— Veniți și iscăliți!

Una dintre femei se apropie, luă pana și semnă ASUNCION.

Ea îi trecu pana celeilalte femei care, neștiind să scrie, făcu o cruce.

Lîngă crucea aceasta, doctorul scrise:

BARBARA FERMOY *din insula Tyrryf, în Ebude.*

Apoi întinse pana șefului bandei.

Șeful semnă GAIZDORRA, *captal.*

Sub numele șefului, genovezul semnă GIANGIRATE.

Languedocianul semnă JACQUES QUATOURZE, zis NARBONNEZUL.

Provensalul semnă LUC-PIERRE CAPGAROUPE, *de la ocna din Mahon.*

Sub iscăliturile lor, doctorul scrise această notă:

„Din trei membri ai echipajului, patronul fiind răpit de-un val, n-au mai rămas decît doi, și au semnat".

Cei doi marinari își scriseră numele sub nota aceasta. Bascul din nord semnă GALDEAZUN. Cel din sud semnă AVE-MARIA, *tîlhar.*

Apoi doctorul spuse:

— Capgaroupe!

— Prezent! răspunse provensalul.

— Tu ai clondirul lui Hardquenonne?

— Da.

— Dă-mi-l!

Capgaroupe bău ultima picătură de rachiu și-i întinse doctorului clondirul.

Creșterea apei înăuntrul navei se agrava. Epava intra tot mai adînc în mare.

Marginile înclinate ale punții se și acoperiseră cu un strat subțire de apă, care creștea.

Se strînseseră toți la curbura vasului.

Doctorul uscă la flacăra torței cerneala iscăliturilor, îndoi pergamentul pînă ce îl făcu îngust cît gîtul sticlei, și-l vîrî înăuntrul acesteia. Apoi strigă:

— Dopul!

— Nu știu unde este — îi răspunse Capgaroupe.

— Uite un căpătîi de funie — spuse Jacques Quatourze.

Doctorul astupă gura sticlei cu căpătîiul de funie, și ceru:

— Smoală!

Galdeazun făcu vreo cîțiva pași, apăsă un pumn de cîlți pe ghiuleaua care se stingea, desprinse ghiuleaua de la etravă și i-o aduse doctorului, pe jumătate plină cu smoală clocotită.

Doctorul vîrî gîtul sticlei în smoală, apoi îl trase afară.

Sticla, avînd în ea pergamentul semnat de toți, era astupată și pecetluită cu smoală.

— S-a făcut! spuse doctorul.

Și din toate gurile ieși, bîiguit în toate limbile, vuietul lugubru al catacombelor.

— Amin!

— Mea culpa!

— Ari sea![1]

— Aro rai![2]

— Amen!

Ai fi zis că se aude împrăștiindu-se în bezne, în fața înspăimîntătorului refuz de-a asculta al cerului, întunecatele voci ale Babelului.

Doctorul se întoarse cu spatele către părtașii lui la crimă și la suferință și făcu cîțiva pași pe punte. Ajuns la marginea epavei, privi în infinit și rosti cu glas adînc:

— Bist du bei mir?[3]

Îi vorbea, pesemne, vreunui spectru.

Epava se scufunda.

Înapoia doctorului tăceau toți, pierduți în visare. Doctorul se întoarse spre ei. Oricare i-ar fi fost trecu-

[1] Așa să fie (în dialect italian în text) (n. r.).

[2] Mă supun (în dialect italian în text) (n. r.).

[3] Ești tu lîngă mine? (în limba germană în text) (n. r.).

tul, acest bătrîn dovedea, în fața deznodămîntului, că nu e un suflet de rînd. Tăcerea deplină din preajma lui îl preocupa fără să-l descumpănească... El spuse:

— Fiți atenți!

Privi o clipă întinderea, și adăugă:

— Acum vom muri.

Apoi luă torța din mîna lui Ave-Maria și o scutură. O flacără se desprinse și-și luă zborul în noapte.

Doctorul zvîrli torța în mare.

Torța se stinse. Orice dîră de lumină pieri. Nu mai rămase decît imensul întuneric necunoscut. Părea că s-a închis un mormînt deasupra lor.

Și în bezna aceea se auzi glasul doctorului care spunea:

— Să ne rugăm!

Naufragiații îngenuncheară.

Acum nu mai îngenuncheau în zăpadă, ci în apă.

— Mai avem de trăit doar cîteva clipe.

Numai doctorul, singur, rămase în picioare. Fulgii de zăpadă, căzînd peste el, păreau că-l împodobesc cu lacrimi albe și-l făceau vizibil în întuneric.

Doctorul se închină și ridică glasul, pe cînd sub picioarele lui începea legănarea aceea abia simțită care vestește clipa scufundării unei epave. El șopti:

— Pater noster qui es in coelis.

Provensalul repetă în franceză:

— Notre Père, qui êtes aux cieux.[1]

Una dintre femei spuse și ea în limba galică, înțeleasă și de cealaltă femeie:

— Ar nathair ata ar neamh.

Doctorul continuă:

— Sanctificetur nomen tuum.

— Que votre nom soit sanctifié[2] — spuse provensalul.

— Naomhthar hainm — spuse femeia.

— Adveniat regnum tuum — urmă doctorul.

---

[1] Tatăl nostru carele ești în ceruri (în limba franceză) (n. r.)

[2] Fie numele tău binecuvîntat (în limba franceză) (n. r.)

— Que votre règne arrive[1] — spuse provensalul.
— Tigeadh do rioghachd — spuse femeia.

Cum toți, în afară de doctor, stăteau în genunchi, apa le ajunsese pînă la umeri. Doctorul vorbi iar:

— Fiat voluntas tua.

— Que votre volonté soit faite[2] — bîigui provensalul.

— Deuntar do thoil ar an Hhalàmb!

— Sicut in coelo, et in terra[3] — spuse doctorul.

Nici o voce nu-i mai răspunse.

El coborî privirea. Toate capetele se aflau sub apă. Nici unul nu se ridicase. Naufragiații se lăsaseră înecați în genunchi.

Doctorul luă sticla în mîna dreaptă și o ridică deasupra capului.

Epava porni spre fund.

La suprafața apei se văzu o clipă numai bustul doctorului, apoi numai capul, apoi nu se mai văzu decît brațul ținînd sticla și arătînd parcă spre infinit.

Brațul dispăru și el. Pe fața netedă a mării nu se făcu nici un clin, nici o încrețitură. Zăpada continua să cadă.

Ceva rămase deasupra apei, și porni pe talaz, în întuneric. Era sticla smolită, pe care învelișul de crengi împletite o făcea să plutească.

---

[1] Vie împărăția ta (în limba franceză) (n. r.).
[2] Facă-se voia ta (în limba franceză) (n. r.).
[3] Precum în cer, așa și pe pămînt (în limba latină în text) (n. r.).

CARTEA A TREIA

COPILUL ÎN UMBRĂ

I. CHESS-HILL

Furtuna era la fel de turbată pe uscat ca și pe mare.

Aceeași dezlănțuire sălbatică avea loc și în preajma copilului părăsit. Cel slab și cel nevinovat răzbat după puterile lor în risipa de furie inconștientă a stihiei. Întunericul nu alege. Iar lucrurile neînsuflețite nu sînt de loc milostive, după cum se bănuiește.

Pe uscat nu prea bătea vîntul. Gerul avea însă în el ceva de încremenire, de neclintire. Nici pic de grindină. Dar grosimea zăpezii căzute era înspăimîntătoare.

Copilul își continuase drumul prin ceață. Ceața e o stavilă moale — și, din pricina asta, plină de primejdii: ea se lasă străpunsă, dar și stăruie cu încăpățînare totodată. În ceață, ca și în zăpadă, mișună trădarea. Copilul, luptător neobișnuit în mijlocul tuturor acestor riscuri, izbutise să atingă poalele povîrnișului și pătrunsese pe Chess-Hill. Se afla, fără să știe, pe un istm, avînd marea de ambele părți, și amenințat, la primul pas greșit în ceață, în noapte și în zăpadă, să se prăbușească fie la dreapta, în apele adînci ale golfului, fie la stînga, în talazul mînios al largului...

Pentru el, pericolul își schimbase forma. Cît timp coborîse, ar fi putut să se rostogolească la poalele rîpei. Acum, pe istm, putea să cadă într-o groapă fără fund. După ce avusese de-a face cu prăpastia, îl pîndea pericolul surpăturilor. Pe malul mării, la fiecare pas dai de o cursă. Stînca e lunecoasă, nisipul și prundișul fug de sub picioare. Punctele de sprijin sînt capcane.

Totul se poate sparge, pe neașteptate, de parcă ai călca pe sticlă...

Lumina ar fi fost folositoare. Dar era noapte. Un ghid ar fi însemnat nespus de mult. Dar copilul era singur. Toată puterea unui bărbat abia dacă ar fi putut face față greutății drumului. El nu avea decît slabele puteri ale unui copil. În lipsa unui ghid, o potecă l-ar fi putut ajuta. Dar nu exista nici urmă de potecă.

Din instinct, copilul ocolea creasta ascuțită a stîncilor și se ținea cît mai aproape de plajă. Și acolo îl pîndeau surpăturile. Ele i se înmulțeau dinainte, sub trei forme: cea pricinuită de apă, surparea zăpezii și surparea nisipului. Ultima, care însemna de fapt înnămolirea, era și cea mai periculoasă.

Să știi ce înfrunți e rău, dar să nu știi e cumplit. Copilul se lupta cu primejdia necunoscută. Călca orbește în ceva care putea să-i fie mormînt.

Nici o șovăire. Ocolea stîncile, se ferea de crăpături, ghicea capcanele, urmărea întortocherile piedicii întîlnite în cale, dar înainta. Neputînd să meargă de-a dreptul, mergea hotărît.

La nevoie, dădea înapoi, cu energie. Știa să se smulgă la timp din mîzga hidoasă a nisipurilor mișcătoare. Clătina zăpada de sub el. De mai multe ori intră în apă pînă la genunchi. De cum ieșea din apă, gerul aspru al nopții îi îngheța zdrențele ude, care îl acopereau. Și mergea cît putea mai repede, în veșmintele acestea înțepenite. Avu totuși iscusința să-și păstreze uscată și caldă, pe piept, bluza groasă, marinărească. Și-i era foame.

Ceea ce ți se poate întîmpla cînd străbați prăpastia necunoscutului nu are limite, în nici un sens. Orice e cu putință, chiar și salvarea. Ieșirea e invizibilă, dar poate fi găsită. Prins în vîrtejul înăbușitor al ninsorii, pierdut pe această ridicătură îngustă, între două guri ale abisului, înaintînd orbește, copilul izbuti să străbată istmul. Cum însă, nici el n-ar fi putut să spună. Alunecase, se cățărase, se rostogolise, căutase, mersese

înainte, stăruitor, și atîta tot. În mai puțin de un sfert de ceas simți că solul începe să urce. Sosise la celălalt capăt. Ieșea de pe istmul Chess-Hill și călca pe pămînt solid.

Scăpase de istm, dar se regăsea față în față cu furtuna, cu iarna, cu noaptea.

Înaintea lui se desfășura din nou mohorîta priveliște nesfîrșită a cîmpiei.

Copilul privi în jos, căutînd o potecă.

Deodată, se aplecă.

Zărise în zăpadă ceva care i se părea că e o urmă. Era, într-adevăr, o urmă de pas. Albeața zăpezii o făcea să se vadă foarte limpede. El o privi. Era urma unui picior desculț, mai mică decît a unui picior de bărbat și ceva mai mare decît a unui picior de copil.

Pe acolo trecuse, pesemne, o femeie.

Dincolo de urma aceasta se afla alta, și apoi alta. Urmele se țineau lanț, la distanță de un pas, și se pierdeau în cîmpie, spre dreapta. Erau încă proaspete, acoperite de puțină zăpadă. Femeia trecuse de curînd pe acolo.

Cu ochii ațintiți la urme, el porni pe calea arătată de ele.

II. PĂRERI ÎN ZĂPADĂ

Și se ținu o vreme pe dîra aceasta. Dar, din nefericire, urmele erau din ce în ce mai șterse. Cădea zăpada, deasă și îngrozitoare. Era momentul cînd, în larg, *Matutina* își trăia ultimele clipe, sub aceeași ninsoare.

Copilul, în suferință, ca și corabia, deși altfel, neavînd, în încîlceala beznelor care i se ridicau dinainte, alt mijloc de scăpare decît urma pasului în zăpadă, se legase de urma aceasta ca de un fir în labirint.

Pe neașteptate, fie pentru că zăpada le acoperise cu totul, fie din altă cauză, urmele dispărură. Nu se mai vedeau decît pînza albă așternută pe pămînt și pînza neagră a cerului.

Părea că femeia care trecuse pe acolo își luase zborul.

Copilul, nemaiștiind ce să facă, se lăsă pe brînci și cercetă zăpada. Zadarnic!

Pe cînd se ridica, i se păru că aude un zgomot nedeslușit și nesigur. Părea un glas, o respirație, ceva, mai mult omenesc decît animalic, mai apropiat de mormînt decît de viață. Semăna a sunet, dar a sunet din vis.

Copilul privi și nu văzu nimic.

În fața lui se așternea larga singurătate, pustie și vînătă.

El ascultă iar. Ceea ce i se păruse că aude, se risipise în vînt. Poate chiar că nu auzise nimic. Mai ascultă o dată. Adîncă tăcere...

Pîcla părea bîntuită de păreri înșelătoare. Copilul porni mai departe.

Porni la întîmplare, nemaiavînd acum după ce să-și îndrumeze pașii.

Dar abia se depărtă puțin, cînd zgomotul reîncepu. De data aceasta nu mai exista îndoială. Era un scîncet, aproape un geamăt.

Copilul se întoarse. Privi întunericul. Nu văzu nimic.

Zgomotul se auzi din nou.

Nu s-ar putea închipui ceva mai pătrunzător, mai sfîșietor și mai slab decît glasul acela. Căci era un glas. Glasul unui suflet. În murmurul lui se simțea bătaia unei inimi. Și totuși, părea aproape inconștient. Era ceva ca o suferință care cheamă, fără să-și dea seama că e o suferință, și că strigă după ajutor. Chemarea aceasta, poate primul suflu sau ultimul oftat, semăna la fel de bine și cu horcăitul care pune capăt vieții, și cu scîncetul care o începe...

Copilul cercetă atent, pretutindeni, și mai departe și mai aproape, și sus, și jos. Nimeni! Nimic!

Ascultă cu luare-aminte. Glasul se auzi iar. Îl desluși, clar de tot. Glasul semăna puțin cu behăitul unui mielușel.

Atunci i se făcu teamă și se gîndi să fugă.

Glasul reîncepu. Era o patra oară cînd îl auzea. Și i se păru ciudat de nefericit și de jalnic. Se simțea că, după efortul acesta, mai mult fără voie decît cu voie, strigătul avea să se stingă, pesemne. Părea plîngerea de pe urmă, adresată instinctiv numeroaselor ajutoare care mai șovăie în spațiu, un soi de bîiguit al agoniei, adresat unei providențe posibile. Copilul înaintă spre locul de unde venea glasul.

Și tot nu văzu nimic.

Mai înaintă puțin, pe furiș.

Vaietul continua. Acum se auzea deslușit și aproape răsunător. Copilul ajunsese în apropierea lui. Dar unde se afla oare cel ce striga ?

Pe cînd șovăia între imboldul care îl îndemna să fugă și instinctul care îi spunea să rămînă, zări în zăpadă, la cîțiva pași mai încolo, un fel de ridicătură, cam de lungimea unui om, o grămăjoară joasă, prelungă și îngustă, ca o groapă de mormînt într-un cimitir troienit.

Și tot atunci strigătul răsună din nou.

Fără îndoială că venea de sub movilița aceea de zăpadă.

Copilul se aplecă, se ghemui pe vine în fața moviliței și începu să scormonească zăpada, cu amîndouă mîinile.

De sub zăpadă, pe care o dădea deoparte, văzu ivindu-se o formă și, deodată, sub palmele lui, în golul pe care îl făcuse, apăru o față omenească palidă.

Dar nu ea strigase, căci avea ochii închiși, iar gura deschisă îi era plină de zăpadă...

Fața unei femei... Pletele răvășite i se amestecaseră cu zăpada. Femeia era moartă.

Copilul reîncepu să dea zăpada la o parte. Mai întîi descoperi gîtul moartei, apoi partea de sus a pieptului. Pe sub zdrențe, i se zărea pielea.

Și deodată copilul simți o ușoară mișcare între degete. Ceva micuț, care se afla încă îngropat, începuse să se miște. Copilul înlătură repede zăpada și descoperi un biet trupșor de prunc, firav, învinețit de frig, încă viu, gol peste sînul gol al moartei.

Era o fetiță.

Fusese înfășată, dar nu cu destule zdrențe și, tot clătinîndu-se, ieșise din peticile care încercaseră s-o acopere. Bietele ei mînuțe și piciorușe plăpînde topiseră puțin zăpada de dedesubt, iar răsuflarea ei făcuse un mic gol în zăpada de deasupra. O doică i-ar fi dat cinci sau șase luni, dar fetița avea poate un an, căci creșterea în sărăcie poate fi dureros de încetinită. Cînd își simți obrazul la aer, fetița scoase un strigăt care îi continua scîncetul deznădăjduit de mai înainte.

Copilul luă fetița în brațe...

Să spunem de pe acum: în cîmpia pe care o străbătea și copilul pierdut, o cerșetoare, alăptîndu-și pruncul și căutînd ea însăși un adăpost, se rătăcise cu puțin înainte. Doborîtă de ger, ea se prăbușise în furtună, fără să se mai poată ridica. Viscolul o acoperise cu zăpadă. Nefericita își strînsese cît putuse mai mult pruncul la sîn și-și dăduse sufletul.

Fetița încercase să-și caute hrana pe marmura aceasta. Dar gura ei nu găsise sînul, sau poate că picătura de lapte, furată de către moarte, înghețase și, sub zăpadă, sugaciul, mai obișnuit cu leagănul decît cu mormîntul, începuse să plîngă.

Copilul lăsat în voia soartei auzise scîncetul fetiței care se lupta cu moartea.

Și o dezgropase.

O luase în brațe.

Cînd micuța se simți în brațele lui, se opri din plîns. Cele două fețe de copii se atinseră, și buzele învinețite ale sugaciului se apropiară de obrazul băiatului ca de un sîn.

Fetița ajunsese aproape de clipa cînd sîngele coagulat oprește bătăile inimii... Avea picioarele, mîinile, genunchii, înțepenite de ger. Băiatul simți răceala aceasta cumplită.

El avea un veșmînt uscat și cald: bluza marinărească. Puse pruncul pe pieptul moartei și își scoase bluza; înfășură apoi fetița în bluză și o luă din nou în brațe. Apoi, aproape gol sub rafalele de zăpadă pe care le zvîrlea viscolul, porni iar la drum, ducînd fetița în brațe.

Izbutind să regăsească obrazul băiatului, micuța își lipi buzele de el și, simțindu-i căldura, adormi. Primul sărut al acestor două suflete în întuneric.

Mama rămase să zacă mai departe, cu spatele în zăpadă, cu fața spre noapte. Dar în clipa cînd băiatul își scoase bluza ca să-i acopere fetița, poate că, din fundul veșniciei unde se afla, mama îl văzu.

III. ORICE DRUM AL CHINULUI CERE O POVARĂ

Trecuseră ceva mai mult de patru ore de cînd urka se depărtase de golful Portlandului, lăsînd pe țărm un băiețaș. În aceste nesfîrșite ore, el nu avusese încă, în lumea în care intra, decît trei întîlniri: un bărbat, o femeie și un prunc. Un bărbat, cel din spînzurătoare, o femeie — cea din zăpadă, un prunc — fetița pe care o avea în brațe.

Bietul băiat era istovit de oboseală și de foame.

Și mergea mai hotărît ca oricînd, cu mai puține puteri și cu o povară în plus.

Acum era aproape gol. Cele cîteva zdrențe care îi mai rămăseseră, țepene din pricina chiciurei, erau tăioase ca sticla și-i jupuiau pielea. El îngheța, dar celălalt copil se încălzea. Ceea ce el pierdea, nu era pierdut, ci cîștigat de fetiță. Dîndu-și seama că pentru ea căldura însemna revenirea la viață, băiatul mergea mereu.

Din cînd în cînd, ținînd-o cu grijă în brațe, se apleca și luînd zăpadă cu o mînă, își freca picioarele, ca să nu-i degere.

Alteori, simțind că îi arde gîtlejul, își vîra în gură puțină zăpadă și o sugea mințindu-și setea, dar preschimbînd-o în febră.

Vijelia întrecuse orice limite prin violența ei. Potopul de zăpadă poate că există, căci acesta era un adevărat potop. Furia lui biciuie și țărmul, și marea. Pesemne că în aceeași clipă nava, pierdută în larg, se fărîma în lupta cu vîltorile.

Mergînd mereu spre răsărit, băiatul străbătu prin viscol mari întinderi de zăpadă. Nu mai știa cît e ceasul.

De două sau de trei ori fetița scînci. Atunci el merse legănînd-o. Ea se potoli și tăcu. Și pînă la urmă adormi de-a binelea. El o simțea caldă, deși tremura.

Strîngea mereu cutele bluzei marinărești în jurul gîtului micuței, nu cumva să pătrundă chiciura prin crăpături, nu cumva să se topească între veșmînt și trupul pruncului...

Înainta, clătinîndu-se la fiecare pas și făcînd minuni de echilibru... Se împiedica, se încorda, avea grijă de fetiță, o învelea, îi acoperea capul, se împiedica iar, înainta mereu, aluneca, apoi se ridica...

Deodată, în volbura de gheață care îl orbea, se făcu un gol și băiatr' zări, la cîțiva pași în fața lui, un grup de acoperișuri și de hornuri ieșite în relief pe zăpadă, un oraș zugrăvit cu alb pe orizontul negru.

Acoperișuri, locuințe, un adăpost! Ajunsese deci undeva! Copilul simți întăritoarea încurajare a speranței. Și grăbi pasul.

În sfîrșit, se apropia de oameni! O să dea peste ființe vii. N-o să mai aibă de ce să se teamă. Drumul chinului se sfîrșise. De-acum, n-o să mai fie nici noapte, nici iarnă, nici furtună. I se părea că tot răul care poate exista pe lume rămăsese în urmă. Micuța nu-i mai era o povară. Și el aproape că alerga.

Privea țintă acoperișurile. Acolo era viața. Nu-și mai lua ochii de la ele. Așa ar privi un mort ceea ce se zărește prin crăpătura unui capac de sicriu.

Ajunsese la marginea unui oraș. Strada începea cu două case. Nici în ele, nici pe toată strada, nici în întreg orașul, cît puteai vedea cu ochii, nu se zărea fir de lumină.

Casa din dreapta era tare sărăcăcioasă, cea din stînga era înaltă, clădită din piatră. Amîndouă închise.

Băiatul nu șovăi. Se îndreptă spre casa cea mare.

Ușa dublă, masivă, din stejar nituit cu piroane groase de fier, lăsa să se ghicească în dosul ei o armătură de drugi și zăvoare. Prinsă de ea, atîrna un ciocan de fier.

Băiatul ridică anevoie ciocanul, căci mîinile amorțite îi erau mai mult cioate decît mîini. Și bătu.

Nici un răspuns.

Mai bătu încă o dată, două lovituri.

În casă nici o mișcare.

Bătu a treia oară. Nimic.

Înțelese că stăpînii dormeau, și că nimeni n-o să binevoiască să-i deschidă.

Atunci se îndreptă spre casa săracă. Culese de pe jos o piatră rotundă și lovi cu ea în ușă.

Nici un răspuns.

Se ridică pe vîrful picioarelor și lovi cu piatra într-un ochi de geam, destul de încet ca să nu spargă geamul și destul de tare ca să fie auzit.

Nu se auzi nici un glas, nici o mișcare, și nu pîlpîi nici o lumină.

El se gîndi că și aici oamenii nu voiau să se trezească.

Băiatul se hotărî să încerce mai departe și pătrunse printre șirurile de case care se întindeau înaintea lui.

Intrase în cătunul Weymouth.

Pe atunci, Weymouth nu era onorabilul și preafrumosul Weymouth de astăzi. Nu avea, ca acum, un chei fără cusur, drept de la un capăt la altul, cu o statuie și un han în cinstea lui George al III-lea. Asta pentru mo-

tivul că George al III-lea nu se născuse încă. Din același motiv, nu avea încă, pe povîrnișul colinei înverzite dinspre răsărit, zugrăvit de-a dreptul pe sol, cu ajutorul ierbii tunse și a calcarului dezgolit, calul alb, lung de-un stînjen, *the White Horse*, purtînd un rege pe spinare și întorcîndu-și, tot în cinstea lui George al III-lea, coada spre oraș. Onorurile acestea, de altfel, sînt binemeritate: George al III-lea, pierzîndu-și la bătrînețe mințile, pe care nu le avusese în tinerețe, nu-i de loc vinovat de nenorocirile pricinuite de domnia lui. Era un inocent. Și-atunci, de ce să nu i se ridice statui ?...

Copilul pierdut, purtînd în brațe copilul găsit, străbătu o uliță, apoi încă una, și încă una. Ridica ochii spre etajele caselor și spre acoperișuri, doar-doar o zări vreun geam luminat, dar totul era ferecat și stins. Din cînd în cînd, bătea la uși. Nu-i răspundea nimeni... Tot rătăcind, trecu peste podul Wey, care leagă Weymouth de Melcomb-Regis.

Cătunul Weymouth era, pe atunci, mahalaua lui Melcomb-Regis, cetate și port. Astăzi, Melcomb-Regis este o parohie a Weymouth-ului. Satul a înghițit orașul.

Băiatul intră pe ulicioara Conyear Lane și zări, la capătul ei, rîul Back Water, pe care îl luă drept marea. Se reîntoarse, porni la stînga pe Maiden street, pînă la Saint-Albans row.

Acolo bătu cu putere, la întîmplare, și fără să aleagă, în ușile primelor case întîlnite. Bătăile acestea, în care își istovea ultimele puteri, erau dezordonate și sacadate, cu opriri și reluări aproape furioase. Părea că febra lui, și nu el, bate la porți.

Un glas îi răspunse.

Glasul timpului.

Vechea clopotniță de la Sfîntul Nicolas suna agale ora trei dimineața.

Apoi, liniștea cuprinse din nou totul.

Ar părea de mirare că nici un locuitor nu deschisese cît de cît, măcar un ochi de geam. Și totuși, într-o oarecare măsură, tăcerea aceasta se explică. Trebuie

spus că în ianuarie 1690 oamenii se aflau la cîteva zile după o ciumă destul de afurisită care bîntuise la Londra și că teama de a primi vagabonzi bolnavi îi făcuse neprimitori. Nu-și deschideau nici ferestrele, de teamă să nu respire miasmele.

Copilul simți răceala oamenilor, mai cumplită decît răceala nopții. Și o deznădejde pe care n-o simțise în singurătate îi strînse inima. Acum reintrase în viața tuturor și rămăsese singur. Pustiul nemilos îl înțelesese; dar orașul neînduplecat nu-l putea înțelege...

El se opri. Și nu e sigur dacă în secunda aceea jalnică nu s-a întrebat: cumva dacă n-ar fi mai simplu să se culce acolo și să moară. Dar fetița își puse căpșorul pe umărul lui și adormi din nou. Încrederea aceasta obscură îl îndemnă să pornească mai departe...

Acum însă nu mai mergea, se tîra.

Lăsă în stînga Saint-Mary street, rătăci prin mai multe ulicioare și, la capătul unei ulițe înguste și lungi, mărginită de cocioabe, dădu peste un maidan destul de larg. Acolo se sfîrșeau casele. La dreapta se zărea marea, iar la stînga, mai nimic din oraș.

Ce era de făcut ? Dincolo, începea iar cîmpia goală... Să-și continue drumul ? Să înainteze și să pornească din nou pe calea singurătății ? Să se reîntoarcă pe ulițele orașului ? Ce era de făcut între aceste două tăceri — a cîmpiei mute și a orașului surd ? Pe care dintre cele două refuzuri să-l aleagă ?...

Și deodată auzi din întuneric ceva ca o amenințare.

IV. ÎNTÎLNIREA CU URSUS

Un soi de mîrîit ciudat și amenințător se auzi din întuneric.

Băiatul ar fi avut de ce să dea înapoi. Dar înaintă.

Celor pe care tăcerea îi mîhnește peste măsură, le face plăcere pînă și un răcnet.

Mîrîitul fioros îl liniști. Amenințarea lui era o făgăduială. Se afla acolo o ființă vie și trează, chiar de-ar fi fost o fiară sălbatică. Băiatul se îndreptă spre locul de unde venea mîrîitul.

Ocoli un colț de perete și, în dosul lui, în sclipirea zăpezii și a mării, văzu ceva care părea că se află acolo ca pentru a se adăposti. O cărucioară acoperită, dacă nu era cumva o colibă. Avea roți, deci era o cărucioară. Și avea acoperiș, deci era o locuință. Prin acoperiș răzbătea un burlan, iar din burlan ieșea fum. Un fum roșiatic, vestind un foc bunicel înăuntrul locuinței.

Cel ce mîrîise îl simți venind. Cînd ajunse chiar lîngă droșcă, amenințarea deveni furioasă. Nu mai era mîrîit, ci urlet. Auzi un zornăit, ca de lanț smucit cu putere și, pe neașteptate, sub ușă, printre roțile de dinapoi, se iviră două șiruri de colți albi și ascuțiți.

În același timp, un cap de om trecu prin ferestruia îngustă a locuinței.

— Liniște! strigă omul.

Urletul încetă.

Omul vorbi iar:

— E careva acolo?

Copilul răspunse:

— Da.

— Cine?

— Eu.

— Tu? Cine ești? Și de unde vii?

— Sînt istovit — spuse copilul.

— Cît e ceasul?

— Mi-e frig.

— Ce faci acolo?

— Mi-e foame.

Omul răspunse:

— De! Nu toată lumea poate să fie fericită, ca lorzii. Cară-te de-aici!

Apoi se trase înăuntru și închise ferestruia.

Băiatul își plecă fruntea, strînse fetița în brațe și-și adună puterile, cu gînd să pornească iar la drum. Făcu cîțiva pași și începu să se depărteze.

Dar în timp ce ochiul de geam se închisese, fusese întredeschisă ușa. O scăriță se lăsă în jos. Iar glasul care îi vorbise copilului strigă mînios, din fundul barăcii:

— Hei, de ce nu intri?

Copilul se reîntoarse.

— Intră odată! strigă glasul. Cine mi-a dăruit o asemenea podoabă, căreia îi e foame și frig și nu intră?

Copilul, atras și respins totodată, stătea nemișcat.

Glasul se auzi iar:

— Ți-am spus să intri, netrebnicule!

Băiatul se hotărî și puse piciorul pe prima treaptă a scării.

De sub căsuță, reîncepu mîrîitul.

El se dădu înapoi. Văzuse fălcile căscate ivindu-se iar.

— Liniște! strigă vocea omului.

Fălcile se retraseră. Mîrîitul încetă.

— Urcă! spuse omul.

Copilul abia putu să ajungă la capătul celor trei trepte. Era stînjenit de celălalt copil, atît de amorțit, acoperit și înfășurat în bluză, încît nu se mai deslușea nimic, ci părea o mică grămăjoară, fără formă.

Străbătu cele trei trepte și, ajuns în prag, se opri.

Din economie sau, pesemne, din sărăcie, înăuntru nu ardea nici o luminărică măcar. Baraca era luminată doar de văpaia ieșită prin ușița unei sobe de tuci, în care ardea un foc de turbă. Pe sobă aburea un blid și o oală conținînd, după cum părea, ceva demîncare. În aer plutea un miros plăcut. Locuința era mobilată de-un cufăr, un scaun de lemn fără spătar și un felinar neaprins, atîrnat în tavan. În plus, se mai vedeau niște policioare, pe pereți, și un cuier de care atîrnau tot soiul de boarfe. Pe policioare și prinse de cuie se aflau sticlării, alămuri, un alambic, un recipient asemănător vaselor pentru făcut ceară, și un amestec de alte obiecte ciudate, cu totul de neînțeles pentru copil, dar care puteau servi drept unelte de lucru pentru un chimist. Baraca avea o formă lunguiață, cu soba pusă spre partea dinainte. Nu semăna nici măcar a odăiță,

ci mai degrabă a ladă. Zăpada o lumina mai mult pe dinafară decît o luminau pîlpîirile sobei pe dinăuntru. În baracă totul era nedeslușit și tulbure. Totuși, un fir de lumină bătînd în tavan îngăduia să se citească această inscripție, scrisă cu litere mari : URSUS, FILOZOF.

Într-adevăr, băiatul își făcea intrarea la Homo și la Ursus. Îl auzise mîrîind pe unul și vorbind pe celălalt.

Ajuns în prag, băiatul zări lîngă sobă un om înalt, pleșuv, slăbănog și bătrîn, înveșmîntat în haine cenușii. Omul stătea în picioare și țeasta lui chealã atingea tavanul. Era Ursus.

— Intră — îi spuse el.

Copilul intră.

— Pune-ți colo bocceluța!

Copilul puse povara pe ladă, cu grijă, de teamă să n-o sperie și să n-o trezească.

Ursus se miră.

— Ia te uită ce binișor o pune! Parcă ar fi sfînta raclă! Nu cumva ți-e teamă să nu-ți mototolești zdrențele? Secătură netrebnică! Hoinărești pe străzi la ora asta! Ia spune, cine ești? Răspunde! Ba nu, îți interzic să răspunzi! Să trecem la ce-i mai grabnic. Ți-e frig. Încălzește-te!

Și-l împinse de umeri spre sobă.

— Că ud mai ești! Și înghețat tun! Dacă s-a mai pomenit să intre cineva așa, prin casele oamenilor! Hai, scoate putregaiurile astea de pe tine, tîlharule!

Și, cu o mînă, grăbindu-se pe cît putea, îi smulse zdrențele care se rupseră de tot, pe cînd cu cealaltă mînă smulgea dintr-un cui o cămașă bărbătească și o haină cît toate zilele.

— Na, ia-ți boarfe!

Alese din grămadă o țesătură de lînă și, lîngă foc, frecă cu ea brațele copilului uluit și pe jumătate leșinat, căruia, în clipa aceea de goliciune caldă i se păru că vede și că atinge cerul. După ce-i frecă brațele, Ursus îi șterse picioarele.

— Măi scheletule, nu ți-a degerat nimic! Am avut neghiobia să mă tem ca nu cumva să-ți fi degerat labele de dinapoi sau de dinainte! De data asta n-ai ologit. Îmbracă-te!

Copilul își puse cămașa, iar Ursus îi trînti și jacheta pe deasupra.

— Acum...

Ursus împinse cu un picior scaunul, îl sili pe băiețaș să se așeze împingîndu-l de umeri, și-i arătă cu degetul arătător blidul care aburea pe sobă. Și copilul văzu în blidul acela tot cerul, adică un cartof și niște slănină.

— Ți-e foame! Mănîncă!

Ursus luă de pe o policioară o coajă de pîine uscată și o furculiță. I le întinse copilului. Acesta șovăia.

— Vrei cumva să-ți pun masa? întrebă Ursus.

Și puse blidul pe genunchii copilului.

— Ia și mănîncă!

Foamea birui uluirea. Copilul începu să mănînce. Biata ființă, mai mult devora decît mînca. Zgomotul vesel al pîinii ronțăite umplu baraca. Ursus bombăni:

— Hei, nu te zori așa, mîncău pocit! Ia te uită ce lacom e nemernicul ăsta! Secăturile cărora le e foame mănîncă de-ți vine rău! N-ai decît să te uiți cum mănîncă un lord. Eu am văzut în viața mea și duci mîncînd; asta da noblețe! Să-i vezi cum beau! Hai, mistrețule, îndoapă-te!

Lipsa auzului, care caracterizează stomacul flămînd, făcea ca bietului copil puțin să-i pese de poreclele brutale, altminteri domolite de bunătatea faptelor. Pentru moment, el era absorbit de două nevoi și de două plăceri de nespus: să se încălzească și să mănînce.

Ursus își continuă mormăiala în surdină:

— Eu l-am văzut mîncînd pe regele Iacob în persoană, la Banqueting-house, unde pot fi admirate picturile vestitului Rubens. Maiestatea sa nu se atingea de nimic... Ce idee am avut să vin în Weymouth-ul ăsta de șapte ori afurisit! N-am vîndut nimic de azi dimineață; am vorbit cu zăpada și i-am cîntat din flaut uraganului; n-am vîrît o para chioară în buzunar! Iar seara

îmi mai trag și calicii în gazdă! Hidoase meleaguri! Aici au loc bătălii, lupte și întreceri între mine și dobitocii de trecători. Ei încearcă să-mi dea numai mărunțiș, eu încerc să le dau numai leacuri. Ei bine, astăzi nimic! Nici un dobitoc la răspîntie, nici un gologan în casă! Mănîncă, pui de diavol! Trăim vremuri în care nimic nu întrece cinismul lingăilor. Îngrașă-te pe spinarea mea, parazitule! Ia te uită! Ființa asta e mai mult decît flămîndă, e turbată! Asta nu mai e poftă de mîncare, e sălbăticie! Îl chinuiesc furiile turbării! Cine știe? Te pomenești că are ciumă. Ai ciumă, banditule? Ei drăcie, mi s-a făcut și mie foame! Azi am lucrat pînă noaptea tîrziu. Cîteodată, în viață, ești zorit. Așa eram eu astă-seară, cu mîncarea. Sînt singur, fac focul, n-am decît un cartof, o coajă de pîine, o îmbucătură de slănină și un pic de lapte. Le pun la încălzit și-mi zic: bun! Îmi închipui că o să mă hrănesc. Ți-ai găsit! A trebuit să pice crocodilul ăsta tocmai atunci! Și se instalează fără rușine între hrana mea și mine! Iată-mi sufrageria devastată. Mănîncă, știuca naibii, mănîncă, rechinule! Cîte rînduri de dinți ai în gură, lacomule, puiule de lup? Nu, îmi retrag cuvîntul, din respect pentru lupi. Înghite-mi nutrețul, șarpe boa! Am muncit astăzi, cu burta goală, cu gîtlejul uscat, cu pancreasul în chinuri, cu măruntaiele prăpădite. Drept răsplată, mă uit cum mănîncă altul. Nu-i nimic. Facem pe din două. El o să aibă pîinea, cartoful și slănina, iar eu laptele.

În clipa aceea, un țipăt jalnic și prelung răsună în baracă. Ursus ciuli urechile.

— Acum mai și țipi, șarlatanule! De ce țipi?

Băiatul se întoarse. Era vădit că nu țipa el. Avea gura plină.

Țipătul se auzea mereu.

Ursus porni spre cufăr.

— Va să zică, boarfele tale zbiară! Ei, drăcie! Acum a început bocceaua să prindă glas! Ce are de croncăne boccelușa ta?

Desfășură bluza marinărească. Un cap de copil se ivi de-acolo, țipînd, cu gura larg deschisă.

— Care-i acolo? făcu Ursus. Ce-i asta? Mai uite încă unul! Va să zică, n-o să se mai termine odată? Cine-i? Alarma! Caporal de schimb, scoate garda! Ia te uită, drăcie! Ce mi-ai adus aici, tîlharule? Vezi bine că-i e sete. Hai, trebuie să-i dăm să bea! Bun! Acum n-o să mai am nici lapte!

Ursus luă dintr-un maldăr de boarfe, așezat pe o poliță, un sul de bandaj, un burete și o sticluță. Mormăia într-una, înnebunit parcă:

— Blestemată țară!

Apoi privi pruncul.

— E o fetiță. Se cunoaște după cum chelălăie. Și e udă și ea.

Îi smulse, cum făcuse și pentru băiat, zdrențele, în care era mai mult legată decît îmbrăcată, și o înfășură într-un petic sărăcăcios, dar curat și uscat, din pînză groasă. Înfășarea asta rapidă și bruscă o necăji rău pe fetiță.

— Miorlăie fără milă — spuse Ursus.

Reteză cu dinții o bucățică lunguiață din burete, rupse din sul un petic pătrat de bandaj, scoase din el un fir de ață, luă de pe sobă ulcica în care avea lapte, umplu sticluța cu lapte, vîrî buretele pe jumătate în gîtul sticluței, îl acoperi cu bandajul, îl legă cu firul de ață, își lipi sticluța de obraz ca să vadă dacă nu e prea fierbinte, și apucă cu brațul stîng pruncul înspăimîntat, care țipa într-una.

— Hai mănîncă, muiere! Apucă sînul!

Și îi vîrî în gură dopul sticluței.

Fetița bău cu lăcomie.

El ținu sticluța aplecată cît trebuia, și mormăi:

— Toți sînt la fel, lașii! Cînd au ce vor, tac!

Fetița băuse cu atîta hotărîre și apucase cu atîta furie vîrful de sîn dăruit de soarta asta ursuză, încît o apucă tusea.

— Ai să te sufoci! bombăni Ursus. Mare mîncăcioasă mai e și asta!

îi scoase dopul pe care ea îl sugea, o lăsă pînă ce i se mai potoli tusea, apoi îi dădu iar sticluța, spunîndu-i:

— Acum suge, haimana!

Între timp, băiatul lăsase furculița jos. Văzînd cum bea fetița, uitase să mănînce. Cu o clipă mai înainte, pe cînd mînca, privirea lui arăta mulțumire deplină. Acum vădea recunoștință. Se uita cum reînvie fetița. Desăvîrșirea aceasta a reînvierii începute de el îi umplea ochii de o căldură de nespus. Ursus continua să mormăie printre dinți tot felul de vorbe mînioase. Din cînd în cînd, băiețașul îl privea cu ochii umezi de emoție.

Ursus îi strigă furios:

— Ce mai aștepți? Mănîncă!

— Dar dumneata? întrebă copilul tremurînd, cu lacrimi în gene. Dumneata n-o să mai ai nimic?

— N-auzi să mănînci tot, soi rău! Nu e prea mult pentru tine, fiindcă nici pentru mine nu era de ajuns.

Copilul luă iar furculița, dar nu mîncă.

— Mănîncă! zbieră Ursus. Parcă de mine e vorba? Cine ți-a pomenit de mine? N-auzi să mănînci tot, golănețule din mahalaua calicilor! Te afli aici ca să mănînci, să bei și să dormi. Mănîncă, altfel te arunc afară, cu tîrfa ta cu tot!

Auzind amenințarea, copilul începu iar să mănînce. Și nu-i fu greu să dea gata ce mai rămăsese în blid.

Ursus bombăni:

— E cam șubredă clădirea asta. Intră frigul pe la ferestre.

Într-adevăr, un geam fusese spart fie de vreo zdruncinătură a roților, fie de vreo piatră aruncată de cine știe ce ștrengar. Peste spărtură, Ursus așternuse o stea de hîrtie care se dezlipise. Pe acolo intra vîntul.

Acum, bătrînul stătea într-o rînă, pe cufăr. Fetița, așezată în brațele și pe genunchii lui, sugea cu desfătare laptele din sticlă, dormitînd fericită.

— S-a îmbătat — spuse Ursus.

Și adăugă:

— Poftim de mai ține predici despre cumpătare!

Viscolul smulse plasturele de hîrtie din geam, care străbătu baraca, în zbor. Dar asta nu-i putea tulbura pe cei doi copii porniți să renască.

În timp ce micuța bea, iar băiatul mînca, Ursus bombănea:

— Beția începe din fașă. Încearcă, dacă poți, să fii episcop și să fulgeri împotriva preamultei băuturi! Nesuferit vînt mai bate prin crăpăturile astea! Și unde mai pui că soba mea e veche și că scoate un fum de te îneacă! Belelele curg, și de la frig, și de la foc. Lumina e chioară de tot... Ființa asta care stă pe scaun abuzează de ospitalitatea mea. Și nici nu i-am văzut mutra, nătărăul naibii... Confortul cam lipsește aici. Pe Jupiter, tare îmi plac ospețele alese, în odăi bine închise! Mi-am greșit meseria: eram născut să mă îngrijesc numai de plăcerile simțurilor... Cel mai mare dintre înțelepți e Filoxene, care își dorea un gîtlej de barză, ca să se bucure cît mai îndelung de plăcerile mesei. Azi n-am cîștigat nici un gologan! N-am vîndut nimic toată ziua! Nenorocire! Oameni buni, slugi și tîrgoveți, iată vraciul, iată lecuirea! Degeaba te ostenești, amice! Strînge-ți spițeria! Aici toată lumea e sănătoasă. Iată un blestemat de oraș, în care nimeni nu-i bolnav! Numai cerul are diaree... Ce ninsoare! Anaxagoras învăța că zăpada e neagră. Avea dreptate, frigul fiind totuna cu întunericul. Gheața e noaptea. Ce vifornița! Îmi închipui plăcerea celor de pe mare. Uraganul e trecerea diavolilor, e tărăboiul vîrcolacilor. Galopînd și rostogolindu-se de-a-ndăratelea pe deasupra țestelor noastre... Cu fiecare pală de vînt, alt diavol! Urechea ascultă, ochiul vede, vuietul are un chip. La naiba, nici vorbă că trebuie să fie oameni în larg. Dragii mei, încercați să scăpați din furtună; eu mă căznesc destul s-o scot la

capăt cu viața. Ei, nu cumva am deschis han? De ce mi-or fi sosit oaspeți? Crunta suferință a lumii împroșcă pînă și în sărăcia mea. Îmi pică în colibă stropi scîrnavi din marea mocirlă omenească. Sînt lăsat în voia lăcomiei trecătorilor. Sînt o pradă. Prada morților-de-foame. Iarna, noaptea, o baracă de carton, un prieten nefericit dedesubt și afară, furtuna, un cartof, un foc cît pumnul, paraziți, vîntul pătrunzînd prin toate crăpăturile, nici un ban, și bocceluțele astea care încep să latre! Le deschizi și dai în ele de golanee... Unde mai pui că și legile sînt călcate! Ah, vagabondule cu vagaboanda ta, hoț de buzunare viclean, lepădătură plină de intenții rele, te plimbi pe ulițe după ora stingerii! Dacă ar ști bunul nostru rege, te-ar zvîrli frumușel, cu propria lui mînă, într-un fund de temniță adîncă, să te învețe minte! Domnul se plimbă noaptea cu domnișoara! Pe un frig de cincisprezece grade, în capul gol și desculț! Află că asta nu e îngăduit. Există regulamente și ordonanțe, răzvrătitule! Vagabonzii sînt pedepsiți, oamenii cumsecade, care își au casele lor, sînt apărați și ocrotiți, regii sînt părinții poporului. Eu îmi am locuința mea. Tu ai fi fost biciuit în piață, dacă dădeau peste tine, și bine ți-ar fi făcut! Într-un stat organizat e nevoie de ordine. Rău am făcut că nu te-am denunțat polițaiului! Dar așa sînt eu: înțeleg binele și fac răul. Ah, destrăbălatul! Să-mi vie în halul ăsta! Nu văzusem zăpada de pe ei cînd au intrat, și acum s-a topit. Toată casa mi-e udă. Va trebui să ard la cărbuni cu nemiluita ca să usuc balta. Cărbuni care costă al naibii de scump! Și cum o să fac ca să țin trei în baraca asta? De-acum s-a isprăvit, mă fac doică, o să am la mine în șerbic viitorul golănimii Angliei. O să am, ca slujbă, datoria și funcția de a ciopli fetușii lepădați de marea ticăloasă, *Mizeria*, datoria și funcția de-a înfrumuseța copiii făcuți ca să-i vîneze spînzurătoarea, de a da unor pungași forme de filozofi!... Și cînd te gîndești că dacă n-aș fi fost vreme de treizeci de ani tocat de asemenea soiuri

rele, astăzi eram bogat! Homo ar fi fost gras, eu aş fi avut un cabinet plin cu rarităţi, cu instrumente de chirurgie ca ale doctorului Linacre, chirurgul regelui Henric al VIII-lea, animale de toate felurile, mumii egiptene şi alte lucruri asemănătoare. Aş fi făcut parte din colegiul medicilor şi aş fi avut dreptul să folosesc biblioteca întemeiată în 1652 de vestitul Harvey, şi dreptul de a mă duce să lucrez în cupola Domului, de unde se vede toată Londra! Aş fi putut să-mi continui calculele despre întunecarea trecătoare a soarelui şi să dovedesc că din astru iese un abur ceţos. Asta e părerea lui Ian Kepler, născut cu un an înainte de noaptea sfîntului Bartolomeu, şi care a fost matematician al împăratului. Soarele e o vatră care fumegă uneori. Şi soba mea fumegă. Soba mea nu face nici ea mai mult decît soarele... Da, m-aş fi îmbogăţit, aş fi fost altul, n-aş fi fost josnic, n-aş fi înjosit ştiinţa pe la răspîntii... Ah, mă plictiseşte tot ce există... Avem o soartă căreia diavolul i-a ţesut pînza şi Dumnezeu i-a croit poalele. Dar, pînă una alta, mi-ai înghiţit masa, tîlharule!

Între timp, fetiţa pe care cît se mîniase o ţinuse în braţe, binişor de tot, îşi închidea uşurel ochii, semn că se săturase. Ursus privi sticluţa şi bombăni:

— N-a lăsat nici un strop, neobrăzata!

Se ridică şi, ţinînd fetiţa pe braţul stîng, săltă cu mîna dreaptă capacul cufărului şi scoase dinăuntru blana de urs căreia, după cum ne amintim, îi spunea „adevărata lui piele".

Făcînd asta, îl auzea pe celălalt copil mîncînd şi îl privea pieziş.

— O să am de furcă, dacă va trebui de-acum înainte să hrănesc mîncăciosul ăsta care creşte. E un parazit pe care îl voi avea în pîntecele meseriei mele.

Întinse, cu un singur braţ şi cît putu mai bine, blana de urs pe cufăr, căznindu-se să lucreze cu cotul şi ferindu-se să nu alunge cumva începutul de somn al fetiţei. Apoi aşeză fetiţa pe blană, cît mai aproape de foc.

Cînd termină, puse sticluța goală pe sobă și strigă:

— Acum îmi e mie sete!

Se uită în ulcică. Mai rămăseseră cîteva înghițituri zdravene de lapte. Duse ulcica la gură, dar tocmai cînd să bea, dădu cu ochii de fetiță. Puse ulcica la loc, pe sobă, luă sticluța, îi scoase dopul și turnă înăuntru laptele care mai rămăsese, exact ca s-o umple, apoi vîrî dopul și legă peticul peste burete.

— Totuși mi-e foame și mi-e sete — spuse Ursus.

Și adăugă:

— Cînd nu poți să mănînci pîine, bei apă.

În dosul sobei se zărea un urcior cu gîtul spart.

Ursus îl luă și-l întinse băiatului.

— Vrei să bei?

Copilul bău, și continuă să mănînce.

Ursus luă urciorul și-l duse la gură. Apa, din pricină că stătuse lîngă sobă, era călduță. El bău cîteva înghițituri și se strîmbă.

— Apă așa-zisă curată, tu semeni cu falsii prieteni. Ești călduță pe deasupra și rece pe dedesubt.

Între timp, băiatul terminase de mîncat. Blidul, mai mult decît golit, era curățat. Băiatul adună și mîncă, gînditor, cîteva firimituri de pîine risipite prin cutele hainei, peste genunchi.

Ursus se întoarse spre el.

— Încă nu s-a terminat. Acum, între noi doi! Gura nu-i făcută doar să mănînce, ea e făcută și să vorbească. Acum ești încălzit și îndopat, vită, ia seama, și-ai să-mi răspunzi la întrebări! De unde vii?

Copilul răspunse:

— Nu știu.

— Cum nu știi?

— Am fost lepădat aseară, la țărmul mării.

— Ah! Potlogaru'! Cum te cheamă? E atît de ticălos încît l-au părăsit părinții...

— N-am părinți.

— Ține puțin socoteala de gusturile mele și bagă de seamă că nu-mi place să mi se înșire cai verzi pe pereți. Ai părinți, fiindcă ai o soră.
— Nu e sora mea.
— Nu e sora ta?
— Nu.
— Atunci cine e?
— O fetiță pe care am găsit-o.
— Ai găsit-o?
— Da.
— Cum? Tu ai cules-o?
— Da.
— Unde? Dacă minți, te ucid!
— Era lîngă o femeie, care murise în zăpadă.
— Cînd?
— Acum un ceas.
— Unde?
— La o leghe de-aici.
Arcadele frontale ale lui Ursus se încrețiră și luară forma aceea ascuțită care vădește emoția sprîncenelor unui filozof.
— Moartă! Iată una care e fericită! Trebuie lăsată acolo, în zăpada ei. Se simte bine acolo. În ce parte?
— Către mare.
— Ai trecut podul?
— Da.
Ursus deschise ochiul de geam dinapoia barăcii și se uită afară. Furtuna nu se potolise. Zăpada cădea, lugubră și deasă.
Închise ferestruia și se îndreptă spre geamul spart. Astupă spărtura cu o cîrpă, vîrî cărbuni în sobă, întinse cît putu mai mult blana de urs peste cufăr, luă o carte groasă pe care o avea într-un colț și o puse la căpătîi ca să slujească drept pernă și o așeză sub capul fetiței adormite.
Apoi se întoarse spre băiat:
— Culcă-te acolo!

Băiatul se supuse şi se întinse cît era de lung lîngă fetiţă.

Ursus înfăşură blana de urs în jurul celor doi copii şi o îndoi la picioare.

Apoi luă de pe policioară şi-şi legă în jurul trupului o centură de pînză cu buzunare mari, conţinînd pesemne unelte de chirurgie şi sticluţe cu elixiruri.

Cînd termină, luă felinarul din tavă şi-l aprinse. După care, dînd să iasă, spuse:

— Eu mă duc. Să nu vă temeţi. Am să mă reintorc. Dormiţi!

Pe cînd cobora treptele, strigă:

— Homo!

Un mîrîit prietenos îi răspunse.

Ursus, cu felinarul în mînă, coborî. Scăriţa fu ridicată, uşa se închise. Copiii rămaseră singuri.

De afară, vocea lui Ursus întrebă:

— Ia ascultă, băiete care mi-ai înghiţit mîncarea din seara asta, nu dormi încă?

— Nu — îi răspunse băiatul.

— Ei bine, dacă ea mai miorlăie, să-i dai restul de lapte!

Se auzi zăngănitul lanţului desfăcut şi zgomotul paşilor unui om, amestecat cu paşii unui animal, care se depărta.

Peste cîteva clipe, cei doi copii dormeau adînc.

V. DEŞTEPTAREA

Ziua începu rău-prevestitoare. O ceaţă albă şi tristă pătrunse în baracă. Erau zorile, de gheaţă. Albeaţa lor nu-i trezi însă pe cei doi copii adormiţi alături. Baraca era caldă. Afară furtuna se potolise. Stelele se stingeau ca nişte luminări una după alta.

Focul în sobă mai pîlpîia încă. Lumina zorilor se preschimba în lumină de zi. Băiatul dormea mai puţin

decît fata. Avea în el ceva care îl îndemna la veghe și la pază. Cînd o rază mai vie decît celelalte străbătu fereastra, el deschise ochii. Și rămase pe jumătate amorțit, fără să știe unde se află, nici ce are alături, fără să se căznească să-și aducă aminte, privind tavanul și încercînd ca prin vis să-și facă de lucru cu literele inscripției *Ursus, filozof*, pe care le cerceta fără să le descifreze, căci nu știa să citească.

Un zgomot de cheie răsucită în broască îl făcu să ridice gîtul.

Ușa se deschise, scara se clătină. Se reîntorcea Ursus. El urcă cele trei trepte, cu felinarul stins în mînă.

În același timp, un tropăit de labe se auzi pe trepte. Era Homo, urmîndu-l pe Ursus și reîntorcîndu-se el însuși acasă.

Băiatul, trezit, tresări fără să vrea.

Lupul, pesemne flămînd, avea un rînjet care-i dezgolea toți colții, foarte albi.

El se opri la jumătatea scării și-și vîrî cele două labe dinainte în baracă, rezemîndu-se ca un predicator în amvon. Adulmecă de la distanță cufărul pe care nu era obișnuit să-l vadă populat astfel. Pieptul lui de lup, încadrat în golul ușii, se profila negru, în lumina dimineții. În cele din urmă, Homo se hotărî și intră în baracă.

Băiatul, văzînd că intră lupul, ieși din blană, se ridică și se așeză în picioare, în fața fetiței care dormea mai adînc decît oricînd.

Ursus tocmai își agățase felinarul de cuiul din tavan. Își dezlegă tăcut și cu încetineală centura cu uneltele de chirurg și o puse la locul ei, pe policioară. Nu se uita la nimic și părea că nu vede nimic. Ceva profund îi frămînta mintea. Și gîndul îi ieși la iveală, ca de obicei, printr-o izbucnire de cuvinte. El strigă:

— Sigur că e fericită! Moartă, moartă de-a binelea!

Se aplecă, vîrî un făraș de zgură în sobă și tot scormonind cărbunii, bombăni:

— Abia am găsit-o. Răutatea necunoscută așternuse peste un metru de zăpadă deasupra ei. Fără Homo, care

vede la fel de limpede cu nasul lui pe cît vedea Cristofor Columb cu mintea, aş mai fi şi acum acolo, bălăcindu-mă prin nămeţi şi jucîndu-mă de-a v-aţi ascunselea cu moartea. Diogene îşi lua felinarul şi căuta un om; eu mi-am luat felinarul şi-am căutat o femeie. El a găsit batjocura amară, eu am găsit jalea adîncă. Vai, cît era de rece! I-am atins mîna: o piatră. Ce tăcere în ochii ei! Cum poţi să fii atît de neghiob să mori, lăsînd un copil în urma ta? N-o să ne fie de loc uşor să încăpem trei în cutia asta. Ce pacoste! Iacătă-mă cu familie acum! Fată şi băiat.

Pe cînd Ursus vorbea, Homo se strecurase lîngă sobă. Mîna fetiţei adormite atîrna între sobă şi cufăr. Lupul începu să lingă mîna aceasta, atît de uşor, încît fetiţa nu se trezi.

Ursus se întoarse cu faţa spre el.

— Bine, Homo. Eu am să fiu tatăl, şi tu unchiul.

Apoi îşi reluă filozofica lui muncă de înteţire a focului, fără să-şi întrerupă monologul.

— Adoptare. Am spus-o. De altfel şi Homo vrea.

Se ridică.

— Aş vrea să ştiu cine e vinovat de moartea asta? Oamenii, sau...

Privi în sus, parcă dincolo de tavane, şi şopti:

— Tu oare?

Apoi îşi plecă fruntea, ca sub o povară, şi adăugă:

— Noaptea şi-a dat osteneala s-o ucidă pe femeie.

Ridicîndu-şi privirea, întîlni ochii băiatului care îl asculta, treaz. Şi strigă la el:

— Tu de ce rîzi?

Băiatul îi răspunse:

— Nu rîd.

Ursus se înfioră parcă, îl privi fix şi în tăcere vreme de cîteva clipe, apoi spuse:

— Atunci eşti groaznic.

Baraca fusese atît de puţin luminată în timpul nopţii, încît Ursus nu văzuse încă faţa băiatului. Lumina zilei i-o arătă.

El își puse palmele pe umerii copilului, îi privi din nou, cu o atenție din ce în ce mai străpungătoare, fața, și-i strigă:

— Nu mai rîde!

— Nu rîd — spuse copilul.

Ursus se cutremură din creștet pînă în tălpi.

— Eu îți spun că rîzi!

Apoi, zguduind copilul printr-o strîngere în brațe care ar fi părut mînioasă, dacă n-ar fi fost pricinuită de milă, îl întrebă furios:

— Cine ți-a făcut asta?

Copilul răspunse:

— Nu știu ce vrei să zici.

Ursus întrebă iar:

— De cînd ai rîsul ăsta?

— Totdeauna am fost așa — spuse copilul.

Ursus se întoarse spre cufăr, șoptind:

— Credeam că lucrul ăsta nu se mai face acum...

Trase binișor, ca să nu trezească fetița, cartea pe care i-o pusese la căpătîi, în loc de pernă.

— Să vedem ce spune Conquest — șopti el.

Cartea era un maldăr de hîrtii in-folio, legat în pergament moale. Ursus o răsfoi cu degetul mare, se opri la o pagină, o deschise de-a binelea deasupra sobei, și citi:

— ...*De Denasatis*. Aicea e!

Apoi continuă:

— *Bucca fissa usque ad aures, genzivis denudatis, nasoque murdridato, masca eris, et ridebis semper.*[1]

— Asta e!

Și puse cartea pe una dintre policioare, bombănind:

— Aventură a cărei cercetare mai temeinică ar fi periculoasă. Mai bine să ne oprim la suprafață. Rîzi, băiete!

---

[1] Cu gura crăpată pînă la urechi, cu gingiile dezgolite, vei fi o mască și vei rîde mereu (în limba latină în text) (n. r.).

Fetița se trezi. Drept bună dimineața, ea trase un chiot.

— Hai, doică, dă-i sîn! spuse Ursus.

Micuța se ridicase pe jumătate. Ursus luă sticluța de pe sobă și-i dădu să sugă.

În clipa aceea răsări soarele. Raza lui roșiatică pătrunse prin fereastră și se opri pe obrajii copilei, care se afla întoarsă spre el. Luminile ochilor fetiței, ațintite spre soare, reflectau ca două oglinzi raza de purpură. Dar luminile ochilor ei rămaseră nemișcate, iar pleoapele nu i se clintiră nici ele.

— Ia te uită — spuse Ursus — fetița e oarbă...

PARTEA A DOUA

DIN ORDINUL REGELUI

CARTEA ÎNTÎI

VEŞNICA PREZENŢĂ A TRECUTULUI

OAMENII OGLINDESC ÎN EI OMUL

I. LORD CLANCHARLIE

Exista, pe vremea aceea, o veche amintire.

Amintirea aceasta era lord Linnoeus Clancharlie.

Baronul Linnoeus Clancharlie, contemporan cu Cromwell, era unul dintre pairii Angliei, puțin numeroși, ce e drept, care acceptaseră republica. Acceptarea asta putea să-și aibă rațiunea ei de a fi, și să se explice la o adică, dat fiind că, pentru moment, republica biruise. Ar fi fost firesc ca lordul Clancharlie să rămînă partizan al republicii, atîta vreme cît republica era învingătoare. Dar după înfrîngerea revoluției și căderea guvernului parlamentar, lordul Clancharlie rămăsese pe aceeași poziție. Ar fi fost ușor lucru pentru nobilul patrician să reintre în Camera reconstituită din plin, pocăințele fiind totdeauna bine primite de restaurări, și Carol al II-lea fiind un suveran cumsecade față de cei ce reveneau la el. Dar lordul Clancharlie nu pricepuse cît datorezi evenimentelor. În timp ce regele lua din nou Anglia în stăpînire, în timp ce se desăvîrșea închinarea poporului față de monarhie, în timp ce monarhia se ridica în mijlocul unei dezavuări glorioase și triumfale, în clipa cînd trecutul devenea viitor și viitorul devenea trecut, lordul rămăsese refractar. Își întorsese capul de la toată veselia asta zgomotoasă; se exilase de bună voie; putînd să fie pair, preferase să fie proscris; îmbătrînise în credința lui pentru republica moartă. De aceea îl pecetluise ridicolul care întovărășește firesc asemenea copilării.

Lordul se retrăsese în Elveția. Locuia într-un fel de cocioabă înaltă, pe malul lacului Geneva. Își alesese

locuința aceasta în partea cea mai neprielnică a lacului. Alpii severi, plini de crepuscule, de vijelii și de brume, îl acopereau. Și el trăia acolo, pierdut în marile tenebre care se prăbușesc din munți. Rareori îl recunoștea vreun trecător. Omul acesta trăia în afara țării sale, și aproape în afara veacului său...

Dacă, din întîmplare, departe de splendorile Londrei, în nu știu ce lumină lugubră semănînd cu amurgul, cineva l-ar fi zărit pe bătrînul lord îmbrăcat la fel cu oamenii din popor, palid, cu gîndul aiurea, încovoiat, pesemne spre mormînt, stînd în picioare pe țărmul lacului, abia zărind furtuna și iarna, mergînd parcă la întîmplare, cu privirea fixă, cu pletele albe scuturate de vînt și de întuneric, tăcut, singuratic, gînditor, i-ar fi fost greu să-și stăpînească zîmbetul.

Lordul Clancharlie avea înfățișarea unui nebun.

Gîndindu-te la el, la ceea ce ar fi putut să fie și la ce era, zîmbetul însemna indulgență. Unii rîdeau cu hohote. Alții se indignau.

Se înțelege că oamenii serioși fuseseră izbiți de o asemenea neobrăzare a izolării.

Circumstanță atenuantă: lordul Clancharlie nu strălucise niciodată prin prea multă inteligență. Asupra acestui punct toată lumea era de acord.

II

Niciodată situația n-a fost mai clară și mai decisivă decît aceea din 1660. Niciodată o minte inteligentă n-a înțeles mai lesne ce cale trebuie să urmeze, decît atunci.

În Anglia nu mai stăpînea Cromwell. Sub republică se produseseră o mulțime de fapte alandala. Nu mai exista nimic sfînt. Echilibrul tronurilor fusese rupt. Întreaga ordine monarhică europeană, din care făceau

parte și Stuarții, fusese dată peste cap. În sfîrșit, ieșiseră din starea aceasta odioasă și Anglia își primea acum iertarea.

Carol al II-lea, binevoitor, dăduse declarația de la Breda. Îi îngăduise Angliei uitarea epocii acesteia, în care un fiu de berar din Huntingdon își pusese piciorul pe capul lui Ludovic al XIV-lea. Anglia făcea *mea culpa*, și respira.

Veselia inimilor era deplină, spînzurătorile regicizilor adăugîndu-se la bucuria universală. O restaurare e un zîmbet; dar cîteva spînzurători nu strică de loc, și conștiința publică trebuie satisfăcută. Spiritul dezordinii fusese împrăștiat, loialitatea se reconstituia. Să fii cetățean supus era acum unica ambiție. Revoluția era ocărîtă, republica batjocorită, ca și vremurile acelea ciudate, cînd se rosteau mereu cuvinte mari ca *Drept*, *Libertate*, *Progres*... Reîntoarcerea la bunul simț era admirabilă. Anglia visase. Ce fericire să te afli în afara acestor rătăciri! Există ceva mai nesăbuit decît ele? Unde am ajunge dacă primul venit ar avea drepturi? Vă închipuiți ce-ar fi dacă ar conduce toată lumea? Vă închipuiți ce înseamnă o cetate amenințată de cetățeni? Cetățenii sînt caii de ham, și cei ce trag nu pot să conducă. Să supui ceva la votul mulțimii înseamnă să arunci în vînt. Vreți să faceți statele să zboare ca norii? Dezordinea nu clădește ordinea. Dacă haosul e arhitect, clădirea va fi Babelul. Și apoi, există tiranie mai mare decît această așa-zisă libertate? Eu vreau să mă distrez, nu să guvernez. Să votez mă plictisește; eu vreau să dansez. Ce minunat e cînd un prinț se însărcinează să le facă pe toate! Nici vorbă, regele acesta e mărinimos dacă își bate capul pentru noi! Și-apoi, el e crescut în miezul lucrurilor, știe ce-i conducerea. Asta e meseria lui. Pacea, războiul, legislația, finanțele privesc oare poporul? Fără doar și poate, poporul trebuie să plătească, fără doar și poate, poporul trebuie să slujească, dar atîta îi ajunge. Are și el ceva de îndeplinit în politică: din el ies cele două forțe ale statului — armata și bugetul. Să fii soldat, să fii contribuabil, nu e

de ajuns atîta? Ce nevoie mai e de altceva? El e brațul militar și brațul financiar. Măreț rol! Regele domnește pentru el. Și, se înțelege, trebuie să i se plătească regelui acest serviciu. Impozitul și lista civilă sînt salariile plătite de popor și cîștigate de domnitori. Poporul își dă sîngele și banii, în schimbul cărora e condus. Să vrea să se conducă singur, ce idee ciudată! Un ghid îi e neapărat necesar. Fiind neștiutor, poporul e orb. Oare orbul nu-și are cîinele lui? Numai că, pentru popor, un leu, regele, consimte să fie cîine. Cîtă bunătate! Dar de ce e poporul neștiutor? Fiindcă așa trebuie să fie. Neștiința e paznicul virtuții. Acolo unde nu există perspective, nu sînt nici ambiții. Neștiutorul trăiește într-un întuneric util, care, înlăturînd privirea, înlătură poftele. De aici, nevinovăția lui. Cine citește gîndește. Cine gîndește judecă. Să nu judeci, asta e datoria. Și tot asta e fericirea. Iată adevăruri de nezdruncinat. Pe ele e așezată societatea.

Că s-ar putea să nu recunoască cineva asemenea binefaceri, e greu de crezut. Să-i întorci spatele lui Carol al II-lea, să-i răsplătești prin nerecunoștință mărinimia pe care o avusese de a se urca iar pe tron, nu însemna oare o mîrșăvie? Lordul Linnoeus Clancharlie le pricinuise oamenilor cumsecade această mîhnire. Să strîmbi din nas la fericirea poporului, ce țicneală!

Se știe că în 1650 parlamentul decretase următoarele: *Făgăduiesc să rămîn credincios republicii, fără rege, fără suveran, fără senior.* Sub pretext că depusese jurămîntul acesta monstruos, lordul Clancharlie trăia în afara regatului și, față de fericirea generală, se credea îndreptățit să fie trist. Avea întunecata stimă pentru ceea ce nu mai exista. Ciudată legătură cu lucrurile prăbușite!

Să-l scuzi, era cu neputință. Cei mai binevoitori îl părăseau. Prietenii îi făcuseră multă vreme onoarea de a crede că el nu intrase în rîndurile republicanilor decît ca să vadă mai de aproape găurile din platoșa republicii și să lovească mai sigur, cînd va veni ziua, în folosul

sfintei cauze a regelui. Aceste utile așteptări ca să-ți ucizi dușmanul pe la spate fac parte din loialitate. Și se nădăjduise asta de la lordul Clancharlie, într-atîta erau de înclinați să-l judece favorabil. Dar, față de ciudata lui încăpățînare republicană, trebuiră să-și lase baltă părerile bune. Nu mai exista nici o îndoială asupra faptului că lordul Clancharlie era convins, adică idiot.

Explicația indulgenților plutea între încăpățînare copilărească și îndărătnicie senilă.

Cei severi mergeau mai departe. Ei stigmatizau această reîntoarcere la erezie. Idioțenia își are drepturile ei, dar are și limite. Poți să fii o vită, dar nu și un răzvrătit. Și apoi, ce e, la urma urmelor, lordul Clancharlie? Un transfug. Își părăsise tabăra, aristocrația, ca să treacă în tabăra dușmanului, poporul. Credinciosul acesta era un trădător. E adevărat că era „trădător" față de cel puternic și credincios față de cel slab. E adevărat că tabăra pe care o părăsise era învingătoare, iar cea pe care o adoptase era învinsă. E adevărat că prin „trădarea" asta el pierdea tot, privilegiul politic și căminul, domeniul de pair și patria. Nu cîștiga decît ocară și exil. Dar ce dovedește asta? Că e un nerod!

Nerod poți să fii cît poftești, dar cu o singură condiție: să nu dai exemple rele. Nerozilor nu li se cere decît să fie cinstiți, și așa n-au decît să pretindă că sînt temelia însăși a monarhiei. Îngustimea minții lui Clancharlie era de neînchipuit! Rămăsese orbit de fantasmagoria revoluționară. Purtarea lui era o adevărată trădare. Să absentezi înseamnă să insulți. El părea că fuge de fericirea obștească de parcă ar fi fost o ciumă. Trata regalitatea ca pe o molimă. Clancharlie ăsta nu și-a dat seama că poți porni razna cu Cromwell, dar că trebuie să revii cu Monk? Uitați-vă la Monk! El comandă armata republicană. Carol al II-lea, în exil, aflînd despre probitatea lui, îi scrie. Monk, în care virtutea se împacă de minune cu șiretlicurile, mai întîi se preface, apoi, în

fruntea armatei, sfărîmă parlamentul răzvrătit și-l readuce pe rege. Monk e făcut duce de Albemarle, are cinstea de a fi salvat societatea, devine foarte bogat, face faimă veșnică epocii lui, și e făcut cavaler al ordinului Jaretierei, cu perspectiva de a fi înmormîntat la Westminster. Astfel arată gloria unui englez fidel!

Fondul acesta, Clancharlie nu-l văzuse. Conștiința lui mioapă îl împingea, înainte de a trece la fapte, să privească lucrurile îndeajuns de aproape ca să le simtă mirosul. De aici, dezgusturile lui fără noimă. Cu asemenea delicatețe nu poți fi om de stat. Prea multă conștiință înseamnă infirmitate... Fidelitatea necugetată se coboară ca o scară de beci. O treaptă, încă una, apoi încă una. și te pomenești în beznă. Cei isteți urcă. Naivii rămîn. Aceasta era aventura lordului Clancharlie.

Iar el se plimba, cu miinile la spate, de-a lungul lacului Geneva...

Uneori se vorbea la Londra despre absentul acesta. În fața opiniei publice apărea aproape ca un acuzat.

Mulți dintre foștii zeloși ai fostei republici aderaseră la Stuarți. Pentru asta trebuie lăudați. Firește, ei îl bîrfeau puțin. Încăpățînații sînt supărători pentru binevoitori. Deștepții, bine văzuți, și bine situați la palat, plictisiți de atitudinea lui nesuferită, spuneau bucuroși: *Dacă nu s-a dat pe brazdă, e fiindcă nu l-au plătit destul* etc. — *Voia locul de cancelar pe care regele l-a dat lordului Hyde* etc. Unul din „foștii lui prieteni" mergea pînă acolo încît șoptea: *Mi-a spus-o chiar mie.* Cîteodată, cît era el de singuratic, lui Linnoeus Clancharlie, prin proscrișii pe care îi întîlnea, prin vechii regicizi ca Andrew Broughton, care locuia la Lausanne, îi ajungeau la urechi unele vorbe de acestea. Clancharlie se mulțumea să ridice ușurel din umeri, semn de adîncă tîmpire.

Odată, își completase ridicarea din umeri prin aceste cîteva cuvinte abia șoptite: *Îi plîng pe cei ce cred asemenea lucruri.*

III

Carol al II-lea, după cum am spus, abia dacă observase că există un răzvrătit cu numele de Clancharlie, dar Iacob al II-lea fu mai atent. Carol al II-lea domnise cu o oarecare moliciune. Așa era felul lui de a domni. Și trebuie spus că nu domnise mai rău din pricina asta. Un marinar, cîteodată, îi face funiei hărăzite să domolească furtuna un nod larg, a cărei strîngere o lasă în grija vîntului.

Nodul acesta larg, devenit foarte curînd nod strîns, astfel a fost domnia lui Carol al II-lea.

Sub Iacob al II-lea strîngerea nodului reîncepu. Sugrumare necesară a ceea ce mai rămăsese din revoluție. Iacob al II-lea avu intenția lăudabilă să fie un rege eficace. În ochii lui, domnia lui Carol al II-lea nu era decît un început de domnie. Iacob al II-lea voi o reîntoarcere a ordinei și mai deplină încă. În 1660 el deplînsese faptul că se mărginiseră să spînzure numai zece regicizi...

Iacob al II-lea încredință brațul justiției lui Jeffreys, și spada lui Kirke. Kirke înmulțea pildele. Colonelul acesta folositor făcu într-o bună zi să fie spînzurat și respînzurat, de trei ori la rînd, unul și același om, un republican, întrebîndu-l de fiecare dată: „Te lepezi de republică?" Ticălosul, răspunzînd întruna: „nu", fu spînzurat de-a binelea. *„L-am spînzurat de patru ori!"* spuse Kirke satisfăcut...

Lady Lyle, fiindcă adăpostise la ea doi răzvrătiți, fu ucisă, deși își trimisese fiul la război pentru monarhie. Un alt rebel, avînd onestitatea să declare că o femeie anabaptistă îi dăduse azil, fu grațiat, iar femeia arsă de vie. Într-o zi, Kirke dădu să înțeleagă unui oraș că-l știa republican, spînzurîndu-i nouăsprezece cetățeni. Represalii cu totul îndreptățite, desigur, dacă ne gîndim că sub Cromwell oamenii tăiau nasurile și urechile sfinților de piatră, de prin biserici. Iacob al II-lea, care știuse să-i aleagă pe Jeffreys și Kirke, era un suve-

ran îmbibat de dreapta credință. El își chinuia trupul păcătos alegîndu-și ibovnice slute. Grație acestei puternice îmbuibări religioase, izbuti mai tîrziu Iacob al II-lea să îndure cu demnitate exilul și să înfățișeze în refugiul său de la Saint-Germain priveliștea unui rege care știe să se ridice deasupra restriștilor, atingînd cu liniște sufletească gîlcile și stînd de vorbă cu iezuiții.

Se înțelege că un asemenea rege trebui, într-o oarecare măsură, să se ocupe de un rebel ca lordul Linnoeus Clancharlie. Pairiile ereditare transmisibile au în ele un oarecare viitor. Era vădit că, dacă se putea lua vreo măsură de prevedere în privința lordului, Iacob al II-lea n-avea să șovăie nici o clipă s-o ia.

II. LORD DAVID DIRRY-MOIR

I

Lordul Linnoeus Clancharlie nu fusese totdeauna bătrîn și proscris. Își avusese și el faza lui de tinerețe și de patimi. Se știe, prin Harrison și Pride, că la tinerețe Cromwell iubise femeile și desfătările, lucru care (alt aspect al problemei „femeie") vestește un răzvrătit...

Lordul Clancharlie, ca și Cromwell, își avusese abaterile și destrăbălările lui. I se cunoștea un copil din flori, un fiu. Fiul acesta, venit pe lume în clipa cînd republica își dădea sfîrșitul, se năștea în Anglia tocmai cînd taică-su lua drumul exilului. De aceea el nu-și văzuse niciodată tatăl. Bastardul lordului Clancharlie crescuse ca paj la curtea lui Carol al II-lea. I se spunea lord David Dirry-Moir. Maică-sa, care se trăgea dintr-o familie nobilă, se hotărî, pe cînd lordul Clancharlie devenea huhurez în Elveția, să facă mai puține mutre și, fiind frumoasă, făcu să i se uite primul și sălbaticul

amant printr-un al doilea, fără discuție îmblînzit, și chiar regalist, căci era regele însuși. Ea fu puțină vreme ibovnica lui Carol al II-lea, îndeajuns însă ca maiestatea sa, încîntat că-i răpise republicii o asemenea femeie, să-i dăruiască micului lord David, fiul cuceririi sale, o slujbă la palat. Astfel David fu cîtăva vreme unul din cei șaptezeci care purtau spada cea mare; apoi intră în ceata lefegiilor și deveni unul din cei patruzeci care purtau baltagul aurit. Printre altele, făcînd parte din nobila trupă creată de Henric al VIII-lea pentru paza corpului său, avu privilegiul să pună farfuriile pe masa regelui. Așa că, în timp ce taică-su încărunțea în exil, lordul David prospera sub Carol al II-lea.

După care prosperă sub Iacob al II-lea.

Regele e mort, trăiască regele! Cu acest prilej al venirii ducelui de York pe tron, căpătă îngăduința de a se numi lord David Dirry-Moir, după numele unei seniorii a mamei sale, care tocmai murise, lăsîndu-i moștenire senioria aflată în codrii Scoției, unde trăiește pasărea Krag, care își scobește cu ciocul cuib în trunchiurile stejarilor.

II

Iacob al II-lea era un rege, și avea pretenția să fie un general. Îi plăcea să se înconjoare de tineri ofițeri. Se arăta cu plăcere în public, călare, cu cască și platoșă, și cu o uriașă perucă revărsîndu-se pe sub cască, peste platoșă. Un soi de statuie ecvestră a războiului idiot. Regele privi cu ochi buni drăgălășenia tînărului lord David. Îi făcea plăcere că regalistul acesta era fiul unui republican. Un tată renegat nu dăunează unei situații pe care începi să ți-o faci la curte. Regele îl făcu pe lordul David gentilom al odăii patului, cu leafă de o mie de livre.

Aceasta însemna o frumoasă avansare. Un gentilom al patului se culcă în fiecare noapte lîngă rege, pe un pat care i se aşterne acolo. Sînt, cu totul, doisprezece asemenea gentilomi.

În această slujbă, lordul David fu şeful ovăzăriei regale, cel care dă ovăzul cailor şi care e plătit cu două sute şaizeci de livre. Avu sub comanda lui cinci vizitii regali, cinci surugii regali, cinci rîndaşi regali, doisprezece lachei regali şi patru purtători ai scaunului regal. Avu sub comanda lui şase cai de curse pe care regele îi întreţine la Haymarket şi care o costă pe maiestatea sa şase sute de livre pe an. Fu mare şi tare în garderoba regelui, care le furnizează veşminte de ceremonie cavalerilor ordinului Jaretierei. Prezidă, ca unul dintre cei doisprezece, la mese şi recepţii. Avu gloria să stea în picioare, în spatele regelui, în zilele de danie, cînd regele dăruieşte bisericii banul de aur, *byzantium*, în zilele colierului, cînd regele poartă colierul ordinului său, şi în zilele cuminecării, cînd nimeni nu se cuminecă, în afară de rege şi de principi. El fu acela care, în joia sfîntă, îi aducea în faţa maiestăţii sale pe cei doisprezece săraci cărora regele le dădea atîţia bănuţi de argint cîţi ani de viaţă aveau, şi atîţia bănuţi de aramă, cîţi ani de domnie.

Ceva mai mult, fu locotenent-colonel al regimentului scoţian de gardă regală şi, în această calitate, făcu mai multe campanii, foarte glorioase, căci era un războinic de frunte. Brav senior, voinic, frumos la chip, mărinimos, înfăţişarea lui se potrivea cum nu se poate mai bine situaţiei pe care o avea.

Ba, la un moment dat, fu cît pe-aci să fie numit *groom of the stole*, ceea ce i-ar fi dat prilejul să-i înmîneze regelui cămaşa; dar pentru aceasta trebuie să fii prinţ sau pair.

Să faci un pair e mult. Înseamnă să creezi o pairie, să stîrneşti invidii. E o favoare. O favoare îi aduce regelui un prieten şi o sută de duşmani, fără să mai ţinem seama că şi prietenul devine ingrat. Iacob

al II-lea, iscusit politician, crea cu greu pairii, dar le strămuta bucuros. O pairie strămutată nu produce emoții. E pur și simplu un nume care se continuă.

Bunăvoința regală n-ar fi avut nimic împotrivă să-l introducă pe lordul David Dirry-Moir în înalta cameră, numai că ar fi avut nevoie de ușa unei pairii substituite. Maiestatea sa nu dorea decît prilejul să-l facă pe David Dirry-Moir lord de drept.

III

Și prilejul acesta se ivi.

Într-o bună zi, se află că bătrînului lord Linnoeus Clancharlie i se întîmplaseră mai multe lucruri, printre care cel mai de seamă era faptul că răposase întru domnul. Moartea le e măcar cu atîta bună oamenilor, că mai face să se vorbească puțin despre ei.

Se povesti ceea ce se știa, sau ceea ce se credea că se știe, despre ultimii ani ai lordului Linnoeus. Dacă ar fi fost să te iei după povestirile astea, fără îndoială prea îndrăznețe, către sfîrșitul vieții lordul Clancharlie ar fi suferit o înrăutățire a republicanismului său pînă într-atît, încît ajunsese, după cîte se spunea, să se însoare — ciudată încăpățînare de exil! — cu fiica unui regicid, cu Ann Bradshaw — i se preciza și numele — care murise și ea, dar, se spunea, murise dînd naștere unui copil, un băiețaș care, dacă toate amănuntele acestea ar fi fost adevărate, era fiul legitim și moștenitorul legal al lordului Clancharlie.

Spusele acestea, foarte nesigure, semănau mai mult a zvonuri decît a fapte. Lordul Clancharlie ar fi avut cincizeci și nouă de ani în momentul căsătoriei, deci șaizeci la nașterea fiului său, și ar fi murit apoi curînd, lăsînd în urmă acest copil, orfan de tată și de mamă. Se mai adăuga că noul născut era „frumos ca soarele de pe cer“, așa cum se spune în toate basmele.

Regele Iacob al II-lea puse capăt acestor zvonuri, firește lipsite de orice temei, declarîndu-l într-o bună zi pe lordul David Dirry-Moir, *în lipsa unui copil legitim*, și prin buna plăcere a regelui, unicul și definitivul moștenitor al lordului Linnoeus Clancharlie, *lipsa oricărei alte filiațiuni și descendențe fiind constatată*. Camera lorzilor întocmi hrisoavele prin care maiestatea sa îi trecea lordului David Dirry-Moir toate titlurile, drepturile și prerogativele numitului răposat lord Linnoeus Clancharlie, cu singura condiție ca lordul David să ia în căsătorie, cînd mireasa va ajunge la vîrsta cuvenită, o fată care în momentul acela avea abia cîteva luni. Pe fată regele o făcuse ducesă din leagăn, nu prea se știa de ce. Sau, mai bine zis, se știa prea bine de ce. Micuței i se spunea ducesa Josiane.

Pe atunci erau la modă în Anglia numele spaniole. Unul dintre bastarzii lui Carol al II-lea se numea Carlos, conte de Plymouth. Pesemne că Josiane era legătura numelor Josef și Ana. Dar poate că numele venea de la Josias...

Acestei mici ducese îi dărui regele pairia Clancharlie. Ea era pairesă, așteptînd să existe și un pair. Pairul va fi soțul ei. Pairia se întemeia pe un dublu domeniu: baronia de Clancharlie și baronia de Hunkerville. Pămînturile, castelele, burgurile, ocoalele, fiefurile, veniturile, bunurile moștenite și domeniile legate de pairia Clancharlie-Hunkerville aparțineau provizoriu ladyei Josiane, și regele declara că de îndată ce Josiane se va mărita, lordul David Dirry-Moir va fi baron Clancharlie.

În afara moștenirii Clancharlie, lady Josiane avea și averea ei personală formată din numeroase bunuri, dintre care cele mai multe proveneau din darurile făcute de Doamna fără trenă ducelui de York. *Doamna fără trenă* însemna Doamna, pur și simplu. Așa i se spunea Henriettei de Anglia, ducesă de Orléans, prima doamnă a Franței după regină.

IV

După ce prosperase sub Carol şi sub Iacob, lord David prosperă şi sub Wilhelm. Loialitatea lui nu merse pînă la a-l urma pe Iacob al II-lea în exil. Continuînd să-şi iubească regele legitim, el avu bunul simţ să-i slujească uzurpatorului. De altfel, în afara unor neînsemnate acte de indisciplină, lord David era un excelent ofiţer. Trecînd din armata de uscat în marină, el se distinse şi ajunse ceea ce se numea pe atunci „căpitan de fregată uşoară".

La urma urmelor, lord David Dirry-Moir ajunse un om nespus de ales, ducînd foarte departe eleganţa viciilor, puţin poet ca toată lumea, bun servitor al palatului, nelipsit de la ospeţe, serbări, chefuri, ceremonii şi bătălii; slugarnic precum se cuvine, trufaş, avînd ochiul plecat sau ager, după obiectul pe care îl privea, pornit spre cinste, smerit şi obraznic, după caz, deschis şi cinstit la prima pornire, chit că putea să se arate imediat altfel, nespus de atent la toanele regelui, nepăsător în faţa unui vîrf de spadă, gata oricînd să-şi primejduiască viaţa, cu eroism şi slugărnicie, la primul semn al maiestăţii sale, în stare de toate insultele şi de nici un fel de politeţe, om de curtenie şi de etichetă, mîndrindu-se să stea în genunchi la marile prilejuri monarhice, bărbat voios, curtean pe deasupra şi aventurier pe dedesubt, tinerel la patruzeci şi cinci de ani.

Lord David cînta şansonete franţuzeşti, elegantă veselie care îi plăcuse lui Carol al II-lea.

Din partea maică-si, abia dacă avea cu ce să trăiască, un venit de vreo zece mii de lire sterline. Şi o scotea la capăt făcînd datorii. Era de neîntrecut în ceea ce priveşte luxul măreţ, ciudăţeniile şi noutăţile. De cum îl imita cineva, schimba moda. Pe cal purta cizme uşoare din piele de vacă întoarsă, şi pinteni. Avea pălării ca nimeni altul, dantele uluitoare şi gulere înfoiate, anume pentru el.

III. DUCESA JOSIANE

I

Pe la 1705, deși lady Josiane împlinise douăzeci și trei de ani, iar lord David patruzeci și patru, căsătoria lor încă nu avusese loc, și asta din cele mai serioase motive. Se urau oare? De loc. Dar ceea ce nu poate să-ți scape din mînă nu te împinge la grabă. Josiane voia să rămînă liberă; David voia să rămînă tînăr. Să se însoare cît mai tîrziu i se părea că înseamnă să-și prelungească tinerețea. Tineri întîrziați se găseau cu duimul pe atunci. Îmbătrîneai coconaș. Peruca îți era complice. Iar mai apoi, te ajuta pudra.

La cincizeci și cinci de ani, lord Charles Gerrard, baron Gerrard de Gerrards de Bembley, umplea Londra cu succesele lui la femei. Frumoasa și tînăra ducesă de Buckingham, contesă de Conventry, își pierduse mințile din dragoste pentru cei șaptezeci și șapte de ani ai frumosului Thomas Bellasyse, viconte Falcomberg. Se citau faimoasele versuri ale lui Corneille care, la șaptezeci de ani, scria unei femei de douăzeci de ani:

Marchiză, dacă fața mea...

Femeile își aveau și ele succesele lor tomnatice.

Josiane și David își făceau curte într-un fel oarecum deosebit. Nu se iubeau, dar se plăceau. Le era de ajuns să se simtă alături. De ce-ar fi grăbit sfîrșitul? Romanele de pe atunci îi îndemnau pe îndrăgostiți la soiul acesta de stagiu, foarte la modă. Josiane, printre altele, știindu-se bastardă, se simțea prințesă și privea cu dispreț orice fel de aranjamente. Îi plăcea lordul David. Lordul David era frumos, dar asta pe deasupra tîrgului. Ea îl găsea elegant.

Să fii elegant, iată cheia succesului. Lord David era frumos; cu atît mai bine. De obicei frumoșii sînt searbezi. El nu era așa. Paria, boxa, făcea datorii. Josianei

îi plăceau grozav caii lui, cîinii lui, pierderile lui la joc, amantele lui. La rîndul său, lord David era fascinat de ducesa Josiane, fecioară fără pată și fără scrupule, trufașă, inaccesibilă și îndrăzneață. Și-i trimitea sonete pe care Josiane le citea uneori. În aceste sonete el afirma că să o posezi pe Josiane însemna să te înalți la ceruri, lucru care nu-l împiedica să-și amîne înălțarea dorită pînă la anul viitor. Lord David făcea anticameră la ușa inimii Josianei, și asta le convenea amîndurora. La curte, suprema eleganță a amînării căsătoriei lor era admirată. Lady Josiane spunea: „E plictisitor că sînt nevoită să-l iau de bărbat pe lord David, eu, care nu mi-aș dori altceva decît să fiu îndrăgostită de el!"

Josiane era foarte înaltă, prea înaltă. Părul ei bătea în nuanțe căreia i se spune blond-purpuriu. Era împlinită la trup, proaspătă, robustă, rumenă, plină de spirit și de îndrăzneală. Avea ochi prea limpezi. Și n-avea ibovnic. Se zăvora în orgoliu. Bărbații? Ei, aș! Abia dacă un zeu ar fi fost vrednic de ea! Sau un monstru.

Și n-avea aventuri amoroase, din dispreț. Dar nu s-ar fi supărat de loc dacă ar fi fost bănuită că are, cu singura condiție ca aventurile acestea să fie neobișnuite și la dimensiunile unei ființe ca ea. Ținea puțin la bunul ei nume și foarte mult la glorie.

Trupul, la un oarecare grad de frumusețe, aproape că are dreptul la nuditate. Cine ar fi văzut-o pe Josiane goală, n-ar fi zărit modelul acesta decît printr-un fel de mărire luminoasă. Ea s-ar fi arătat cu plăcere unui satir, sau unui eunuc. Avea cutezanța mitologică. Să facă din goliciunea ei un chin, să creeze un Tantal, ar fi distrat-o. Regele o făcuse ducesă, și Jupiter nereidă.

Josiane era savantă. Niciodată n-o tulburase vreo patimă, dar ea le cercetase pe toate. Avea dezgust pentru realizări, dar, totodată, ele o și atrăgeau. Toate desfrînările se aflau, ca viziuni, în această fecioară. Era, prin neobrăzarea pe care i-o dădea stirpa ei aleasă,

ațîțătoare și de neatins. Totuși, ea ar fi putut găsi plăcut să-și pună singură la cale o cădere. Trăia într-un nimb de glorie, simțind ușoara dorință de-a coborî din el și, poate, curiozitatea de a cădea. Era cam grea pentru norul ei. Să greșești place. Nesinchiseala princiară dă dreptul la încercare, și cineva dintr-o casă ducală se distrează, acolo unde o burgheză obișnuită s-ar pierde. Josiane era întru totul, prin naștere, prin frumusețe, prin ironie, prin știință, aproape o regină. Cîndva se înflăcărase o clipă pentru Louis de Boufflers care putea să frîngă o potcoavă între degete. Ea regreta că Hercule e mort și trăia în nu știu ce așteptare a unui ideal lasciv și suprem.

Ca moral, Josiane te făcea să-ți amintești versurile:

Superbul bust al doamnei sfîrșește cu o hidră.

Era un nobil bust, un splendid sîn, cu armonie ridicată de o inimă regească, o vie și prea limpede privire, un chip semeț și pur, și, cine știe? avînd sub apă, în transparența tulbure întrezărită, o prelungire lin șerpuitoare și supranaturală, cumplită și diformă. Virtute minunată, desăvîrșită prin vicii în adîncimea viselor.

II

În plus, o fină afectată a eleganței în vorbire, în scris și în maniere, o așa-numită „prețioasă".

Aceasta era moda.

Să ne reamintim de Elisabeth.

Elisabeth era un model care, în Anglia, a dominat trei secole — al șaisprezecelea, al șaptesprezecelea și al optsprezecelea. Elisabeth e mai mult decît o englezoaică, e o anglicană. De aici, respectul profund al bisericii episcopale pentru această regină; respect resimțit de capii bisericii catolice, care mai adăugau și

puţină excomunicare. In gura lui Sixte-Quint afurisind-o pe Elisabeth afurisenia aduce a madrigal. *Un gran cervello di principessa*, spune el. Maria Stuart, mai puţin ocupată de problema „biserică" decît de problema „femeie", nu prea o respecta pe soră-sa Elisabeth şi-i scria, de la regină la regină şi de la cochetă la mironosiţă: „Scîrbirea domniei tale în faţa măritişului vine de-acolo că nu vrei să-ţi pierzi libertatea de a porunci să fii iubită". Maria Stuart lucra din evantai, Elisabeth din secure. Partidă inegală. Altminteri, amîndouă se întreceau în literatură. Maria Stuart făcea versuri franţuzeşti; Elisabeth traducea din Horaţiu. Elisabeth, slută, se decreta frumoasă, iubea catrenele şi acrostihurile, punea să i se înfăţişeze cheile oraşelor de către cupidoni, strîngea gura a dispreţ ca italiencele şi-şi dădea ochii peste cap ca spaniolele, avea în garderobă trei mii de veşminte şi toalete, printre care mai multe costume de Minervă şi de Amfitrită, preţuia irlandezii pentru umerii lor largi, îşi acoperea juponul cu tot soiul de zorzoane, adora trandafirii, înjura, blestema, bătea din picioare, îşi burduşa în pumni domnişoarele de onoare, îl trimitea la dracu' pe Dudley, îl bătea pe cancelarul Burleigh, care plîngea, dobitocul bătrîn, îl scuipa pe Mathew, îl scutura de guler pe Hatton, îl pălmuia pe Essex, îşi arăta coapsele în faţa lui Bassompierre, şi era fecioară.

Ceea ce făcuse ea pentru Bassompierre, regina din Saba făcuse pentru Solomon. Deci, era corect, sfînta scriptură creînd o pildă. Ceea ce e biblic poate fi anglican. Pilda biblică merge chiar pînă la a turna un prunc numit Ebnehaquem sau Melilechet, adică *Fiul înţeleptului*...

De ce nu asemenea moravuri? Cinismul nu e mai prejos decît făţărnicia.

Astăzi Anglia, care are un Loyola numit Wesley, cam pleacă ochii în faţa acestui trecut. Ea e cam supărată, dar se mîndreşte.

În moravurile acelea, gustul pentru diform există, mai ales la femei, şi îndeosebi la cele frumoase. La ce

bun să fii frumoasă, dacă n-ai o pocitanie? Ce-ți folosește să fii regină dacă nu-ți zice „tu" un maimuțoi? În alcovurile marelui secol, cocoașa se bucura de multă stimă: dovadă mareșalul de Luxemburg.

Și, înaintea lui Luxemburg, Condé, „omulețul ăsta atît de drăguț".

Frumoasele puteau ele înșile sa fie nedesăvîrșite, fără nici un neajuns. Lucrul acesta era acceptat. Anne de Boleyn avea un sîn mai mare decît celălalt, șase degete la o mînă și un dinte crescut pe deasupra celorlalți dinți. La Vallière avea picioarele strîmbe. Asta nu l-a împiedicat pe Henric al VIII-lea să-și piardă mințile și pe Ludovic al XIV-lea să fie nebun de dragoste.

Din punct de vedere moral, aceleași devieri. Aproape că nu exista femeie din lumea bună care să nu fie un caz de monstruozitate. Erau femei ziua și vampiri noaptea. Se duceau în piața publică să sărute capetele proaspăt retezate, înfipte în țeapă. Margareta de Valois, o strămoașă a „prețioaselor", purta la cingătoare încuiate cu lacăte, în cutiuțe de tinichea cusute de fuste, toate inimile ibovnicilor ei morți. Sub fustele astea se ascunsese Henric al IV-lea.

În secolul al optsprezecelea, ducesa de Berry, fiică a regentului, rezumase toate creaturile astea într-un tip obscen și regal.

Printre altele, frumoasele doamne știau latinește. Să știi latinește era socotit încă din secolul al șaisprezecelea o grație femeiască. Jane Grey [1] împinsese eleganța pînă la a învăța ebraica.

Ducesa Josiane știa latinește. În plus — o altă manieră aleasă — era catolică. În taină, bineînțeles, și mai degrabă ca unchiu-său Carol al II-lea decît ca taică-său Iacob al II-lea. Iacob, datorită catolicismului, își pierduse tronul, și Josiane nu voia să-și primejduiască pairia. Din pricina asta, fiind catolică în intimitate și între rafinați, ea era protestantă pe dinafară, pentru gloată.

[1] Principesă engleză, sora lui Henric al VIII-lea (n. r).

Felul acesta de a înțelege religia e plăcut; te bucuri de toate bunurile legate de biserica oficială episcopală, iar mai tîrziu mori în mireasma catolicismului și ai gloria de a se citi o liturghie pentru tine.

Deși trupeșă și sănătoasă Josiane era o „prețioasă" desăvîrșită.

Uneori, felul ei moale și voluptos de a lungi sfîrșitul frazelor imita alungirea labelor unei tigrese călcînd prin junglă

Folosul „prețiozității" este că înjosește neamul omenesc. „Prețiosul" nu-i mai face cinstea de a-i aparține.

Întîi de toate însă a ține specia omenească la distanță, iată ce importă.

O pretenție de divinitate neadmisă creează femeia năzuroasă. În lipsa tunetului, ai neobrăzarea. Templul se cincheşte în alcov. Neputînd să fii zeiță, ești idol.

Josiane avea un cuget neliniștitor, se simțea într-atît alunecînd spre desfrînare, încît făcea pe mironosița. A fi prea mult în defensivă înseamnă a simți o tainică dorință de atac...

Ea se zăvora în deosebirea trufașă a rangului și a nașterii ei, premeditînd poate, după cum am spus, o bruscă evadare.

III

Toate instinctele Josianei înclinau mai degrabă spre a se dărui din galanterie decît spre a se dărui legal.

Fata stăpînă și femeia supusă, așa cer vechile datini ale Angliei. Josiane amîna pe cît putea ceasul acestei supuneri. Că trebuia să ajungă la măritișul cu lordul David, fiindcă așa cerea bunul plac regal, era o necesitate, fără îndoială, dar ce păcat! Josiane îl primea și-l alunga pe lord David. Exista între ei o înțelegere tacită

să nu statornicească și să nu rupă legăturile. Se înlăturau cu dibăcie. Felul acesta de-a se iubi cu un pas înainte și doi pași înapoi îl exprimă și dansurile vremii, menuetul și gavota. Să fii căsătorită te urîțește, îți veștejește panglicile pe care le porți, te îmbătrînește. Brutalitatea căsătoriei creează situații definitive, suprimă voința, ucide alegerea... Să alungi poezia patului, pînă la a-l face cuviincios, se poate închipui ceva mai grosolan?...

Lordul David se maturiza. Patruzeci de ani e o vîrstă. El însă nu-și dădea seama de asta. Altminteri, părea tot cum fusese la treizeci de ani. Găsea că e mai amuzant s-o dorească pe Josiane decît s-o aibă. Avea altele. Avea femei. Josiane, la rîndul ei, avea visele.

Iar visele erau și mai rele.

Ducesa Josiane avea particularitatea aceasta, mai puțin rară decît s-ar crede, că unul dintre ochi îi era albastru, iar celălalt negru. În privirea ei se împreuna ziua cu noaptea.

Iată ambiția de căpetenie a Josianei: să se arate în stare de a săvîrși imposibilul.

Într-o zi ea îi spusese lui Swift:

— Voi, ăștia, vă închipuiți că disprețul vostru există.

„Voi, ăștia", însemna specia omenească.

Catolicismul ei nu depășea limita necesară eleganței. Ea purta rochii groase, de catifea, sau de satin, sau de moar, unele largi de cincisprezece-șaisprezece coți, și, în jurul cingătoarei, numeroase șiraguri de perle și de nestemate. Pe cal avea o șa bărbătească, în ciuda inventării șeii pentru femei introdusă în Anglia din secolul al paisprezecelea de către Anne, soția lui Richard al III-lea. Își clătea obrajii, brațele, umerii și gîtul cu zahăr candel muiat în albuș de ou, după moda castiliană.

Altminteri, nici un fel de răutate. Era, mai degrabă, bună.

Fireşte, Josiane se plictisea...

Lord David Dirry-Moir avea o situaţie măreaţă în viaţa veselă a Londrei. *Nobility* şi *gentry* îl venerau. Să notăm o faptă glorioasă a lordului David: el îndrăznise să-şi poarte părul. Reacţia împotriva perucilor începea. Ca şi Eugène Devéria, care în 1824 îndrăzni, primul, să-şi lase să-i crească barba, în 1702 Price Devereux îndrăzni, tot primul, să-şi arate în public, sub ascunzişul unei frizuri savante, propriile lui plete. Să-ţi rişti părul însemna aproape să-ţi rişti capul. Indignarea fu universală. Şi totuşi Price Devereux era viconte Hereford şi pair al Angliei. A fost insultat, şi adevărul e că merita să fie. Cînd huiduielile atinseseră culmea, lord David apăru, pe neaşteptate, şi el cu propriul său păr şi fără perucă. Lord David fu şi mai ocărît decît vicontele Hereford. Dar se ţinu bine. Price Devereux fusese primul, David Dirry-Moir era al doilea. Uneori e mai greu să fii al doilea decît primul. Ai nevoie de mai puţin geniu, dar de mai mult curaj. Primul, ameţit de născocirea lui, poate să uite primejdia. Al doilea vede prăpastia şi se aruncă în ea. În prăpastia aceasta — să nu mai poarte perucă — se aruncă David Dirry-Moir. Mai tîrziu, se găsiră imitatori care avură curajul, după aceşti doi revoluţionari, să-şi pieptene propriul lor păr, iar pudra veni ca o circumstanţă atenuantă.

Ca să fixăm, în treacăt, acest important punct al istoriei, trebuie spus că adevărata prioritate în războiul perucii aparţine unei regine, Cristina a Suediei, care purta veşminte bărbăteşti şi se arătase, încă din 1680, cu pletele ei castanii, naturale şi zbîrlite. Ea avea, între altele, şi „cîteva fire de barbă" — după cum arată Misson.

Papa, la rîndul său, prin bula din martie 1694, cam nesocotise peruca, scoţînd-o de pe capetele episcopilor şi ale preoţilor, şi poruncind slujitorilor bisericii să-şi lase să le crească părul.

Deci, lord David nu purta perucă şi se încălţa cu cizme din piele de vacă.

Aceste mari fapte îl făceau vrednic de admiraţia publică. Nu exista club căruia să nu-i fie lider, nu exista box unde să nu fie dorit ca *referee*. Referee înseamnă arbitru.

El întocmise hrisoavele mai multor cercuri din high life, făcuse aşezăminte ale eleganţei dintre care unul, *Lady Guinea*, mai exista încă în 1772. *Lady Guinea* era un cerc unde mişuna tineretul lordship. Acolo se juca. Cea mai mică miză era fişicul de cincizeci de guinee pe masa de joc. Jucătorii purtau manşete de piele care le ocroteau dantelele şi plastroane de piele care le fereau gulerele cu multe cute. Iar pe cap, ca să-şi ferească ochii de lumina puternică a lămpilor şi ca să nu-şi strice frizura, aveau pălării mari de paie, acoperite cu flori. Şi erau mascaţi, ca să nu li se observe emoţia. Toţi purtau pe spinare surtucele întoarse pe dos, ca să atragă norocul.

Deşi frumos, lord David făcea parte din Clubul Urîţilor, un club dedicat diformităţii. Acolo, membrii se jurau să se bată în duel nu pentru vreo femeie frumoasă, ci pentru un bărbat urît. În ziua cînd frumoasa doamnă Visart se îmbolnăvi de vărsat, Clubul Urîţilor dădu un ospăţ. Clubul acesta mai era încă în floare pe la sfîrşitul secolului al nouăsprezecelea. El i-a trimis o diplomă de membru de onoare lui Mirabeau.

După readucerea pe tron a lui Carol al II-lea, cluburile revoluţionare fuseseră desfiinţate. După ele, urmaseră cluburile monarhice. Membrii lor se distrau cuviincios.

Printre acestea era, de pildă. The Roms Club. Membrii luau de pe stradă o femeie, o trecătoare, nu din aristocraţie, cît mai bătrînă şi mai urîtă cu putinţă. O împingeau în club şi o sileau să umble în mîini, cu picioarele în sus, cu faţa acoperită de poalele căzute. Dacă ea nu se arăta prea dispusă, o plesneau puţintel cu cravaşa peste părţile dezgolite. Doar era vina ei!...

Maeştrii de călărie ai unui asemenea manej se numeau „săritori".

Mai exista Clubul Loviturilor de Cap, numit astfel fiindcă în el se dădeau oamenilor lovituri cu capul. Membrii căutau vreun hamal cu piept voinic şi cu mutră de prostănac. Îi ofereau, şi la nevoie îl sileau să primească un pahar de bere ca să lase să i se tragă cîteva lovituri de cap în piept. Şi făceau pariuri. Odată, un bărbat, un zdrahon numit Gogangerdd, îşi dădu sufletul la a treia lovitură de cap. Lucrul păru grav. Avu loc o anchetă şi juriul dădu următorul verdict: „Mort dintr-o umflare a inimii pricinuită de prea multă băutură". Într-adevăr, Gogangerdd băuse paharul cu bere.

Mai exista Fun Club. *Fun*, ca şi *cant*, ca şi *humour*, e un cuvînt special, intraductibil. Fun este, pentru farsă, ceea ce piperul este pentru sare. Să pătrunzi într-o casă, să spargi o oglindă scumpă, să ciopîrţeşti portretele de familie, să otrăveşti cîinele, să vîri pisica în colivie, asta se numeşte „să tai o bucăţică de fun". Darea unei ştiri proaste, care-i face pe oameni să-şi pună doliul degeaba, e fun. Fun-ul a făcut o tăietură pătrată într-un tablou de Holbein, la Hampton-Court. Fun-ul ar fi mîndru dacă el ar fi cel ce i-a spart braţele lui Venus din Milo. Pe vremea domniei lui Iacob al II-lea, un tînăr lord milionar, care dăduse foc unei cocioabe, făcu Londra să rîdă în hohote şi fu proclamat rege al fun-ului. Nefericiţii din cocioabă scăpaseră numai în cămăşi...

Cel mai distins dintre cluburi era prezidat de un împărat care purta o semilună pe frunte şi se numea „marele Mohock". Mohockul depăşea fun-ul. Deviza lui era să facă răul de dragul răului. Mohock-club avea grandiosul ţel de a face neapărat rău. Ca să îndeplinească ţelul acesta, toate mijloacele erau bune. Devenind Mohock, prestai jurămînt că vei face rău, cu orice preţ, nu importă cînd, nu importă cui, nu importă cum. Fiecare membru al Mohock-clubului trebuia să aibă un talent. Unul era „maestru de dans", adică îi făcea să ţopăie pe ţărănoi ciuruindu-le pulpele cu spada. Alţii

ştiau „să amărască viaţa", adică să improvizeze în jurul vreunui om de nimic o horă de cinci sau şase gentilomi cu spade lungi în mîini. Fiind înconjurat din toate părţile, era cu neputinţă ca golanul să nu stea cu dosul la cineva. Gentilomul căruia îi arăta dosul îl pedepsea cu o împunsătură care îl silea să facă stînga-mprejur. O nouă înţepătură unde trebuie îi dădea de veste secăturii că un nobil e în spatele lui, şi aşa mai departe, fiecare împungînd pe rînd. Cînd omul închis în cercul de spade şi plin de sînge se răsucise şi dansase destul, gentilomii puneau slugile să-l bată, ca să-i schimbe cursul gîndurilor. Alţii „pocneau leul", adică opreau rîzînd vreun trecător, îi striveau nasul dintr-o lovitură de pumn, şi-i înfigeau degetele mari în ochi. Dacă ochii crăpau, îi plăteau.

Acestea erau, la începutul secolului al optsprezecelea, distracţiile bogătaşilor trîndavi din Londra. Tineretul s-a distrat de cînd lumea...

Lord David Dirry-Moir aducea în aceste aşezăminte de distracţie spiritul lui măreţ şi liberal. Ca oricare altul, şi el dădea foc cu voie bună vreunei cocioabe şi-i pîrlea puţin pe cei aflaţi înăuntru, dar le reclădea o casă din piatră. I s-a întîmplat şi lui să facă să danseze în mîini două femei la The Roms Club. Una era fată; i-a făcut zestre; alta era măritată: pe soţul acesteia îl făcu duhovnic la palat.

Luptele de cocoşi îi datorează lordului David lăudabile perfecţionări. Era o minune să-l vezi gătind un cocoş pentru luptă. Cocoşii se iau de pene, aşa cum se iau oamenii de păr. De aceea lord David îşi pleşuvea cît putea mai mult cocoşul. Îi tăia cu foarfecele toate penele cozii şi toate penele gîtului. „Au să fie cu atît mai puţine pentru ciocul duşmanului" — spunea el. Apoi întindea aripile cocoşului său şi-i făcea vîrf la fiecare pană, pe rînd. „Astea sînt pentru ochii duşmanului" — spunea el. În sfîrşit, îi răzuia labele cu un briceag, îi ascuţea unghiile, îi prindea de gheara dindărăt un pinten de oţel ascuţit şi tăios, îi scuipa creasta, îi scuipa gîtul, îl ungea cu salivă cum sînt

unşi atleţii cu ulei, şi-i dădea drumul, crîncen, strigînd: „Iată cum se face vultur din cocoş, iată cum o pasăre de coteţ devine de munte!"

Lord David asista la întîlniri de box, cărora el le era legea vie. La marile performanţe, el îngrijea de înfiptul ţăruşilor, de întinsul corzilor, şi tot el fixa cîţi paşi trebuie să aibă ringul. Dacă era secund, nu se dezlipea de lîngă boxerul lui, cu o sticlă într-o mînă şi cu un burete în cealaltă, îi striga: *Strike fair*[1], îi sugera şiretlicuri, îl sfătuia cînd lupta, îl ştergea cînd era însîngerat, îl aduna de pe jos cînd era doborît, îl lua pe genunchi, îi vîra sticla între dinţi şi, cu propria lui gură, îi sufla în ochi şi în urechi o ploaie fină, ceea ce îl reinsufleţea pe muribund. Dacă era arbitru, avea grijă să nu se tragă lovituri nepermise, interzicea oricui ar fi fost, în afară de secunzi, să-i asiste pe luptători, îl declara învins pe campionul care nu se plasa bine în faţa adversarului, veghea ca timpul rundelor să nu fie depăşit nici măcar cu o jumătate de minut, mustra pe cel ce lovea cu capul, împiedica să fie lovit cel prăbuşit la pămînt. Iar toată ştiinţa asta nu-l făcea să fie pedant şi nici nu-i stînjenea cu nimic eleganţa purtărilor în societate.

La antrenat nu-l întrecea nimeni. Boxerul căruia el accepta să-i fie „trainer" era sigur de victorie. Lord David alegea un Hercule zdravăn ca o stîncă, înalt cît un turn, şi făcea din el copilul lui. Să faci să treacă de la starea defensivă la starea ofensivă acest munte de om, iată problema. Şi nimeni n-o rezolva mai bine ca lord David. Odată ciclopul adoptat, nu-l mai părăsea o clipă. Îi devenea doică. Îi măsura vinul, îi cîntărea carnea, îi socotea somnul. El e inventatorul acestui admirabil regim de atlet: dimineaţa, un ou crud şi un pahar de sherry; la prînz friptură în sînge şi ceai; la patru, pîine prăjită şi ceai; seara, ceai şi pîine prăjită. După care, îşi dezbrăca omul, îl masa şi îl culca. Pe stradă nu-l pierdea din ochi, ferindu-l

[1] Loveşte puternic (în limba engleză în text) (n. r.).

de toate primejdiile: cai scăpați din frîu, roți de trăsuri, soldați beți, fete frumoase. Grija aceasta de seamă aducea neîncetat vreo nouă desăvîrșire a educației pupilului. Îl învăța lovitura de pumn care sparge dinții, și lovitura cu degetul mare care scoate ochiul. Nimic mai înduioșător.

Adevăratul senior e cel căruia nu-i displace gloata de rînd. Iată de ce lord David colinda tavernele și locurile de adunare ale zdrențăroșilor din Londra. Ca să poată, la nevoie, fără să-și compromită rangul din marină, să se ia de gît cu vreun marinar, își punea, cînd vizita locurile acestea înjositoare, o bluză marinărească. Pentru transformările acestea îi prindea bine să nu poarte perucă, deoarece chiar sub Ludovic al XIV-lea poporul și-a păstrat părul, cum își păstrează leul coama. Așa, era liber. Oamenii de rînd, cu care lord David se înhăita prin taverne, îl prețuiau foarte mult și habar n-aveau că ar fi lord. I se spunea Tom-Jim-Jack. Sub numele acesta era popular și avea mare faimă în golănime. Știa să fie maestru în arta ticăloșiei. La nevoie își folosea pumnii.

Aspectul acesta al vieții sale elegante era cunoscut și foarte apreciat de lady Josiane.

V. REGINA ANA

I

Deasupra perechii acesteia se afla Ana, regina Englieterei.

Regina Ana era o femeie oarecare. Veselă, maiestuoasă, aproape binevoitoare. Nici unul dintre harurile ei nu ajungeau la virtute, nici una dintre lipsurile ei nu ajungeau la rău. Plinătatea ei trupească era dolofană, răutatea ei era greoaie, bunătatea — prostească. Era dîrză și moale. Ca soție, era necredincioasă

și credincioasă, avînd favoriți cărora le dăruia inima și un consort căruia îi păzea patul. Față de biserică era eretică și bigotă.

Avea ceva frumos — un gît plin, ca de Niobe. În rest, n-avea nimic prea atrăgător. Pielea îi era albă și fină și-i plăcea să și-o arate mereu. De la ea a rămas moda colierului de perle mari, strîns la gît. Avea fruntea îngustă, gura senzuală, obrajii cărnoși, ochii bobosați, privirea slabă. Miopia i se întindea și la inteligență. În afara cîte unei izbucniri de voioșie, pe ici pe colo, la fel de apăsătoare ca și mînia ei, ea trăia într-un fel de dojană tăcută și de tăcere ursuză. Lăsa să-i scape cuvinte pe care trebuia să le ghicești. Era un amestec de femeie cumsecade și de drăcoaică afurisită. Îi plăceau surprizele, lucru profund feminin. Și bea. Soțul ei era un danez de viță.

Conservatoare, ea conducea regatul prin liberali. Ca o femeie și ca o nebună. Avea furii. Și spărgea tot ce-i cădea în mînă. Nu exista ființă mai stîngace cînd era vorba de treburile statului. Lăsa să-i pice din mîini evenimentele. Toată politica ei era țicnită. N-o întrecea nimeni în ceea ce privește stîrnitul marilor catastrofe din lucruri de nimic. Cînd o apucau toanele de autoritate, ea le numea lovituri de pocher.

Spunea, cu aere de adîncă visare, vorbe de felul acestora: „Nici un pair nu poate sta acoperit în fața regelui, cu excepția lui Courcy, baron Kinsale, pair de Irlanda". Mai spunea: „Ar fi o nedreptate ca soțul meu să nu fie lord-amiral, dacă și tatăl meu a fost". Și îl făcea pe George de Danemark mare amiral al Angliei, „and or all Her Majesty's Plantations". Îmbufnarea și-o scotea din ea ca pe-o sudoare. Și nici gîndirea nu și-o exprima, ci și-o transpira. Gîsca aceasta avea ceva de sfinx.

Reginei Ana nu-i displăcea fun-ul, farsa supărătoare și dușmănoasă. Dacă l-ar fi putut face pe Apolo ghebos s-ar fi bucurat grozav. Dar îl lăsa zeu. Bună la inimă, avea ca ideal să nu mîhnească pe nimeni și să

plictisească pe toată lumea. Adesesori, spunea vorbe grosolane și, dacă ar fi mers doar puțin mai departe, ar fi înjurat, ca Elisabeth. Din cînd în cînd, ea scotea dintr-un buzunar bărbătesc pe care îl avea la fustă o cutiuță rotundă, din argint, cu inițialele Q.A.[1], deschidea cutiuța și scotea cu vîrful degetului o picătură de pomadă, cu care își înroșea buzele. Apoi, avîndu-și gura pusă la punct, rîdea. Îi plăcea la nebunie turta dulce. Și se mîndrea că e grasă.

II

Ana era născută în 1664, cu doi ani înainte de incendiul Londrei; astrologii — (mai existau încă, dovadă Ludovic al XIV-lea, care s-a născut de față cu un astrolog și înfășat într-un horoscop) — preziseseră că fiind sora mai mare a răposatului[2], va fi regină. Și ea fu regină, grație horoscopului și revoluției din 1688.

Ana se simțea umilită că nu-l are ca naș decît pe Gilbert, arhiepiscop de Canterbury. Dar în Anglia nu era cu putință să fii fina papii. Un simplu episcop primat e un naș cam de rînd. Ana trebui să se mulțumească și cu atît. Era vina ei. Cine o pusese să fie protestantă?

Englezii, sub domnia aceasta născută dintr-o revoluție, aveau tot ce poate fi numit libertate între Turnul Londrei, unde erau închiși oratorii, și stîlpul infamiei, unde erau legați scriitorii. Ana vorbea puțin limba daneză, pentru clipele ei de intimitate cu soțul, și puțin franțuzește, pentru clipele ei de intimitate cu Bolingbroke. Curată păsărească! Dar marea modă en-

[1] Queen Ann — regina Ana.

[2] Joc de cuvinte intraductibil, *feu* însemnînd și *foc*, deci referindu-se la incendiu, și *răposat*, deci referindu-se la fratele reginei Ana (n. r.).

glezească la curte era să vorbești franțuzește. Nu existau cuvinte alese decît în franțuzește.

Ana se preocupa de monede, mai ales de cele făcute din aramă, care sînt cea mai mică valoare și sînt populare. Ea voia să se ilustreze în acest domeniu. Șase feluri de bănuți au fost bătuți cît a domnit ea. Pe dosul primelor trei, porunci să se pună un tron simplu. Pe dosul celei de-a patra, ea dori un car de triumf, iar pe dosul celei de-a șasea o zeiță, ținînd într-o mînă spada și în cealaltă ramura de măslin cu inscripția: *Bello et Pace*, război și pace. Fiică a lui Iacob al II-lea, care era naiv și feroce, ea era brutală.

Și, în același timp, era blîndă în fond. Contradicție care nu e decît aparentă. Mînia o transforma. Încălziți zahărul, și el va fierbe.

Ana era populară. Anglia iubește femeile pe tron. De ce? Fiindcă Franța nu le admite. Și ăsta ar fi un motiv. Poate că altele nici nu există. Pentru istoricii englezi, Elisabeth e măreția, Ana e bunătatea. Să fie cum vor ei! Dar în domeniile acestea feminine nu găsești pic de gingășie. Trăsăturile sînt greoaie. Măreție greoaie și bunătate greoaie. Cît despre virtutea lor nepătată, la care Anglia ține atît, n-o să ne punem împotrivă. Elisabeth e o fecioară potolită de Essex, Ana e o soție complicată de Bolingbroke.

III

Popoarele au obiceiul prostesc de-a le atribui regilor ceea ce fac ele. Ele se luptă. A cui e gloria? A regilor. Ele plătesc. Cine e falnic? Regele. Și poporului îi place să-l vadă atît de bogat. Regele primește de la săraci un pumn de bani și dă o firfirică. Ce generos e! Piedestalul uriaș privește cu admirație povara de-o șchioapă. Ce înalt e piticul! Stă pe

umerii mei. O stîrpitură are un mijloc grozav să-l întreacă în înălțime pe un uriaș: i se cocoață pe umeri. Dar că uriașul se lasă dus, e ciudat. Iar că admiri măreția stîrpiturii, e prostesc. Naivitate omenească.

Statuia pe cal, rezervată numai regilor, înfățișează foarte bine regalitatea. Calul e poporul. Numai că acest cal se transformă cu încetul. La început e un asin, la sfîrșit e un leu. Atunci dă de pămînt cu călărețul și ai 1642 în Anglia, și 1789 în Franța, sau, uneori, îl înghite și ai în Anglia 1649, în Franța 1793.

Că leul poate să redevină măgar, e de mirare, dar așa e. Asta se vedea în Anglia. Fusese reluat samarul idolatriei regaliste. Queen Ann, după cum am spus, era populară. Ce făcea pentru asta? Nimic, iată tot ce i se cere unui rege al Angliei. Pentru acest nimic, el primește treizeci de milioane pe an. În 1705, Anglia, care n-avea decît treizeci de nave de război sub Elisabeth și treizeci și șase sub Iacob I, număra o sută cincizeci. Englezii aveau trei armate, cinci mii de oameni în Catalonia, două mii în Portugalia, cincizeci de mii în Flandra și, printre altele, mai plăteau patruzeci de milioane pe an Europei monarhice și diplomatice, un soi de tîrfă pe care englezii au întreținut-o întotdeauna! Parlamentul votînd un împrumut patriotic de treizeci și patru de milioane în bonuri de rente, a fost mare zor cu strîngerea sumei. Anglia trimitea o escadră în Indiile orientale și o escadră pe coastele Spaniei. Anglia se contopise cu Scoția. Anglia făcuse prizoniere douăzeci și șapte de batalioane și patru regimente de dragoni, și luaseră o bună bucată din pămîntul Franței. Anglia își întindea mîna spre Sardinia și spre Baleare. Ea aducea triumfătoare în porturile ei zece vase de linie spaniole și zece corăbii încărcate cu aur. Golful și strîmtoarea Hudson fuseseră aproape scăpate din mînă de Ludovic al IV-lea. Pînă una alta, Anglia luase Gibraltarul și lua Barcelona. Cîte fapte mari săvîrșite! Cum să n-o admiri pe regina Ana care își dădea osteneala să trăiască în acea vreme?

In rezumat, Ana și-a făcut poporul *fericit*, cum spune de trei ori și cu o drăgălașă stăruință, la paginile 3 și 6 din dedicație și la pagina 3 din prefață, traducătorul francez al cărții lui Beeverell.

IV

Regina Ana avea un pic de ciudă pe ducesa Josiane, pentru două motive.

Primul, pentru că ea o socotea pe ducesa Josiane frumoasă.

Al doilea, fiindcă i se părea drăguț logodnicul Josianei.

Două motive de gelozie îi sînt de ajuns unei femei; unul singur îi e de ajuns unei regine.

Să mai adăugăm că Ana avea ciudă pe Josiane fiindcă îi era soră.

Anei nu-i plăcea ca femeile să fie frumoase, socotind că asta e împotriva moravurilor.

Cît despre ea, era urîtă.

De aici i se trăgea și o parte din religiozitate.

Pentru o regină urîtă, o ducesă frumușică nu e o soră plăcută.

Și mai exista un necaz: nașterea *improper* a Josianei.

Ana era fiica Anei Hyde, simplă lady, legitim dar nu cu inimă bună luată în căsătorie de Iacob al II-lea, pe cînd era ducesă de York. Ana, avînd acest sînge de rînd în vine, nu se simțea decît pe jumătate regală, și Josiane, venită pe lume prin abatere de la căsătorie, sublinia lipsa, mai mică dar reală a nașterii reginei. Fiica născută din mezalianță nu vedea cu ochi buni, la cîțiva pași de ea, fiica născută din flori. Exista aici o oarecare asemănare neplăcută. Josiane avea dreptul să-i spună Anei: „Maică-mea prețuiește tot atîta cît și a ta". La curte, lucrul acesta nu se spunea, dar, fi-

rește, se gîndea. Și era plictisitor pentru maiestatea regală. De ce o mai fi existînd și Josiane pe lume? La ce bun o Josiane? Unele înrudiri te micșorează în ochii oamenilor.

Cu toate astea, Ana îi zîmbea Josianei.

Și poate că ar fi iubit-o chiar, dacă nu i-ar fi fost soră.

VI. BARKILPHEDRO

Nu-i rău să știi ce fac oamenii și nițică supraveghere nu strică.

Josiane îl spiona un pic pe lord David printr-un om al ei, în care avea toată încrederea, și care se numea Barkilphedro.

Lord David o supraveghea discret pe Josiane, printr-un om al lui, de care era sigur, și care se numea Barkilphedro.

Regina Ana, la rîndul ei, ținea să afle, în taină, faptele și gesturile ducesei Josiane, sora bastardă, și ale lordului David, viitor cumnat neoficial, de la un om al ei, în care avea deplină încredere și care se numea Barkilphedro.

Acest Barkilphedro avea în mînă clavirul compus din Josiane, lord David și regină. Un bărbat între două femei. Cîte modulații posibile! Ce amestec de suflete!

Barkilphedro nu avusese totdeauna măreața situație de a șușoti la trei urechi.

Era o fostă slugă a ducelui de York. Încercase să intre în tagma preoției, dar nu izbutise. Ducele de York, prinț englez și roman, compus din papism regal și anglicanism legal, își avea curtea lui catolică și curtea lui protestantă, și ar fi putut să-l împingă pe Barkilphedro într-una sau într-alta dintre cele două ierarhii. Dar nu-l socoti îndeajuns de catolic ca să-l facă

preot cu sarcina daniilor, și nici destul de protestant ca să-l facă duhovnic. Așa că Barkilphedro se pomeni între două religii, cu sufletul pe pămînt.

Pentru unele suflete de reptilă, o asemenea situație nu e de loc rea.

Unele drumuri nu pot fi străbătute decît tîrîndu-te pe burtă.

Viața lui Barkilphedro fusese multă vreme o slugărnicie obscură, dar hrănitoare. Să fii slugă e ceva, dar el dorea puterea. Și era cît pe-aci s-o dobîndească. Dar tocmai atunci Iacob al II-lea se prăbuși. Trebuia reînceput totul. Sub Wilhelm al III-lea, ursuz și avînd în felul de a domni o falsă sfințenie pe care el o socotea cinste, nu era nimic de făcut. După detronarea ocrotitorului său Iacob al II-lea, Barkilphedro nu ajunse imediat în zdrențe. Un nu știu ce care supraviețuiește domnitorilor decăzuți le hrănește și le susține cîtăva vreme paraziții. Ce-a mai rămas din seva sleită mai face să trăiască două-trei zile, la capătul crengilor, frunzele copacilor dezrădăcinați. Apoi, deodată, frunzele îngălbenesc și se usucă, iar curteanului i se întîmplă la fel.

Datorită acestei îmbălsămări, numită legitimitate, domnitorul, deși căzut și zvîrlit departe, persistă și se conservă. Dar nu tot așa se întîmplă cu omul lui, mult mai mort decît regele. Acolo, regele e mumie; aici, curteanul e stafie. Să fii umbra unei umbre înseamnă o slăbiciune de nespus. Deci Barkilphedro flămînzi rău de tot. Atunci deveni om de litere.

Dar îl alungau pînă și din bucătării. Uneori nu știa unde să se culce. „Cine o să mă scoată din impas?" se întreba el. Și lupta. Avea tot ce răbdarea în deznădejde poate să aibă interesant și mai avea, în plus, darul termitelor de a ști să facă o spărtură de jos în sus. Sprijinindu-se pe numele lui Iacob al II-lea, pe amintiri, pe credința nezdruncinată, pe înduioșare etc., el pătrunse pînă la ducesa Josiane.

Josiane îi arătă bunăvoință omului acestuia, înfățișînd mizeria și inteligența, două lucruri care mișcă. Ea îl prezentă lordului Dirry-Moir, îi dădu adăpost în lo-

cuințele slugilor, îl opri pentru casa ei și, cîteodată, chiar îi vorbi. Barkilphedro nu mai îndură nici foamea, nici frigul. Josiane îl tutuia. Era la modă ca doamnele să-i tutuiască pe scriitori, iar ei nu se împotriveau de loc.

Pentru Barkilphedro să i se spună „tu" însemna un succes. El fu încîntat. Își dorise din toată inima familiaritatea aceasta de jos în sus.

— Lady Josiane îmi spune tu! Și își freca mîinile de bucurie.

Folosi tutuirea aceasta ca să cîștige teren. Deveni un fel de obișnuit al apartamentelor intime ale Josianei, nestingheritor și nezărit. Ducesa mai că își schimba și cămașa de față cu el. Dar asta nu însemna mare lucru. O ducesă e jumătatea drumului. Barkilphedro visa să ajungă cineva. O galerie subterană care nu pătrunde la regină însemna muncă irosită degeaba.

Într-o zi, Barkilphedro îi spuse Josianei:

— Ar vrea înălțimea voastră să mă vadă fericit?

— Ce dorești? îl întrebă Josiane.

— O slujbă.

— O slujbă? Tu?

— Da, doamnă.

— Cum îți dă prin gînd să ceri o slujbă? Doar nu ești bun de nimic!

— Tocmai de-asta.

Josiane începu să rîdă.

— Dintre slujbele cărora nu te potrivești, pe care ai ales-o?

— Aș vrea să fiu destupător al sticlelor oceanului.

— Ce mai e și asta? Îți arde de glumă?

— Nu, doamnă.

— Vreau să mă distrez răspunzîndu-ți serios — spuse ducesa. Ce-ai vrea să fii? Repetă!

— Destupător al sticlelor oceanului.

— La curte e cu putință orice. Există o asemenea slujbă?

— Da, doamnă.

— Fă-mă să aflu noutăți! Continuă!
— E o slujbă care există.
— Jură-mi pe sufletul care nu-l ai!
— Vă jur!
— Nu te cred.
— Mulțumesc, doamnă.
— Deci ai dori... Mai spune o dată!
— Să destup sticlele mării.
— Iată o muncă nu prea obositoare. E ca și cum ai peria calul de bronz.
— Cam așa ceva.
— Adică să nu faci nimic. Într-adevăr, e tocmai locul care îți trebuie. Ești potrivit pentru el.
— Vedeți că tot sînt bun pentru ceva!
— Nu zău! Faci pe bufonul... Slujba asta există cu adevărat?
Barkilphedro vorbi grav:
— Doamnă, aveți un tată august, Iacob al II-lea, rege, și un cumnat ilustru, George de Danemark, duce de Cumberland. Tatăl înălțimii voastre a fost, iar cumnatul înălțimii voastre este lord-amiral al Angliei.
— Astea sînt noutățile pe care vrei să mi le spui? Le știu la fel de bine ca și tine.
— Dar iată ceea ce luminăția voastră nu știe. În mare există trei feluri de lucruri: cele aflate la fundul apei, *Lagon;* cele care plutesc pe apă, *Flotson;* și cele pe care apa le aruncă la țărm, *Jetson.*
— Ei și?
— Aceste trei lucruri, *Lagon, Flotson, Jetson,* aparțin lordului-amiral.
— Ei și?
— Luminăția voastră înțelege?
— Nu.
— Tot ce există în mare, ceea ce e înghițit de apă, ceea ce plutește sau e aruncat pe țărm, aparține amiralului Angliei.
— Tot. Fie. Și-apoi?
— În afară de nisetru, care îi aparține regelui.

— Aş fi crezut că toate astea sînt ale lui Neptun — spuse Josiane.

— Neptun e un dobitoc. A lăsat totul în voia soartei. I-a lăsat pe englezi să ia totul.

— Spune, unde vrei să ajungi?

— Tuturor acestor lucruri găsite li se spune prăzi de mare.

— Fie.

— Şi sînt nesfîrşite. Totdeauna e cîte ceva care se scufundă, cîte ceva care pluteşte, cîte ceva aruncat la ţărm. E contribuţia mării. Marea plăteşte impozit Angliei.

— N-am nimic împotrivă. Dar spune-mi, unde vrei să ajungi?

— Luminăţia voastră îşi dă seama că, în felul acesta, marea creează un birou?

— Unde?

— La Amiralitate.

— Ce birou?

— Biroul prăzilor de mare.

— Ei şi?

— Biroul e împărţit în trei secţii: *Lagon*, *Flotson*, *Jetson*. Şi pentru fiecare secţie există un ofiţer.

— Şi apoi !

— O navă aflată în larg vrea să trimită o ştire oarecare pe ţărm, că navighează la cutare latitudine, că a întîlnit un monstru marin, că se află lîngă cutare coastă, că se află în impas, că o să se scufunde, că e pierdută etc.; căpitanul ia o sticlă, vîră înăuntru un petic de hîrtie pe care a scris cîteva cuvinte, pecetluieşte gîtul sticlei şi aruncă sticla în mare. Dacă sticla se duce la fund, îl priveşte pe ofiţerul *Flotson;* dacă valurile o aduc la ţărm, îl priveşte pe ofiţerul *Jetson*.

— Şi tu ai vrea să fii ofiţerul *Jetson?*

— Exact.

— Asta numeşti tu destuparea sticlelor mării?

— Din moment ce slujba există...

— De ce vrei postul ăsta din urmă şi nu pe celelalte două?

— Fiindcă e liber în cupa de față.
— Și în ce constă slujba?
— Doamnă, în 1598, o sticlă gudronată, găsită de un pescar, i-a fost adusă reginei Elisabeth, și un pergament scos din această sticlă i-a dat de veste Angliei că Olanda luase în stăpînire, fără să spună o vorbă, un ținut necunoscut, că în ținutul acela te mîncau urșii, că felul de a-ți petrece iarna acolo era arătat pe o hîrtie închisă într-o țeavă de muschetă atîrnată de hornul cabanei clădite în insulă și lăsată de olandezii care muriseră pînă la unul, și că hornul acesta era făcut dintr-un butoi fără fund, îmbucat în acoperiș.
— Nu prea îți înțeleg cuvintele încîlcite.
— Fie. Elisabeth a înțeles. O țară mai mult pentru Olanda însemna o țară mai puțin pentru Anglia. Sticla care adusese vestea a fost socotită de mare importanță. Și, începînd de-atunci, s-a dat poruncă strașnică oricui va găsi vreo sticlă pecetluită pe țărmul mării, s-o aducă la amiralul Angliei, dacă nu vrea să fie spînzurat. Amiralul folosește, pentru destuparea sticlelor acestora, un ofițer, care o informează pe maiestatea sa despre conținutul lor, dacă e cazul...
— Și ajung de multe ori asemenea sticle la Amiralitate?
— Rar de tot. Dar n-are importanță. Slujba există. Pentru ea sînt destinate și anumite încăperi la Amiralitate.
— Și cît e plătit felul acesta de-a sta de pomană?
— O sută de guinee pe an.
— Mă deranjezi pentru atîta lucru?
— Ajunge ca să trăiești.
— În sărăcie.
— Așa cum li se cuvine celor de teapa mea.
— O sută de guinee sînt nimica toată!
— Ceea ce domniilor voastre vă ajunge ca să trăiți un minut, nouă, ăstora, ne-ajunge să ne ținem zilele un an. Iată avantajul săracilor.
— O să capeți postul.

Peste opt zile, datorită bunăvoinței Josianei și influenței lordului David Dirry-Moir, Barkilphedro, salvat de-acum înainte, scăpat de grija zilei de mîine, punînd de data asta piciorul pe un teren solid, adăpostit, întreținut, plătit cu o sută de guinee, se afla instalat la Amiralitate.

VII. BARKILPHEDRO PĂTRUNDE

Există mai întîi un lucru grabnic: să fii nerecunoscător.

Barkilphedro nu-l uită.

Pentru atîtea binefaceri primite din partea Josianei, el nu se gîndea, firește, decît cum să se răzbune.

Unde mai pui că Josiane era frumoasă, înaltă, tînără, bogată, puternică, de neam mare, iar Barkilphedro era slut, mărunțel, bătrîn, sărac, dependent, neînsemnat. Și astea trebuiau răzbunate.

Barkilphedro, irlandez care renegase Irlanda, n-avea decît un lucru în favoarea lui: un pîntec foarte mare.

Pîntecul mare trece drept semn de bunătate. Dar pîntecul acesta se adăuga fățărniciei lui Barkilphedro. Căci omul era tare ciinos.

Ce vîrstă avea Barkilphedro? Nici una. Vîrsta necesară planului urmărit acum. Era bătrîn prin zbîrcituri și prin părul cărunt, și tînăr prin agerimea minții. Regalist, sigur; republican, cine știe? catolic, poate; protestant, fără îndoială. A fi *Pentru* nu înseamnă nimic dacă nu ești în același timp și *Contra*. Barkilphedro punea în practică această înțelepciune.

Postul de „destupător al sticlelor mării" nu era chiar atît de neînsemnat pe cît părea să spună cuvintele lui Barkilphedro.

Toate rămășițele din mare aruncate pe țărmul englez, mărfuri, scîndurării de corăbii, baloturi, lăzi etc.

aparțineau lordului-amiral; dar și aici se vădea importanța slujbei cerute de Barkilphedro; sticlele plutitoare, conținînd mesaje și informații, trezeau îndeosebi atenția amiralității. Naufragiile sînt una din gravele preocupări ale Angliei. Navigația fiind viața ei, naufragiul este grija ei de căpetenie. Sticluța pe care o aruncă în valuri o navă conține o informație prețioasă din toate punctele de vedere. Informații asupra vasului, asupra echipajului, asupra locului, a epocii și a modului cum s-a petrecut naufragiul, informații asupra vijeliilor care l-au sfărîmat, asupra curenților care au dus sticluța plutitoare la țărm.

Toate recipientele închise și pecetluite, sticlele, sticluțele, chiupurile etc. zvîrlite pe litoralul englez îi erau aduse lui Barkilphedro. El, primul, afla taina conținutului lor. Nici unul dintre recipientele acestea nu puteau fi desfăcute și destupate decît în prezența a doi jurați de-ai Amiralității, care semnau împreună cu titularul secției *Jetson* procesul-verbal de deschidere. Dar acești jurați fiind obligați să păstreze tăcerea, rezulta pentru Barkilphedro o oarecare putință de-a face cum îl tăia capul. Pînă la un anumit punct, depindea de el ca să nimicească vestea sau s-o dea în vileag.

Ofițerul special însărcinat cu funcția dorită și obținută de Barkilphedro era, în mod obișnuit, un om de încredere. Așa îl voise Elisabeth. La curte, cine zice încredere zice intrigă. Slujbașul respectiv căpătase astfel o oarecare vază. Putea să pătrundă la palat, și chiar în camera patului. Căci obiceiul cerea ca el însuși să o informeze pe maiestatea sa, cînd era cazul s-o facă, despre cele aflate, lucruri adeseori foarte ciudate, testamente ale deznădăjduiților, strigăte de adio către patrie, dezvăluiri de fraude și de crime săvîrșite în larg, moșteniri lăsate coroanei etc.

Elisabeth, care vorbea cu plăcere latinește, îl întreba pe ofițerul *Jetson* din vremea ei: *Quid mihi scribit Neptunus?* — Ce-mi mai scrie Neptun?

Spărtura fusese făcută. Termita izbutise. Barkilphedro se apropia de regină.

Asta era tot ce dorea.
Ca să facă avere ?
Nu.
Ca să-i păgubească pe alții.
În scurtă vreme, Barkilphedro puse piciorul în palat.

VIII. URA ȘI IUBIREA LA FEL DE PUTERNICE

Curțile regale, ca și madreporii, au o întreagă rețea de canale lăuntrice, repede ghicite, scotocite și, la nevoie, scobite chiar, de către rozătorul numit curtean. E de ajuns doar un motiv de intrare. Barkilphedro, avînd motivul acesta — slujba ocupată — ajunse în scurtă vreme și pentru regină ceea ce era pentru ducesa Josiane, adică animalul de casă fără de care nu se poate. Un cuvînt aruncat într-o zi îl făcu imediat să-și dea seama ce fel de om e regina, știu la ce se putea aștepta din partea bunătății maiestății sale.

Regina îl iubea mult pe lordul-steward, William Cavendish, duce de Devonshire, care era un mare nătărău. Lordul acesta făcu într-o bună dimineață prostia să moară. A muri e o mare nechibzuință la curte, căci nimeni nu se mai sfiește să vorbească despre tine. Regina, de față cu Barkilphedro, se văietă și sfîrși prin a spune, oftînd :

— Păcat că atîtea virtuți au fost purtate și slujite de o minte atît de săracă!

— Dumnezeu să-l priponească! șopti Barkilphedro, în franțuzește.

Regina zîmbi, și lui Barkilphedro nu-i scăpă acest zîmbet.

El trase concluzia: să fii rău place.

Din ziua aceea își vîrî curiozitatea pretutindeni, și răutatea de asemenea. Nimeni nu i se împotrivea, în-

tr-atît era de temut. Cine îl face să rîdă pe rege, îi face să tremure pe ceilalți.

Făcea zilnic un pas înainte, pe dedesubt. Aveau nevoie de Barkilphedro. Mulți dintre cei mari îl onorau cu încrederea lor pînă la a-i da însărcinări rușinoase.

Curtea e un angrenaj. Barkilphedro deveni motorul ei. Ați observat cumva, în anumite mecanisme, cît de mici sînt rotițele care pun totul în mișcare?

Josiane, mai ales, care folosea, după cum am spus, talentul de iscoadă al lui Barkilphedro, avea atîta încredere în el, încît nu șovăise să-i dea pe mînă una din cheile secrete ale apartamentului ei, cu ajutorul căreia putea să intre oricînd la ea.

Barkilphedro era neîntrecut în a face soiul acela de descoperiri vicleně care îi coboară și îi supun pe cei mari în fața celor mici. Mersul lui în umbră era întortocheat, lin și savant. Ca orice spion desăvîrșit, avea în el o neîndurare de călău și o răbdare de cercetător la microscop. Era curtean înnăscut. Orice curtean e un noctambul. Curteanul dă tîrcoale în bezna care se numește atotputernicie. El ține într-o mînă un felinar din care străbate o singură rază. Și luminează punctul pe care îl vrea, lăsînd restul în întuneric. Ceea ce caută cu felinarul nu e un om, ci o vită. Și dă peste rege.

Regilor nu le plac în preajma lor pe cei ce se pretind mari. Și sînt încîntați cînd rîzi de asemenea personaje. Talentul de căpetenie al lui Barkilphedro consta mai ales în micșorarea continuă a lorzilor și a prinților, în profitul maiestății sale, preamărită în aceeași măsură.

Cheia intimă primită de Barkilphedro avea două limbi: cîte una la fiecare capăt, în așa fel încît putea să deschidă apartamentele intime în două reședințe favorite ale Josianei, Hunkerville-house la Londra și Corleone-lodge la Windsor. Amîndouă locuințele făceau parte din moștenirea Clancharlie. Hunkerville-house se învecina cu Oldgate. Oldgate, la Londra, era o poartă prin care se intra venind de la Harwich și unde se vedea o statuie a lui Carol al II-lea, avînd pe cap un înger pictat, iar sub picioare un leu și un licorn sculp-

tați. Corleone-lodge era un palat florentin din cărămizi și din piatră, cu coloane de marmură, clădit deasupra apei, la Windsor, în capătul podului de lemn, și avînd una dintre cele mai minunate curți de onoare din Anglia.

În acest din urmă palat, lipit de castelul din Windsor, Josiane se afla la îndemîna reginei. Și totuși îi plăcea acolo.

Nimic în afară, totul în rădăcini, așa era influența lui Barkilphedro asupra reginei. Nimic mai greu decît să smulgi astfel de buruieni din curte. Ele se înfundă tot mai adînc și n-ai de unde să le apuci.

Din zi în zi, și din ce în ce mai mult, regina Ana îl privea mai cu bunăvoință pe Barkilphedro. Iar dacă numele lui n-a ajuns în istorie, e fiindcă nu toate cîrtițele sînt prinse în cursă.

Barkilphedro, fost candidat la popie, studiase cîte puțin din toate. Și ceea ce vîrîse în cap îi lăsase țeasta goală.

Mintea, ca și natura, urăște golul. În gol, natura pune iubirea. Mintea, adeseori, pune ura. Ura umple.

Ura pentru ură există. Urăști fiindcă trebuie să faci ceva.

Serviciul acesta de a-l atrage în joc, de a-i oferi o țintă, de a-i înflăcăra ura fixîndu-i-o, Josiane i-l făcuse lui Barkilphedro.

Din prima zi, Barkilphedro începu s-o țintească pe Josiane cu intențiile rele pe care le avea în inimă. Împotriva ei își îndrepta toată răutatea lui tainică. Asta vă miră? Ce v-a făcut oare pasărea în care vă descărcați pușca? Ne trebuie ca s-o mîncăm, veți răspunde. Și Barkilphedro ar fi răspuns la fel.

Josiane nu putea fi atinsă în inimă; locul necunoscut e greu de lovit. Dar putea fi atinsă la cap, adică în orgoliu.

Aici se credea ca tare și era slabă.

Barkilphedro își dădu seama de asta.

Dacă Josiane ar fi putut să vadă limpede în noaptea lui Barkilphedro, dacă ar fi putut să deslușească ce

stătea la pîndă în dosul zîmbetului acestuia, ființa ei trufașă, atît de sus pusă, pesemne că s-ar fi cutremurat. Din fericire pentru liniștea somnului ei, habar n-avea de ce se ascundea în Barkilphedro.

Dar, înainte de a lovi, Barkilphedro simțea cu bucurie un început de gust al faptei rele pe care voia să o săvîrșească. Nu știa însă ce va face împotriva Josianei. Dar era hotărît să facă ceva. Și o asemenea hotărîre însemna mult.

S-o distrugă pe Josiane ar fi însemnat o izbîndă prea mare. El nu nădăjduia atît. Dar s-o umilească, s-o înjosească, s-o mihnească, să-i înroșească de plîns furios minunații ochi, iată la ce tindea. Și spera să izbutească. Dîrz, stăruitor, el aștepta să găsească punctul slab al platoșei de aur a Josianei și să facă să-i șiroiască sîngele acestei zeițe.

S-o facă pe Josiane să îndure ceea ce în zilele noastre s-ar numi o vivisecție, s-o aibă, zbătîndu-se toată, pe masa de anatomie, s-o disece, de vie, după poftă, s-o ciopîrțească la întîmplare, în timp ce ea ar urla, iată visul care îi fermeca mințile lui Barkilphedro.

Josiane avea liniștea desăvîrșită pe care ți-o dă orgoliul neștiutor, disprețuind totul. Un dispreț inconștient, involuntar și încrezător, asta era Josiane. Barkilphedro abia dacă era pentru ea ceva asemănător unui lucru. S-ar fi mirat de-a binelea dacă i s-ar fi spus că el există cu adevărat.

Ea se ducea, venea și rîdea în fața omului ăstuia, care o privea chiorîș.

El, gînditor, pîndea prilejul nimerit.

Și cu cît aștepta mai mult, cu atît hotărîrea de-a vîrî deznădejdea în viața acestei femei creștea mai mult.

De altfel, își găsea singur cele mai bune temeiuri. Să nu ne închipuim cumva că secăturile nu se respectă. Cum! Josiane asta își făcuse pomană cu el! Îi zvîrlise, ca oricărui cerșetor, cîteva fărîme din averea ei uriașă! Îl înțepenise și-l țintuise într-o slujbă de neghiob! Dacă el, Barkilphedro, aproape slujitor al bisericii, minte bogată și adîncă, el, om învățat, avînd stofă de

preot, își petrecea viața destupînd grav sticlele tîmpite, pline de toată murdăria mărilor și descifrînd pergamente mucegăite, putreziciuni de prin cărți de farmece, gunoiul bibliilor, nu știu ce baliverne de necitit, vina era a Josianei. Cum! Ființa asta îl tutuia!

Și el să nu se răzbune!

Și el să nu pedepsească creatura asta ordinară!

Nu zău! Atunci n-ar mai exista dreptate pe lume!

IX. MOCNIRI CARE S-AR VEDEA DACĂ OMUL AR FI STRĂVEZIU

Ce! femeia asta, smintita asta, visătoarea asta desfrînată, fecioară pînă una alta, bucata asta de carne care nu și-a găsit încă mușteriul, obrăznicătura asta încoronată, Diana asta prin trufie, neluată încă de primul venit, să zicem, dar numai din întîmplare, bastarda asta a unei secături de rege care n-a avut mintea să-și vadă de treabă, ducesa asta a hazardului, care, ca mare doamnă, face pe ducesa, și care, săracă, ar fi fost prostituată, hoața asta a bunurilor unui proscris, tîrfa asta trufașă, pentru că într-o zi el, Barkilphedro, n-avea ce mînca și n-avea pe ce să-și pună capul, avusese nerușinarea să-l așeze la un colț de masă în casa ei, și să-l cuibărească într-un ungher din nesuferitul ei palat, unde? N-are a face, poate în pod, poate în beci, ce importanță are? Un pic mai ca lumea decît slugile, un pic mai rău decît caii! Ea se folosise de nenorocirea lui, a lui Barkilphedro, ca să se grăbească să-l ajute cu perfidie, așa cum fac bogătașii ca să-i umilească pe săraci, și să-l lege ca pe-un cotei dus de zgardă! Ce-o costa ajutorul ăsta, la urma urmei? Un ajutor prețuiește cît costă. Ea avea prea multe odăi în casă. Că l-a ajutat pe Barkilphedro? Tare i-a mai fost greu, zău așa! Și-a adăugat la prisosul ei o deșertăciune,

un obiect de lux, o faptă bună pentru ochii lumii, un om inteligent ajutat, un clergyman patronat! Acum putea să-şi ia aere şi să spună: „Eu risipesc binefacerile, dau hrană oamenilor de litere!" Putea să facă pe ocrotitoarea lui! Ce fericită e că l-a găsit, ticăloasa asta! Cît despre slujba de la Amiralitate, Barkilphedro o căpătase de la Josiane, zău aşa! Frumoasă slujbă! Josiane îl făcuse pe Barkilphedro ceea ce era. Ea îl crease, fie! Da, crease un nimic. Mai puţin chiar decît un nimic. Căci el se simţea, în slujba asta ridicolă, încovoiat, înţepenit şi fals. Ce-i datora Josianei? Recunoştinţa unui ghebos pentru maică-sa care l-a făcut pocitanie...

O pomană e ceva fără leac. Recunoştinţa înseamnă paralizie. Binefacerea se lipeşte de tine cleioasă şi respingătoare, împiedicîndu-ţi orice mişcare liberă. Iar hidoasele fiinţe, nespus de bogate şi de îndopate, care te-au miluit, ştiu foarte bine asta. S-a zis! Eşti lucrul lor. Ele te-au cumpărat. Cu cît? Cu un ciolan pe care l-au scos din botul cîinelui ca să ţi-l întindă ţie. Ţi-au aruncat ciolanul ăsta în cap. Ai fost lovit pe cît ai fost ajutat. Totuna e. Ţi-ai ros ciolanul, sau nu? Ai avut şi colţişorul tău de coteţ. Deci mulţumeşte. Mulţumeşte în vecii vecilor. Adoră-ţi stăpînul. Nu te mai ridica din genunchi. Înconvoierea ta îi îndreaptă. În glasul lor există o dulce nuanţă de obrăznicie. Evenimentele lor de familie, nunţi, botezuri, femela însărcinată, fătarea puilor, te privesc. Dacă li se mai naşte o potaie de lup, trebuie să compui un sonet. Doar eşti poet ca să fii lichea!

— Ce ai în casă, draga mea? Uf, că tare mai e urît! Ce mai e şi omul ăsta?

— Habar n-am! E un conţopist căruia îi dau să mănînce.

Aşa vorbesc neghioabele astea. Fără să coboare măcar glasul. Tu auzi, şi rămîi drăguţ, din obişnuinţă. Altminteri, dacă eşti bolnav, stăpînii îţi trimit doctorul. Nu pe-al lor. Ba, uneori, se interesează cum îţi mai

merge. Nefiind din aceeași specie cu tine, și inaccesibilul fiind de partea lor, ei sînt binevoitori. Din prea mult dispreț sînt politicoși. La masă, îți fac un semn, abia zărit, cu capul. Cîteodată, știu și cum ți se scrie numele. Nu te fac să simți că-ți sînt ocrotitori decît călcînd cu nevinovăție peste tot ce ai mai simțitor și mai gingaș în tine. Te tratează cu bunătate !

Cît sînt de mîrșavi !

Sigur, Josiane trebuie pedepsită grabnic. Trebuie să-și dea seama o dată cu cine are de-a face ! Ah ! domnilor bogătași, fiindcă n-ați putut să înghițiți totul, fiindcă belșugul v-ar duce la stricarea stomacului — dat fiind că micimea stomacurilor voastre este egală cu micimea stomacurilor noastre — pentru că e mai bine să împărțiți resturile decît să le prăpădiți, faceți din plăcintuța asta zvîrlită săracilor un nemaipomenit motiv de mîndrie ! Ne dați o pîine, ne dați un colț de adăpost, ne dați veșminte, ne dați o slujbă, și împingeți îndrăzneala, nebunia, cruzimea, idioțenia și absurditatea pînă la a crede că vă sîntem obligați ! Pîinea asta e o pîine a slugărniciei ; adăpostul e o cameră de slugă ; veșmintele sînt livrele de lachei ; slujba e un caraghioslîc, plătit, ce-i drept, dar care tîmpește ! Ah ! Vă credeți în drept să ne pîngăriți cu masă și casă, vă închipuiți că noi vă sîntem îndatorați, și vă gîndiți la recunoștință ! Ei bine ! Noi o să vă mîncăm pîntecul. O să vă scoatem măruntaiele, frumoasă doamnă, o să vă ronțăim de vie, și o să vă sfîșiem corzile inimii cu dinții !

Și Josiane asta ! Nu-i oare monstruos ? Ce merit are ea ? A săvîrșit grozava faptă de-a veni pe lume ca mărturie a dobitociei tatălui și a necinstei maică-si, ne-a făcut pomana să existe, iar bunăvoința pe care o are de-a fi un scandal public i se plătește cu milioane ; are moșii, castele, crescătorii de vite, locuri de vînătoare, heleșteie, păduri, parcă mai știu eu cîte ? Iar el, Barkilphedro, care studiase și muncise, care își dăduse osteneala, care își vîrîse cîte-mai tomurile în ochi și

în creier, care putrezise în hîrțoage și în știință, care avea minte cu duiumul, care ar conduce foarte bine oști întregi, care ar putea să scrie tragedii, dacă ar vrea, el, făcut să fie împărat, fusese nevoit să-i îngăduie fleacului ăstuia de femeie să nu-l lase să crape de foame! Stăpînirea pe nedrept a bogaților, scîrnavi aleși ai norocului, poate să meargă mai departe oare? Să se prefacă mărinimoși cu noi, și să ne ocrotească, și să ne zîmbească, nouă, care le-am bea sîngele și care ne-am linge buzele după aia! Ce mai orînduire, care are la temelie disproporția și nedreptatea! N-ar fi cazul să apuci totul de colțuri și să arunci de-a valma în tavan și ospățul și orgia, și îmbătarea și beția, și pe cei adunați în jurul mesei, pe cei ce stau cu coatele rezemate de masă sau pe cei ce stau în patru labe sub masă, și pe nerușinații care dau, și pe idioții care primesc, și să scuipi totul în nasul lui Dumnezeu, și să zvîrli tot pămîntul în cer! Iar pînă atunci, să ne înfigem ghearele în Josiane.

Așa gîndea Barkilphedro. Așa îi răcnea inima. E obiceiul invidiosului de a-și ierta păcatul amestecîndu-și ciuda personală cu răul general. Toate formele sălbatice ale patimilor dușmănoase se zvîrcoleau în mintea aceasta sălbatică. Într-unul din colțurile vechilor hărți ale pămîntului, făcute prin veacul al cincisprezecelea, se găsește un larg spațiu neclar, fără formă și fără nume, unde sînt scrise aceste trei cuvine: *Hic sunt leones.*[1] Colțul acesta posomorît se află și în om. Patimile dau tîrcoale și mormăie undeva, în noi, și se poate spune, de asemenea, despre un meleag întunecat al sufletului nostru: aici sînt lei!

Așadar, Barkilphedro își aștepta ora. Va veni ea oare? Ce contează! El o aștepta. Să necăjești e ceva. Dar să torturezi prețuiește mai mult. Și pe Barkilphedro îl obseda gîndul neplăcut că nu va putea izbuti altceva decît să-i zgîrie puținel pielea Josianei. Ce pu-

---

[1] Aici sînt lei (în limba latină în text) (n. r.).

tea să nădăjduiască mai mult, el, atît de neînsemnat, împotriva ei, atît de strălucitoare?

De fapt, el se resemna. Neputînd face mai mult, își visa visul numai pe jumătate.

Poate că era și un pic îndrăgostit de Josiane.

X. BARKILPHEDRO LA PÎNDĂ

Să găsească punctul sensibil al Josianei, și s-o lovească; aceasta era, pentru toate motivele arătate, voința neclintită a lui Barkilphedro.

Dar numai să vrei nu e de ajuns. Trebuie să și poți.

Cum să facă?

Asta era întrebarea.

În așteptare, trebuia cercetat terenul. Pentru Barkilphedro, terenul era regina Ana.

Barkilphedro se apropia de regină.

Atît de aproape, încît uneori i se părea că-i aude pînă și gîndurile maiestății sale.

Cîteodată, asista, fără să fie luat în seamă, la discuțiile celor două surori. Ba chiar putea să și strecoare vreun cuvințel. El profita de îngăduința asta, pentru a părea și mai neînsemnat. Metodă de a inspira încredere.

Așa se făcu că, într-o bună zi, la Hampton-Court, în grădină, aflîndu-se în spatele ducesei, care era în spatele reginei, o auzi pe Ana încercînd cu stîngăcie să se potrivească modei care cerea să vorbești în maxime.

— Animalele sînt fericite — spunea regina. Ele nu riscă să se ducă în iad.

— Fiindcă sînt acolo — răspunse Josiane.

Răspunsul acesta, care înlocuia brusc religia prin filozofie, displăcu. Putea fi, din întîmplare, profund, dar Ana se simțea jignită.

— Draga mea — îi spuse ea Josianei — vorbim despre iad ca două proaste. Să-l întrebăm pe Barkilphedro ce-i iadul. El trebuie să știe mai bine.

— Ca diavol? întrebă Josiane.

— Ca animal — răspunse Barkilphedro.

Și se înclină.

— Doamnă — îi spuse regina Josianei — el are mai mult spirit decît noi.

Pentru un om ca Barkilphedro să se apropie de regină însemna s-o țină în mînă. Putea spune: „o am". Acum îi trebuia mijlocul de a o folosi.

Mai întîi de toate, trebuia lămurit un lucru: regina își iubea sora?

Un pas greșit putea să ducă totul de rîpă. Barkilphedro observa.

Înainte de-a deschide jocul, jucătorul își privește cărțile. Ce atuuri are? Barkilphedro începu prin a examina vîrsta celor două femei: Josiane, douăzeci și trei de ani; Ana, patruzeci și unu. Bun. Avea carte.

Momentul cînd femeia încetează de-a mai număra primăverile și începe să numere iernile e supărător. Ciudă nemărturisită împotriva timpului, simțită lăuntric. Tinerele frumoase, boboci înmiresmați pentru ceilalți, sînt ghimpi pentru tine, și tuturor trandafirilor acestora nu le simți decît înțepăturile. S-ar părea că toată prospețimea lor ți-a fost luată ție, și că frumusețea ta nu se ofilește decît pentru că înflorește frumusețea altora.

Să folosească ciuda asta tainică, să adîncească zbîrcitura unei femei de patruzeci și unu de ani, părea indicat pentru Barkilphedro.

Barkilphedro își ațintea asupra reginei privirea lui de maestru.

Vedea în regină, cum vezi într-o apă stătătoare. Mlaștinile își au și ele transparența lor. Într-o apă murdară vezi vicii, într-o apă tulbure vezi neghiobii. Ana nu era decît o apă tulbure.

Germeni de simțăminte și larve de idei se mișcau în creierul ei greoi.

Ce-i dorea, în fundul sufletului, regina Ana ducesei Josiane? Binele, sau răul?

Barkilphedro își puse problema. Odată rezolvată, ar fi putut să meargă mai departe.

Diverse întîmplări îi veniră în ajutor. Și mai ales dîrzenia cu care stătea la pîndă.

Ana era, prin soțul ei, oarecum rudă cu noua regină a Prusiei. Iar regina Prusiei avea și ea o soră nelegitimă, mai mică, baroana Drika.

Într-o zi, Ana îi puse ambasadorului Prusiei cîteva întrebări cu privire la această Drika. Barkilphedro era de față.

— Se spune că e bogată...

— Foarte bogată — răspunse ambasadorul.

— Are palate?

— Mai mărețe decît regina, sora ei.

— Cu cine trebuie să se mărite?

— Cu un mare senior, contele Gormo.

— Drăguț?

— Încîntător.

— Ea e tînără?

— Foarte tînără.

— La fel de frumoasă ca regina?

Ambasadorul coborî glasul și răspunse:

— Mai frumoasă.

— Ceea ce e necuviincios — murmură Barkilphedro.

Regina tăcu o clipă, apoi spuse:

— Bastarzii ăștia!

Barkilphedro notă pluralul folosit de ea.

Altă dată, la ieșirea de la liturghie, unde Barkilphedro stătuse destul de aproape de regină, lordul David Dirry-Moir, trecînd printre rîndurile femeilor, făcu senzație cu înfățișarea lui minunată. La trecerea lui se iscă un vuiet de exclamații: „Ce elegant e!“ „Ce galant!“ „Ce măreț!“ „Ce frumos!“

— Cît e de neplăcut! bombăni regina.

Barkilphedro auzi.

Ştia încotro bate vîntul.

Prima problemă fusese rezolvată. Acum i se ivea a doua. Cum să procedeze ca să-i facă rău ducesei?

Ce mijloace putea să-i dea, pentru un scop atît de anevoios, nefericita lui de slujbă?

Fireşte, nici unul.

XI. SCOŢIA, ANGLIA ŞI IRLANDA

Lady Josiane, pairă fecioară, după cum Elisabeth fusese regină-fecioară, ducea, cînd în oraş, cînd la ţară, după anotimp, o viaţă aproape regească, şi ţinea un fel de curte căreia lord David îi era curtean, împreună cu alţii. Nefiind căsătoriţi încă, lord David şi lady Josiane puteau, fără să fie ridicoli, să se arate împreună în public, ceea ce şi făceau bucuroşi. Se duceau adesecori la spectacole şi la curse în aceeaşi caretă şi în aceeaşi tribună.

Cele mai frumoase întîlniri de box de pe vremea aceea aveau loc în Lambeth, parohie unde lordul arhiepiscop de Canterbury are un palat, deşi locul e nesănătos, şi o bibliotecă bogată le era deschisă la anumite ore oamenilor cumsecade. Odată, iarna, avu loc acolo, într-o livadă îngrădită şi zăvorîtă, lupta dintre doi boxeri la care asistase Josiane, adusă de David. Ea întrebase: „Oare femeile sînt primite?" Şi David îi răspunsese: *Sunt foeminae magnates.* Traducere liberă: *Nu cele de rînd.* Traducere literală: *Marile doamne există.* De aceea lady Josiane asistă la box.

Ea făcu numai concesia de-a se îmbrăca bărbăteşte, lucru foarte obişnuit pe atunci. Femeile nu călătoreau niciodată altfel îmbrăcate.

Lord David, însoţind o femeie, nu putea să figureze în meci, şi trebui să rămînă simplu spectator.

„Nobila întîlnire" era prezidată de lordul Germaine. Pariau o mulţime de gentilomi: Harry Bellow de Car-

leton, pretendent la pairia Bella-Aqua, împotriva lui Henry, lord Hyde, membru al parlamentului pentru burgul Dunhivid, căruia i se mai spune și Launceston; onorabilul Peregrine Bertie, membru pentru burgul Truro, împotriva lui sir Thomas Colepepyr, membru pentru Madistone: sir Bartholomew Gracedieu, din burgul Saint-Yves, împotriva preaonorabilului Charles Bodville, care se numește lord Robartes, și mulți alții încă...

Cei doi boxeri erau un irlandez din Tipperary, numit, după muntele unde se născuse, Phelem-ghe-madone, și un scoțian, numit Helmagail.

Helmagail, scoțianul, abia împlinise nouăsprezece ani, dar avea de pe acum fruntea cusută. Cu o lună înainte îi spărsese o coastă și îi crăpase ochii boxerului Sixmileswater. În afară de fruntea cusută, Helmagail mai avea și falca știrbită. Era ușurel și sprinten, mărunțel ca o femeiușcă, îndesat și bondoc. Zîmbea, adăugîndu-și la zîmbet golul celor trei dinți lipsă.

Adversarul lui era uriaș și lat, adică slab. Să tot fi avut patruzeci de ani. Înalt de aproape doi metri, cu un piept de hipopotam și cu înfățișarea blajină. Lovitura lui de pumn ar fi putut să fărîme puntea unei corăbii, dar nu se pricepea s-o dea. Irlandezul Phelem-ghe-madone era mai ales o suprafață și părea că face box mai mult ca să încaseze pumni decît să-i tragă.

Acești doi oameni își petrecuseră noaptea unul lîngă altul, în același pat, și dormiseră împreună. Băuseră din același pahar, fiecare cîte trei degete de Porto.

Fiecare își avea susținătorii săi, oameni cu înfățișare aspră, amenințîndu-i, la nevoie, pe arbitri. În grupul pentru Helmagail se remarca John Gromane, faimos pentru că putea să ducă un bou în spinare, și-un oarecare John Bray, care într-o bună zi ridicase pe umeri zece baniți de făină a cîte cinci litri și mersese cu povara asta peste două sute de pași. De partea lui Phelem-ghe-madone, lordul Hyde îl adusese din Launceston pe-un oarecare Kilter, care locuia la Castelul-Verde, și

arunca peste umăr un bolovan de vreo zece kilograme, trimițîndu-l mai sus de cel mai înalt turn al castelului...

Livada aleasă se afla ceva mai încolo de Grădina Urșilor, unde, pe vremuri, erau puși să se bată urșii, taurii și cîinii, dincolo de ultimele case în construcție, lîngă dărăpănăturile stăreției sfintei Maria Over Ry, dărîmată de Henric al VIII-lea. Bătea vîntul de nord încărcat cu chiciură; cădea o burniță fină care se preschimba repede în polei. Printre gentlemenii de față puteau fi recunoscuți cei care erau tați de familii, pentru că își deschiseseră umbrelele.

De partea lui Phelem-ghe-madone, colonel Moncrief, arbitru, și Kilter, pentru ținut genunchiul[1].

De partea lui Helmagail, onorabilul Pughe Beaumaris arbitru și lordul Desertum, din Kilcarry, pentru ținut genunchiul.

Cei doi boxeri stătură cîteva clipe nemișcați pe ring, în care timp fură potrivite ceasornicele. Apoi se îndreptară unul spre altul și-și dădură mîna.

Phelem-ghe-madone îi spuse lui Helmagail:

— Mai bine mi-ar plăcea să mă duc acasă.

Helmagail îi răspunse, cinstit:

— Păi dumnealor n-or fi venit de pomană!

Goi cum erau, îi pătrundea frigul. Phelem-ghe-madone tremura. Îi clănțăneau fălcile.

Doctorul Eleanor Sharp, nepotul arhiepiscopului de York, le strigă:

— Loviți-vă, băieți! Asta o să vă încălzească.

Cuvintele lui gingașe îi dezghețară.

Și ei porniră la atac.

Dar nici unul, nici altul nu era mînios. Se scurseră trei reprize slabe. Părintele doctor Gumdraith, unul din cei patruzeci de asociați de la All Souls College — Colegiul Tuturor Sufletelor — strigă:

— Să li se toarne gin!

[1] Se obișnuia ca, în cazul căderii vreunuia din adversari, să fie asistat de cel numit „să țină genunchiul" (n. r.).

Dar cei patru arbitrii nu îngăduiră. Şi totuşi, era al naibii de frig.

Se auzi strigătul: *first blood*. Cereau primul sînge. Boxerii fură aşezaţi bine unul în faţa altuia.

Ei se priviră, se apropiară, îşi lungiră braţele, se atinseră cu pumnii şi se dădură înapoi. Deodată, Halmagail, bondocul, se năpusti.

Începea adevărata luptă.

Phelem-ghe-madone fu pocnit, în plină frunte, între sprîncene. Toată faţa i se umplu de sînge. Mulţimea strigă: *Helmagail a desfundat cepul! — Helmagail has tapped his claret!* Se auziră aplauze. Phelem-ghe-madone, învîrtindu-şi braţele ca o moară de vînt, începu să lovească la întîmplare.

Onorabilul Peregrine Bertie spuse:

— Orbit, dar nu încă orb!

Atunci Helmagail auzi izbucnind din toate părţile această încurajare: *Bung his peepers! — Sparge-i felinarul!*

În general, cei doi campioni erau bine aleşi şi, cu toate că timpul nu era de loc potrivit, spectatorii înţeleseră că vor vedea un meci frumos. Uriaşul Phelem-ghe-madone avea neajunsurile avantajelor lui: se mişca greoi. Braţul îi era ghioagă, iar trupul munte. Cel mărunţel alerga, lovea, sărea, scrîşnea, îşi îndoia puterea prin viteză, ştia tot felul de şiretlicuri. De-o parte pumnul primitiv, sălbatic, necioplit, în stare de neştiinţă; de cealaltă pumnul civilizaţiei. Helmagail lupta tot atîta cu nervii, pe cît lupta cu muşchii şi cu răutatea, pe cît lupta cu puterea. Phelem-ghe-madone era un soi de ciomăgar amorţit, puţin ciomăgit în prealabil.

Era limpede că primitivul va fi învins. Dar nu prea repede. De aici, interesul.

O grindină de strigăte cădea peste cei doi luptători: *Bravo, Helmagail! good! well done, highlander! — Now Phelem! Bravo Helmagail! bun! e bine, munteanule! E rîndul tău, Phelem!*

Iar amicii lui Helmagail repetau cu bunăvoință îndemnul:

— Sparge-i felinarul!

Helmagail făcu ceva mai mult. Încovoindu-se și ridicîndu-se cu o șerpuire de reptilă, îl pocni pe Phelem-ghe-madone în stern. Colosul se clătină.

— Lovitură nepermisă! strigă vicontele Barnard.

Phelem-ghe-madone se prăbuși pe genunchiul lui Kilter, spunînd:

— Încep să mă încălzesc.

Lordul Desertum se sfătui cu arbitrii și spuse:

— Cinci minute întrerupere!

Phelem-ghe-madone părea istovit. Kilter îi șterse sîngele de pe ochi și sudoarea de pe trup cu o petică de flanel și-i puse gîtul unei sticle la gură. În afara rănii din frunte, Phelem-ghe-madone avea coastele stîlcite de lovituri, pîntecele tumefiat și creștetul zdrobit. Helmagail n-avea nimic.

O oarecare zarvă se iscă printre gentlemeni.

Lord Barnard repeta:

— Lovitură nepermisă!

— Îmi cer miza înapoi! spuse Thomas Colepepyr.

Iar onorabilul membru pentru burgul Saint-Yves, sir Bartholomew Gracedieu, adăugă:

— Să mi se dea cele cinci sute de guinee ale mele! Eu plec.

— Opriți meciul! strigau spectatorii.

Dar Phelem-ghe-madone se ridică aproape clătinîndu-se, ca un om beat, și spuse:

— Să continuăm meciul cu o condiție: să am și eu dreptul la o lovitură nepermisă.

Toți strigară:

— Se acordă!

Helmagail ridică din umeri.

După trecerea celor cinci minute, repriza fu reluată.

Lupta, care era o agonie pentru Phelem-ghe-madone, era o joacă pentru Helmagail.

Ce-i și știința! Omulețul găsi mijlocul să-l pună pe uriaș în chancery, adică, pe neașteptate, Helmagail

prinse sub brațul său stîng, îndoit ca un arc de oțel, căpățîna lui Phelem-ghe-madone, și o ținu acolo, la subsuoară, în timp ce cu pumnul drept, căzînd și recăzînd ca un ciocan, dar de jos în sus și pe dedesubt, îi strivea fața în voie. Cînd Phelem-ghe-madone, lăsat, în sfîrșit, înălță capul, nu mai avea față.

Ceea ce fusese un nas, doi ochi și o gură, păreau acum un soi de burete negru, muiat în sînge. El scuipă. Pe jos se văzură patru dinți.

Apoi căzu. Kilter îl primi pe genunchi.

Helmagail abia dacă era atins. Avea cîteva vînătăi neînsemnate și o ușoară zgîrietură pe una din clavicule.

Harry de Carleton strigă:

— Phelem-ghe-madone nu mai există! Pariez pentru Helmagail pairia mea Bella-Aqua și titlul meu de lord Belew, contra unei peruci vechi de-a arhiepiscopului de Canterbury.

— Dă mutra încoace! îi spuse Kilter lui Phelem-ghe-madone și, vîrîndu-și peticul de flanel în sticlă, îl spălă cu gin. Atunci i se revăzu gura și Phelem-ghe-madone deschise o pleoapă. Tîmplele îi păreau crăpate.

— Încă o repriză, amice — îi spuse Kilter.

Phelem-ghe-madone se ridică. Kilter îl sprijini. Era a douăzeci și cincea repriză. Ca un ciclop, căci nu mai avea decît un ochi, uriașul luă poziția de luptă. Toată lumea înțelese că a sosit sfîrșitul, și nimeni nu se mai îndoi că Phelem-ghe-madone era pierdut. Își pusese pumnii în gardă, deasupra bărbiei, stîngăcie de muribund.

Helmagail, abia transpirat, strigă:

— Pariez pentru mine! O mie contra unu!

Și, ridicîndu-și brațul, el lovi; dar, lucru ciudat, se prăbușiră amîndoi boxerii odată. Se auzi un grohăit vesel: Phelem-ghe-madone era cel mulțumit. Profitase de lovitura cumplită pe care Helmagail i-o dăduse peste țeastă, ca să-i tragă și el una, nepermisă, în burie.

Helmagail, întins pe jos, horcăia.

Toată lumea aplaudă, chiar și cei care pierduseră. Phelem-ghe-madone dăduse lovitură nepermisă pentru lovitură nepermisă, fusese deci cinstit.

Helmagail fu cărat pe-o targă. Părerea celor mai mulți era că n-o să-și mai revină. Lordul Robartes strigă:

— Cîștig o mie două sute de guinee!

Phelem-ghe-madone era, firește, schilodit pe viață.

La ieșire, Josiane luă brațul lordului David, ceea ce era îngăduit între „engaged", și-i spuse:

— E foarte frumos, dar...

— Dar ce?

— Credeam că o să-mi alunge plictiseala. Ei bine, nu mi-a alungat-o...

Lord David se opri, o privi pe Josiane, închise gura și-și umflă obrajii, clătinînd din cap, ceea ce însemna: ia seama! Și îi spuse ducesei:

— Pentru plictiseală nu există decît un singur leac.

— Care?

— Gwynplaine.

Ducesa întrebă:

— Ce mai e și asta, Gwynplaine?

CARTEA A DOUA

GWYNPLAINE ȘI DEA

I. ÎN CARE SE VEDE CHIPUL CELUI CĂRUIA NU I S-AU VĂZUT PÎNĂ ACUM DECÎT FAPTELE

Natura fusese darnică faţă de Gwynplaine. Ea îi dăruise o gură putînd să se deschidă pînă la urechi, nişte urechi putînd să se răsucească pînă peste ochi, un nas inform făcut pentru clătinarea ochelarilor cînd voia să se strîmbe, şi un chip pe care nu-l puteai privi fără să pufneşti în rîs.

Am spus: natura îl copleşise pe Gwynplaine cu darurile ei. Dar numai natura singură?

Nu cumva fusese ajutată?

Doi ochi asemănători unor ferestrui, un gol în loc de gură, o umflătură cîrnă cu două găuri în loc de nări, o strivitură în loc de obraz, şi toate la un loc avînd ca rezultat rîsul — e sigur că natura singură nu produce asemenea capodopere.

Dar rîsul înseamnă oare totdeauna veselie?

Dacă în faţa acestui măscărici — căci asta îi era meseria — lăsai să se împrăştie prima impresie de veselie, şi dacă îl priveai cu atenţie, recunoşteai urmele artei. Un asemenea chip nu se face de la sine, ci prin voinţa cuiva. Atîta desăvîrşire e nefirească. Omul n-are nici o putere în privinţa frumuseţii lui, dar poate totul cînd e vorba de sluţenie. Dintr-un profil hotentot n-ai să faci niciodată un profil roman, dar dintr-un nas grecesc poţi să faci unul de kalmuk. E de ajuns să-i ştergi rădăcina şi să-i lăţeşti nările. Latina vulgară a evului mediu n-a creat degeaba verbul *denasare*. Gwynplaine copil fusese vrednic să se ocupe cineva de el într-atîta încît să-i modifice chipul? De ce nu! Măcar pentru atragerea lumii şi pentru cîştig. După toate aparenţele,

niște iscusiți mînuitori de copii îi lucraseră fața. Părea vădit că o știință dibace, pesemne ocultă, care era pentru chirurgie ceea ce alchimia este pentru chimie, dăltuise carnea, cînd copilul era încă foarte mic, și crease dinadins acest chip. Știința despre care e vorba, pricepută la secțiuni, obtuzii și ligaturi, spintecase gura, făcuse incizii în gingii, despuiase gingiile, întinsese urechile, desfăcuse cartilajele, răscolise sprîncenele și obrajii, lățise mușchiul zigomatic, estompase cusăturile și cicatricele, readusese pielea peste răni, păstrînd totodată fața cu golurile ei căscate, și din sculptura aceasta puternică și profundă ieșise o mască: Gwynplaine.

Așa nu te naști.

Oricum ar fi fost, Gwynplaine era admirabil de reușit. Gwynplaine era un dar pe care pronia îl făcuse tristeții omului. Care pronie? Există o pronie a iadului, după cum există o pronie cerească? Doar punem întrebarea, fără să aflăm răspunsul.

Gwynplaine era saltimbanc. Se arăta în public. Nu-l întrecea nimeni. Lecuia ipohondrii numai ivindu-se. Trebuia să fie ocolit de oamenii în doliu, încurcați și siliți, dacă dădeau cu ochii de el, să rîdă necuviincios. Într-o zi veni călăul și Gwynplaine îl făcu să rîdă. Dacă-l vedeai pe Gwynplaine, te țineai cu miinile de coaste. Dacă vorbea, te tăvăleai pe jos. Gwynplaine era polul opus al mîhnirii.

Astfel ajunsese repede în bîlciuri și pe la răspîntii, să-și facă un mulțumitor renume de om oribil.

Gwynplaine te făcea să rîzi, rizînd. Și totuși, el nu rîdea. Îi rîdea numai fața, gîndurile nu. Soiul de față nemaipomenită pe care întîmplarea, sau niște specialiști, i-o modelaseră, rîdea singură. Gwynplaine nu se amesteca de loc. Exteriorul nu ținea de partea lui lăuntrică. Rîsul acesta, pe care nu și-l așternuse el pe frunte, pe obraji, pe sprîncene, pe gură, nu putea să-l înlăture. Rîsul îi fusese lipit pe față pentru totdeauna. Era un rîs automat, și cu atît mai irezistibil cu cît era împietrit. Două mișcări ale gurii sînt molipsitoare: rîsul și căscatul. Datorită misterioasei operații suferite probabil

de Gwynplaine copil, toate părțile feței contribuiau la strîmbătura asta, toată fizionomia lui tindea către ea, așa cum o roată se strînge în jurul butucului ei; orice emoție, nu importă care, îi mărea veselia sau, mai bine zis, i-o agrava. O mirare, o suferință, o mînie, un simțămînt de milă n-ar fi făcut decît să-i întărească ilaritatea mușchilor. Dacă ar fi plîns, ar fi rîs. Și orice ar fi făcut Gwynplaine, orice ar fi vrut, orice ar fi gîndit, de cum înălța capul, mulțimea — dacă se afla în preajma lui, sau avea în față această apariție — era cuprinsă de un rîs fulgerător.

Închipuiți-vă un cap de meduză vesel.

Tot ce-ai fi avut în minte se risipea în fața priveliștii acesteia neașteptate, și trebuia să rîzi.

Cine îl vedea pe Gwynplaine rîdea. După ce rîdea, întorcea capul. Femeile, mai ales, se îngrozeau, căci Gwynplaine era înspăimîntător.

Altminteri, era înalt, voinic, sprinten, fără nici un cusur, dacă nu l-ar fi avut pe cel al chipului. Și asta era un semn în plus pentru presupunerile care lăsau să se întrevadă în Gwynplaine mai mult o creație a artei decît una a naturii. Gwynplaine, frumos la trup, fusese, probabil, frumos și la chip. La naștere, trebuie să fi fost un copil ca oricare altul. Îi păstraseră trupul neatins și-i retușaseră numai fața. Gwynplaine fusese făcut dinadins.

I se lăsaseră dinții. Dinții sînt necesari pentru rîs. Și hîrcile îi păstrează.

Operația îndurată de el trebuie să fi fost cumplită. Gwynplaine nu-și aducea de loc aminte de ea, ceea ce nu dovedea că n-o îndurase. Sculptura aceasta chirurgicală n-ar fi putut să reușească decît asupra unui copil mic de tot, prin urmare puțin conștient de ce i se întîmpla și putînd lesne să ia o rană drept o boală. Printre altele, pe atunci erau cunoscute mijloacele de a adormi pacientul și de-a înlătura durerea.

Numai că, în epoca aceea, li se spunea magie. Astăzi li se spune anestezie.

În afara acestui obraz, cei ce-l crescuseră îl pregătiseră să fie gimnast și atlet. Încheieturile lui, desprinse de la locurile lor într-un anumit fel, primiseră o educație de clovn și puteau, ca balamalele de la uși, să se miște în toate sensurile. În pregătirea lui pentru meseria de saltimbanc, nimic nu fusese neglijat.

Părul îi fusese vopsit o dată pentru totdeauna, secret regăsit în zilele noastre. Femeile frumoase îl folosesc și acum. Ceea ce urîțea pe vremuri, astăzi e bun să înfrumusețeze. Gwynplaine avea părul galben.

Altminteri, rîsul acesta era pentru Gwynplaine un întreg talent. N-avea ce-i face, dar trăgea foloase de pe urma lui. Cu ajutorul rîsului își cîștiga existența.

Gwynplaine — fără doar și poate că l-ați recunoscut — era copilul acela părăsit într-o seară de iarnă pe țărmul de la Portland, și cules într-o biată baracă pe roate, la Weymouth.

II. DEA

Acum, copilul era bărbat în toată firea. Trecuseră cincisprezece ani. Deci, în 1705, Gwynplaine avea aproape douăzeci și cinci.

Ursus îi oprise la el pe cei doi copii. Împreună, formau o trupă nomadă.

Ursus și Homo îmbătrîniseră. Ursus chelise de tot. Lupul încărunțise. Vîrsta lupilor nu e fixată ca vîrsta cîinilor. După unii, există lupi care trăiesc și optzeci de ani.

Fetița găsită pe trupul femeii moarte era acum o ființă de șaisprezece ani, palidă, cu plete brune, slabă, plăpîndă, părînd aproape că tremură din pricina gingășiei și stîrnind teama de a n-o fărîmița la cel mai ușor gest, nespus de frumoasă, cu ochii plini de lumină, oarbă.

Nefericita noapte de iarnă care o doborîse în zăpadă pe cerșetoare împreună cu fiica ei dăduse o dublă lovitură: ucisese mama și orbise fiica.

Paralizia nervului optic îi luase pentru totdeauna lumina ochilor acestei fete, devenită acum femeie. Pe obrazul ei veșnic umbrit de mîhnire, colțurile buzelor coborîte a tristețe îi arătau amărăciunea. Ochii ei, mari și limpezi, aveau ciudățenia că, stinși pentru ea, străluceau pentru alții. Misterioase făclii aprinse, neluminînd decît în afară. Ea răspîndea lumina care îi lipsea. Ochii ei pieriți străluceau puternic. Sclava aceasta a tenebrelor ilumina mediul mohorît în care trăia. Din fundul beznei fără leac, de după zidul negru căruia i se spune orbire, ea arunca o rază. Nu vedea în afară soarele, dar în ea se vedea sufletul.

Privirea ei moartă avea nu știu ce fixitate cerească. Ea era noaptea, și din întunericul fără leac contopit în sine răsărea ca un astru.

Ursus, maniac de numiri latinești, o botezase Dea. Se sfătuise puțin și cu Homo. Îi spusese:

— Tu reprezinți omul, eu reprezint fiara. Noi sîntem lumea pămînteană. Micuța asta reprezintă lumea cerească. Atîta slăbiciune înseamnă atotputernicie. În felul ăsta, întregul univers, omenirea, animalitatea, bestialitatea se va afla în baraca noastră.

Lupul nu făcuse nici o obiecție.

Și astfel, copilul găsit se numea Dea.

Cît despre Gwynplaine, Ursus nu-și bătuse capul să-i născocească un nume. Chiar în dimineața zilei cînd constatase sluțirea feței băiețașului și orbirea fetiței, îl întrebase:

— Pe tine cum te cheamă, băiete?

Și băiatul îi răspunsese:

— Mă cheamă Gwynplaine.

— Fie și Gwynplaine — se învoise Ursus.

Dea îl asista pe Gwynplaine la reprezentații.

Dacă mizeria omenească ar fi putut fi rezumată, ea ar fi fost de Gwynplaine și de Dea. Fiecare părea năs-

cut în cîte o firidă de mormînt. Gwynplaine în a oribilului, Dea în a întunericului. Viața lor era făcută cu bezne de soiuri diferite, luate din cele două nesfîrșite părți ale nopții. Beznele acestea, Dea le avea în ea, iar Gwynplaine asupra lui. Dea avea ceva de fantomă, iar Gwynplaine de spectru. Dea ținea de lugubru, iar Gwynplaine de ceva și mai rău încă. Pentru Gwynplaine exista o posibilitate sfîșietoare, pe care Dea, oarbă, n-o avea: să se compare cu ceilalți oameni.

Pentru Dea, ca și pentru Gwynplaine, specia umană era un fapt exterior. Ei trăiau departe de ea. Dea era singură, Gwynplaine era singur. Pentru Dea, singurătatea era funebră, căci nu vedea nimic: singurătatea lui Gwynplaine era sinistră, căci el vedea totul. Pentru Dea, realitatea nu depășea auzul și pipăitul; realitatea era mărginită, limitată, pierdută imediat; ea n-avea alt infinit în afară de întuneric. Pentru Gwynplaine, a trăi însemna a avea într-una mulțimea în fața și în afara lui. Dea era proscrisa luminii, Gwynplaine surghiunitul vieții.

Și totuși aveau un paradis.

Se iubeau.

Gwynplaine o adora pe Dea. Dea îl idolatriza pe Gwynplaine.

— Ești frumos — îi spunea ea.

III. OCULOS NON HABET ET VIDET[1]

O singură femeie pe lume îl vedea pe Gwynplaine: oarba aceasta.

Ce fusese Gwynplaine pentru ea, știa de la Ursus, căruia Gwynplaine îi povestise drumul lui îngrozitor de la Portland la Weymouth. Ea știa că, mică de tot, dîndu-și sufletul pe trupul mamei ei moarte, pipăind

[1] Nu are ochi, dar vede (în limba latină în text) (n. r.).

un cadavru, o culesese o ființă ceva mai mărișoară decît ea; că ființa asta, alungată și învăluită în posomorîtul refuz al întregii lumi, îi auzise plînsul; că, atunci cînd totul era surd pentru el, el nu fusese surd pentru ea; că băiețașul, singur, slab, lepădat, fără nici un sprijin pe lume, tîrîndu-se în pustiu, istovit, frînt, primise din mîinile nopții povara unui alt copil; că el, care n-avea nimic de așteptat din împărțirea asta de neînțeles, care se numește soartă, se împovărase cu un destin; că, atunci cînd cerul se închidea, el își deschisese inima; că, atunci cînd era pierdută, el o salvase; că, neavînd casă și adăpost, el o adăpostise; că i se făcuse mamă și doică, descoperind datoria în lumea asta unde nu exista nimic pentru el; că, acolo unde toți ar fi șovăit, el înaintase; că el vîrîse brațul în surpătura unui mormînt și o scosese de acolo pe ea, Dea; că, pe jumătate gol, el îi dăduse zdreanța lui, fiindcă ei îi era frig; că, înfometat, se gîndise să-i dea să bea și să mănînce; că pentru fetița asta băiețașul se luptase cu moartea, sub toate formele, sub forma iernii și a zăpezii, a singurătății, a groazei, a frigului, a foamei și a setei, sub forma uraganului. Că pentru ea, Dea, titanul acesta de zece ani dăduse bătălia cu imensitatea întunericului.

Ea știa că făcuse toate acestea fiind copil, și că acum, bărbat, el era puterea ei, a celei plăpînde, bogăția ei, a celei sărace, lecuirea ei, a celei bolnave, privirea ei, a celei oarbe.

Împrejurată de lumea lucrurilor nevăzute, dar puse în mișcare — singura impresie pe care i-o făcuse realitatea — în stagnarea aceasta neliniștită a ființei pasive, pîndind mereu putința unei primejdii, în simțămîntul de a se afla acolo, fără apărare, ea îl afla undeva, sus, pe Gwynplaine. Gwynplaine totdeauna înflăcărat, Gwynplaine duios, gata s-o ajute, și blînd. Dea se înfiora de certitudine și de recunoștință, neliniștea ei potolită se preschimba în extaz și cu ochii ei plini de tenebre, ea admira în hotarul prăpastiei, bunătatea aceasta, lumina aceasta profundă.

Pentru mulțime, care are prea multe capete ca să aibă un gînd și prea mulți ochi ca să aibă o privire, Gwynplaine era un clovn, un măscărici, un saltimbanc, un caraghios, ceva mai mult și ceva mai puțin decît un animal. Mulțimea nu-i cunoștea decît fața.

Pentru Dea, Gwynplaine era salvatorul care o culesese din mormînt și o dusese afară, consolatorul care îi făcea viața cu putință de trăit, liberatorul a cărui mînă o simțea într-a ei în labirintul orbirii. Gwynplaine era fratele, prietenul, ghidul, sprijinul, asemănător înălțimilor, soțul înaripat și luminos și, acolo unde mulțimea vedea monstrul, ea vedea îngerul cu aripi de foc.

Pentru că Dea, oarbă, îi zărea sufletul.

IV. ÎNDRĂGOSTIȚII POTRIVIȚI UNUL CU ALTUL

Ursus, filozof, înțelegea. El aproba, îi aproba fascinația. Și spunea:

— Oarba vede nevăzutul.

Spunea:

— Conștiința este viziune.

Se uita la Gwynplaine și bombănea:

— E pe jumătate monstru, dar și pe jumătate zeu.

Gwynplaine, la rîndul lui, era fermecat de Dea. Există un ochi invizibil, spiritul, și un ochi vizibil, retina. El cu ochiul acesta vizibil o vedea. Dea avea înmărmurirea ideală, Gwynplaine avea înmărmurirea reală. Gwynplaine nu era urît, era înspăimîntător. Și în fața lui se afla contrastul. Pe cît era el de groaznic, pe-atît era Dea de suavă. El era hidoșenia, ea grația, Dea avea în ea ceva de vis. Părea un vis întrupat. În toată ființa ei, în talia ei fină și mlădioasă, unduitoare ca trestia, în umerii ei, poate invizibil înaripați, în rotunjimile discrete vădind femeia, dar mai mult pentru

suflet decît pentru simțuri, în albeața pielii ei aproape străvezii, în augusta zăvorîre senină a privirii ei, în nevinovăția sfîntă a surîsului exista o minunată apropiere de îngeri; și totuși era, exact cît trebuie, femeie.

Soarta îi cerea lui Gwynplaine să trăiască stigmatizat. Pentru ce? Nu știa. Tăcere și singurătate în preajma lui Gwynplaine. Nimic deslușit în presupunerile care puteau fi legate de realitatea aceasta tragică și, în afara cumplitului fapt, nimic sigur. În mîhnirea lui copleșitoare, Dea intervenea ca o pavăză cerească între Gwynplaine și deznădejde. El vedea, mișcat și încălzit sufletește, gingășia ființei acesteia fermecătoare îndreptată spre hidoșenia lui. Făcut să îngrozească, printr-o excepție miraculoasă era admirat și adorat de lumină și, monstru fiind, simțea cum îl privește, cu dragoste, o stea.

Gwynplaine și Dea erau pereche, și inimile lor tulburate se adorau una pe alta. Un cuib și două păsări; aceasta era povestea lor. Își făcuseră intrarea în legea universală de a se place, de a se căuta și de a se găsi.

Astfel, ura fusese păcălită. Prigonitorii lui Gwynplaine, oricine ar fi fost ei, tainica înverșunare, de oriunde ar fi venit ea, își greșiseră ținta. Vruseseră să facă un deznădăjduit, și făcuseră un fermecat. Îl logodiseră dinainte cu o rană care se putea lecui. Îl predestinaseră alinării, printr-o nenorocire. Cleștele călăului se preschimbase, pe nesimțite, în mînă de femeie. Gwynplaine era înfiorător, de un înfiorător nefiresc, înfiorător făcut de mîna omului. Nădăjduiseră să-l depărteze pentru vecie de familie mai întîi, dacă avea familie, de omenire mai apoi; copil, făcuseră din el o ruină; dar ruina aceasta, natura o reluase, așa cum reia toate ruinele. Singurătatea lui, natura o alinase, așa cum alină toate singurătățile. Natura vine în ajutorul tuturor părăsiților. Acolo unde totul lipsește, ea se dăruie, întreagă. Ea reînflorește și reînverzește, sub toate prăbușirile. Ea are iederă pentru pietre și dragoste pentru oameni.

Generozitatea profundă a umbrei.

V. SENIN ÎN NOAPTE

Așa trăiau, unul pentru altul, nefericiții aceștia. Dea sprijinită, Gwynplaine acceptat.

Orfana cu orfanul. Infirma cu diformul.

Văduviile lor se cununau.

Gwynplaine vedea coborînd spre el, în plină lumină, ca într-un vis, un nor alb, al frumuseții, avînd forma unei femei, o viziune strălucitoare, în care se afla o inimă, și apariția aceasta îl săruta, și inima aceasta îl dorea. Gwynplaine, fiind iubit, nu mai era diform. Un trandafir cerea în căsătorie omida, simțind în ea un fluture dumnezeiesc. Gwynplaine, lepădatul, era ales.

Sluțenia desfiguratului, parcă sublimată, se topea în beție, în încîntare, în credință; și o mînă venea înaintea întunecatei șovăieli a oarbei, în noapte.

Era contopirea a două suferințe, în ideal, absorbindu-se una pe alta. Două concluzii se admiteau. Două lipsuri se combinau ca să se completeze. Erau legați prin ceea ce le lipsea. Acolo unde unul era sărac, celălalt era bogat. Nenorocirea unuia făcea comoara celuilalt. Dacă Dea n-ar fi fost oarbă, l-ar fi ales ea oare pe Gwynplaine? Dacă Gwynplaine n-ar fi fost desfigurat, ar fi ales-o pe Dea? Ea pesemne că nu l-ar fi vrut pe diform, și nici el pe oarbă. Ce fericire pentru Dea că Gwynplaine era hidos! Ce noroc pentru Gwynplaine că Dea era oarbă! O imensă nevoie a unuia pentru altul sălășluia în fundul iubirii lor. Gwynplaine o salva pe Dea. Dea îl salva pe Gwynplaine. Îmbrățișarea unor înghițiți de prăpastie. Nu există ceva mai înlănțuit, mai deznădăjduit, mai minunat.

Gwynplaine se gîndea:

„Ce m-aș face fără Dea?"

Dea se gîndea:

„Ce m-aș face fără Gwynplaine?"

Amîndouă surghiunurile duceau la o patrie. Amîndouă nefericirile fără leac, stigmatul lui Gwynplaine

și orbirea Deei, îi unea în mulțumire. Își erau de ajuns. În afară de ei înșiși, nu-și mai închipuiau nimic. Să-și vorbească, era o plăcere, să se apropie unul de altul, era o fericire. Gîndeau amîndoi un același gînd. Se strîngeau unul de altul într-un fel de penumbră siderală, plină de miresme, de lumini, de muzică, de construcții luminoase, de vise. Își aparțineau. Se știau împreună pentru vecie, în aceeași bucurie și în același extaz. Și nu exista nimic mai ciudat decît clădirea acestui rai de către doi osîndiți prin blestem.

Dea îl auzea pe Gwynplaine rîzînd. Iar Gwynplaine o vedea pe Dea zîmbind.

Astfel, mulțumirea ideală era găsită, bucuria desăvîrșită a vieții era realizată, misterioasa problemă a fericirii fusese rezolvată. Și de către cine? De doi nefericiți.

Pentru Gwynplaine, Dea însemna splendoarea. Pentru Dea, Gwynplaine însemna prezența.

Prezența, taină adîncă care îndumnezeiește invizibilul și din care se creează cealaltă taină, încrederea...

Închipuiți-vă abisul, și în mijlocul abisului o oază de lumină, iar în oaza aceasta două ființe, în afara vieții, fermecîndu-și mințile.

Nu exista puritate mai mare decît a dragostei lor. Dea nici nu bănuia măcar ce înseamnă un sărut, deși poate că l-ar fi dorit; căci orbirea, mai ales a unei femei, își are visele ei, și deși e temătoare în fața necunoscutului, nu-l urăște pe de-a-ntregul. Cît despre Gwynplaine, fiorii tinereții îl făceau gînditor. Cu cît se simțea mai amețit, cu atît era mai sfios. Ar fi putut să îndrăznească orice cu această tovarășă din pruncie, cu această neștiutoare a păcatului ca și a luminei, cu această oarbă care vedea un singur lucru: că îl adoră. Dar și-ar fi spus că-i fură ceea ce ea îi dăruiește. Se resemna deci, cu o melancolie satisfăcută, s-o iubească nevinovat, iar simțămîntul diformității i se topea într-o pudoare fără egal.

Trăiseră totdeauna împreună. Copilăria Deei coincisese cu adolescența lui Gwynplaine. Crescuseră

unul lîngă altul. Dormiseră multă vreme în același pat, baraca nefiind un dormitor spațios. Ei pe ladă, Ursus pe podele. Dea fiind încă mică, Gwynplaine se văzu mare, și rușinea începuse de la el. Într-o zi îi spusese lui Ursus:

— Vreau să dorm și eu pe jos.

Iar seara se întinsese lîngă bătrîn, pe blana de urs. Atunci Dea plînsese. Ea își ceruse tovarășul de somn. Dar Gwynplaine, neliniștit, căci începuse să iubească, se ținu tare. Din clipa aceea dormise pe podea, lîngă Ursus. Vara, cînd nopțile erau senine, se culca afară, cu Homo. La treisprezece ani, Dea încă nu se împăcase. De multe ori, seara, ea spunea:

— Gwynplaine, vino lîngă mine! Așa o să pot dormi mai ușor.

Un bărbat alături era o nevoie a somnului nevinovăției. Goliciunea o afli atunci cînd te vezi gol; de aceea, ea nu cunoștea goliciunea.

Uneori, cînd Dea aproape că nu mai era copilă, se întîmpla să-și pieptene cozile lungi, stînd pe pat, cu cămașa desfăcută și aproape căzută, lăsînd să se vadă statuia femeii schițate și un vag început de Evă. Iar dacă îl chema atunci pe Gwynplaine, el se roșea, cobora privirea și, neștiind ce să facă înaintea trupului acestuia alb, îngăima ceva, întorcea capul și pleca.

Așa se desfășura idila lor, închisă într-o tragedie.

Iar Ursus le spunea:

— Adorați-vă, dobitocilor!

VI. URSUS ÎNVAȚĂTOR ȘI URSUS TUTORE

Ursus adăuga:

— Într-o bună zi, am să le fac o farsă. Am să-i cunun!

Ursus îi făcea lui Gwynplaine teoria dragostei. Îi spunea:

— Dragostea! Știi oare cum aprinde Dumnezeu focul ăsta? Pune femeia jos, diavolul la mijloc și bărbatul peste diavol. Un chibrit, adică o privire, și totul se aprinde...

— O privire nu e necesară — răspundea Gwynplaine, cu gîndul la Dea.

Dar Ursus nu se lăsa:

— Pe naiba! Nu cumva crezi că sufletele, ca să se privească, au nevoie de ochi?

Cîteodată, Ursus era mai cumsecade. Gwynplaine, îndrăgostit pînă peste cap și posac din pricina asta, se ferea de Ursus ca de un martor. Intr-o zi, Ursus îi spuse:

— Haide, nu te mai sfii; cînd face dragoste, cocoșul se arată celorlalți.

— Dar vulturul se ascunde — îi răspunse Gwynplaine.

Alteori, Ursus își spunea singur:

— Ar fi cuminte să le pun bețe în roate. Prea se iubesc! Și de-aici se pot ivi neajunsuri. Să luăm măsuri pînă nu izbucnește focul. Să le mai potolim inimile.

Și Ursus îi vorbea astfel lui Gwynplaine, cînd Dea dormea, și Deei, cînd Gwynplaine stătea cu spatele spre ei:

— Dea, nu trebuie să fii prea legată de Gwynplaine. E periculos să trăiești în altul. Egoismul e o rădăcină trainică a fericirii. Bărbații le scapă femeilor. Și apoi, Gwynplaine poate să devină un îngîmfat. Are atîta succes! Nici nu-ți închipui cît succes are!

— Gwynplaine, disproporțiile nu fac doi bani. De-o parte prea multă urîțenie, de alta prea multă frumusețe, asta ar trebui să dea de gîndit. Potolește-ți înflăcărarea, băiete! Nu te entuziasma prea mult de Dea. Chiar te crezi serios făcut pentru ea? Ia gîndește-te la slutenia ta și la desăvîrșirea ei. Nu uita distanța

dintre ea și tine. Dea asta are totul! Ce piele albă, ce păr, ce buze ca niște fragi, și piciorul ei! Iar mîna, ce să mai vorbim... Umerii ei au o curbă minunată, fața îi e sublimă, și cînd merge, parcă împrăștie lumină. Și cît de serioasă e cînd vorbește, cu glasul ei fermecător! Și apoi, gîndește-te că e o femeie, nu e atît de prostuță cum ar fi fost dacă era înger. E frumusețea desăvîrșită. Spune-ți asta, ca să te liniștești.

De aici, întărirea dragostei dintre Dea și Gwynplaine, iar Ursus se mira de insuccesele lui, ca unul care și-ar spune:

„Ciudat lucru! Degeaba am aruncat gaz peste foc, căci nu izbutesc să-l sting!"

Să-i stingă, ba mai puțin chiar, să-i răcească, voia el cu adevărat? Nici vorbă că nu. S-ar fi înșelat singur, dacă ar fi izbutit. De fapt, iubirea asta, flacără pentru ei, căldură pentru el, îl încînta.

Dar trebuie să-i necăjim un pic pe cei ce ne plac. Și necăjirea aceasta, oamenii o numesc înțelepciune.

Ursus fusese pentru Gwynplaine și Dea aproape tată și mamă. Mormăind într-una, îi crescuse; bombănind într-una, îi hrănise. Adoptarea lor îi îngreuiase baraca și el trebuise să se înhame de mai multe ori alături de Homo, ca s-o tragă.

Trebuie spus însă că, după primii ani, cînd Gwynplaine ajunsese aproape la fel de voinic ca Ursus, care îmbătrînise de tot, fusese rîndul lui Gwynplaine să-l tragă pe Ursus.

Familia aceasta, a bătrînului, a celor doi copii și a lupului, formase, tot hoinărind, un grup din ce în ce mai unit.

Viața rătăcitoare nu împiedicase educația. A rătăci înseamnă a te căli, spunea Ursus. Gwynplaine fiind, nici vorbă, făcut să „se arate în bîlciuri". Ursus cultivase în el un saltimbanc, iar în saltimbanc încrustase cît putuse mai bine știința și înțelepciunea. Ursus, în fața măștii înnebunitoare a lui Gwynplaine, bom-

bănea: „A fost bine început". De aceea îl întregise cu toate podoabele filozofiei și ale științei.

Îi repeta adeseori lui Gwynplaine:

— Fii un filozof! A fi înțelept înseamnă a fi de neatins. Așa cum mă vezi, eu n-am plîns niciodată. Și crezi că, dacă aș fi vrut să plîng, n-aș fi avut destule prilejuri?

Ursus, în monologurile ascultate de lup, spunea:

„L-am învățat pe Gwynplaine *Tot*, cuprinzînd și latina; pe Dea *Nimic*, cuprinzînd și muzica".

Îi învățase pe amîndoi să cînte. Avea el însuși destul talent și cînta dintr-un fel de flaut, la modă pe atunci. Cînta de asemenea, destul de bine, dintr-un soi de diblă de cerșetor, și cîntecele lui atrăgeau publicul.

El îi învățase pe Dea și pe Gwynplaine cîntecul după metoda lui Orfeu și a lui Egide Binchois. I se întîmplase, nu o dată, să-și întrerupă lecțiile, strigînd entuziasmat:

— Orfeu, muzician al Greciei; Binchois, muzician al Picardiei!

Complicațiile acestea ale unei educații îngrijite nu-i ocupase pe cei doi copii într-atîta încît să-i împiedice să se adore. Ei crescuseră amestecîndu-și inimile, așa cum doi copăcei, răsădiți alături și devenind copaci, își amestecă rădăcinile.

— Mi-e totuna — mormăia Ursus. Am să-i cunun.

Și bombănea, ca pentru sine:

— Mă plictisesc cu dragostea lor...

Trecutul, măcar atît cît aveau, nu exista pentru Gwynplaine și pentru Dea. Știau doar cît le spusese Ursus. Lui îi spuneau „tată".

Gwynplaine nu-și amintea despre copilărie decît ca despre trecerea diavolilor pe lîngă leagănul lui. Avea parcă impresia că fusese călcat, în întuneric, de niște picioare diforme. Ceea ce își amintea clar și în cele mai mici amănunte, era tragica aventură a părăsirii lui. Găsirea Deei îi preschimba noaptea aceea lugubră într-o luminoasă zi.

Memoria Deei era și mai lipsită de amintiri decît a lui Gwynplaine. Fiindcă fusese atît de mică, uitase tot. De maică-sa își amintea ca de ceva rece. Văzuse ea vreodată soarele? Poate că da. Se căznea să-și adîncească mintea în golul amintirilor. Soarele? Ce era soarele? Își amintea un nu știu ce luminos și cald, pe care îl înlocuise Gwynplaine.

Vorbeau amîndoi pe șoptite. Nici vorbă că nu există lucru mai important pe lume decît gunguritul. Dea îi spunea lui Gwynplaine:

— Lumina e cînd vorbești tu.

Odată, nemaiputînd să se stăpînească, Gwynplaine, care zărise printr-o mînecă de muselină brațul Deei, atinse cu buzele transparența aceasta. Gură diformă, sărut ideal. Ea se roși toată. Sărutul acesta al monstrului făcu să răsară aurora pe fruntea ei frumoasă și plină de noapte. Iar Gwynplaine ofta cu un fel de teamă și, cum gulerul Deei stătea întredeschis, nu se putea împiedica să privească albul zărit prin această poartă a paradisului.

Dea își ridică mîneca și îi întinse lui Gwynplaine brațul ei gol, spunînd:

— Încă o dată!

Gwynplaine izbuti să scape din încurcătură prin fugă.

A doua zi, jocul reîncepu, cu mici schimbări. Alunecări cerești în plăcuta prăpastie a dragostei...

În fața unor astfel de lucruri, bunul Dumnezeu, în calitatea lui de filozof bătrîn, zîmbește.

VII. ORBIREA DĂ LECȚII DE CLARVIZIUNE

Cîteodată Gwynplaine se mustra singur. Își făcea din fericire un caz de conștiință. Își închipuia că a se lăsa iubit de femeia aceasta, care nu putea să-l vadă, însemna a o înșela. Ce-ar zice ea dacă i s-ar

deschide, pe neașteptate, ochii? O, cît ar respinge-o ceea ce o atrage! Cum s-ar da înapoi în fața înfiorătorului ei iubit! Ce țipăt ar scoate! Cu ce mîini și-ar acoperi obrajii! Cum ar mai fugi! Gîndul acesta penibil îi hărțuia mintea. Își spunea că, monstru fiind, el n-avea drept la dragoste. Hidră idolatrizată de-un astru, era de datoria lui să lumineze steaua aceasta oarbă.

Odată îi spuse Deei:

— Știi că sînt tare urît...

— Știu că ești sublim — îi răspunse ea.

El urmă:

— Cînd auzi toată lumea rîzînd, de mine se rîde, fiindcă sînt hidos.

— Eu te iubesc — îi spuse Dea.

După o clipă de tăcere, ea adăugă:

— Mă aflam în moarte; tu m-ai readus la viață. Tu ești cerul pe lîngă mine. Dă-mi mîna să ating dumnezeirea.

Mîinile lor se căutară și se strînseră și ei nu-și mai spuseră nici un cuvînt, căci prea multa dragoste îi silea să tacă.

Ursus, mohorît, îi auzise. A doua zi, pe cînd se aflau toți trei împreună, el spuse:

— De altfel, și Dea e urîtă.

Cuvintele lui nu-și atinseră însă ținta. Dea și Gwynplaine nu-l ascultau. Pierduți unul în altul, rareori prindeau sentințele lui Ursus.

Totuși, de data aceasta măsura luată de Ursus „și Dea e urîtă" vădea la bătrînul învățat o oarecare cunoaștere a femeii. Sigur că Gwynplaine făcuse, cinstit, o imprudență. Să-i fi spus oricărei alte fete și oricărei alte oarbe, în afară de Dea, cuvintele: *Eu sînt urît*, ar fi putut să fie primejdios. Oarbă și îndrăgostită, înseamnă să fii de două ori oarbă. În starea aceasta îți faci vise. Iluzia e hrana visului. Să-i răpești dragostei iluzia înseamnă să-i răpești pîinea. Toate avînturile intră cu folos în formarea lui: și cele de admi-

rație fizică, la fel ca și cele de admirație morală. De altfel, nu trebuie să-i spui niciodată unei femei cuvinte anevoie de înțeles. Ea visează pe urma lor. Și adesea nu visează bine...

Din fericire, Dea era făcută din altfel de aluat. Avea o fire cum rar se întîlnește: trupul îi era plăpînd, dar inima nu. Fondul ființei sale era o divină neclintire a dragostei.

Cuvintele lui Gwynplaine nu izbutiră altceva decît s-o facă să spună într-o zi:

— Ce înseamnă să fii urît? Înseamnă să faci rău. Gwynplaine nu face decît bine. El e frumos.

Apoi, tot sub forma aceasta de întrebare, obișnuită copiilor și orbilor, ea continuă:

— Să vezi? Ce numiți voi *să vezi?* Eu nu văd, eu știu. Se pare că vederea ascunde...

— Ce vrei să spui?

— A vedea e un lucru care ascunde adevărul.

— Nu — spuse Gwynplaine.

— Ba da! se împotrivi Dea. Din moment ce spui că ești urît.

Se gîndi o clipă și adăugă:

— Mincinosule!

Și Gwynplaine avu bucuria de-a fi mărturisit și de a nu fi fost crezut. Conștiința i se liniști, și sufletul de asemenea.

Așa ajunseră ea la șaisprezece ani, el la aproape douăzeci și cinci.

Și nu erau „mai avansați", cum s-ar spune astăzi, decît în prima zi. Ba încă mai puțin, fiindcă, să nu uităm, își avuseseră noaptea de nuntă ea la nouă luni, el la zece ani. În dragostea lor se continua un fel de sfîntă copilărie. Așa se întîmplă uneori cînd privighetoarea întîrziată își prelungește cîntecul pînă în zori.

Mîngîierile lor nu treceau niciodată mai departe de mîini.

Douăzeci și patru de ani, șaisprezece ani. Așa se face că, într-o dimineață, Ursus, nepierzîndu-și din vedere „farsa", le spuse:

— Intr-una din zilele astea o să vă alegeţi o religie.

— Pentru ce? întrebă Gwynplaine.

— Ca să vă cununaţi.

Dea nu pricepea că ar fi putut să fie soţ şi soţie mai mult decît erau.

În fond, mulţumirea aceasta himerică şi virginală, această naivă potolire a sufletului prin suflet, celibatul acesta socotit căsătorie nu-i displăcea de loc lui Ursus. Vorbea aşa, numai pentru că era nevoit să vorbească. Dar medicul care se afla în el o găsea pe Dea, dacă nu prea tînără, cel puţin prea gingaşă şi prea plăpîndă pentru „cununia în carne şi oase", după cum spunea el, şi pentru care orişicînd ar fi fost prea devreme.

Altminteri, nu erau ei căsătoriţi? Dacă exista undeva trăinicia, nu era ea oare în legătura lor? Nenorocirea îi aruncase unul în braţele celuilalt. Şi, ca şi cum prima lor legătură n-ar fi fost de ajuns, peste nenorocire se prinsese, se înfăşurase şi se înnodase dragostea. Ce putere ar fi fost în stare să frîngă lanţul de fier pe care îl întărea nodul de flori?

Sigur, nimic n-ar fi putut să-i despartă.

Dea avea frumuseţea. Gwynplaine avea lumina. Fiecare îşi aducea zestrea lui. Şi făceau mai mult decît doi împreună, făceau perechea, despărţită numai prin nevinovăţie.

Totuşi, oricît ar fi visat Gwynplaine, oricît s-ar fi adîncit el în contemplarea Deei şi înăuntrul dragostei lui, era bărbat. Legile fatale nu se şterg. El suferea, ca întreaga imensă natură, dospirile tainice vroite de creator. Ele îl îndemnau uneori, cînd ieşea în faţa publicului, să privească femeile aflate în mulţime. Dar îşi oprea imediat privirile acestea neîngăduite şi se grăbea să se reîntoarcă, pocăit, în sine însuşi.

Unde mai pui că şi încurajarea lipsea. Pe feţele tuturor femeilor privite vedea sila, antipatia, scîrba, lepădarea. Vedea limpede că nici una, în afară de Dea, nu-i era hărăzită lui. Şi asta îl ajuta să se pocăiască.

VIII. NU NUMAI FERICIREA, CI ŞI PROSPERITATEA

În anul 1704 se întîmpla uneori ca, la căderea nopţii, să pătrundă în cutare sau cutare orăşel de la malul mării un furgon mare şi greu, tras de doi cai voinici. Furgonul semăna cu o corabie răsturnată cu tălpoaia în sus, drept acoperiş, cu puntea drept podea, şi pusă pe patru roţi. Roţile erau toate egale şi înalte ca ale camioanelor de cărat poveri. Roţi, oişte şi căruţă, totul era vopsit în verde, cu o gradare ritmică de nuanţe, de la verdele ca sticla — cum erau roţile — pînă la verdele ca mărul, culoarea acoperişului. Din pricina verdelui, furgonul fusese ţinut minte, şi era cunoscut pe maidanele bîlciurilor. I se spunea Green-box, adică Cutia-verde. Green-box n-avea decît două ferestre, cîte una la fiecare capăt, iar în partea dinapoi o uşă cu trepte. Pe acoperiş, dintr-un burlan vopsit în verde ca şi restul, ieşea fum. Casa asta pe roate era totdeauna vopsită de curînd şi spălată proaspăt. În faţă, pe un fel de bancă prinsă de furgon şi unde te puteai urca trecînd prin fereastră, deasupra crupei cailor, lîngă un bătrîn care ţinea hăţurile şi mîna caii, două ţigănci, îmbrăcate în zeiţe, sunau din trîmbiţe. Iar localnicii uluiţi priveau îndelung şi discutau despre hurdubaia asta zdruncinătoare.

Furgonul era fosta locuinţă a lui Ursus, mărită, ca urmare a succesului. Era baraca ridicată la rangul de teatru.

Un fel de animal, între cîine şi lup, se afla legat sub furgon. Era Homo.

Bătrînul vizitiu, care mîna bidiviii, era filozoful în persoană.

De unde se trăgea preschimbarea bietei barăci în haraba olimpică?

De la faptul că Gwynplaine ajunsese celebru.

Ursus, ne amintim, făcuse din Gwynplaine elevul său. Necunoscuţii îi lucraseră faţa. El îi lucrase inteli-

gența și în dosul măștii acesteia atît de izbutite pusese cît putuse mai multă gîndire. De îndată ce copilul crescut i se păruse vrednic, îl scosese pe scenă, adică în fața baracii. Efectul apariției lui era extraordinar. Trecătorii îl admiraseră imediat. Nu se mai pomenise de cînd lumea ceva asemănător mimului acestuia al rîsului. Nu știa nimeni cum de se producea minunea rîsului molipsitor; unii o credeau firească, alții artificială și, presupunerile adăugîndu-se realității, pretutindeni, la răspîntii, în piețe, în toate locurile de bîlciuri și de hramuri, mulțimea se năpustea spre Gwynplaine. Datorită acestei „great attraction" în chimirul bietei trupe hoinare se adunară mai întîi bănuți măruntei, apoi ceva mai mărișori și, în sfîrșit, bani dintre cei mai buni. Cînd satisfăceau curiozitatea într-un loc, se mutau în altul. Rostogolirea nu înavuțește un bolovan, dar înavuțește o baracă: și, din an în an, din oraș în oraș, o dată cu creșterea staturii și a sluțeniei lui Gwynplaine, venise și avuția prezisă de Ursus.

— Ce mare bine ți-au făcut, băiete! spunea Ursus.

„Binele" acesta îi îngăduise lui Ursus, vistiernicul succeselor lui Gwynplaine, să-și clădească baraca viselor, adică un furgon destul de mare ca să care un teatru și să semene știința și arta pe la răspîntii. În plus, Ursus adăugase la trupa compusă din el, Homo, Gwynplaine și Dea, doi cai și două femei, care în trupă erau zeițe, după cum am spus și, totodată, slujnice. Un frontispiciu mitologic devenise atunci necesar pentru baraca măscăricilor. „Sîntem un templu rătăcitor" — spunea Ursus.

Cele două țigănci, culese de filozof din gloata nomadă a burgurilor și a mahalalelor, erau urîte și tinere și se numeau, prin voința lui Ursus, una Phoebe, alta Venus. Citiți: *Fibi* și *Vinos*, dacă vreți să respectați întocmai pronunțarea englezească.

Phoebe gătea. Venus curăța templul, iar în zilele de reprezentație o îmbrăca pe Dea.

În afara timpului pe care saltimbancii îl numesc „viața publică", Dea, ca și Fibi și Vinos, purta o fustă florentină din pînză înflorată și o bluză care, neavînd mîneci, îi lăsa brațele goale. Ursus și Gwynplaine purtau bluze bărbătești și cizme mari, ca matelоții de pe navele de război.

Dea, obișnuită să locuiască în Green-box, umbla prin încăpere aproape fără nici o greutate, ca și cum ar fi văzut.

Intr-un ungher, prinsă zdravăn de perete și stînd nemișcată pe cele patru roate ale ei, se afla vechea baracă a lui Ursus, scoasă la pensie. Baraca, vîrîtă în dreapta ușii, servea drept cameră și garderobă pentru Ursus și Gwynplaine. În ea erau acum două paturi. În celălalt colț se afla bucătăria.

Întreaga casă pe roate era împărțită în trei încăperi separate, comunicînd între ele prin trei goluri, fără uși, întrucîtva închise fiecare prin cîte o perdea. Încăperea din spate era a bărbaților, cea din față a femeilor, iar cea din mijloc era teatrul. Orchestra și celelalte anexe ale spectacolului își aveau sediul în bucătărie. Intr-un pod îngust, sub bolta acoperișului, se aflau decorurile și, deschizînd o trapă a podului, descopereai lămpile, care produceau minunății de lumini.

Ursus era poetul acestor minunății. Tot el compunea și piesele.

Avea talente felurite, făcea niște scamatorii cu totul speciale. În afara vocii, care i se auzea, și a unei întregi game de sunete neașteptate, făcea jocuri de lumini și de întuneric, formații spontane de cifre sau de cuvinte, la alegere, pe un perete, umbre amestecate în care piereau tot felul de chipuri și numeroase alte ciudățenii, în mijlocul cărora, neatent la încîntarea mulțimii, el părea că se gîndește adînc.

Intr-o zi Gwynplaine îi spusese:

— Tată, grozav semeni a vrăjitor!

Și Ursus îi răspunsese:

— Poate pentru că și sînt...

La sosirea în piețele satelor și orașelor, cînd Fibi și Vinos lăsau o clipă trîmbițele, Ursus le completa cîntecul prin tot felul de cuvinte instructive:

— Ce-ați auzit e o simfonie gregoriană — striga el. Cetățeni orășeni, liturghia gregoriană, acest mare progres, a avut de luptat în Italia cu ritualul ambrozian, în Spania cu cel al creștinilor spanioli supuși maurilor, și n-a izbîndit decît cu mare greu...

După care, Green-box se oprea într-un loc oarecare, ales de Ursus, iar seara podina din fața scenei se cobora, teatrul se deschidea și reprezentația începea.

Decorul teatrului din Green-box înfățișa un peisaj pictat de Ursus, care nu știa să picteze, ceea ce făcea ca, la nevoie, peisajul să poată reprezenta o subterană.

Perdeaua, ceea ce noi numim cortină, era din mătase, colorată, în carouri mari, contrastante.

Publicul stătea afară, pe uliță, în piață, strîns roată în jurul spectacolului, în soare, în ploaie, în furtună, lucru care făcea ploaia mai puțin de dorit pentru teatrele din vremea aceea decît pentru teatrele de astăzi. Cînd se putea, reprezentațiile aveau loc în curtea vreunui han, și astfel puteau fi socotite atîtea rînduri de loji cîte rînduri de ferestre avea hanul. Atunci, teatrul fiind mai închis, publicul era și el mai bun platnic.

Ursus făcea de toate: compunea piesa, lucra în trupă, în bucătărie, în orchestră. Vinos bătea țimbalul căruia se pricepea de minune să-i mînuiască ciocănașele, iar Fibi ciupea un soi de chitară veche. Lupul folosea și el. Hotărît lucru, făcea parte din „trupă" și juca, la ocazii, crîmpeie de roluri. Adesea, cînd apăreau alături pe „scenă" Ursus și Homo, Ursus în blana lui de urs bine potrivită pe trup, Homo în blana lui de lup și mai bine potrivită, lumea nu știa care din doi e fiară, spre mîndria lui Ursus.

IX. ŢICNELI CĂRORA CEI LIPSIŢI DE GUST LE SPUN POEZIE

Piesele lui Ursus erau interludii, gen cam demodat în zilele noastre. Una din piesele acestea, care n-a ajuns pînă la noi, se numea *Ursus Rursus*. Pesemne că rolul principal îl juca chiar el. O falsă ieşire, urmată de-o reintrare, se pare că acesta îi era subiectul, sobru şi vrednic de laudă.

Titlurile interludiilor lui Ursus erau uneori în latineşte, după cum se vede, iar versurile, cîteodată în limba spaniolă. Versurile spaniole ale lui Ursus erau rimate ca aproape toate sonetele castiliene de pe atunci. Şi asta nu supăra de loc mulţimea. Spaniola era pe vremea aceea o limbă mult răspîndită, iar marinarii englezi vorbeau castiliana aşa cum soldaţii romani vorbiseră cartagineza. Vezi Plaut. Altminteri, la spectacol ca şi la liturghie, limba, latină sau alta, din care auditorii nu pricep o boabă, nu deranjează pe nimeni. Cu un acompaniament vesel, din cîteva cuvinte cunoscute, lucrurile pot fi foarte bine scoase la capăt. Bătrîna noastră Franţă galică dovedea, îndeosebi, felul acesta de evlavie. La biserică, pe melodia unui *Immolatus*, credincioşii cîntau *Chef voi face*, şi pe un *Sanctus*, *Sărută-mă, puico*. A fost nevoie de conciliul din Trente ca să se pună capăt unor asemenea familiarităţi.

Ursus compusese pentru Gwynplaine un interludiu special, de care era foarte mulţumit. Îl socotea capodopera lui. Îşi pusese toată arta în el. Interludiul se intitula: *Stihia învinsă*.

Iată despre ce era vorba:

Noapte. În clipa cînd se trăgea perdeaua, mulţimea din faţa Green-box-ei nu vedea decît întuneric. În întunericul acesta se mişcau ca nişte reptile trei forme nedesluşite: un lup, un urs şi un om. Homo era lupul, Ursus era ursul, iar Gwynplaine era omul. Lupul şi ursul înfăţişau forţele sălbatice ale naturii; amîndoi

se năpusteau asupra lui Gwynplaine, şi astfel stihia se lupta cu omul. Nu se zărea chipul nici unuia dintre ei. Gwynplaine lupta învelit într-un linţoliu, şi cu faţa acoperită de pletele lui dese. De altfel, totul era beznă. Ursus mormăia, lupul scrîşnea, omul striga. Omul cădea şi fiarele îl copleşeau. El cerea ajutor, aruncînd în necunoscut o chemare profundă. Horcăia. Şi publicul asista la agonia aceasta a începutului de om, abia deosebit de fiare. Era lugubru. Mulţimea privea, gîfîind. O clipă doar, şi fiarele aveau să biruie omul, stihia avea să-l absoarbă. Luptă, strigăte, urlete. Un cîntec în întuneric. Trecuse o adiere, se auzea un glas. Pluteau muzici misterioase, acompaniind cîntecul invizibil şi, deodată, fără ca nimeni să ştie nici cum şi nici de unde, ţîşnea o pată albă. Pata aceasta albă era o lumină, lumina era o femeie, femeia era spiritul. Dea, calmă, candidă, frumoasă, de-o seninătate şi blîndeţe uluitoare, apărea în centrul unei aureole. Siluetă de lumină, în zori. Glasul era ea. Glas uşor, profund, de neexprimat. Din invizibilă făcută vizibilă, în zorile acestea, ea cînta. Parcă s-ar fi auzit un cîntec de heruvim sau un imn al păsărilor. La ivirea ei, omul, ridicîndu-se printr-o zvîcnire sub imboldul luminii, doboară cu pumnii cele două fiare.

Atunci năluca, dusă de-o alunecare greu de înţeles şi din pricina asta cu atît mai admirată, cînta versuri, într-o limbă spaniolă destul de mulţumitoare pentru marinarii englezi care o ascultau.

Şi, pe măsură ce ea cînta, omul se ridica tot mai mult. Apropiindu-se de el, cu o măreţie de astru, ea îi cînta:

Febra barzon!
Dexa, monstro,
A tu negro
Caparazon[1].

---

[1] Fărîmă jugul! Leapădă, monstrule, neagra ta carapace (în limba spaniolă în text) (n. r.).

Şi îi punea mîna pe frunte.

Atunci se înălţa un alt glas, mai profund şi, deci, mai blînd, cîntecul omului, răspunzînd cîntului sideral. Gwynplaine, îngenuncheat în întuneric peste ursul şi lupul doborîţi, cînta, cu capul sub braţul Deei.

Şi, pe neaşteptate, în întunericul acesta, o fîşie de lumină îl izbea pe Gwynplaine în plină faţă.

În beznă, mulţimea vedea monstrul voios. Să exprimi zguduirea publicului, ar fi cu neputinţă. Ţîşnea o cascadă de rîs, nimic altceva. Rîsul se naşte din neaşteptat, şi ce putea fi oare mai neaşteptat decît deznodămîntul acesta? Nici o înfiorare n-ar fi putut-o întrece pe cea pricinuită de pălmuirea luminii peste masca pehlivană şi cumplită. Se rîdea în jurul acestui rîs. Pretutindeni, sus, jos, în faţă, în spate, bărbaţii, femeile, bătrînele feţe pleşuve, feţele roze ale copiilor, cei buni, cei răi, cei veseli, cei trişti, toată lumea; şi chiar pe uliţă, trecătorii, cei care nu vedeau nimic, auzind hohotele de rîs, rîdeau. Iar rîsul se isprăvea prin aplauze şi tropăituri. După lăsarea perdelei, Gwynplaine era rechemat cu frenezie.

De aici, un succes uriaş. Aţi văzut *Stihia învinsă?* Se îmbulzeau toţi să-l vadă pe Gwynplaine. Nepăsătorii veneau să rîdă, melancolicii veneau să rîdă, sufletele pline de păcate veneau să rîdă. Rîs atît de irezistibil, încît uneori părea bolnăvicios. Dar dacă există o molimă de care omul nu se fereşte, aceasta e molima veseliei. Şi apoi, succesul nu depăşea gloata de rînd. Lume multă, adică lume măruntă. Puteai să vezi *Stihia învinsă* pe-un gologan. Iar acolo unde poţi intra doar cu un gologan, lumea bună nu se duce.

Lui Ursus nu-i displăcea lucrarea aceasta, pe care o frămîntase multă vreme.

— E în genul unui oarecare Shakespeare — spunea el cu modestie.

Altminteri, efectul veseliei, datorită strîmbăturii neaşteptate şi uluitoare a lui Gwynplaine, nu era, fireşte, voit de Ursus. Lui i-ar fi plăcut mai mult zîmbet şi

mai puțin rîs, și o admirație mai literară. Dar triumful consolează. Se împăca, în fiecare seară, cu succesul lui nemărginit, socotind banii încasați. Și apoi — își spunea el — la urma urmei, după ce rîsul trece, *Stihia învinsă* revine în mințile oamenilor și le lasă ceva acolo. Poate că Ursus nu se înșela cu totul. Adevărul e că gloata, atentă la lup, la urs, la om, apoi la muzică, la urletele îmblînzite de armonie, la noaptea risipită de zori, la cîntecul liberînd lumina, îi primea cu o simpatie nedeslușită și adîncă drama-poem.

Astfel erau plăcerile poporului.

Ele îi ajungeau. Poporul n-avea putința să meargă la „meciurile nobile" ale aristocrației și nu putea, ca seniorii și gentilomii, să parieze o mie de guinee pentru Helmagail, împotriva lui Phelem-ghe-madone.

X. SCURTĂ PRIVIRE A CELUI CARE ESTE ÎN AFARA TUTUROR, ASUPRA LUCRURILOR ȘI ASUPRA OAMENILOR

Gwynplaine și Dea erau, după cum am arătat, providența unuia pentru celălalt. El se simțea înălțat pe aripile ei, ea se simțea purtată în brațele lui. Să ocrotești pe cine te iubește, să-i dai ce-i trebuie cui îți dă stelele, altceva mai plăcut nici că există. Gwynplaine avea fericirea aceasta desăvîrșită. Și o datora diformității lui. Diformitatea îl făcea superior tuturor. Prin ea își cîștiga viața lui, și pe-a altora; prin ea avea independență, libertate, faimă, mulțumire lăuntrică, mîndrie. În diformitatea lui era de neatins. Nenorocirile nu mai aveau nici o putere, dincolo de lovitura în care se istoviseră și care lui îi adusese triumful. Adîncul acestei nenorociri devenise pentru el colț de rai. Gwynplaine era închis în diformitatea lui, dar împreună cu Dea. Așadar, se afla într-o temniță a para-

disului. Între ei și restul lumii se afla un zid. Cu atît mai bine. Zidul îi îngrădea, dar îi apăra. Ce puteau oamenii împotriva Deei, ce puteau împotriva lui Gwynplaine, cînd viața era atît de închisă în jurul lor? Să-i răpească succesul? Cu neputință. Ar fi trebuit să-i smulgă chipul. Să-i răpească dragostea? Cu neputință. Dea nu-l vedea. Orbirea ei era dumnezeiește de nevindecabilă. Ce neajunsuri îi aduceau lui Gwynplaine diformitatea lui? Nici unul. Ce foloase? Toate.

Era atît de fericit, încît ajunsese să-i plîngă pe ceilalți oameni.

Ce vedea în jurul lui? Ce erau ființele a căror probe, zilnic înlocuite de altele, i-o arătau viața lui de nomad? Mereu noi gloate, și mereu același norod. Mereu noi chipuri și mereu aceleași nenorociri. Un amestec încîlcit de ruine. În fiecare seară toate nefericirile sociale se stringeau gloată în jurul fericirii lui.

Green-box era popular.

Prețurile ieftine cheamă oamenii de rînd. Veneau cei slabi, cei săraci, cei mici. Se duceau la Gwynplaine, cum s-ar fi dus la gin. Veneau să-și cumpere de doi bani uitare. De la înălțimea barăcii lui, Gwynplaine trecea în revistă mulțimea mohorîtă. Mintea și inima i se umpleau de toate aceste apariții succesive ale nemărginitei mizerii. Nu exista durere, nu exista mînie, nu exista mîrșăvie căreia Gwynplaine să nu-i vadă semnul. Gurile acestea de copii nu mîncaseră. Bărbatul acesta era un tată, femeia aceea era o mamă și, înapoia lor, puteai ghici familiile aflate în primejdie. Cutare obraz ieșea din viciu și intra în crimă; și înțelegeai motivul: neștiința și sărăcia. Un altul arăta o urmă de bunătate, avută la obîrșie, dar ștearsă acum de împovărarea socială și preschimbată în ură. Pe fruntea bătrînei de colo se citea foamea îndelungată; pe fruntea tinerei se vedea prostituția. Același lucru, dar oferindu-i tinerei oarecari mijloace, și cu atît mai lugubru la ea. În gloată se aflau brațe, dar nu unelte;

muncitorii aceştia nu şi-ar fi dorit altceva, dar nu se găsea de lucru. Uneori, lîngă muncitor se aşeza un ostaş, alteori un invalid, şi Gwynplaine zărea spectrul acesta, războiul. Aici, Gwynplaine citea şomaj, exploatare şi robie. Pe unele frunţi vedea nu ştiu ce împingere înapoi spre animalitate şi această încetă reîntoarcere a omului la fiară produsă la cei de jos prin apăsarea poverilor obscure ale fericirii celor de sus. În beznele acestea, pentru Gwynplaine şi pentru Dea exista o rază de lumină. El şi Dea întrezăreau un fir de fericire. Tot restul era blestem. Gwynplaine simţea deasupra lui inconştienta apăsare a tălpilor celor puternici, avuţi, a celor strălucitori, mari, aleşi ai soartei. Dedesubt, zărea feţele palide ale atîtor dezmoşteniţi. Se vedea pe el şi pe Dea, cu mica lor fericire, atît de imensă, între două lumi: sus, lumea ducîndu-se şi venind, liberă, voioasă, jucînd, călcînd în picioare; sus, lumea care merge; jos, lumea care e călcată în picioare. Nefericire care vădeşte un profund rău social, lumina striveşte umbra! Gwynplaine vedea doliul acesta. Cum! O soartă de reptilă! Omul, tîrîndu-se aşa! O asemenea alipire de pulbere şi noroi, o asemenea scîrbă, renunţare şi ticăloşie încît să-ţi vină să calci cu picioarele peste ea! Omida cărui fluture e oare viaţa asta pămîntească? Cum! În mulţimea asta căreia îi e foame şi care nu cunoaşte, pretutindeni şi înainte de orice, semnul de întrebare al crimei sau al ruşinii, străşnicia legilor producînd moleşirea conştiinţelor, nici un copil care să nu crească pentru umilire, nici o fecioară care să nu crească pentru dăruire, nici un trandafir care să nu se nască pentru murdărie! Uneori, ochii lui plini de-o curiozitate pătrunsă de emoţie căutau să privească pînă în fundul întunericului acestuia unde agonizau atîtea eforturi inutile, unde luptau atîtea dezgusturi, familii devorate de orînduire, moravuri chinuite de legi, răni înrăite de pedepse, sărăcii roase de impozite, minţi înghiţite de neştiinţă, plute gata să se înece pline de flămînzi, războaie, lipsuri cumplite, horcăieli, ţipete, pieiri; şi simţea nedeslu-

șita tulburare a acestei străpungătoare spaime universale. Vedea parcă întreaga spumă a nenorocirii plutind peste întunecatul vălmășag omenesc...

Ce nebunie să fii fericit! Pentru că salvase pe vremuri un copil, simțea imboldul să salveze lumea. Nori de visare îi acopereau cîteodată propria lui realitate. Pierdea simțul proporției pînă într-atîta încît își spunea: „Ce s-ar putea face pentru acest sărman popor?" Ba uneori uitarea de sine îl făcea să-și pună întrebarea cu glas tare. Atunci Ursus ridica din umeri și-l privea fix. Iar Gwynplaine continua să viseze: „Oh, dacă aș fi puternic, cum i-aș mai ajuta pe năpăstuiți! Dar ce sînt eu? Un grăunte de pulbere. Ce pot să fac? Nimic".

Se înșela. Putea mult pentru năpăstuiți. Îi făcea să rîdă.

Și, după cum am spus, a face să rîzi înseamnă a face să uiți.

XI. URSUS POETUL ÎL TRAGE DUPĂ SINE PE URSUS FILOZOFUL

Ceea ce se petrecea înăuntrul lui Gwynplaine nu-i scăpa lui Ursus. Într-o zi, pe cînd Gwynplaine medita, Ursus, trăgîndu-l de bluză, îi spuse:

— Îmi faci impresia unuia care observă lumea, imbecilule! Ia seama, asta nu-i treaba ta! Tu ai un singur lucru de făcut: s-o iubești pe Dea. Te bucuri de două fericiri: prima e că mulțimea îți vede mutra; a doua, că Dea nu ți-o vede. Nici n-ai avea dreptul la fericirea asta! Nici o femeie care ți-ar vedea gura nu ți-ar primi sărutarea. Iar gura asta care te fericește, fața asta care te îmbogățește, nu sînt ale tale. Nu te-ai născut cu ele. I-ai furat masca diavolului. Ești hidos. Mulțumește-te cu cîștigul ăsta. Te găsești într-un beci în care se află

prinsă o stea. Biata stea e a ta. Nu încerca să ieși din beci, păianjenule, și păstrează-ți steaua. Fă-mi plăcerea de-a fi mulțumit. Ascultă, am să-ți vorbesc limbajul adevăratei poezii: dacă ar mînca Dea carne de vită și cotlete de berbec, în șase luni ar fi vînjoasă ca o turcoaică. Însoară-te cu ea, fără ocolișuri, fă-i un copil, doi copii, trei copii, o droaie de copii. Asta numesc eu a filozofa. În plus, ești fericit, ceea ce nu-i rău de loc. Ce vrei mai mult? Oamenilor fericiți pe pămînt, ca aleși ai cerului, nu le place să îngăduie atîta bucurie sub ei. Dacă te-ar întreba: cu ce drept ești fericit? n-ai ști ce să le răspunzi. Hrisoave n-ai, și ei au. Jupiter, Alah, Vișnu, Savaot, nu importă cine, le-a dat învoire să fie fericiți. Teme-te de ei. Nu te amesteca în treburile lor, ca nu cumva să se amestece și într-ale tale. Știi tu, nenorocitule, ce este fericitul de drept? E o ființă cumplită, e lordul! Ah, lordul! iată unul care trebuie să fi uneltit în necunoscutul diavolului înainte de-a veni pe lume, ca să intre în viață pe poarta asta! Cît de greu trebuie să-i fi fost să se nască! E singura osteneală pe care și-a dat-o. Dar, doamne! asta e osteneală, nu glumă! Să-l faci pe bădăranul orb căruia i se zice destin, să te numească din leagăn stăpîn al oamenilor! Citește ceaslovul înțelepciunii mele și ai să vezi ce înseamnă un lord. Un lord e cel care are totul și care e totul. Un lord e cel ce există deasupra propriei lui naturi; un lord e cel ce are, la tinerețe, drepturile bătrînului, iar la bătrînețe, succesele galante ale tinereții. Păcătos, el e respectat de oamenii cumsecade; laș, e căpetenia celor curajoși; trîntor, înghite fructele muncii; neștiutor, capătă diplomele universităților din Cambridge și Oxford; nerod, se bucură de laudele poeților; slut, are parte de zîmbetele femeilor. Lorzii sînt prinți. Regele Angliei nu e decît un lord, primul senior al senioriei. Pe vremuri, regii se numeau lorzi. Lordul Danemarcei, lordul Irlandei, lordul insulelor. Lordul Norvegiei și-a zis rege abia acum vreo trei sute

de ani. Lorzii sînt pairi, adică egali. Ai cui? Ai regelui. Nu fac greşeala ortografică de a-i confunda pe lorzi cu parlamentul. Adunarea poporului, pe care saxonii înainte de cucerire o numeau *Wittenagemot*, normanzii, după cucerire, au numit-o *parliamentum*. Încetul cu încetul, poporul a fost dat afară din parlament. Lorzii au puterea. De ce? Fiindcă au bogăţia. Ştii oare că eu am fost doctor de casă la un lord care se numea Marmaduke şi care avea nouă sute de mii de franci, în Franţa, ca venit anual? Nu te amesteca în treburile lor, dobitocule! Am văzut într-o zi un hipopotam călcînd peste un muşuroi. L-a strivit. Şi era nevinovat. Preabunul mastodont nici nu ştia că în muşuroi sînt cîrtiţe. Dragul meu, cîrtiţele strivite sînt oamenii. Strivirea e o lege. Dar să nu ne mai gîndim. Rădvanele există, băieţaş. Lorzii stau în ele, poporul dedesubt, iar înţeleptul se dă la o parte. Dă-te şi tu la o parte şi lasă-i să treacă.

Nobilii sînt nobili. Un pair, cînd vorbeşte despre sine, spune noi. Un pair e un plural. Pairii au făcut sumedenie de legi, între altele şi pe aceea care osîndeşte la moarte omul care taie un plop de trei ani...

Cît e de frumos pentru un popor să aibă douăzeci şi cinci de duci, cinci marchizi, şaptezeci şi şase de conţi, nouă viconţi şi şaizeci şi unu de baroni, care fac o sută şaptezeci şi şase de pairi, unii fiind înălţimi şi alţii seniorii! După asta, ce-i dacă au să mai fie cîteva zdrenţe, pe ici, pe colo? Doar nu poate totul să fie de aur! La naiba, lorzii noştri sînt gloria noastră! Haita de cîini a lui Charles Mohun, baron Mohun, costă ea singură cît spitalul pentru leproşi din Mooregate, şi cît spitalul lui Christ, fondat numai pentru copii în 1553. Thomas Osborne, duce de Leeds, cheltuieşte anual, numai pentru livrelele slugilor, cinci mii de guinee de aur. Granzii Spaniei au un paznic numit de rege care-şi împiedică să se ruineze. Lorzii noştri sînt ţicniţi şi magnifici. Asta îmi place. Să nu

clevetim ca niște invidioși. Eu n-am lumină proprie, dar o reflect. O reflect pe rana mea, ai să zici. Du-te dracului...

Mie totul îmi este egal; eu sînt filozof și țin la viață ca o muscă. Viața nu-i decît un loc de popas. Cînd mă gîndesc că Henry Bowes Howard, conte de Berkshire, are în grajdurile lui douăzeci și patru de carete de gală, dintre care una are hamuri de argint și alta de aur! Doamne! Știu bine că n-are toată lumea douăzeci și patru de carete de gală, dar asta nu trebuie rostit în gura mare! Fiindcă ți-a fost frig într-o noapte, ia vezi! Doar nu ești numai tu pe lumea asta! Și altora le e frig și foame. Știi oare că fără frigul ăsta Dea n-ar mai fi fost oarbă și că, nemaifiind oarbă, nu te-ar fi iubit? Gîndește-te, nătărăule! Și-apoi, dacă toți oamenii care sînt risipiți s-ar plînge, frumoasă zarvă ar mai fi! Tăcere, iată legea! Eu sînt convins că bunul Dumnezeu le poruncește blestemaților să-și țină gura, altminteri ar fi Dumnezeu blestemat să audă un țipăt veșnic. Deci, poporule, taci! Eu fac ceva mai bun: tac și admir. Mai adineauri îți înșiram lorzii, dar trebuie să mai adaug doi arhiepiscopi și douăzeci și patru de episcopi! Zău, mi se moaie inima cînd mă gîndesc la ei! Îmi aduc aminte că am văzut, la culegătorul dijmelor părintelui decan din Paphoe, care decan face parte din nobilime și din biserică, o șiră uriașă cu cel mai frumos grîu luat țăranilor de prin împrejurimi și pe care părintele decan nu-și dăduse osteneala să-l semene.

O să schimbăm noi legile? Senioria face parte din ordine. Știi oare că există un duce în Scoția care galopează treizeci de leghe fără să iasă de pe pămînturile lui? Știi oare că lordul arhiepiscop de Canterbury are venit un milion de franci franțuzești? Știi tu că maiestatea sa are o listă civilă de șapte sute de mii de lire sterline pe an, fără să mai punem la socoteală castelele, pădurile, domeniile,

fiefurile, dijmele, confiscările, amenzile și celelalte care depășesc un milion de lire sterline ?

— Da — șopti Gwynplaine, gînditor — din iadul săracilor e făcut raiul bogaților.

Apoi intră Dea. El o privi, și n-o mai văzu decît pe ea. Așa e dragostea: te poate năpădi la un moment dat obsesia unui gînd oarecare; femeia iubită sosește și, cît ai clipi, șterge tot ce nu e prezența ei, fără să știe că poate șterge în noi o lume.

Să dăm un amănunt: în *Stihia învinsă*, cuvîntul *monstro*, adresat lui Gwynplaine, îi displăcea Deei. Uneori, cu puțina spaniolă pe care o știa toată lumea pe-atunci, ea făcea neînsemnata ispravă de a-l înlocui prin *quiero*, care înseamnă *doritul*. Ursus îngăduia, nu fără un pic de enervare, aceste abateri de la text...

„Omul care rîde". Aceasta era forma pe care o luase faima lui Gwynplaine. Numele lui Gwynplaine, aproape necunoscut, dispăruse sub poreclă, după cum îi dispăruse și fața sub rîs. Popularitatea îi era, ca și fața, o mască.

Totuși, numele lui putea fi citit pe-o mare placardă pusă dimineața dinaintea Green-box-ei, placardă oferind mulțimii cuvintele acestea redactate de Ursus:

„Aici poate fi văzut Gwynplaine, părăsit la vîrsta de 10 ani în noaptea de 29 ianuarie 1690, de ticăloșii comprachicos, pe țărmul mării, la Portland, devenit adult din copil și numit astăzi

„OMUL CARE RÎDE".

Viața acestor saltimbanci era o viață de leproși într-o leprozerie, și de preafericiți într-o atlantidă. O trecere bruscă, în fiecare zi, de la reprezentația de bîlci, cea mai zgomotoasă, la izolarea cea mai deplină. În fiecare seară ei își făceau ieșirea din lumea asta. Ca niște morți, care se duc, chit că renasc a doua zi.

După larma răspîntiei urma sihăstria. De îndată ce se sfîrșea spectacolul, pe cînd publicul se risipea și

vuietul satisfacției mulțimii se împrăștia în furnicarul ulițelor, Green-box își ridica tăblia, cum și-ar ridica o cetate podul mișcător, și comunicarea cu neamul omenesc era tăiată. De-o parte universul, de alta baraca. Și în baraca asta se afla libertatea, buna conștiință, curajul, devotamentul, nevinovăția, fericirea, dragostea, toate constelațiile.

Orbirea clarvăzătoare și diformitatea iubită se așezau alături, mînă în mînă, frunte lîngă frunte, și, amețite, își vorbeau în șoaptă.

Încăperea din mijloc avea două întrebuințări: teatru pentru public și sufragerie pentru actori.

Ursus număra banii încasați, apoi luau masa de seară. Gwynplaine o servea pe Dea, îi tăia bucățelele, îi turna de băut, venea cît mai lîngă ea.

— Hm! făcea Ursus, iar bombănitul i se preschimba, fără voie, în zîmbet.

Sub masă, lupul mînca, nepăsător la tot ce era în afară de osul lui.

Vinos și Fibi mîncau și ele acolo, dar îi stînjeneau prea puțin. Aceste două vagaboande, pe jumătate sălbatice și rămase încă cu spaima în suflet, vorbeau țigănește între ele.

După aceea, Dea reintra în încăperea femeilor, cu Fibi și Vinos. Ursus se ducea să-l lege pe Homo în lanț, sub Green-box. Gwynplaine se ocupa de cai și, din iubit, devenea rîndaș. La miezul nopții dormeau toți, în afară de lup care, din cînd în cînd, pătruns de responsabilitatea lui, deschidea cîte un ochi.

A doua zi, la deșteptare, se regăseau, luau gustarea împreună. Dea, după moda spaniolă și după sfatul lui Ursus care o găsea plăpîndă, dormea cîteva ceasuri, în timp ce Gwynplaine și Ursus făceau toate micile lucrări din afara și dinăuntrul teatrului, pe care le cerea viața nomadă.

Rar de tot, Gwynplaine se îndepărta de Green-box, și numai pe ulițe pustii și prin locuri singuratice. În orașe nu ieșea decît noaptea, ascuns sub o pălărie cu boruri mari, ca să nu i se vadă fața pe stradă.

Cu fața descoperită nu era văzut decît în teatru.

De fapt, Green-box nu prea vizitase orașele. La douăzeci și patru de ani, Gwynplaine abia dacă văzuse cîteva orășele. Totuși, faima lui creștea mereu. Ea începuse să depășească gloata, și se ridica tot mai sus. Amatorii de ciudățenii aflate prin bîlciuri, de curiozități și de miracole, știau că există undeva, rătăcind cînd ici, cînd colo, o mască extraordinară. Vorbeau despre ea, o căutau, se întrebau: Unde e? „Omul care rîde" devenea, nici vorbă, faimos.

Într-atîta încît, într-o bună zi, Ursus, ambițios, spuse:

— Trebuie să mergem la Londra!

CARTEA A TREIA

ÎNCEPUTUL SMINTELII

I. INN TADCASTER

Pe atunci Londra n-avea decît un pod, podul Londrei, cu case deasupra lui. Podul lega de Londra Southwark, mahala pavată și pietruită cu pietricele din Tamisa, toată numai străduțe și ulicioare, cu locuri înghesuite și nenumărate clădiri, locuințe și colibe de lemn, un talmeș-balmeș de combustibil în care focul putea să ardă în voia lui, așa cum a dovedit în 1666.

Southwark-ul de pe atunci, port destul de însuflețit, avea un lung și străvechi zid ciclopic, de-a lungul Tamisei, de care erau înțepenite verigile pentru prins odgoanele vaselor de călători. Zidul acesta se numea zidul Effroc sau Effroc-Stone. Legenda spune că un duce de Effroc se înecase la poalele zidului. Chiar în timpul refluxului, apa e acolo destul de adîncă. Locul fiind cît se poate de potrivit pentru ancorare, navele maritime și bătrîna cursă de Olanda, numită *Vograat*, trăgeau la Effroc-Stone. *Vograat* făcea direct, o dată pe săptămînă, drumul de la Londra la Rotterdam și de la Rotterdam la Londra.

O străveche cornișă de piatră, jumătate stîncă, jumătate zidărie, se întindea pe sub Effroc-Stone și, putînd fi folosită și în timpul fluxului, și în timpul refluxului, ușura apropierea de zid a vaselor ancorate. Din loc în loc, zidul era tăiat de scări. El marca limita sudică a Southwark-ului. Un tambleu îngăduia trecătorilor să se reazeme de creasta zidului ca de parapetul unui chei. De acolo se vedea Tamisa. Dincolo

de apă, Londra se sfîrșea. Nu se mai zăreau decît cîmpii.

În susul lui Effroc-Stone, la cotul Tamisei, cam peste drum de palatul Saint-James, în dosul lui Lambeth-House, nu departe de promenada numită pe atunci Foxhall (probabil eaux-hall), se afla, între un atelier de olărie, unde se făceau porțelanuri, și unul de sticlărie, unde se făceau sticle pictate, unul din acele maidane uriașe pe care crește iarba și care, în Anglia de odinioară, erau numite bowling-greens.

Bowling-green-ul din Southwark se numea Tarrinzeau-field, fiindcă aparținuse pe vremuri baronilor Hastings, care sînt baroni Tarrinzeau and Mauchline. De la lorzii Hastings, Tarrinzeau-field trecuse în stăpînirea lorzilor Tadcaster, care îl folosiseră ca loc public. Apoi Tarrinzeau-field devenise pășune și proprietate parohială.

Tarrinzeau-field era un fel de bîlci permanent, gemînd de scamatori, echilibriști, măscărici, muzici și panorame și totdeauna plin de neghiobi care „vin să caste ochii la diavol", cum spunea arhiepiscopul Sharp. Să caști ochii la diavol însemna să te duci la spectacol.

Mai multe *inns*, primind și trimițînd public la panorame, erau deschise pe locul acesta feeric, mai tot anul. Și făceau afaceri bunișoare. Aceste *inns* erau simple maghernițe, locuite numai ziua. Seara, crîșmarul își vîra în buzunar cheia crîșmei și pleca. Dintre *inns*, una singură era o casă. Alte clădiri nu mai existau în bowling-green, barăcile fiind lipsa de statornicie și vagabondajul saltimbancilor. Viața saltimbancilor e dezrădăcinată.

Acest *inn*, numit inn Tadcaster, după numele vechilor seniori, mai degrabă han decît crîșmă, și mai degrabă ospătărie decît han, avea poartă pentru căruțe și ogradă mărișoară.

Poarta căruțelor, dînd din ogradă în bîlci, era poarta oficială a hanului Tadcaster, și avea lîngă ea o poartă

de mărime mijlocie, singura prin care se intra de fapt. Ea dădea în cîrciuma propriu-zisă, care era o imensă magherniță afumată, plină de mese și cu tavanul scund. De zăbrelele ferestrei catului de sus atîrna spînzurată firma. Poarta cea mare, înfundată și zăvorîtă zdravăn, rămînea totdeauna închisă.

Ca să intri în curte, trebuia să străbați toată cîrciuma.

Inn Tadcaster avea un stăpîn și un boy. Stăpînul se numea jupîn Nicless. Boy-ul se numea Govicum. Jupîn Nicless — Nicolas, fără îndoială, din pricina pronunțării englezești devenit Nicless — era un văduvoi zgîrcit și fricos, avînd deosebit respect față de legi. Altminteri, sprîncenat și cu mîini păroase. Iar băiatul de paisprezece ani, care turna băutura și răspundea la numele de Govicum, era un căpățînos vesel, cu șorț dinainte și tuns chilug, așa cum se cuvenea unei slugi.

El dormea la parter, într-un fel de firidă în care mai înainte fusese ținut un cîine.

Firida aceasta avea drept fereastră un ochi de geam care dădea spre bowling-green.

II. ORATORIE ÎN AER LIBER

Într-o seară cu vînt strașnic și destul de rece, cînd ar fi existat toate motivele din lume să nu zăbovești pe stradă, un om care străbătea Tarrinzeau-field, pe lîngă zidul hanului Tadcaster, se opri brusc. Era prin ultima lună a iernii din 1704—1705. Omul, care se vedea după îmbrăcăminte că e marinar, avea înfățișare plăcută și trup vînjos, așa cum li se recomandă nobililor și nu li se interzice nici oamenilor de rînd. De ce se oprise ? Ca să asculte. Ce să asculte ? Un glas care vorbea, probabil în curte, de cealaltă parte a zidului, glas ca de om bătrîn, dar totuși atît de puternic, încît străbătea pînă la cei ce treceau pe

uliță. În același timp se auzea, din îngrăditura de unde se înălța glasul, un zvon de mulțime. Iar glasul spunea:

— Bărbați și femei din Londra, iată-mă! Vă felicit din inimă pentru faptul că sînteți englezi. Sînteți un mare popor. Ba mai mult, un mare norod. Loviturile pe care le dați cu pumnii sînt și mai minunate decît cele pe care le dați cu spadele. Și aveți poftă de mîncare, nu glumă. Sînteți națiunea care le mănîncă pe celelalte. Măreață funcție! Această sugere a lumii dă Angliei un loc deosebit. Ca politică și filozofie, și mînuire a coloniilor, a populațiilor și a meseriilor, și ca voință de-a le face altora răul care pentru sine aduce binele, sînteți deosebiți și uimitori. Se apropie clipa cînd pe pămînt vor fi numai două inscripții. Pe una se va citi: *Partea oamenilor*. Pe cealaltă se va citi: *Partea englezilor*. Constat asta, spre lauda voastră, eu, care nu sînt nici englez, nici om, avînd cinstea să fiu urs. În plus, sînt și doctor. Asta merge împreună. Gentlemen, dau lecții. Ce fel? Despre două soiuri de lucruri: despre cele pe care le cunosc și despre cele de care habar n-am. Vînd leacuri și dau idei. Veniți mai aproape și ascultați. Știința vă invită. Destupați-vă urechile. Dacă știința e mică, o să aibă puțin adevăr în ea; dacă e mare, o să cuprindă multă tîmpenie. Deci, atențiune! Dau lecții de *Pseudodoxia Epidemica*. Am un prieten care face oamenii să rîdă; eu prefer să-i fac să gîndească. Locuim amîndoi în aceeași baracă, rîsul fiind la fel de nobil ca și știința...

Cum de știu ceea ce știu? Asta mă privește numai pe mine. Fiecare își ia știința de unde poate. Se zice că papa Silvestru al II-lea stătea de vorbă cu păsărelele. Vorbeau oare păsărelele? Ciripea oare papa? Întrebări. Copilul mort al rabinului Eleazar stătea la discuții cu sfîntul Augustin. Între noi fie vorba, nu prea cred în toate, dar în asta cred. Copilul răposat vorbea. Fie! Dar el avea sub limbă o plăcuță de aur, pe care erau gravate felurite constelații. Deci, trișa. Faptul se

explică. Vedeți cît sînt de cumpănit. Despart adevărul de neadevăr. Mai sînt și alte erori pe care le împărtășiți, fără îndoială, sărmani oameni de rînd, și aș vrea să vă scap de ele... Gentlemen, priviți-i cu neîncredere pe falsii savanți care folosesc felurite rădăcini și venin de năpîrcă, sau care fac leacuri pentru ochi din miere și din sînge de cocoș. Învățați să deslușiți minciunile. Nu-i adevărat că Adam a avut buric. Cînd sfîntul Gheorghe a ucis balaurul, nu se afla lîngă el nici o fiică a vreunui sfînt. Sfîntul Jerome, în odaia lui de lucru, n-avea nici o pendulă pe vatră: mai întîi, fiindcă aflîndu-se într-o peșteră, n-avea odaie de lucru; al doilea, fiindcă n-avea vatră; al treilea, pentru că, pe vremea lui, nu existau pendule. Să îndreptăm greșelile. O, lume care mă asculți, dacă ți se spune că oricui miroase iarba de odolean i se naște o șopîrlă în creier; că boul cînd putrezește se preface în albine și calul în bondari; că omul cîntărește mai mult cînd e mort decît cînd e viu; că sîngele de țap topește smaraldul; că atunci cînd zărești pe-un același copac o omidă, o muscă și-un paianjen e semn de foamete, război și ciumă; că te lecuiești de ducă-se pe pustii cu ajutorul unui viermuș aflat în capul căpriorului; să nu crezi o iotă. Astea sînt neadevăruri. Dar iată și adevăruri: broasca se hrănește cu glod, și din pricina asta i se face piatră în cap; șerpii nu pot să sufere umbra de frasin; elefantul n-are încheieturi și e silit să doarmă de-a-mpicioarele, sprijinit de un arbore; dacă pui o broască să-ți clocească un ou de cocoș, o să capeți un scorpion care o să-ți facă o salamandră; orbul își recapătă vederea ținînd o mînă pe partea stîngă a altarului și cealaltă mînă pe ochi; fiind fecioară, e cu putință să-ți zămislească pîntecul. Oameni buni, hrăniți-vă cu adevărurile acestea vădite. Pe temeiul lor, credința voastră în Dumnezeu poate fi de două feluri: sau credeți așa cum crede insetatul în portocală, sau credeți cum crede măgarul în bici. Și acum, am să vă prezint trupa mea...

Tocmai atunci o puternică pală de vînt zgudui pervazele ferestrelor și obloanele hanului, care era o clă-

dire izolată. Și se auzi un fel de îndelung șuierat ceresc. Oratorul așteptă o clipă, apoi urmă:

— Întrerupere. Fie! Gentlemen, nu mă supăr de loc. Vîntul e vorbăreț, ca toți singuraticii. Nimeni nu-i ține de urît, în cer. Și-atunci flecărește. Îmi reiau șirul. Aveți în față artiștii asociați. Încep cu prietenul meu, care este un lup. El nu ascunde asta. Priviți-l! E învățat, serios și ager la minte. Pesemne că pronia s-a gîndit o clipă să-l facă doctor al vreunei universități; dar pentru asta trebuie să fii nițel prostănac, și el nu e. Adaug că n-are prejudecăți și nu se ține fudul. La o adică, vorbește cu o cățea, el, care ar avea dreptul la o lupoaică! Moștenitorii lui, dacă i-a avut, probabil că amestecă grațios chelălăitul mamei cu urletul tatălui lor. Căci el urlă. Cu oamenii trebuie să urli. Mai și latră, e drept, din respect pentru civilizație... Homo e un cîine perfecționat. Să venerăm cîinele! Cîinele, ciudat animal! Își are sudoarea pe limbă și zîmbetul în coadă. Gentlemen, Homo egalează în înțelepciune și întrece în bunăvoință lupul fără păr din Mexic, admirabilul Xoloitzeniski. Adaug că e umil. Are modestia unui lup folositor oamenilor.

Despre cel de-al doilea prieten al meu n-am să spun decît un cuvînt: e un monstru. O să-l admirați. A fost, pe vremuri, lepădat de pirați pe țărmul sălbaticului ocean. Aceasta e o oarbă. E ea mai altfel decît restul oamenilor? De unde! Toți sîntem orbi. Avarul e orb: el vede aurul, dar nu vede bogăția. Risipitorul e orb: el vede începutul, dar nu vede sfîrșitul. Femeia cochetă e oarbă: ea nu-și vede ridurile. Savantul e orb: nu-și vede neștiința. Omul cinstit e orb: nu-l vede pe pungaș. Pungașul e orb: nu-l vede pe Dumnezeu. Dumnezeu e orb: în ziua cînd a creat lumea n-a văzut că se vîră diavolul în ea. Eu sînt orb: vorbesc și nu văd că voi sînteți surzi. Oarba aceasta care ne însoțește e o preoteasă misterioasă. Cred că e fiică de rege, fără să fiu sigur însă. Cît despre mine, eu gîndesc logic și lecuiesc. Vindec fierbințelile, miasmele și ciumele. Nu sînt nici incult, nici grosolan. Cinstesc vorbirea

aleasă și poezia, și trăiesc cu zeițele acestea într-o intimitate nevinovată. Și sfîrșesc dîndu-vă un sfat: Gentlemen și gentlewomen, în voi, spre partea de unde vine lumina, cultivați virtutea, modestia, cinstea, dreptatea și dragostea. Așa, fiecare poate să-și aibă aici, pe pămînt, ghiveciul lui cu flori, la fereastră. Mylords și domnilor, am terminat. Spectacolul va începe îndată.

Omul care asculta de afară, pesemne marinar, intră în sala joasă a crîșmei, o străbătu, plăti cei cîțiva gologani care i se cerură, pătrunse într-o curte plină de oameni, zări în fundul curții o baracă pe roate, larg deschisă, și văzu pe podina acesteia un bătrîn înveșmîntat într-o blană de urs, un tînăr care părea că poartă o mască, o fată oarbă și un lup.

— Zău așa — strigă el — iată niște oameni pe cinste!

III. ÎN CARE TRECATORUL REAPARE

Teatrul pe roate al lui Ursus, pe care nădăjduim că l-ați recunoscut, sosise la Londra. Și se statornicise în Southwark. Ursus fusese atras de bowling-green, unde, din fericire, bîlciul nu se închidea nici măcar iarna.

Lui Ursus îi plăcuse să vadă domul Saint-Paul.

Londra, la urma urmei, e un oraș care are și ceva bun în el. Să-i închini o catedrală sfîntului Paul înseamnă curaj. Adevăratul sfînt de catedrală e sfîntul Petru. Sfîntul Paul e suspectat de imaginație și, din punct de vedere bisericesc, imaginația înseamnă erezie. Sfîntul Paul nu-i sfînt decît cu circumstanțe atenuante. El nu intră în cer decît prin intrarea artiștilor.

O catedrală e o firmă. Sfîntul Petru arată Roma, orașul dogmei; sfîntul Paul arată Londra, orașul schismei.

Ursus, a cărui filozofie avea brațe atît de largi încît cuprindea totul, era în stare să aprecieze asemenea nuanțe și atracția lui pentru Londra venea poate de la un oarecare gust pentru sfîntul Paul.

Curtea cea mare de la Inn Tadcaster fixase alegerea lui Ursus. Green-box părea făcută pentru curtea asta: un teatru gata clădit. Curtea, pătrată, cu ziduri din trei părți, avea un perete în fața etajelor: de peretele acesta fu rezemată Green-box, pe care putuseră să o vire în ogradă datorită uriașelor dimensiuni ale porții. Odăile primului etaj erau legate printr-un balcon acoperit și susținut de stîlpi. Ferestrele parterului deveniră loji de jos, pavajul curții deveni parter, iar balconul, balcon. Green-box, trasă lîngă perete, avea în față această sală de spectacol.

Într-un ungher, ascuns după Green-box, se afla un grajd.

Ursus se învoise pentru rînduielile acestea cu jupîn Nicless, cîrciumarul, care, din respect față de legi, nu îngădui lupul decît plătindu-i-se mai mult pentru el. Firma „GWYNPLAINE — OMUL CARE RÎDE", desprinsă de pe Green-box, fusese prinsă lîngă firma hanului. Sala-cîrciumă avea, după cum se știe, o ușă interioară care dădea spre curte. Lîngă ușa aceasta fu întocmit, dintr-un butoi spintecat, o casă pentru vînzătorul de bilete, care era cînd Fibi, cînd Vinos. Lucrurile se petreceau aproape ca în zilele noastre: cine intra plătea. Sub firma OMUL CARE RÎDE prinseră cu două cuie o tăbliță albă pe care se afla scris cu litere negre și groase titlul piesei de bază a lui Ursus: *Stihia învinsă.*

În centrul balconului, chiar în fața Green-box-ei, o încăpere cu pereți de scînduri și cu intrarea separată prin pervazul unei ferestre fusese rezervată „pentru nobilime". Încăperea era destul de mare ca să cuprindă, pe două rînduri, zece spectatori.

— Sîntem la Londra! spuse Ursus. Trebuie să ne așteptăm la „gentry".

„Loja" aceasta o mobilase cu cele mai bune scaune din han; iar în mijlocul ei pusese un fotoliu învelit în catifea de Utrecht.

Reprezentațiile începuseră.

Mulțimea veni de îndată.

Dar loja pentru nobili rămase goală.

În afară de asta, succesul fu atît de mare, cum nu s-a mai pomenit de cînd există saltimbanci pe lume. Întregul Southwark dădu năvală să-l admire pe Omul care Rîde.

Măscăricii și scamatorii din Tarrinzeau-field se îngroziră de venirea lui Gwynplaine, care se asemăna leit cu năpustirea unui uliu în colivia cu sticleți. Gwynplaine le înghiți publicul.

Curiozitate, aplauze, bani, mulțime, Omul care Rîde le luă pe toate. Cît ai clipi, minunea fu săvîrșită. Parcă n-ar mai fi existat nimic în afară de Green-box.

— *Stihia învinsă* și *Stihia învingătoare* — zicea Ursus, socotindu-se părtaș la succesul lui Gwynplaine și trăgînd spuză pe turta lui, după cum se spune...

Succesul lui Gwynplaine întrecu orice așteptări. Și totuși rămase local. Faimei îi e greu să treacă apa. Lui Shakespeare i-au trebuit trei sute de ani ca să-i ajungă numele din Anglia în Franța.

Gloria lui Gwynplaine nu trecu podul Londrei. Și nu căpătă dimensiunile unui ecou de oraș mare. Cel puțin la început. Dar Southwark poate să satisfacă ambițiile unui clovn. Ursus spunea: „Geanta cu bani încasați, ca o fată care a păcătuit, se umflă văzînd cu ochii".

Se juca *Ursus Rursus*, apoi *Stihia învinsă*.

Ursus era mulțumit de aplauzele Southwarkului, dar ele nu-l mirau de loc.

La fiecare reprezentație, curtea hanului, transformată în parter, se umplea de un public zdrențăros și entuziast. Veneau tot soiul de luntrași, de marinari proaspăt debarcați și dornici să-și cheltuiască solda pe chefuri și pe fete, ciomăgari, haimanale și ostași pedepsiți, pentru vreo abatere disciplinară, să-și poarte

vestonul roşu întors pe dos, cu căptuşeala neagră în afară, şi numiţi din pricina aceasta *blackguards*. Toţi aceştia veneau cu droaia din uliţă în teatru şi se scurgeau apoi în cîrciumă. Băutura nu dăuna de loc succesului.

Printre oamenii aceştia cărora de obicei li se spune „lepădături" se afla unul mai înalt decît toţi, mai voinic, mai puţin sărac, mai lat în spate, îmbrăcat la fel cu ceilalţi dar nezdrenţăros, admirator înflăcărat, făcîndu-şi loc cu pumnii, purtînd o perucă trecută prin ciur şi prin dîrmon, înjurînd, strigînd, batjocorind, de loc necinstit şi la nevoie învineţind un ochi şi plătind o sticlă.

Omul era trecătorul al cărui strigăt entuziast l-am auzit mai adineauri.

Cunoscătorului acestuia, vrăjit cît ai clipi din ochi, nu-i mai venea să se despartă de Omul care Rîde. E drept, nu venea la toate spectacolele. Dar atunci cînd venea, înflăcăra tot publicul. Aplauzele se transformau în aclamaţii.

Ursus şi Gwynplaine voiră să-l cunoască sau măcar să ştie cine e.

Într-o seară, Ursus, avîndu-l din întîmplare lîngă el pe jupîn Nicless hangiul, i-l arătă pe omul amestecat în mulţime şi-l întrebă:

— Îl cunoşti?

— Sigur că da.

— Cine e?

— Un marinar.

— Cum îl cheamă? se amestecă şi Gwynplaine în vorbă.

— Tom-Jim-Jack — răspunse hangiul.

Apoi, pe cînd cobora scăriţa din spatele Green-box-ei ca să intre în han, jupîn Nicless lăsă să-i scape această cugetare nespus de adîncă:

— Păcat că nu e lord! Ar fi un ticălos vestit.

Altminteri, deşi se instalase într-un han, trupa din Green-box nu-şi schimbase cu nimic obiceiurile şi-şi

păstra izolarea. În afara cîtorva cuvinte schimbate ici-colo cu hangiul, nu se amestecau de loc cu cei ce locuiau permanent sau în treacăt la han, și continuau să-și ducă viața între ei.

De cînd se afla la Southwark, după spectacol, după masa de seară a oamenilor și după hrănirea cailor, pe cînd Ursus și Dea se culcau fiecare la locul lui, Gwynplaine luase obiceiul să facă o plimbare la aer, prin bowling-green, între orele unsprezece și miezul nopții. La ora aceea bîlciul era pustiu. Cîrciumile goale se închideau. În sala joasă a hanului Tadcaster se stingea lumina, rămînînd doar prin vreun ungher vreo ultimă pîlpîire care lumina vreun ultim băutor. O lumină ștearsă răzbătea prin obloanele crăpate ale hanului și Gwynplaine, gînditor, mulțumit, visător, tulburat de-o fericire nedeslușită și divină, se plimba de colo-colo, prin fața ușii întredeschise. La ce se gîndea? La Dea, la nimic, la tot, la adîncimi. Se depărta puțin de han, ținut parcă de un fir, lîngă Dea. Îi erau de ajuns doar cîțiva pași. la aer.

Apoi reintra, îi găsea pe toți din Green-box dormind, și adormea și el.

IV. POTRIVNICII SE ÎNFRĂȚESC ÎN URĂ

Succesul nu e iubit, mai ales de cei cărora le aduce prăbușirea. Rareori se întîmplă ca ființele mîncate să-i adore pe cei ce le mănîncă. Omul care Rîde, hotărît lucru, căpătase faimă. Comedianții din preajmă erau indignați. Un succes teatral e ca o pompă: absoarbe publicul și face vid în jurul lui. Șandramaua din față era pierdută. Creșterea încasărilor la Green-box adusese imediat scăderea încasărilor celorlalte barăci din bîlci. Spectacolele de succes pînă atunci rămaseră dintr-o dată lipsite de public. Furnicarul bîlciului, care își scotea fanfarele și talentele pe scenele

barăcilor vecine, văzîndu-se ruinate de Omul care Rîde, fu cuprins de desperare, dar și uluit. Toate măștile, toți clovnii, toți comedianții îl invidiau pe Gwynplaine. „Iată unul care e fericit că are o mutră de fiară sălbatică!" Mame acrobate și dansatoare pe sîrmă care aveau copii drăguți îi priveau mînioase, arătîndu-l pe Gwynplaine și spunînd: „Ce păcat că n-ai și tu o asemenea față!" Unele, furioase, își băteau plozii, fiindcă îi găseau frumoși. Cîteva dintre ele, dacă ar fi știut secretul, și-ar fi aranjat copilul „à la Gwynplaine". Un chip de înger care nu produce nimic e mult mai prejos decît unul de diavol, care aduce bani. Într-o bună zi, mama unui băiețaș, care era un înger de drăgălășenie și juca roluri de amorași, fu auzită strigînd: „Ne-au făcut copii nereușiți! Numai Gwynplaine e cum trebuie!" Și, amenințîndu-și copilul cu pumnul, adăuga: „Dacă l-aș cunoaște pe taică-tău, ce mai scandal i-aș face!"

Gwynplaine era găina cu ouă de aur. Ce fenomen minunat! Așa se striga prin toate barăcile. Saltimbancii, înflăcărați și deznădăjduiți, îl priveau pe Gwynplaine și scrîșneau din dinți. Turbarea admiră; asta se numește invidie. Și atunci ea urlă. Saltimbancii încercară să tulbure *Stihia învinsă*, uneltiră, fluierară, mormăiră, huiduiră. Pentru Ursus, toate acestea fură motive de cuvîntări către mulțime, iar pentru Tom-Jim-Jack prilejuri pentru cîțiva pumni care restabiliră ordinea. Pumnii trași îl făcură pe Tom-Jim-Jack să fie remarcat de Gwynplaine și stimat de Ursus. De la distanță, nici vorbă; căci grupul celor de la Green-box se mulțumea cu sine-însuși și se ținea deoparte de toate iar Tom-Jim-Jack, acest lider al gloatei, făcea impresia unui fel de ciomăgaș suprem, fără legătură, fără intimitate, spărgător de geamuri și căpetenie totodată, apărînd și dispărînd, prieten al tuturor și tovarăș al nimănui.

Dezlănțuirea invidiei împotriva lui Gwynplaine nu se lăsă învinsă de cele cîteva palme trase de Tom-Jim-

Jack. Huiduielile dînd greș, saltimbancii din Tarrinzeau-field întocmiră o plîngere. Se adresară autorităților. Așa se obișnuiește. Împotriva unui succes care ne stă în gît asmuțim gloata, apoi ne rugăm de judecător.

Cu saltimbancii se uniră preoții. Omul care Rîde lovise și în predică. Golul nu se făcuse numai în barăci, ci și în biserici. Lăcașurile a cinci parohii din Southwark nu mai aveau public. Oamenii lăsau liturghia ca să meargă la Gwynplaine. *Stihia învinsă*, Green-box, Omul care Rîde, toate aceste blestemății ale lui Baal întreceau glasul altarului. Cei cinci pastori ai celor cinci parohii se plînseră episcopului Londrei, care se plînse maiestății sale.

Plîngerea comedianților se întemeia pe religie. Ei o declarau batjocorită. Pe Gwynplaine îl denunțau ca vrăjitor, iar pe Ursus ca nelegiuit.

În ceea ce îi privește pe preoți, ei invocară ordinea socială. Lăsînd dreapta credință la o parte, ei săreau în apărarea legilor violate.

În felul acesta, Green-box era atacată din două părți: de către măscărici în numele pentateuhului, și de către duhovnici, în numele regulamentelor poliției. De o parte cerul, de alta serviciul gunoaielor, duhovnicii ținînd partea serviciului gunoaielor, iar măscăricii partea cerului. Green-box era denunțată de către preoți ca stingheritoare și de către măscărici ca nelegiuită.

Exista vreun pretext? Da. Care îi era păcatul? Avea un lup. Un lup în Anglia e un proscris. Cîinele, fie! Lupul, de loc! Anglia admite cîinele care latră și nu cîinele care urlă. Preoții celor cinci parohii din Southwark aminteau în plîngerile lor numeroase statute regale și parlamentare care puneau lupii în afara legilor. Și cereau pînă la urmă întemnițarea pentru Gwynplaine și închiderea în cuștile hingherilor pentru Homo, sau măcar alungarea lui din Londra. Chestiuni de interes public, de risc pentru trecători etc. Și în privința aceasta făceau apel la facultate. Citau verdictul colegiului Celor Optzeci de Medici din Lon-

dra, instituție savantă, datînd de pe vremea lui Henric al VIII-lea, instituție care are un sigiliu asemănător cu al statului, care își ridică bolnavii la demnitatea de a răspunde în fața legilor, care are dreptul de a-i întemnița pe cei ce-i încalcă legile și contravin la ordonanțele date și care, între alte constatări folositoare pentru sănătatea cetățenilor, a pus în afară de orice îndoială acest fapt dobîndit de știință: dacă un lup dă cu ochii, primul, de un om, omul va rămîne răgușit toată viața lui. În plus, mai poate fi mușcat.

Deci, pretextul era Homo.

Prin hangiu, Ursus mirosise aceste amenințări. Și era neliniștit. Se temea de cele două crude stăpiniri — poliția și justiția. Ca să-ți fie teamă de justiție, e de ajuns să-ți fie teamă; nu e nevoie să fii și vinovat. Ursus nu prea dorea să aibă de-a face cu oamenii justiției. N-avea nici un zor să le privească de aproape chipurile.

Începuse să-i pară rău că a venit la Londra.

— Mai binele este dușmanul binelui — bombănea el. Credeam că proverbul ăsta și-a trăit traiul, dar văd că mă înșelam. Adevărurile proștești sînt adevăruri adevărate.

Împotriva atîtor forțe coalizate, saltimbanci luînd în mînă cauza religiei, duhovnici făcînd spume la gură în numele medicinei, sărmana Green-box. bănuită de vrăjitorie prin Gwynplaine și de turbare prin Homo, n-avea de partea ei decît un lucru care însă e o forță destul de mare în Anglia: inerția municipală. Din nepăsare locală s-a născut libertatea englezească. În Anglia, libertatea se comportă ca marea în jurul Angliei. E un fel de flux. Încetul cu încetul, moravurile încalecă legile. O înspăimîntătoare legislație dată la fund, acoperită de tradiție, un cod feroce, vizibil încă sub transparența imensei libertăți, aceasta e Anglia.

Omul care Rîde, *Stihia învinsă*, Homo puteau să aibă împotriva lor comedianții, predicatorii, episcopii. Camera Comunelor, Camera Lorzilor, pe maiestatea sa și Londra, și toată Anglia, și să rămînă liniștiți atîta

vreme cît Southwark-ul era de partea lor. Green-box fiind distracția preferată a mahalalei, autoritatea locală părea nepăsătoare. În Anglia, nepăsarea înseamnă ocrotire. Atîta vreme cît șeriful comitatului Surrey, de care depindea Southwark, n-avea să se miște, Ursus putea să respire și Homo să doarmă liniștit pe urechile lui de lup.

Pînă una alta, Green-box n-o ducea rău de loc. Ba dimpotrivă. Publicul află despre existența unor anumite uneltiri. Din pricina asta, Omul care Rîde deveni și mai popular. Publicul simte lucrurile date în vileag și le privește cu ochi buni. Să fii suspect e ca o recomandație pentru el. Lucrul denunțat seamănă a început de fruct oprit; și lumea se grăbește să muște din el. Și apoi, niște aplauze care necăjesc pe cineva, mai ales cînd „cineva" ăsta e autoritatea, nu strică de loc. Să petreci în treacăt o seară plăcută, în semn de adeziune față de asuprit și împotrivire față de asupritor, e lucru plăcut. Ocrotești și te distrezi în același timp. Mai adăugăm că barăcile teatrale din bowling-green continuau să huiduiască și să uneltească împotriva Omului care Rîde. Nimic mai bun pentru asigurarea succesului. Să înjuri nu înseamnă să nimicești. Iată ceea ce dușmanii nu știu. Ei nu pot să nu ocărască, și astfel sînt folositori. La *Stihia învinsă* venea din ce în ce mai multă lume.

Ursus păstra pentru sine ceea ce îi spunea jupîn Nicless despre intrigile și plîngerile către cei mari, și nu-i sufla o vorbă lui Gwynplaine, ca să nu tulbure seninătatea deplină a spectacolelor prin grijile pricinuite. O nenorocire o afli întotdeauna prea devreme.

V. WAPENTAKE

Odată, totuși, el socoti necesar să se abată de la prudența aceasta, chiar din prudență, și să încerce să-l îngrijoreze pe Gwynplaine. E drept că în

mintea lui Ursus era vorba de un lucru mult mai grav decît uneltirile saltimbancilor și ale clericilor. Gwynplaine, ridicînd un bănuț căzut în clipa cînd făcea casa, începuse să-l cerceteze și, de față cu hangiul, vorbise despre contrastul dintre bănuț, înfățișînd mizeria poporului, și efigia înfățișînd, prin figura Anei, măreția parazită a tronului, cuvinte care nu sunau bine de loc. Repetate de jupîn Nicless, cuvintele acestea făcuseră atîta drum, încît ajunseseră la Ursus prin Fibi și Vinos. Ursus simți că-l trec nădușelile. Cuvinte de răzvrătit. Lezmaiestate! Îl dojeni cu asprime pe Gwynplaine.

— Mai păzește-ți botul afurisit! Există o lege pentru cei mari, să nu facă nimic; și una pentru cei mici, să nu spună nimic. Săracul n-are decît un prieten: tăcerea. El nu trebuie să rostească decît o silabă: da. Să mărturisească și să consimtă, atîta drept are. Da, către judecător. Da, către rege. Cei mari, dacă au chef, ne dau lovituri de ciomag; eu am primit cîteva; e dreptul lor și nu-și știrbesc de loc măreția frîngîndu-ne oasele. Să venerăm sceptrul care e fruntea ciomegelor. Mi s-a spus că ai trăncănit pe socoteala unui bănuț și că ai bîrfit medalia asta augustă prin mijlocirea căreia ni se acordă la piață un sfert de scrumbie sărată. Ia seama! Fă-te om serios! Află că există pedepse. Îmbibă-te de adevărurile legislative! Trăiești într-o țară în care cel ce taie un copăcel de trei ani poate fi dus la spînzurătoare. Celor ce ocărăsc li se pun picioarele la butuc. Bețivul e închis întro butie desfundată jos, ca să umble, și cu o gaură în susul butiei, pe unde îi iese capul; mai sînt și alte două găuri, în vrană, pe unde îi trec mîinile, așa că nu se poate culca. Dacă lovești pe cineva în sala Westminster, capeți temniță pe viață și ți se confiscă averea. Un bobîrnac peste un nas care sîngerează te face ciung. Cel dovedit de erezie e ars de viu. Acum trei ani, în 1702, nu-i mult de-atunci,

a fost pus la stîlp un ticălos numit Daniel Defoe[1], fiindcă a avut îndrăzneala să tipărească numele membrilor comunei, care vorbiseră în ajun la parlament. Celui ce e hain față de maiestatea sa i se spintecă de viu pîntecele și i se smulge inima. Vîră-ți în cap noțiunile de drept și de justiție. Să nu rostești niciodată vreo vorbă și, la cea mai ușoară neliniște, s-o iei din loc. Aceasta e îndrăzneala pe care eu o practic și o recomand. Cînd e vorba de curaj, imită păsările, iar cînd e vorba de trăncănit, imită peștii. În rest, Anglia are un lucru admirabil: legislația ei e foarte blîndă.

După ce-și isprăvi mustrarea, Ursus mai rămase neliniștit un timp, Gwynplaine, de loc. Cutezanța tinereții se datorește lipsei de experiență. Și totuși, se părea că Gwynplaine își are motivele lui ca să fie liniștit, căci săptămînile se scurgeau pașnice, și nu s-ar fi zis că vorbele despre regină ar fi avut urmări.

Ursus, după cum se știe, nu era de loc nepăsător, și ca o căprioară la pîndă, privea atent în toate părțile.

Într-o zi, curînd după mustrarea lui Gwynplaine, privind prin ferestruia peretelui dinspre uliță, Ursus păli.

— Gwynplaine!

— Ce-i?

— Ia te uită!

— Unde?

— În piață.

— De ce?

— Vezi trecătorul de colo?

— Cel îmbrăcat în negru?

— Da.

— Care ține un fel de topuz în mînă?

— Da.

— Ce-i cu el?

— Ei bine, Gwynplaine, e Wapentake.

— Ce-i asta Wapentake?

---

[1] E vorba de cunoscutul scriitor englez, autor al romanului Robinson Crusoe (n. r.).

— Un ofițer cumplit.
— Și ce are în mînă?
— Un iron-weapon.
— Ce-i aia iron-weapon?
— Ceva de metal.
— Și la ce-i folosește?
— Mai întîi, la depunerea jurămîntului și de-asta i se zice Wapentake.
— Apoi?
— Apoi te-atinge cu el.
— Cu ce?
— Cu iron-weapon. Asta înseamnă: urmează-mă!
— Și trebuie să-l urmezi?
— Sigur.
— Unde?
— Parcă eu știu?
— Dar el nu-ți spune unde te duce?
— Nu.
— Și nici nu poți să-l întrebi?
— Nu. El nu-ți spune nimic, iar tu nu-i spui nimic. Dacă te atinge cu iron-weapon, totul e spus. Trebuie să mergi.
— Unde?
— După el.
— Bine, bine, dar unde?
— Unde are el chef, Gwynplaine.
— Și dacă te împotrivești?
— Ești spînzurat.
Ursus se uită iar prin ochiul de geam, răsuflă ușurat și spuse:
— Mulțumescu-ți ție, doamne! Iată că a trecut! Nu vine la noi.
Ursus pesemne că se speria mai mult decît ar fi avut motiv de flecăreala și de rapoartele posibile cu privire la cuvintele nesocotite ale lui Gwynplaine.
Jupîn Nicless, care le auzise, n-avea nici un interes să-i compromită pe bieții oameni din Green-box. El

scotea de la Omul care Rîde un venit destul de frumușel. *Stihia învinsă* însemna o dublă izbîndă; făcînd să triumfe arta în Green-box, făcea, totodată, să prospere și beția în cîrciumă.

VI. ȘOARECELE CERCETAT DE PISICI

Ursus se mai sperie o dată, destul de tare. De data asta era vorba despre el însuși. Fu chemat să se înfățișeze la Bishopsgate, în fața unei comisii compuse din trei mutre neplăcute. Aceste trei mutre erau trei doctori: unul în teologie, delegat al decanului de Westminster; altul în medicină, delegat al colegiului celor optzeci; altul în istorie și drept civil, delegat al colegiului Gresham. Cei trei experți *in omni re scibili* [1] aveau sarcina de a veghea asupra cuvintelor rostite în public pe întreg teritoriul celor o sută treizeci de parohii ale Londrei, al celor șaptezeci și trei de parohii din Middlesex și al celor cinci parohii din Southwark.

Deci, Ursus primi într-o bună zi, din partea doctorilor delegați, porunca de înfățișare. Din fericire, porunca îi fu înmînată chiar lui și putu să-i păstreze taina.

Cei trei doctori slujbași și delegați stăteau la Bishopsgate, în fundul unei încăperi de la parter, pe trei scaune cu brațe învelite în piele neagră, cu trei busturi — al lui Minos, al lui Eakos și al lui Radamante [2] — deasupra capetelor, în zid, cu o masă dinainte și cu un scăunel la picioare.

Ursus, introdus de-o slugă înarmată, severă și tăcută, intră, îi zări și, pe dată, mintea lui dădu fiecăruia din-

[1] In orice lucru care poate fi scris (în limba latină în text) (n. r.).

[2] Minos, Eakos și Radamante, cei trei judecători ai infernului, în mitologia greacă (n. r.).

tre cei trei doctori cîte un nume după numele celor trei judecători ai infernului pe care îi aveau deasupra capului.

Minos, primul dintre cei trei, doctorul în teologie, îi făcu semn să se așeze pe scăunaș.

Ursus se înclină cum se cuvine, adică pînă la pămînt, și, știind că pe urși îi încînți cu miere iar pe doctori cu latină, spuse, rămînînd pe jumătate încovoiat de respect:

— *Tres faciunt capitulum.*[1]

Fiecare dintre cei trei doctori avea în față, pe masă, cîte un dosar de note pe care îl răsfoia.

Minos începu:

— Vorbești în public?

— Da — răspunse Ursus.

— Cu ce drept?

— Sînt filozof.

— Asta nu e un drept.

— Sînt și saltimbanc — făcu Ursus.

— Așa mai merge.

Ursus respiră, dar cu umilință. Minos continuă:

— Ca saltimbanc poți vorbi; dar ca filozof trebuie să taci.

— Am să încerc — spuse Ursus.

Și se gîndi în sinea lui: „Pot să vorbesc, dar trebuie să tac. Ce încurcătură!"

Era înfricoșat.

Slujbașul lui Dumnezeu continuă:

— Dumneata spui lucruri nepotrivite. Defăimezi religia. Negi adevărurile cele mai vădite. Răspîndești erezii revoltătoare. De pildă, ai spus că virginitatea exclude maternitatea.

Ursus ridică încet privirea:

— N-am spus asta. Am spus că maternitatea exclude virginitatea.

Minos căzu pe gînduri și mormăi:

---

[1] Trebuiesc trei părți ca să faci un început (în limba latină în text) (n. r.).

— De fapt, asta e invers.

Era acelaşi lucru. Dar Ursus parase prima lovitură.

Minos, rumegînd răspunsul lui Ursus, se cufundă în adîncul tîmpeniei sale, din care pricină se făcu tăcere.

Doctorul în istorie, cel care pentru Ursus era Radamante, acoperi încurcătura lui Minos prin următoarele cuvinte:

— Acuzat, îndrăznelile şi erorile dumitale sînt de toate soiurile. Ai negat că lupta de la Farsale a fost pierdută pentru că Brutus şi Cassius întîlniseră un negru.

— Am spus — şopti Ursus — că lupta a fost pierdută şi pentru că Cezar era un comandant mai iscusit.

Istoricul trecu, fără nici o legătură, la mitologie.

— Ai scuzat infamiile lui Acteon?

— Gîndesc — insinuă Ursus — că omul nu-şi pierde cinstea dacă vede o femeie goală.

— Şi n-ai dreptate — spuse judele, sever.

Radamante reintră în istorie.

— Cu privire la accidentele întîmplate cavaleriei lui Mitridate, ai contestat însuşirile ierburilor şi ale plantelor. Ai negat că o buruiană ca securiduca poate face să pice potcoavele cailor.

— Iertaţi-mă — răspunse Ursus — am spus că asemenea însuşire nu poate avea decît buruiana ferra-cavallo. Eu nu neg virtuţile nici unei buruieni.

Şi adăugă, cu jumătate glas:

— Şi nici virtuţile unei femei.

Prin această adăugire la răspunsul său, Ursus îşi dovedea sieşi că, oricît de tulburat ar fi fost, nu era înfundat. În el, spaima şi prezenţa de spirit aveau parte egală.

— Stărui — continuă Radamante. Ai declarat că a fost o neghiobie din partea lui Scipio cînd a vrut să deschidă porţile Cartaginei, faptul că a luat drept cheie buruiana Aethiopis, pentru că ea n-are însuşirea de-a fărîma lacătele.

— Am spus doar că ar fi făcut mai bine dacă folosea buruiana Lunaria.

— E un punct de vedere — șopti Radamante, mișcat și el.

Teologul, Minos, revenindu-și în fire, îl cercetă din nou pe Ursus. Avusese vreme să se uite prin caietul de note.

— Ai clasat orpimentul[1] printre produsele arsenice, și ai spus că un om s-ar putea otrăvi cu orpiment. Biblia neagă lucrul acesta.

— Biblia îl neagă — oftă Ursus — dar arsenicul îl afirmă.

Personajul numit de Ursus Eakos, care era doctor în medicină și nu vorbise încă, interveni și el, cu ochii minunat închiși pe jumătate, îl sprijini pe Ursus, de la mare înălțime. El spuse:

— Răspunsul nu e rău.

Ursus îi mulțumi cu cel mai slugarnic dintre zîmbete.

Minos făcu o mutră înfricoșătoare.

— Continui — spuse el. Răspunde! Ai declarat drept neadevăr faptul că basilicul ar fi regele șerpilor, sub numele de Cocatrix.

— Preavenerabile — spuse Ursus — am vrut atît de puțin să-i dăunez basilicului, încît am zis că are, fără putință de îndoială, cap de om.

— Fie — i-o reteză Minos, sever. Dar ai adăugat că Poerius ar fi văzut unul care avea cap de șoim. Poți să dovedești?

— Cu greu — spuse Ursus.

Aici, pierdu puțin teren.

Minos, dîndu-și seama de avantaj, stărui:

— Ai spus că un jidov care se face creștin nu miroase bine.

— Dar am adăugat că un creștin care se face jidov miroase urît.

Minos privi dosarul denunțător.

---

[1] Sulfură de arsenic (n. r.).

— Afirmi și răspîndești lucruri de necrezut. Ai spus că Elien a văzut un elefant scriind maxime.

— Nu, preavenerabile: am spus, pur și simplu, că Opiianus a văzut un hipopotam discutînd o problemă filozofică.

— Ai declarat drept minciună faptul că un taler din lemn de fag se acoperă singur cu toate mîncărurile pe care le-ai dori.

— Am spus că, pentru a avea însușirea aceasta, trebuie să-ți fie dăruit de diavol.

Și în sinea lui, Ursus gîndi: „Nu mai știu ce vorbese". Dar tulburarea lui, deși nespus de mare, nu se vedea. Ursus lupta.

— Toate astea — urmă Minos — implică o anumită credință în diavol.

Ursus nu-și pierdu cumpătul.

— Preavenerabile, eu nu-l nesocotesc pe diavol. Credința în diavol este fața cealaltă a credinței în Dumnezeu. Una e proba alteia. Cine nu crede puțin în diavol, nu crede mult în Dumnezeu. Cine crede în soare, trebuie să creadă în umbră. Diavolul este noaptea lui Dumnezeu. Ce e noaptea? Proba zilei.

Ursus născocea un amestec de nepătruns între filozofie și religie. Minos redeveni gînditor și se cufundă iar în tăcere.

Ursus respiră din nou.

Și atunci avu loc un atac neașteptat. Eakos, delegatul medicinei, care îl ocrotise cu trufie pe Ursus împotriva slujbașului teologiei, se făcu deodată aliatul atacatorului. Își puse pumnul strîns pe dosarul gros și încărcat. Iar Ursus primi din partea lui, în plin piept, această mustrare:

— S-a dovedit că cristalul e gheață sublimată și că diamantul e cristal sublimat; s-a adeverit că gheața devine cristal într-o mie de ani și că cristalul devine diamant într-o mie de veacuri. Dar dumneata ai negat aceste adevăruri.

— De loc! îi răspunse Ursus, melancolic. Am spus doar că într-o mie de ani gheața are vreme să se topească și că o mie de veacuri sînt anevoie de numărat.

Cercetarea continua, întrebările și răspunsurile se încrucișau ca niște spade.

— Ai negat că plantele pot vorbi.

— De loc. Am spus doar că pentru asta trebuie ca ele să se afle sub o spînzurătoare.

— Mărturisești că madragora țipă?

— Nu, dar ea cîntă.

— Ai negat că al patrulea deget de la mîna stîngă are însușiri întăritoare.

— Am spus doar că strănutul spre stînga e semn rău.

— Ai vorbit cu îndrăzneală și ocară despre pasărea phoenix.

— Preaînvățate jude, am zis doar că atunci cînd a scris despre creierul ei că ar fi o bucățică gingașă, dar care pricinuiește dureri de cap, Plutarh spusese cam mult, dat fiind că pasărea phoenix n-a existat niciodată.

— Dezgustătoare cuvinte! Cinnamalca, pasărea care-și face cuib din bețe de scorțișoară, rhintacea pe care Parysatis o folosea la otrăvirile lui, și manucodiata care este pasărea paradisului, și semenda, al cărei cioc are trei tuburi, au fost din greșeală socotite drept pasărea phoenix; dar pasărea phoenix există.

— N-am nimic împotrivă.

— Ești un guguman!

— Nici nu doresc altceva.

— Ai mărturisit că socul vindecă anghina, dar ai adăugat că asta nu s-ar datora faptului că la rădăcina lui există o umflătură minunată.

— Am spus că e așa, fiindcă Iuda s-a spînzurat de-un soc.

— Punct de vedere care poate fi admis — bombăni teologul Minos, mulțumit că poate să-i întoarcă înțepătura medicului Eakos.

Eakos se înverșună:

— Vagabondule, rătăcești cu mintea, pe cît rătăcești cu umbletul. Ai imbolduri suspecte și uimitoare. Dai tîrcoale vrăjitoriei. Ești în legătură cu animale necunoscute. Le vorbești oamenilor despre lucruri care nu există decît pentru tine și care sînt cu totul necunoscute, ca, de pildă, hoemorrhous.

— Hoemorrhous e o viperă, văzută de Tremellius.

Riposta aceasta produse o oarecare zăpăceală în știința furioasă a doctorului Eakos.

Ursus adăugă:

— Hoemorrhous e la fel de reală ca și hiena frumos mirositoare, ca și mamiferul numit civetă, pe care l-a descris Castellus.

Eakos deveni feroce:

— Practici medicina?

— Învăț medicina — oftă Ursus, sfios.

— Pe ființe vii?

— Mai degrabă decît pe morți — făcu Ursus.

Ursus vorbea cu atîta blîndețe, încît doctorul Eakos simți nevoia să-l insulte.

— Ce tot gîngurești acolo? îl repezi el.

Ursus încremeni și se mulțumi să răspundă:

— Gînguritul e pentru cei tineri și geamătul pentru bătrîni. Vai! eu gem.

Eakos replică:

— Ia seama: dacă un bolnav e îngrijit de tine, și moare, ai să fii osîndit la moarte.

Ursus îndrăzni să întrebe:

— Și dacă se vindecă?

— În cazul acesta — răspunse doctorul, îmblînzindu-și glasul — vei fi osîndit la moarte.

— E cam același lucru — făcu Ursus.

Doctorul continuă:

— Dacă e moarte, se pedepsește neghiobia. Dacă e vindecare, se pedepsește obrăznicia. Spînzurătoarea în ambele cazuri.

— Amănuntul acesta nu-l știam — șopti Ursus. Vă mulțumesc că mi l-ați spus. Nu poți să cunoști toate minunățiile legislației.
— Ia seama, păzește-te!
— Cu sfințenie! spuse Ursus.
— Noi știm ce faci.
„Eu — gîndi Ursus — nu prea știu totdeauna".
— Am putea să te trimitem la temniță.
— O și întrezăresc, înălțimile voastre.
— Nu poți să-ți negi abaterile și nelegiuirile...
— Filozofia mea cere iertare.
— Ți se pun la socoteală multe îndrăzneli.
— Se greșește nespus de mult.
— Se zice că lecuiești bolnavi.
— Sînt victima bîrfelilor.
Tripla pereche de sprîncene ațintite îngrozitor asupra lui Ursus se încruntară. Cele trei savante fețe se apropiară una de alta și șușotiră. Mîrîitul intim și competent al trinității dură cîteva minute, în care timp Ursus simți toate sudorile și toate ascuțișurile spaimei. În sfîrșit, Minos se întoarse spre el și-i spuse cu un aer furios:
— Cară-te!
Lui Ursus i se păru că ar fi Ionas ieșind din pîntecele balenei.
Minos continuă:
— Ți se dă drumul.
Ploconindu-se, Ursus salută doctorii, busturile, masa și pereții și se îndreptă de-a-ndăratelea spre ușă, dispărînd aproape ca o umbră care se împrăștie.
Străbătu sala agale, ca un nevinovat, și ulița grăbit, ca un vinovat.
Tot alergînd, bombănea:
— Am scăpat ușor. Eu sînt savant sălbatic, iar ei savanți domestici. Doctorii îi hărțuiesc pe învățați. Falsa știință e spurcăciunea celei adevărate; și e folosită la nimicirea filozofilor. Filozofii, producîndu-i pe sofiști, își produc propria lor pieire...

Reîntors la Green-box, Ursus îi povesti lui jupîn Nicless că a zăbovit ținîndu-se după o femeie frumoasă, și nu suflă o vorbă despre cele întîmplate.

Doar seara îi șopti încet de tot lui Homo:

— Află următoarele: am învins cele trei capete ale Cerberului.

VII. PENTRU CARE MOTIVE O MONEDĂ DE AUR SE POATE ÎNHĂITA CU NIȘTE BANI MĂRUNȚI?

Inn Tadcaster era din ce în ce mai mult lăcașul rîsului și al veseliei. Seara, în sala scundă, cu toate geamurile luminate, nu exista nici o masă goală. Se cînta, se striga. Lumina de la Inn Tadcaster umplea bîlciul. Crișma părea o clădire de foc și de vuiet.

In curte, adică în teatru, și mai multă lume.

Tot publicul de mahala pe care îl putuse da Southwark-ul se îmbulzea în asemenea măsură la spectacolele *Stihiei învinse* încît, odată cortina ridicată, era cu neputință să mai găsești un loc. Ferestrele gemeau de spectatori. Balconul era înțesat. Nu se mai vedea o palmă de loc din lespezile curții, năpădite de public.

Doar loja pentru nobilime rămînea goală.

Din pricina asta, în locul acela, care se afla în centrul balconului, se forma un gol negru. Nimeni! Pretutindeni mulțime, doar acolo nu.

Într-o seară, se ivi totuși cineva.

Era într-o sîmbătă, zi cînd englezii se grăbesc să se distreze, înaintea plictiselii de duminică. Sala era arhiplină.

Am spus *sala*. Și Shakespeare a avut multă vreme, drept teatru, ograda unui han, căreia îi spunea sală. *Hall*.

In clipa cînd perdeaua care ținea loc de cortină se dădu la o parte pentru prologul *Stihiei învinse*, Ursus,

Homo și Gwynplaine se aflau pe scenă. Ca de obicei, Ursus aruncă o privire spre public și tresări.

„Loja pentru nobilime" era ocupată.

O femeie, singură, în mijlocul lojii stătea pe fotoliul îmbrăcat în catifea de Utrecht.

Era singură, dar părea că umple loja.

Unele ființe parcă iradiază lumina. Femeia aceasta, ca și Dea, își avea lumina ei, deși de altă natură. Dea era palidă, necunoscuta era rumenă. Dea era amurgul, ea, zorile. Dea era frumoasă, ea, superbă. Dea era nevinovăția, candoarea, culoarea albă; ea era purpura și se simțea că n-o sperie roșeața. Strălucirea ei depășea loja și ea stătea în centru, neclintită, în nu știu ce deplinătate de idol.

În mijlocul nefericitei gloate, ea avea minunata lucire a rubinului și împrăștia asupra celor din preajmă atîta lumină, încît îi îneca în umbră, iar chipurile lor întunecate erau eclipsate de prezența ei. Splendoarea ei anihila totul.

Toți ochii o priveau.

Tom-Jim-Jack se afla în mulțime. Și el, ca și ceilalți, se pierdea în lumina ființei acesteia strălucitoare.

Necunoscuta, atrăgînd mai întîi atenția publicului, concură spectacolul, stricînd astfel primele efecte ale *Stihiei învinse*.

Oricît ar fi părut ea de coborîtă din vis, pentru cei din preajmă era reală. Era cu adevărat femeie. Poate chiar prea femeie. Înaltă și voinică, se arăta cu măreție cît mai goală posibil. Încărcată de mătăsuri fine și de giuvaeruri, avea sprîncenele înnegrite cu tuș chinezesc, iar brațele, coatele, umerii, bărbia, nările, pleoapele, vîrfurile urechilor, podul palmelor și vîrfurile degetelor îi erau ușor fardate cu o bănuială de suliman roșu și ațîțător. Și peste toate astea, o neînduplecată voință de a fi frumoasă. Și era, într-adevăr, de o frumusețe cumplită. Era panteră, putînd să fie pisică și mîngîiată. Avea un ochi albastru și unul negru.

Gwynplaine, ca și Ursus, o privea.

Stihia învinsă era mai mult un vis decît o piesă. Gwynplaine și Ursus se obișnuiseră să fie priviți de public ca niște viziuni. De data aceasta, efectul viziunii se reîntorcea asupra lor; sala uluia scena, și le venise rîndul să fie ei înșiși zguduiți.

Necunoscuta îi privea și ei o priveau.

De la distanță și în ceața luminoasă a teatrului, amănuntele se ștergeau și ea li se părea ca o nălucire. Era o femeie, fără îndoială, dar oare nu era și o himeră? Pătrunderea aceasta a luminii în bezna lor îi uluia. Părea ivirea unei planete necunoscute, venită din lumea fericiților. Lumina iradiată îi amplifica prezența. Necunoscuta avea pe ea sclipiri nocturne, ca o cale lactee. Giuvaerurile ei păreau stele. Agrafa de diamante era poate o pleiadă. Forma splendidă a sînilor ei părea ireală. Privind ființa aceasta astrală, simțeai apropierea de-o clipă, apropierea glacială a meleagurilor fericirii depline. Parcă străfundurile unui paradis ar fi plecat peste sărmana Green-box și peste nefericitul ei public fața aceasta de o neînduplecată seninătate. Înălțimea îngăduia celor de jos s-o privească.

Ursus, Gwynplaine, Vinos, Fibi, mulțimea, toți se simțeau cutremurați de strălucirea aceasta, în afară de Dea, neștiutoare în noaptea ei.

Înapoia necunoscutei, în penumbră, se zărea pajul, *el mozo*, un omuleț, alb și drăguț, cu aere de seriozitate. Și cu toate că pajul se afla acolo, necunoscuta părea tot singură în lojă.

Cu toată vîlva stîrnită de apariția necunoscutei, deznodămîntul *Stihiei învinse* fu și mai puternic încă. Efectul fu, ca întotdeauna, irezistibil. Poate chiar că în sală, din pricina strălucitoarei spectatoare, căci uneori spectatorul se adaugă spectacolului, exista un surplus de surescitare. Oricum, rîsul molipsitor la vederea lui Gwynplaine triumfă mai mult ca oricînd. Mulțimea se zvîrcoli, prinsă parcă de-o epilepsie a rîsului, din care

se desprindea hohotul sonor și magistral al lui Tom-Jim-Jack.

Numai necunoscuta, care privea spectacolul cu neclintirea unei statui și cu ochi de fantomă, nu rise.

După reprezentație, după coborîrea cortinei, cînd cei din Green-box simțiră iar suflul intimității care îi unea, Ursus deschise și răsturnă pe masă banii încasați. Și în maldărul de mărunțiș, luci deodată o monedă spaniolă, de aur.

— Ea! spuse Ursus.

Moneda aceasta de aur, în mijlocul mărunțișului neînsemnat, făcea aceeași impresie pe care o făcuse necunoscuta în mijlocul gloatei.

— Și-a plătit locul cu o monedă de aur! făcu Ursus, entuziasmat.

În clipa aceea, hangiul intră în Green-box, își trecu brațul prin fereastra de dinapoi, deschise în zidul, de care se sprijinea baraca, un ochi de geam care dădea spre stradă și care, aflîndu-se la înălțimea ferestrei, îngăduia să privești în piață, apoi, tăcut, îi făcu semn lui Ursus să privească afară. O caretă cu bidivii minunați, străjuită de lachei în veșminte bogate și cu torțe aprinse în mîini, se depărta în galop.

Ursus luă între degetul arătător și degetul mare, cu mult respect, moneda de aur și, arătînd-o lui jupîn Nicless, spuse:

— E o zeiță.

Apoi privi din nou careta gata să iasă din piață și deasupra căreia torțele aprinse ale lacheilor păreau o coroană de aur cu opt colțuri.

— E mai mult decît o zeiță — adăugă el. E o ducesă.

Careta dispăru. Huruitul roților se stinse.

Ursus rămase cîteva clipe ca în extaz, ținînd între degete moneda de aur ca pe cine știe ce odor sfînt.

Apoi o puse pe masă și, privind-o mereu, începu să discute cu hangiul despre „doamna". Era o ducesă. Da.

i se știe hangiul. Dar numele? Nu i-l cunoștea nimeni. Jupîn Nicless văzuse de aproape careta cu blazonul, și lacheii plini de fireturi. Vizitiul avea o perucă de-ai fi zis ca-i lord cancelar. Jupîn Nicless o privise de aproape și pe „doamna" Atîta bogăție înfrumusețează. Pielea pare mai albă, privirea mai mîndră, mersul mai măreț, grația mai izbitoare. Nimic nu egalează eleganța nerușinată a miinilor ăstora care nu muncesc. Jupîn Nicless descria strălucirea maiestuoasă a pielii ei albe cu vinișoare albastre, a gîtului ei, a umerilor, a brațelor, a fardului împrăștiat pretutindeni, a cerceilor cu perle, a coafurii pudrate cu aur, a nenumăratelor giuvaeruri, a rubinelor și diamantelor ei.

— Mai puțin strălucitoare decît ochii — șopti Ursus.

Gwynplaine tăcea.

Dea asculta.

— Și știți ce-i mai de mirare? spuse hangiul.

— Ce? întrebă Ursus.

— Că am văzut-o urcîndu-se în caretă.

— Ei și?

— Păi nu s-a urcat singură...

— Se poate...

— S-a mai urcat cineva cu ea.

— Cine?

— Ghiciți!

— Regele? spuse Ursus.

— Mai întîi — făcu jupîn Nicless — pînă una alta nu există rege. Nu ne cîrmuiește un rege. Ghiciți cine s-a urcat în careta ducesei.

— Jupiter — spuse Ursus.

Hangiul răspunse:

— Tom-Jim-Jack.

Gwynplaine, care nu scosese o vorbă, se miră:

— Tom-Jim-Jack?!

O clipă tăcură toți, uimiți. Și în tăcere, o auziră pe Dea șoptind:

— Oare n-ar putea fi împiedicată femeia aceasta să mai vină aici?

„Apariția" nu se mai ivi.

Ea nu se mai ivi în sală, dar se ivi în mintea lui Gwynplaine.

Gwynplaine fu, într-o oarecare măsură, tulburat.

I se părea că pentru prima oară în viața lui văzuse o femeie.

Şi, de îndată, îl cuprinse rătăcirea aceea a visării nefirești. E bine să iei seama la visarea care pune stăpînire pe tine. Ea cuprinde misterul și nespusa finețe a unei miresme. Pentru gîndire, ea e ce e parfumul pentru chiparoasă. Şi e, uneori, întărirea peste măsură a unui gînd veninos. Te poți otrăvi cu visările, așa cum te poți otrăvi cu anumite flori. Sinucidere îmbătătoare, minunată și sinistră.

A gîndi cum nu trebuie înseamnă sinucidere pentru suflet. Acolo e otrăvirea. Visarea atrage, ademenește, momește, înlănțuie, apoi te face complicele ei. Se poate spune despre visare ceea ce se spune despre joc: începi ca înșelat și sfîrșești ca înșelător.

Gwynplaine visă. El nu văzuse niciodată femeia. Îi întrezărise umbra în toate femeile din mulțime și-i văzuse sufletul în Dea. Acum o vedea în realitate.

O piele călduță și vie, sub care simți curgînd un sînge pătimaș; forme avînd tăria marmurei și unduirea valului; o față trufașă și rece, amestecînd refuzul cu atracția; părul colorat ca vîltoarea focului, un început de goliciune trădînd dorința disprețuitoare de-a fi posedată de la distanță de gloată; o făgăduință pentru simțuri și o amenințare pentru suflet; dubla neliniștire, pe de o parte dorință, pe de alta teamă. Asta văzuse Gwynplaine. Văzuse o femeie. Văzuse mai mult și mai puțin decît o femeie. Văzuse o femelă. Începuse să întrevadă taina aceasta, sexul. Şi unde? La o distanță nesfîrșită, acolo unde el nu putea să ajungă.

O ducesă. Mai mult decît o zeiță, spusese Ursus. Ce povîrniș! Pînă și visul însuși ar da înapoi în fața unui asemenea urcuș. Avea să facă nebunia de-a se gîndi la

necunoscută? Gwynplaine se frămînta. Își amintea tot ce-i spusese Ursus de înaltele existențe, aproape regești. Aiurelile filozofului, care i se păruseră fără nici un rost, deveneau pentru el puncte de reazem ale gîndirii. Descrierile și enumerările lui Ursus, inventarele lui lirice, osanalele lui despre castele, parcuri, fîntîni țîșnitoare și alei de coloane, cele povestite despre bogăție și putere prindeau viață iar în mintea lui Gwynplaine ca niște realități pierdute în nori. Că un om poate fi lord, i se părea o închipuire. Și totuși, așa era. De necrezut! Existau lorzi! Oare or fi ca noi, din carne și oase? Puțin probabil. Gwynplaine se simțea în străfundul întunericului, împrejmuit de ziduri, și întrezărea la o nemărginită distanță, deasupra capului, ca prin gura unei fîntîni în al cărui fund s-ar fi aflat, orbitorul amestec de cer, chipuri și raze care este Olimpul. În mijlocul acestei splendori, strălucea ducesa.

Pentru femeia asta, Gwynplaine simțea o nedeslușită și ciudată nevoie, amestecată cu simțămîntul imposibilului.

Dar nici unul din gîndurile lui nu prindea formă precisă. Avea în el o ceață care își schimba în fiecare clipă forma și plutea. O adîncă întunecare, totuși.

Altminteri, ideea că ar fi putut cît de cît să se apropie de ducesă nu-i trecu nici o clipă prin minte. Nu încercă, nici măcar în vis, să se înalțe spre ea. Din fericire.

Și apoi avea să mai revină vreodată femeia asta? Pesemne că nu. Iar nebunia nu merge pînă la a te înflăcăra pentru o licărire care trece în zare. Să-i faci ochi dulci unei stele, mai merge, la nevoie, căci o revezi, ea reapare, e fixă. Dar poți să te îndrăgostești de-un fulger?

În Gwynplaine, visele se perindau unul după altul. Idolul din fundul lojii, maiestuos și ademenitor, se ivea luminos și vag în neclaritatea ideilor lui, apoi pierea. Gwynplaine se gîndea la necunoscută, apoi nu se mai gîndea la ea, se ocupa de altceva, se reîntorcea iar la ea. Simțea un fel de legănare, nimic mai mult.

Și legănarea asta îl împiedică să doarmă multe nopți. Insomnia e aproape la fel de plină de vise ca și somnul.

Întunecata noastră imensitate lăuntrică e de așa natură, încît ceea ce se petrecea în Gwynplaine abia dacă atingea, în mintea lui, imaginea Deei. Dea îi sălășluia în suflet, ca un lucru sfințit. Nimic n-o putea clinti.

Două instincte, unul ideal, altul trupesc, se luptau în Gwynplaine. Există asemenea lupte, între îngerul alb și îngerul negru, pe marginea prăpastiei.

Și, pînă la urmă, îngerul negru fu prăvălit în adîncuri.

Într-o bună zi, pe neașteptate, Gwynplaine nu se mai gîndi la necunoscută.

De altfel, după cum am spus, „ducesa" nu mai revenise.

Lui Ursus lucrul acesta i se părea firesc. „Doamna cu moneda de aur" nu-i un om obișnuit. Ea intră, plătește și dispare. Ar fi prea frumos să se mai reîntoarcă.

Cît despre Dea, ea nici nu mai pomeni măcar despre femeia care trecuse. Auzea și știa pesemne ce se petrece, din oftaturile lui Ursus și, pe ici, pe colo, din cîteva cuvinte semnificative: *monede de aur nu pică în fiecare zi!*

S-ar fi putut oare spune că plutise o umbră între Gwynplaine și Dea? Dea n-o știa; și nici Gwynplaine. Nu. Nimic nu se întîmplase. Ducesa însăși pierise în zarea depărtată, ca o nălucire. O clipă de visare, pentru Gwynplaine, trezit acum — atît fusese totul. Un val de visare, ca și un val de negură, nu lasă urme, iar după trecerea norului dragostea strălucește la fel de tare în inimi cît strălucește soarele pe cer.

IX. ABYSSUS ABYSSUM VOCAT[1]

Mai dispăru cineva: Tom-Jim-Jack. Pe neașteptate, el încetă să mai vină la Inn Tadcaster.

Persoanele a căror situație le îngăduie să vadă ambele laturi ale vieții elegante a marilor seniori londonezi

[1] Abisul cheamă abisul (în limba latină în text) (n. r.).

avură prilejul să-şi noteze poate că în aceeaşi epocă Gazeta Săptămînală anunţa „plecarea lordului David Dirry-Moir, la porunca maiestăţii sale, ca să reia, în escadra albă navigînd pe coastele Olandei, comanda fregatei sale".

Ursus observă că Tom-Jim-Jack nu mai venea şi căzu pe gînduri. Tom-Jim-Jack nu mai reapăruse din ziua cînd plecase în aceeaşi caretă cu „ducesa". Nici vorbă, era o enigmă acest Tom-Jim-Jack, căruia nu-i rezistau nici ducesele! Ce studiu interesant de făcut! Cîte întrebări de pus! Cîte cuvinte de spus! Iată de ce Ursus nu mai scoase o vorbă.

Ursus, care trecuse prin multe, ştia unde te poate duce o curiozitate prea îndrăzneaţă. Curiozitatea trebuie să fie totdeauna pe măsura curiosului. Dacă asculţi, îţi primejduieşti urechea; dacă pîndeşti, îţi primejduieşti ochii. Prevederea cere să nu auzi şi să nu vezi nimic. Tom-Jim-Jack se urcase într-o caretă princiară. Hangiul fusese martorul înălţării acesteia. Marinarul aşezat lîngă o lady i se părea lui Ursus un fel de minune care îl făcea să fie prevăzător. Toanele vieţii celor de sus trebuie să fie sfinte pentru cei de jos. Toate tîrîtoarele astea, cărora li se spune săraci, n-au decît să se pitească în văgăunele lor dacă observă ceva neobişnuit. Să taci mîlc e o forţă. Închide-ţi ochii, dacă n-ai fericirea să fii orb; astupă-ţi urechile dacă n-ai norocul să fii surd; înţepeneşte-ţi limba, dacă ai nenorocirea de a nu fi mut. Cei mari sînt ce vor, cei mici sînt ce pot... Nepăsarea e o deşteptăciune. Să nu te mişti e sănătos. Dacă faci pe mortul n-ai să fii ucis. Aşa cere înţelepciunea insectei. Şi Ursus, după ea îşi mîna faptele.

Hangiul, mirat şi el, îl întrebă într-o bună zi:

— Ştii că Tom-Jim-Jack nu se mai vede?

— Ia te uită! făcu Ursus. Eu nici nu observasem măcar...

Jupîn Nicless şopti ceva, fără doar şi poate despre amestecul nepotrivit al caretei ducale cu Tom-Jim-Jack, o observaţie probabil necuviincioasă şi primejdioasă, pe care Ursus avu grijă să n-o asculte.

Şi totuşi, Ursus era prea artist ca să nu-l regrete pe Tom-Jim-Jack. Se simţea oarecum dezamăgit. Dar nu-şi mărturisi gîndul decît faţă de Homo, singurul căruia i se putea destăinui fără grijă că va fi trădat. Îi şopti la ureche:

— De cînd Tom-Jim-Jack nu mai vine. simt un gol, ca om, şi o răceală în suflet, ca poet.

Destăinuirea aceasta faţă de inima unui prieten îl uşura pe Ursus.

Dar rămase mut faţă de Gwynplaine, care, la rîndul lui, nu pomeni o vorbă despre Tom-Jim-Jack.

De fapt, puţin îi păsa de Tom-Jim-Jack lui Gwynplaine, care nu se mai gîndea decît la Dea.

Dea nici nu bănuia măcar uşoara frămîntare trecută. În acelaşi timp, nu se mai auzea vorbindu-se despre intrigile şi plîngerile împotriva Omului care Rîde. Ura părea că se dăduse bătută. Totul se potolise în Green-box şi în preajma ei. Fericirea lui Gwynplaine şi a Deei era, pentru moment, cu desăvîrşire senină.

Mulţimea continua să se îmbulzească la reprezentaţiile *Stihiei învinse*. Succesul Omului care Rîde părea nesecat. Dădeau năvală toţi să-l vadă, nu numai cei din Southwark, ci. într-o oarecare măsură, şi cei din Londra. Publicul începea să se amestece: după părerea lui jupîn Nicless, cunoscător al sărăcimii. nu mai erau doar marinari şi birjari, ci şi gentilomi şi baroneţi deghizaţi în oameni de rînd. Triumful lui Gwynplaine pătrunsese, fără doar şi poate, în marele public. Şi faptul era real. La Londra nu se vorbea decît despre Omul care Rîde.

Cei din Green-box habar n-aveau de toate astea. Ei se mulţumeau să fie fericiţi...

Într-o seară, Gwynplaine, avînd în suflet prisosul acela de fericire care, asemenea beţiei de parfumuri, pricinuieşte un fel de plăcută nelinişte, se plimba, aşa cum făcea de obicei după terminarea spectacolului, pe pajişte, la cîteva sute de paşi de Green-box. Noaptea era neagră şi străvezie: o luminau stelele. Bîlciul părea

pustiu și numai somnul și uitarea sălășluiau în barăcile risipite prin Tarrinzeau-field.

O singură lumină mai licărea: lumina felinarului de la Inn Tadcaster, prin ușa întredeschisă care aștepta reîntoarcerea lui Gwynplaine.

Bătuse miezul nopții la cele cinci biserici din Southwark, cu pauzele și deosebirile de glas ale fiecărui clopot.

Gwynplaine se gîndea la Dea. La ce alta s-ar fi putut gîndi? Dar acum el se gîndea la Dea cum se gîndește un bărbat la o femeie. Și se mustra pentru asta. Tăcutul imbold al soțului începea să-l frămînte.

Totuși în visele lui Gwynplaine Dea fusese pînă atunci mai presus de gîndurile trupești. Și acum, rătăcit, el încerca în gînd s-o coboare, trăgînd de firul care leagă de pămînt orice fată. Nici una din păsările astea nu scapă. Și Dea, ca oricare alta, nu era în afara legii, iar Gwynplaine, nemărturisindu-și decît pe jumătate, simțea o vagă dorință ca și ea să se supună legii.

Și-o închipuia pe Dea ființă omenească. O vedea într-un fel nemaipomenit pe Dea, cu capul pe pernă. Îi era rușine de nelegiuirea nălucirii lui. I se părea că încearcă o profanare. Și se împotrivea, pe cît putea, obsesiei. O alunga, apoi revenea la ea. Pentru el, Dea se afla într-un nor. Și, fremătînd, dădea la o parte norul cum ar fi ridicat o cămașă. Era în aprilie...

Ceva în Gwynplaine o striga pe Dea, pe Dea fata, pe Dea jumătate a unui bărbat, pe Dea carne și flacără, pe Dea cu sînii goi. Aproape că o alunga pe Dea-înger. Iubirea lui Gwynplaine pentru Dea devenea nupțială. Lui Gwynplaine îi trebuia femeia aceasta. Îi trebuia o femeie. Și, din fericire, pentru el nu exista altă femeie decît Dea. Singura pe care o dorea. Singura care l-ar fi putut dori...

Oricine l-ar fi văzut mergînd, ar fi zis: „Ia te uită! Un bețiv!“ Aproape că se clătina sub apăsarea inimii, a primăverii și a nopții.

Singurătatea din preajmă era atît de netulburată, încît uneori Gwynplaine vorbea cu glas tare.

Se plimba cu pași rari, cu capul plecat, cu mîinile la spate, cu palmele una într-alta, cu degetele întinse.

Deodată simți ceva ca o alunecare în deschizătura înțepenită a degetelor și se întoarse brusc. Avea în mînă o hîrtie și în față un om.

Omul se apropiase tiptil, ca o pisică, și-i vîrîse hîrtia aceasta între degete.

Hîrtia era o scrisoare.

Omul, luminat îndeajuns de licărirea stelelor, era mărunt, bucălat, tînăr, grav și înveșmîntat într-o livrea roșie. Stătea neclintit în fața lui Gwynplaine, părînd parcă ieșit dintr-un vis.

Gwynplaine îl recunoscu pe pajul ducesei.

Și, înainte de-a apuca să scoată o vorbă, auzi glasul pițigăiat de copil și de femeie totodată al pajului, care îi spuse:

— Să fiți mîine seară, la ora asta, la intrarea podului Londrei. Eu mă voi afla acolo și am să vă conduc.

— Unde? întrebă Gwynplaine.

— Unde sînteți așteptat.

Gwynplaine privi scrisoarea pe care o ținea, fără să-și dea seama, în mînă. Cînd ridică ochii, pajul dispăruse. Undeva, pe cîmp, departe, i se mai zărea trupul, ca o umbră, din ce în ce mai ștearsă. Apoi pajul coti după colț și Gwynplaine rămase iar singur.

Atunci își apropie scrisoarea de ochi, ca și cum ar fi vrut s-o citească. Și își dădu seama că îi e cu neputință, din două motive: mai întîi, pentru că n-o desfăcuse; în al doilea rînd, pentru că era întuneric.

Îi trebuiră mai multe minute pînă să-și aducă aminte de felinarul de la han. Făcu cîțiva pași într-acolo, ca și cum n-ar fi știut încotro se îndreaptă. Ca un somnambul căruia o fantomă i-ar fi adus o scrisoare.

În sfîrșit, se hotărî și, ajungînd mai mult în goană lîngă *inn* se așeză în bătaia razei de lumină care trecea

prin ușa întredeschisă și mai privi o dată, la lumina aceasta, scrisoarea închisă. Pe sigiliu nu se vedea nici un semn. Plicul purta drept adresă cuvintele: *Lui Gwynplaine.*

El rupse pecetea, desfăcu plicul, despături scrisoarea, o puse în lumină și iată ce citi:

„Tu ești hidos, eu sînt frumoasă. Tu ești saltimbanc, eu sînt ducesă. Eu sînt cea dintîi, tu ești cel de pe urmă. Te vreau! Te iubesc! Vino!"

CARTEA A PATRA

BECIUL JUSTIȚIEI

I. ISPITIREA SFÎNTULUI GWYNPLAINE

Gwynplaine citi și reciti scrisoarea. Existau în ea, fără urmă de îndoială, cuvintele: „te iubesc".

Și-l cuprinse spaima. Mai întîi se crezu nebun. Era nebun. Sigur. Ceea ce văzuse nu exista. Umbrele nopții își bătuseră joc de el, nefericitul. Prichindelul înveșmîntat în roșu fusese o licărire amăgitoare. Uneori, noaptea, nimicul adunat într-o flacără vine să-și rîdă de tine. După ce rîsese, nălucea dispăruse lăsîndu-l în urma ei pe Gwynplaine nebun. Întunericul face asemenea pozne.

A doua spaimă îl cuprinse cînd își dădu seama că e în toate mințile. O nălucire? De unde! N-avea oare o scrisoare în mînă? Nu vedea oare un plic, o pecete, hîrtia, scrisul? Nu știa cine i le-a trimis? Fusese luată pana și cerneala, și i se scrisese. Fusese aprinsă o lumînare, și i se pecetluise scrisoarea cu ceară. Și numele lui se afla pe plic. *Lui Gwynplaine*. Hîrtia mirosea frumos. Totul e limpede. Pe prichindel, Gwynplaine îl cunoaște. E un paj. Licărirea vine de la livreaua lui roșie. Pajul ăsta i-a dat întîlnire lui Gwynplaine, pentru mîine la aceeași oră, la intrarea podului Londrei. Oare și podul Londrei e tot o iluzie? Nu, nu, toate sînt adevărate. Nu-i pic de nebunie în ele. Totul e real. Gwynplaine e pe de-a-ntregul lucid. Ceea ce i se întîmplă nu-i o nălucire care i s-a risipit de îndată deasupra capului, s-a împrăștiat și a pierit, ci un lucru real. Nu, Gwynplaine nu e nebun. Gwynplaine nu visează. Și recitea scrisoarea.

Da, așa e. Dar atunci? Atunci e nemaipomenit! există o femeie care îl dorește. O femeie îl dorește! Și nimeni nu mai are dreptul să rostească vreodată cuvintele: „de necrezut". O femeie îl dorește. O femeie care i-a văzut fața. O femeie care nu e oarbă. Și cine e femeia aceasta? O slută? Nu. O frumusețe. O țigancă? Nu. O ducesă.

Ce se ascundea aici, și ce voiau să însemne toate astea? Primejdie, dar și triumf! Poți să nu-ți pierzi capul și să nu dai buzna în întîmpinarea lui?

Cum! Ea, amăgirea, apariția, lady, spectatoarea din loja de basm, ea, care strălucea în întuneric! Căci ea era. Numai ea!

Pîlpîirile focului abia ațîțat țîșneau în el din toate părțile. Era ciudata necunoscută! Aceeași care îl tulburase atît! Și din nou gîndurile furtunoase de mai ieri, gîndurile despre ea reînviau, reînsuflețite parcă de focul acesta mocnit. Uitarea nu-i decît un hrisov a cărei scriere pare că s-a șters. Și-i de ajuns o întîmplare neînsemnată ca toate ștersăturile să revină pe spațiile albe ale memoriei mirate. Gwynplaine credea că alungase din minte chipul ducesei și o regăsea; ea era întipărită acolo, își făcuse scorbură în creierul lui inconștient, vinovat de a fi visat. Fără voia lui, mușcătura visării pătrunsese prea adînc. Acum răul se înfăptuise într-o oarecare măsură. Și toată visarea, de neînlăturat poate de-acum înainte, îl lua iar, năvalnică, în primire.

Era dorit. Prințesa cobora de pe tronul ei, idolul se cobora de pe altar, statuia își părăsea piedestalul, fantoma se desprindea din nori. Din adîncurile imposibilului venea întruchiparea visului. Zeitatea aceasta a înălțimilor se pleca asupra lui Gwynplaine. Carul împletit de razele aurorei, carul tras de turturele și de balauri, ea îl oprea deasupra lui Gwynplaine. Și îi spunea lui Gwynplaine: „Vino!" Gwynplaine avea înfricoșătoarea glorie de-a fi alesul din pricina căruia se cobora bolta cerească. Femeia aceasta, dacă poate fi numită femeie o formă astrală și suverană, femeia

aceasta i se oferea, i se dăruia, i se dădea cu totul. Olimpul se prostitua. În fața cui? A lui Gwynplaine. Brațe de curtezană se deschideau într-un nimb de raze ca să-l strîngă la pieptul unei zeițe. Fără nici o pată rușinoasă. Asemenea măreții nu murdăresc. Lumina îi spală pe zei. Iar zeița care venea la el știa ce face. Cunoștea slutenia întruchipată în Gwynplaine. Văzuse masca îngrozitoare care îi ținea loc de obraz. Și masca n-o făcea să dea înapoi. Gwynplaine, deși hidos, era iubit.

Ceea ce depășea orice închipuire era faptul că ea îl iubea tocmai din pricina sluțeniei lui. Departe de-a o alunga, sluțenia lui o atrăgea. Gwynplaine era mai mult decît iubit, era dorit. Era mai mult decît acceptat, era ales. El, ales!

Acolo unde ea trăia, în lumea regească a strălucirii iresponsabile și a puterii depline de-a hotărî singură, se aflau prinți, și ea ar fi putut să aleagă un prinț; se aflau lorzi, și ea ar fi putut să aleagă un lord; se aflau bărbați chipeși, fermecători, superbi, și ea ar fi putut să-l ia pe Adonis. În mijlocul meteorilor și a trăsnetelor, putea să-și aleagă arhanghelul cu șase aripi și ea alegea viermele tîrîndu-se în nămol. De o parte altețele și seniorii, toată mărirea, belșugul, gloria; de altă parte, un saltimbanc. Și saltimbancul îi întrecuse! Ce cumpănă avea oare în inimă femeia aceasta? Cu ce greutăți își cîntărea iubirea? Ea își smulgea tiara ducală de pe creștet și-o arunca pe scîndurile clovnului. Își smulgea de pe frunte aureola divină și o punea pe țeasta zbîrlită a unui spiriduș. Un fel de răsturnare a lumilor, cu insectele mișunînd spre cer și constelațiile coborînd spre pămînt, îl înghițea pe Gwynplaine, pierdut sub prăbușirea luminii, și-i zămislea un nimb în mocirlă. O atotputernică, răzvrătită împotriva frumuseții și a splendorii, se dăruia unui blestemat al nopții, îl prefera pe Gwynplaine lui Antinous, se pîrpălea de curiozitate în fața beznelor și cobora în ele; iar din abdicarea aceasta a

zeiţei ieşea, încununată şi miraculoasă, măreţia nenorocitului.

„Eşti hidos. Te iubesc". Cuvintele acestea îi atingeau trufia lui Gwynplaine; acolo unde ea ascundea hidoşenia. Trufia e punctul slab al tuturor eroilor. Gwynplaine era măgulit în vanitatea lui de monstru. Era iubit, ca monstru. Şi el, la fel sau poate chiar mai mult decît toţi Jupiterii şi Apolonii, era o excepţie. Se simţea supraom şi atît de monstru, încît devenise zeu. Înfricoşătoare orbire!

Ea cine era? Ce ştia despre ea? Totul şi nimic. Ştia că e ducesă; ştia că e frumoasă; ştia că e bogată, că are slugi, lachei, paji şi purtători de torţe în jurul caretei cu blazon. Ştia că e îndrăgostită de el sau, cel puţin, că spusese aşa. Altceva, nu mai ştia nimic. Îi cunoştea titlul, şi nu-i ştia numele. Îi ştia gîndul, şi nu-i cunoştea viaţa. Era măritată, văduvă, fecioară? Era liberă? Era supusă vreunor obligaţii? Cărei familii aparţinea? Oare în jurul ei se aflau capcane, curse, primejdii? Ce înseamnă curtenia pe înaltele meleaguri trîndave; că există pe aceste piscuri văgăuni în care visează vrăjitoare fioroase avînd în jurul lor, de-a valma, osemintele dragostei devorate; la ce încercări de-un tragic cinism poate duce plictiseala unei femei, care se crede mai presus decît omul: Gwynplaine nici nu bănuia măcar. Îi lipsea din minte putinţa înţelegerii. Era prost informat, în subsolul social în care trăia. Totuşi, vedea întuneric. Îşi dădea seama că toată lumina asta era obscură. Înţelegea oare? Nu. Ghicea? Şi mai puţin încă. Ce se afla în dosul scrisorii? O poartă cu două canaturi şi, în acelaşi timp, o zăvorîre îngrijorătoare. De o parte mărturisirea. De alta, enigma.

Mărturisirea şi taina, aceste două guri, una atrăgătoare, alta ameninţătoare, rostesc aceleaşi cuvinte: „îndrăzneşte!"

Niciodată perfidia soartei nu-şi alesese mai bine mijloacele şi nu trimisese mai la timp o ispitire. Gwynplaine, frămîntat de primăvară şi de trezirea sevei uni-

versale, era pe cale să înfăptuiască visul trupului. Tocmai în momentul și în clipa cea mai zbuciumată a crizei acesteia, i se făcea oferirea; și se înălțau în fața privirii lui, orbitori, sînii albi ai sfinxului. Tinerețea e un povîrniș. Gwynplaine se pleca, împins spre coborîș. Îl împingeau anotimpul, noaptea, femeia. Dacă n-ar exista luna april, am fi mult mai virtuoși. Fiecare tufă înflorită e un complice! Dragostea e tîlharul, iar primăvara e tăinuitorul.

Gwynplaine era răscolit. Păcatul, stăruind întru dăruire, căpăta formă. Să se ducă a doua zi, la miezul nopții, pe podul Londrei? Da! striga trupul. Nu! striga sufletul.

Și Gwynplaine se cutremura. Se întrezărea pe marginea prăpastiei. Și se arunca înapoi, tras din toate părțile de spaimă. Închidea ochii. Se căznea să-și nege sie însuși această aventură și să-și pună iar la îndoială luciditatea. Firește, așa era cel mai bine. Cel mai sănătos lucru pe care îl putea face era să se creadă nebun...

Vai, Gwynplaine își punea întrebări! Acolo unde e clară datoria, a-ți pune întrebări înseamnă a te afla la începutul înfrîngerii. În trufia lui, nu vedea decît biruința. Ca să vadă că stîrnise mai mult o poftă nerușinată decît o dragoste, i-ar fi trebuit mai multă minte decît are nevinovăția. Lîngă: *te iubesc*, nu întrezărea înspăimîntătorul corectiv: *te vreau*. Partea bestială a zeiței îi scăpa.

Deodată, își dădu seama de un lucru: că nu se mai gîndea. Visarea lui ajunsese la punctul acela întunecat în care totul dispare.

Și-și mai dădu seama că rămăsese afară. Puteau să fie orele două după miezul nopții...

Gwynplaine puse scrisoarea adusă de paj în buzunarul de la piept, dar dîndu-și seama că o pusese pe inimă, o scoase de acolo și o vîrî, mototolită, în primul buzunăraș de sub haină, apoi se îndreptă spre han, intră înăuntru, tăcut, fără să-l trezească pe micul Govicum care îl aștepta, doborît de somn, peste o masă, cu mîinile

puse căpătîi. Închise uşa, îşi aprinse luminarea de la felinarul hanului, trase zăvoarele, răsuci cheia în broască, luă, fără să-şi dea seama, toate măsurile de precauţie ale unui om care se întoarce acasă tîrziu, urcă scara Green-boxei, se strecură în vechea baracă pe care o folosea încă drept odaie, îl privi pe Ursus care dormea, suflă în luminare şi nu se culcă.

Aşa se scurse o oră. În sfîrşit, frînt de oboseală, închipuindu-şi că patul înseamnă somn, puse capul pe pernă, fără să se dezbrace, şi închise ochii; dar vijelia, iureşul emoţiilor care îl frămîntau, nu se potoli nici o clipă. Gwynplaine suferea. Pentru prima oară în viaţă nu era mulţumit de sine. Durere lăuntrică, amestecată cu vanitate satisfăcută. Ce era de făcut? Veniră zorile. Îl auzi pe Ursus sculîndu-se şi nu dezlipi pleoapele. Şi totuşi, nu găsise o clipă de linişte. Se gîndea la scrisoare. Toate cuvintele ei îi reveneau, ca într-un vîrtej de ceaţă. Gwynplaine era în prada vîrtejului acestuia.

Şi, cînd tulburarea îi ajunsese la culme, auzi o voce nespus de plăcută, care întreba:

— Dormi, Gwynplaine?

Deschise pleoapele, tresărind, şi se ridică în aşternut. Uşa barăcii era întredeschisă. În golul ei se ivise Dea, cu minunatul ei zîmbet pe buze şi în ochi. Gwynplaine o privi înfiorat, uluit, trezit. Trezit din ce? Din somn? Nu. Din insomnie. Şi în faţa Deei simţi, în ungherele cele mai tăinuite ale fiinţei lui, potolirea de nedescris a furtunii şi sublima pogorîre a binelui asupra răului. Minunea privirii cereşti se înfăptui. Fără nici un efort, numai prin prezenţa ei, blînda şi luminoasa oarbă împrăştia toată umbra din sufletul lui Gwynplaine, pînza de ceaţă se depărtă de mintea lui ca trasă de-o mînă nevăzută, şi Gwynplaine avu simţămîntul unei reintrări în seninătatea cerului. Redevenea, dintr-o dată, prin harul acestui înger, bunul şi marele Gwynplaine, nevinovat.

II. DE LA GLUMĂ LA ASPRIME

Ce lucru simplu e o minune. În Green-box era ora gustării de dimineață. Și Dea venise doar ca să știe de ce nu vine Gwynplaine la masă.

— Tu! strigă Gwynplaine, și nu mai avu alt orizont și altă viziune în afara cerului în care se afla Dea.

Peste cîteva clipe, stăteau unul în fața celuilalt, cu Ursus între ei. Ceainicul, sub care ardea o lămpiță, se afla pe masă. Fibi și Vinos trebăluiau pe afară.

Gustarea de dimineață, ca și cina, o luau în încăperea din mijloc. Masa îngustă era așezată așa fel încît Dea stătea cu spatele spre ochiul de geam al peretelui care răspundea spre ușa Green-boxei.

Genunchii lor se atingeau. Gwynplaine îi turna ceai Deei.

Dea sufla cu gingășie în ceașcă. Deodată, ea strănută. În clipa aceea, deasupra flăcării lămpii se risipi o șuviță de fum și ceva ca un scrum de hîrtie. Fumul o făcuse pe Dea să strănute.

— Ce-i asta? întrebă ea.

— Nimic — răspunse Gwynplaine.

Și începu să zîmbească. Arsese scrisoarea ducesei. Nimicirea scrisorii îi ușură inima și Gwynplaine își simți cinstea așa cum își simte vulturul aripile. I se părea că, o dată cu fumul și o dată cu hîrtia, ducesa însăși devenise scrum.

Tot amestecîndu-și ceștile și bînd unul după altul, stăteau de vorbă. Gungurit de îndrăgostiți, ciripit de vrăbii.

— Știi ceva?

— Nu.

— Gwynplaine, am visat că eram animale și că aveam aripi.

— Aripi înseamnă păsări — șopti Gwynplaine.

— Animale înseamnă îngeri — mormăi Ursus.

Vorbiră mai departe.

— Dacă n-ai exista tu, Gwynplaine...

— Ce-ar fi?
— N-ai mai exista nici Dumnezeu.
— Ceaiul e prea fierbinte. Ai să te frigi, Dea.
— Suflă tu în ceașca mea.
— Ce frumoasă ești astăzi!
— Închipuiește-ți, aș vrea să-ți spun tot felul de lucruri.
— Spune-le!
— Te iubesc!
— Eu te ador!
Ursus mormăi pentru sine:
— Doamne! Iată niște oameni cinstiți.
După o clipă de tăcere, Dea spuse:
— Dacă ai ști! Seara, cînd jucăm piesa, cînd mîna mea îți atinge fruntea... O, ce cap nobil ai tu, Gwynplaine!... în clipa cînd îți simt șuvițele de păr sub degete, mă înfior, mă cuprinde o bucurie cerească, și îmi spun: „În toată lumea asta de întuneric care mă înconjoară, în tot universul ăsta de singurătate, în toată prăbușirea asta de bezne în care mă aflu, în înfricoșătorul cutremur simțit în mine și în toate, am un punct de sprijin. Iată-l! El e!" Adică tu.
— Tu mă iubești — spuse Gwynplaine. Și eu, de asemenea, nu te am decît pe tine în lume. Dea, ce vrei să fac? Dorești ceva? Ce-ți trebuie?
Dea răspunse:
— Nu știu. Sînt fericită.
— Da — vorbi Gwynplaine. Sîntem fericiți...
Ursus ridică glasul, sever:
— Ah! Sînteți fericiți! Asta e o încălcare a legii. V-am prevenit. Sînteți fericiți! Atunci încercați să vă ascundeți. Ocupați cît mai puțin loc cu putință. Fericirea trebuie să se vîre în adîncul scorburilor. Faceți-vă și mai mici decît sînteți, dacă vă e cu putință. Dumnezeu măsoară mărimea fericirii după micimea fericiților. Oamenii nemulțumiți trebuie să se ascundă, ca tîlharii. Ah! Boi străluciți, ticăloși viermi luminoși ce sînteți, și, zău, o să fiți călcați în picioare, și bine o să vi se

facă! Ce-s toate dezmierdările astea? Doar nu sînt guvernantă ca să privesc cum se giugiulesc îndrăgostiţii! La urma urmelor, mă obosiţi. Duceţi-vă dracului!

Şi simţind că tonul lui aspru se muia pînă la duioşie, Ursus îşi înecă emoţia într-un soi de bombănit sonor.

— Tată — îi spuse Dea — ce ţi-ai mai înăsprit glasul!

— Păi, fiindcă nu-mi place să fiţi prea fericiţi — răspunse Ursus.

Sub picioarele îndrăgostiţilor se auzi un mîrîit. Homo îi ţinea isonul lui Ursus. Bătrînul se plecă şi puse mîna pe capul lupului.

— Va să zică, nici tu nu te simţi în apele tale! Mîrîi. Îţi zbîrleşti părul pe căpăţîna ta de lup! Nu-ţi plac giugiulelile. Să ştii că eşti înţelept. Dar totuna e, aşa că taci! Ai vorbit, ţi-ai spus părerea, acum, tăcere!

Lupul mîrîi din nou.

Ursus se uită sub masă.

— Stai liniştit, Homo! Haide, nu mai stărui, filozofule!

Dar lupul se ridică şi-şi arătă colţii spre uşă.

— Ce ai? îl întrebă Ursus.

Şi îl apucă pe Homo de pielea gîtului.

Dea, neatentă la mîrîitul lupului, absorbită de gîndurile ei şi fericită să-i audă glasul lui Gwynplaine, tăcea. În timp ce Ursus, certîndu-l pe Homo, îşi plecase capul, Gwynplaine ridicase privirea. Se pregătea să bea din ceaşca de ceai, dar nu bău: o puse pe masă, cu încetineala unui arc care se destinde. Degetele îi rămaseră deschise şi el înlemni, cu privirea fixă, neîndrăznind nici să mai respire măcar.

Un om se afla în picioare, în cadrul uşii. Omul acesta, pe care silueta Deei îl acoperea, era înveşmîntat în negru şi purta o capă de poliţai. Peruca îi venea pînă la sprîncene. În mînă, omul ţinea o vargă de fier sculptat, cu cîte o coroană la fiecare capăt. Varga era scurtă şi zdravănă.

Ursus, care simțise zguduirea făcută de pasul unui nou venit și ridicase capul fără să-i dea drumul lui Homo, recunoscu acest personaj de temut. Și se înfioră din creștet pînă în tălpi. Apoi îi șopti la ureche lui Gwynplaine:

— E Wapentake.

Gwynplaine își aminti. Un strigăt de uimire era cît pe-aci să-i scape. Dar se stăpîni.

Varga de fier, terminată la fiecare capăt cu cîte o coroană, era iron-weapon. Iron-weapon pe care ofițerii de poliție orășenească depuneau jurămîntul cînd își luau funcția în primire.

Dincolo de omul cu perucă, în penumbră, se zărea hangiul, deznădăjduit.

Omul justiției, fără să scoată o vorbă, își întinse brațul drept pe deasupra Deei și atinse cu varga de fier umărul lui Gwynplaine, în timp ce, cu degetul mare de la mîna stîngă, arăta înapoi, spre ușă. Acest dublu gest, atît de poruncitor mai ales prin tăcerea lui, voia să spună: „Urmează-mă!"

Ființa atinsă cu varga de fier n-avea nici un alt drept în afara dreptului de a se supune. Nici o împotrivire în fața poruncii făcute. Asprele osînde ale legislației engleze îl amenințau pe nesupus.

Sub țeapăna atingere a legii, Gwynplaine se înfioră, apoi rămase încremenit. Dacă în loc să-l atingă ușor cu varga de fier pe umăr, l-ar fi lovit cu putere în cap, tot n-ar fi fost mai năucit de lovitură. Se vedea somat să-l urmeze pe ofițerul de poliție. Și nu înțelegea pentru ce.

Ursus, tulburat el însuși pînă în adîncul sufletului, întrezărea ceva, destul de limpede. Se gîndea la saltimbanci și la predicatori, concurenții lui, la Green-box denunțată, la lupul delicvent, la propria lui harță cu cei trei inchizitori; și, cine știe, poate, dar asta ar fi fost îngrozitor, la trăncănelile nesănătoase și răzvrătite ale lui Gwynplaine cu privire la autoritatea regală. Ursus tremura ca scuturat de friguri.

Dea zîmbea.

Nici Gwynplaine şi nici Ursus nu rostiră o vorbă. Amîndoi se gîndiră la acelaşi lucru: să n-o neliniştească pe Dea. Poate că şi lupul gîndea la fel, căci se opri din mîrîit. E drept că Ursus nu-l slăbea de loc.

Gwynplaine se ridică. Era cu neputinţă orice fel de împotrivire. Ştia asta, îşi amintea cuvintele lui Ursus şi orice întrebare ar fi fost de prisos.

Rămase în picioare, în faţa omului justiţiei. Acesta îi luă varga de pe umăr şi, trăgînd-o spre el, o ţinu drept ca un comandant, gest poliţienesc înţeles pe atunci de toată lumea şi care cuprindea următoarea poruncă:

— „Să mă urmeze omul acesta, şi nimeni altul. Rămîneţi toţi acolo unde vă aflaţi! Tăcere!"

Dintr-o singură mişcare şi ca un pivot mecanic răsucindu-se în jurul propriului său ax, omul justiţiei se întoarse şi se îndreptă cu paşi măreţi şi gravi spre ieşirea din Green-box.

Gwynplaine se uită la Ursus.

Ursus ridică din umeri, săltă coatele spre piept, depărtă braţele şi încruntă sprîncenele, vrînd parcă să zică: „Supune-te necunoscutului!"

Gwynplaine se uită la Dea. Ea visa. Continua să zîmbească.

Ursus, mai puţin înspăimîntat de cînd poliţistul le întorsese spatele, găsi prilejul să-i şoptească lui Gwynplaine la ureche:

— Ia seama, nu cumva să vorbeşti pînă ce nu eşti interogat!

Gwynplaine, cu grija de-a nu face zgomot pe care o ai în odaia unui bolnav, îşi luă din cui pălăria şi mantia, se înfăşură cu atenţie pînă la ochi şi îşi îndesă pălăria pe frunte. Pentru că nu dormise, mai purta încă hainele de lucru. O mai privi o dată pe Dea. Omul justiţiei, ajuns la uşa dinafară a Green-boxei, îşi ridică varga şi începu să coboare scăriţa de ieşire. Atunci Gwynplaine porni, ca şi cum omul acela l-ar fi tras după el cu un lanţ invizibil. Ursus îl privi pe Gwynplaine

ieșind din Green-box. În clipa aceea, lupul scheună jalnic, dar Ursus îl ținu locului și-i șopti:

— Are să se reîntoarcă.

În curte, jupîn Nicless, cu un gest slugarnic și poruncitor, încremenea țipetele de spaimă în gurile lui Vinos și Fibi, care priveau deznădăjduite cum e dus Gwynplaine, veșmintele îndoliate și varga de fier a polițaiului.

Bietele fete păreau amîndouă niște stane de piatră. Govicum, năucit, căsca ochii printr-o fereastră întredeschisă.

Omul legii mergea cu cîțiva pași înaintea lui Gwynplaine, fără să se întoarcă și fără să privească, cu liniștea aceea glacială pe care o dă certitudinea că reprezinți legea.

Amîndoi, într-o tăcere ca de mormînt, străbătură curtea, apoi sala întunecată a cîrciumii, și ieșiră în piață. Acolo se aflau cîțiva trecători strînși în fața porții hanului și cîțiva polițai. Curioșii aceștia, uluiți și fără să scoată o vorbă, se depărtară și se aliniară, pătrunși de disciplina englezească, în fața vergei omului legii. Acesta porni spre ulicioarele din lungul Tamisei. Gwynplaine, între polițiști, palid, fără să facă un gest, fără altă mișcare decît a pașilor, învăluit în mantie ca într-un giulgiu, se depărtă cu încetul de *inn*, mergînd ca mut în urma omului taciturn, asemenea unei statui care urmează un spectru.

III. URSUS SPIONEAZA POLIȚIA

Așa cum am spus, după foarte rigidele legi ale poliției din acele vremuri, somarea de a-l urma pe Wapentake, adresată unui individ, implica pentru oricare altă persoană aflată de față porunca de a nu se clinti din loc.

Cîțiva curioși se încăpățînară totuși și însoțiră de departe alaiul care îl ducea pe Gwynplaine.

Ursus se afla printre ei.

Ursus fusese atît de încremenit, pe cît îi e cu putință unui om să fie. Dar fiindcă fusese de atîtea ori asaltat de surprizele vieții hoinare și de răutățile soartei, el își avea, ca o navă de război, strigătul de atac care cheamă la posturi întregul echipaj, adică întreaga inteligență. Se grăbi deci să nu mai fie încremenit și începu să cugete. Nu e vorba să fii emoționat, ci să știi cum să faci față situației. Asta e îndatorirea oricărui om care nu e un simplu neghiob. Să nu cauți să înțelegi, dar să faci ceva. Imediat! Și Ursus se întrebă: „Ce să fac?"

După plecarea lui Gwynplaine, Ursus se simți prins între două temeri: de o parte, teama pentru Gwynplaine care îi poruncea să-l urmeze; de alta, teama pentru sine însuși, care îi poruncea să rămînă locului.

Ursus avea curajul unei muște și nepăsarea unei mimoze. Se speriase îngrozitor. Și totuși, se hotărî eroic să înfrunte legea și să-l urmărească pe Wapentake, într-atît îl neliniștea ceea ce ar fi putut să i se întîmple lui Gwynplaine. Trebuie că îi era într-adevăr teamă dacă avea atîta curaj.

Gwynplaine fusese mai degrabă răpit decît arestat. Poliția lucrase atît de repede, încît bîlciul, altminteri aproape pustiu la ora aceea de dimineață, abia dacă fusese tulburat. Prin barăcile din Tarrinzeau-field, nu bănuia aproape nimeni că omul legii venise să-l ia pe Omul care Rîde. Din pricina asta se strînsese atît de puțină lume.

Gwynplaine, datorită mantiei și pălăriei lui care aproape că-i acopereau obrazul, nu putea fi recunoscut de trecători.

Înainte de-a pleca în urmărirea lui Gwynplaine, Ursus luă o măsură de prevedere. Îi chemă deoparte pe jupîn Nicless, pe Govicum, pe Fibi și pe Vinos, și le ceru să nu pomenească de față cu Dea nimic care ar fi putut s-o facă să bănuiască cele întîmplate; să-i spună că lipsa

lui Gwynplaine și a lui Ursus din Green-box se datorește unor treburi casnice. Cum, de altfel, se apropia ora somnului de zi a Deei, el, Ursus, le spuse că are să se reîntoarcă, împreună cu Gwynplaine, înainte de-a se trezi Dea, totul nefiind decît o neînțelegere. Le mai spuse că o să le fie ușor, lui și lui Gwynplaine, să-i lămurească pe magistrații poliției; că vor descurca neînțelegerea și că se vor întoarce curînd amîndoi. După ce spuse toate acestea, Ursus plecă.

El izbuti să-l urmărească pe Gwynplaine fără să fie observat. Deși rămase cît mai departe cu putință, făcu în așa fel încît să nu-l scape din ochi.

La urma urmei, cu oricîtă pompă ar fi fost făcută arestarea, Gwynplaine poate că era chemat în fața magistratului doar pentru vreo abatere fără urmări grave. Problema aceasta Ursus își spunea că va fi rezolvată degrabă. Lucrurile se vor lămuri, chiar sub ochii lui, prin direcția pe care vor lua-o cei ce-l duceau pe Gwynplaine atunci cînd, ajunși la marginea bîlciului, vor intra pe ulicioarele din lungul Tamisei.

Dacă se îndreptau spre stînga, însemna că îl duc pe Gwynplaine la primăria din Southwark. Atunci nu prea ar fi avut de ce să se teamă: vreo abatere de la ordonanțele primăriei, o mustrare din partea magistratului, cîțiva șilingi amendă, apoi Gwynplaine avea să fie liber, iar spectacolul cu *Stihia învinsă* putea să aibă loc în aceeași seară, ca de obicei. Nimeni n-ar fi observat nimic.

Dacă alaiul pornea spre dreapta, atunci se îngroșa gluma. Într-acolo se aflau locuri de temut.

În clipa cînd omul legii, conducînd cele două șiruri de gardieni, între care pășea Gwynplaine, ajunse în dreptul ulicioarelor, Ursus, gîfîind, privi alaiul. Încotro aveau să se îndrepte?

Alaiul porni spre dreapta.

Ursus, clătinîndu-se de spaimă, se rezemă de un perete ca să nu cadă și se gîndi înfiorat:

— Iată că lucrurile ies prost. Ce caut eu aici, în urmărirea lui Gwynplaine?

După ce se gîndi astfel, fiindcă omul nu-i decît contradicție, mări pasul și, stăpînindu-și spaima, se grăbi ca să se apropie de polițai și să nu rupă, în labirintul ulițelor din Southwark, legătura dintre el și Gwynplaine.

Din cauza solemnității obligatorii în asemenea împrejurări, alaiul nu putea merge repede. Ursus, încurcat o clipă de încîlceala ulicioarelor, reuși să-l ajungă din urmă lîngă Sainte-Marie Over-Ry. Din fericire, alaiul zăbovise din pricina unei cete de copii și de cîini, lucru obișnuit la Londra. *Dogs and boy*, spun vechile registre ale poliției, care pun cîinii înaintea copiilor...

Un om dus la judecată de către polițiști fiind, la urma urmelor, ceva nu prea neobișnuit, și fiecare avîndu-și treburile lui, curioșii se împrăștiaseră. Pe urmele lui Gwynplaine nu mai rămăsese decît Ursus.

Trecură pe dinaintea celor două biserici aflate față în față, biserici ținînd de *Recreative Religionists* și de *Liga Halleluiah*, două secte care mai dăinuiesc și astăzi. Apoi, șerpuind din ulicioară în ulicioară și alegînd mai ales locurile pustii, alaiul coti de nenumărate ori.

In sfîrșit, se opri.

Ajunseseră într-o ulicioară îngustă, fără clădiri, în afara a două sau trei cocioabe. Ulicioara era îngrădită cu două ziduri, unul scund, pe partea ei stîngă, altul înalt, pe partea dreaptă. Zidul cel înalt, cu creneluri și cu zăbrele groase deasupra unor guri de beci, n-avea nici o fereastră. La piciorul zidului acestuia se vedea o portiță foarte mică și foarte boltită. Portița, îmbucată într-o boltă grea de piatră, avea o ferestruie zăbrelită, un ciocan masiv, o broască uriașă, niște balamale noduroase și zdravene, o întreagă rețea de piroane, o platoșă de plăci și de zugrăveli, și era făcută mai mult din fier decît din lemn.

Pe ulicioară, nimeni. Nici dughene, nici trecători. Dar de undeva, din apropiere, se auzea un vuiet con-

ţinuu, ca şi cum ulicioara s-ar fi întins de-a lungul unui torent. Un vuiet de glasuri şi un huruit de trăsuri. Pesemne că de cealaltă parte a clădirii negre se afla o stradă mare, fără îndoială strada principală din Southwark, legată la un capăt de calea Cantorbery, iar la celălalt capăt de podul Londrei.

Oricine s-ar fi uitat de-a lungul ulicioarei, în afara alaiului care îl înconjura pe Gwynplaine, n-ar fi văzut altă faţă omenească decît a lui Ursus, nespus de palidă şi pe jumătate ascunsă în penumbra unui colţ de zid, privind şi temîndu-se să vadă.

Alaiul se grupă în faţa portiţei. Unul dintre poliţai ridică ciocanul, bătu de trei ori şi rosti:

— Din partea maiestăţii sale!

Portiţa grea de stejar şi de fier se răsuci în balamale şi lăsă liber un gol plumburiu şi rece ca o gură de peşteră. În umbră, se prelungea o boltă hidoasă.

Ursus îl văzu pe Gwynplaine dispărînd înăuntrul ei.

IV. FIORI DE GROAZĂ

Cînd auzi portiţa scrişnind din toate zăvoarele şi încuindu-se, Gwynplaine tresări. I se părea că poarta care se închisese era legătura dintre lumină şi întuneric şi că răspundea, printr-o parte, spre furnicarul omenesc, iar prin cealaltă parte spre lumea moartă şi că acum tot ce e luminat de soare se află dincolo, iar el a trecut hotarul vieţii şi se află în afara ei. Inima îi zvîcni puternic. Ce avea să se întîmple cu el: ce însemnau toate astea?

Unde se afla?

Nu vedea nimic în preajmă. Se afla în beznă. Închizîndu-se poarta îi luase parcă vederea. Gemuleţul se închisese şi el o dată cu poarta. Nici un ochi de lumină, nici un felinar. Lipsa aceasta a luminii era o măsură

de prevedere, luată de pe vremuri. Luminarea intrărilor în temnițe era interzisă, nu cumva noii-veniți să vadă cum stau lucrurile pe acolo.

Gwynplaine întinse mîinile în lături și atinse zidul, la dreapta și la stînga; se afla într-un coridor. Încetul cu încetul, lumina aceea de beci, care se prelingea nu se știa de unde și plutea pe deasupra locurilor întunecoase, îl făcu să deslușească ici-colo cîte ceva și coridorul i se înfățișă vag în fața ochilor.

Gwynplaine, care nu întrezărise niciodată asprimea legilor decît prin descrierile mult îngroșate ale lui Ursus, se simțea apucat de un fel de mînă enormă și obscură. Să fii mînat de necunoscutul legii e îngrozitor. Ești curajos în fața oricui, și te pierzi în fața justiției. De ce? Pentru că justiția omenească nu trăiește decît în umbră, iar judele se mișcă pe pipăite. Gwynplaine își reaminti ceea ce îi spusese Ursus despre necesitatea tăcerii. Voia s-o revadă pe Dea. În situația lui, simțea că se află în voia nu știu cui, pe care nu voia să-l întărîte. Uneori, a voi să faci lumină înseamnă a înrăutăți lucrurile. Totuși, pe de altă parte, povara întîmplării acesteia era atît de grea, încît, pînă la urmă, îl birui și el nu se putu stăpîni să întrebe:

— Domnilor, unde mă duceți?

Nici un răspuns.

Tăcerea aceasta îl înfioră pe Gwynplaine. Pînă atunci se crezuse puternic. Își era de ajuns sieși. Trăise izolat, închipuindu-și că a fi izolat înseamnă a fi de nebiruit. Și iată că, deodată, simțea asupra lui greutatea înfricoșătoare a forței colective. Cum să lupte cu necunoscutul acesta îngrozitor, cu legea? O spaimă, nemaicunoscută de el pînă atunci, îi nimerise punctul slab al inimii. Și apoi, nu dormise și nu mîncase. Abia dacă își muiase buzele într-o ceșcuță de ceai. Trăise toată noaptea într-un fel de delir, și acum îi rămăsese febra. Îi era sete, îi era și foame, poate. Stomacul nemulțumit strică tot. De cu seară îl năpădiseră atîtea încercări! Emoțiile care îl frămîntau îl și susțineau însă; fără uragan, pînza ar

fi o cîrpă. Dar slăbiciunea aceasta profundă a zdrenței pe care vîntul o umflă pînă ce-o sfîșie, el o simțea înăuntrul lui. Simțea apropiindu-se prăbușirea. Avea să cadă, leșinat, pe lespezile pavajului? Să leșine e o salvare pentru femeie și o umilință pentru bărbat. Gwynplaine își îndreptă spinarea, dar tremura.

Avea senzația unui om care cade în gol.

V. GEAMĂT

Porniră mai departe.

Înaintară de-a lungul coridorului. Nici urmă de grefier, nici urmă de birou sau de registre. Pe vremea aceea, temnițele nu erau pline de hîrțoage. Ele se mulțumeau să te închidă, adesea fără să știi de ce. A fi temniță și a avea deținuți le era de ajuns.

Alaiul trebui să se lungească și să ia forma coridorului. Mergeau aproape unul cîte unul: mai întîi reprezentantul legii, apoi Gwynplaine, apoi împuternicitul regelui, apoi polițaii, înaintînd unul după altul și astupînd coridorul în urma lui Gwynplaine.

Coridorul se îngusta. Acum Gwynplaine atingea pereții cu coatele. Bolta făcută din pietre înecate în ciment avea, ici-colo, gîtuiri de granit ieșite în afară. Trebuia să-ți pleci fruntea ca să poți trece. Cu neputință de alergat pe aici: strîmtoarea era plină de ocolișuri. Toate măruntaiele sînt întortocheate, și ale temnițelor ca și ale omului. Din loc în loc, cînd la dreapta, cînd la stînga, niște tăieturi în zid, pătrate și închise cu zăbrele groase, lăsau să se zărească scări, unele urcînd, altele coborînd.

Ajunseră în fața unei uși închise. Ușa se deschise, apoi se închise din nou. Pe urmă trecură printr-o a doua ușă, printr-o a treia... Ușile acestea se deschideau și se închideau singure parcă. Nu se vedea nici un om.

Şi, cu cît se îngusta coridorul, cu atît cobora bolta. Acum nu mai puteau înainta decît cu capul plecat. Zidul picura; de pe tavan cădeau stropi de apă; lespezile coridorului păreau vîscoase ca pereții unui intestin. Ceața gălbuie care ținea loc de lumină devenea din ce în ce mai opacă. Aerul lipsea cu totul. Ceea ce părea însă deosebit de sinistru era faptul că se coborau mereu.

Trebuia să fii atent ca să-ți dai seama că cobori. Pe întuneric, o pantă lină e ceva groaznic. Nimic nu poate fi mai de temut decît lucrurile obscure la care ajungi pe povîrnișuri abia simțite.

Cît timp merseră astfel? Gwynplaine n-ar fi putut să spună.

Deodată, se opriră. Intunericul era de nepătruns. Se simțea totuși o oarecare lărgire a coridorului.

Gwynplaine auzi, aproape de tot, un sunet despre care numai gongul chinezesc ar putea să dea o idee: ceva ca o lovitură în timpanul abisului. Era reprezentantul legii, care lovise cu varga lui o placă de fier.

Placa aceea era o ușă. Nu una care se trage în lături, ci una care se ridică și se coboară.

Urmă un fel de strivire sonoră într-un șănțuleț metalic și Gwynplaine avu în fața ochilor, pe neașteptate, un petic de lumină, pătrat. Placa se ridicase dintr-o despicătură a bolții, așa cum se ridică ușile curselor de prins șoareci.

Lumina nu era lumină, ci pîlpîire. Dar pentru ochii peste măsură de deschiși ai lui Gwynplaine, licărirea aceasta pală și neașteptată păru mai întîi o țîșnire de fulger.

Cîteva clipe, el nu putu să vadă. Apoi, încetul cu încetul, pupilele i se obișnuiră cu lumina, așa cum se obișnuiseră și cu întunericul. Strălucirea, care i se păruse atît de vie, i se îngustă în ochi și redeveni plumburie. Gwynplaine îndrăzni să arunce o privire prin gaura căscată în fața lui. Și ceea ce văzu îl îngrozi.

La picioarele lui, vreo douăzeci de trepte, înalte, înguste, roase, aproape verticale, fără rampă nici pe

stînga, nici pe dreapta, formînd o creastă de piatră asemănătoare unui perete tăiat în scară, intrau și se înfundau într-un beci foarte adînc. Treptele duceau pînă jos.

Beciul era rotund, cu bolta ogivală povîrnită din pricina proastei nivelări a temeliilor, povîrnire proprie subteranelor deasupra cărora s-au îngrămădit clădiri prea grele.

Spintecătura ținînd loc de ușă, pe care placa de fier o descoperise și de la care începea capătul scării, era crestată în boltă în așa fel încît, de la înălțimea ei, puteai privi în beci ca în golul unei fîntîni.

Beciul era imens și, dacă se asemăna cu fundul unei fîntîni, fără doar și poate că numai de-o fîntînă ciclopică putea fi vorba. Pe podeaua lui, nici lespezi, nici pavaj, ci doar pămîntul ud și rece al locurilor adînci.

În mijlocul beciului, patru coloane gheboase și diforme sprijineau un portic ogival, greoi, ale cărui patru nervuri, unindu-se înăuntrul porticului, închipuiau o formă asemănătoare cu interiorul unei tiare. Porticul acesta, asemănător celor în care se puneau odinioară sarcofagele, se înălța pînă la boltă și forma, în beci, un fel de odaie centrală, dacă odaie poate fi numită o încăpere deschisă din toate părțile, avînd în loc de patru ziduri patru stîlpi.

În punctul de sprijin al porticului atîrna un felinar de aramă, rotund și zăbrelit ca o fereastră de închisoare. Felinarul arunca în jurul lui, pe stîlpi, pe bolți și pe zidul circular care abia se deslușea în dosul stîlpilor, o lumină chioară, cu dungi de întuneric.

Lumina aceasta îl orbise, la început, pe Gwynplaine. Acum, ea nu i se mai părea decît o pîlpîire aproape ștearsă.

Între cei patru stîlpi, exact sub felinar, în locul unde lumina bătea mai puternic, zăcea întinsă pe jos o arătare albă și groaznică.

Arătarea era culcată pe spate. Se vedea un cap, ai cărui ochi erau închiși, un trup al cărui trunchi dis-

părea sub nu știu ce morman inform și membrele prinse de trup și întinse spre cei patru stîlpi prin patru lanțuri legate de mîini și de picioare. Lanțurile se terminau prin cîte o verigă de fier, la poalele fiecărei coloane. Arătarea, încremenită în cumplita poziție a frîngerii, avea paliditatea rece a cadavrelor. Lipsa veșmintelor lăsa să se vadă că e un bărbat.

Împietrit, Gwynplaine, stînd în picioare la capătul de sus al scării, privea.

Deodată auzi un horcăit. Cadavrul mai avea încă viață în el. Chiar lîngă spectrul acesta, într-una din ogivele porticului, de o parte și de alta a unui jilț uriaș înălțat deasupra unei lespezi largi și turtite, stăteau în picioare doi bărbați acoperiți în giulgiuri negre și lungi. Pe jilț era așezat un bătrîn înfășurat într-o robă roșie, palid, nemișcat, sinistru, ținînd în mînă un buchet de trandafiri.

Trandafirii aceștia l-ar fi făcut să înțeleagă despre ce e vorba pe oricare om mai puțin neștiutor decît Gwynplaine. Dreptul de a judeca ținînd un buchet de flori îl aveau magistrații care înfățișau totdeauna și puterea regală, și puterea municipală. Lordul-primar al Londrei mai judecă și astăzi așa. Primii trandafiri ai anului aveau rostul să-i ajute pe juzi în misiunea lor.

Bătrînul așezat în fotoliu era șeriful comitatului Surrey.

Alături de jilț se vedea o masă acoperită cu hîrtii și cărți, deasupra cărora se odihnea nuiaua albă a șerifului.

Cei doi bărbați, care stăteau în picioare la dreapta și la stînga șerifului, erau doi doctori, unul în medicină, altul în știința legilor. Acesta din urmă putea fi recunoscut după tichia rangului său, pusă peste perucă. Amîndoi purtau robe negre, unul de jude, altul de med... Aceste două soiuri de oameni poartă doliul celor pe care îi ucid.

În spatele șerifului, pe marginea treptei făcute de lespedea turtită, stătea ghemuit, cu o călimară pusă

alături, pe lespede, cu un dosar de carton pe genunchi și cu o filă de pergament pe dosar, un grefier cu perucă rotundă, cu pana în mînă, în poziția unui om gata să scrie.

De unul din stîlpi se rezemase, cu brațele încrucișate, un bărbat înveșmîntat în piele din cap pînă în picioare. Era o calfă a călăului. Bărbații aceștia păreau prinși de o vrajă în rînduiala aceasta funebră, lîngă omul înlănțuit. Nici unul dintre ei nu se mișca și nu scotea o vorbă.

Deasupra lor părea că plutește o liniște monstruoasă.

Ceea ce Gwynplaine vedea acolo era un beci al justiției. Asemenea beciuri se aflau din belșug în Anglia. Cripta din Beauchamp Tower a servit multă vreme în acest scop, ca și subterana de la Lollards' Prison...

Toate închisorile de pe vremea lui *king* John — și temnița din Southwark era una din ele — își aveau beciurile lor penale.

Ceea ce va urma se practica pe atunci foarte des în Anglia, și, s-ar putea, la rigoare, în procedura criminală, să se mai execute și astăzi; căci toate legile de pe atunci mai dăinuiesc încă. Anglia oferă ciudatul spectacol al unui cod barbar trăind în bună înțelegere cu libertatea. Căsnicia lor, trebuie s-o spunem, e cît se poate de bună.

Gwynplaine, stînd ca năuc în capătul scării, începu să tremure din toate mădularele. Îl treceau tot felul de fiori. Căuta să înțeleagă ce crimă putuse să înfăptuiască. După tăcerea arestării, urma viziunea torturii. Făcuse un pas înainte, dar un pas tragic. Vedea întunecîndu-se tot mai mult taina care îl tîrîse în fața legilor.

Arătarea omenească lungită pe jos horcăi iar.

Gwynplaine avu impresia că îl împinge cineva, ușurel, de umăr. Îl împingea omul care îl arestase. Gwynplaine se supuse. Coborî scara, treaptă cu treaptă. Treptele erau foarte înguște și destul de înalte. Cum nu exista rampă, trebuia să coboare cu multă luare-aminte. În urma lui, la două trepte distanță, venea Wapentake,

ţinîndu-şi în sus varga de fier şi, după acesta, împuternicitul regelui.

Gwynplaine coborî treptele simţind cum i se risipesc ultimele speranţe. Simţea cum moare, pas cu pas. Fiecare treaptă stingea parcă o lumină în el. Şi astfel, pălind din ce în ce, ajunse la ultima treaptă.

Arătarea doborîtă şi înlănţuită de cei patru stîlpi horcăia mereu.

Un glas rosti în penumbră:

— Apropie-te!

Era şeriful, care i se adresa lui Gwynplaine. Gwynplaine făcu un pas.

— Mai aproape — rosti iar glasul.

Gwynplaine mai făcu un pas.

— Aproape de tot — urmă şeriful.

Împuternicitul regelui îi şopti la ureche lui Gwynplaine atît de încet, încît şoapta lui părea solemnă:

— Te afli în faţa şerifului comitatului Surrey.

Gwynplaine înaintă pînă la omul înlănţuit în mijlocul beciului. Însoţitorii lui rămaseră locului, lăsîndu-l să înainteze singur.

Cînd ajunse sub portic, văzîndu-l de aproape pe nefericitul zărit pînă atunci de la distanţă, şi care era viu încă, spaima i se preschimbă în groază.

Omul înlănţuit era cu desăvîrşire gol, în afară de hidoasa zdreanţă pudică despre care s-ar putea spune că e frunza de viţă a torturii. Părea să aibă vreo cincizeci-şaizeci de ani. Era chel. Ţepii albi ai bărbii îi acopereau obrajii. Ţinea ochii închişi şi gura căscată. I se vedeau toţi dinţii. Faţa lui slabă şi osoasă semăna a ţeastă de mort. Pe piept avea o placă de fier peste care fuseseră îngrămădiţi vreo cinci sau şase bolovani. Horcăitul lui părea cînd un şuierat, cînd un răcnet.

Şeriful, fără să lase din mînă buchetul de trandafiri, luă de pe masă, cu mîna liberă, nuiaua albă şi o ridică spunînd:

— Ascultare maiestăţii sale!

Apoi puse nuiaua la loc, pe masă, după care, vorbind arar, fără să facă un gest, la fel de neclintit ca și nefericitul legat în lanțuri, șeriful ridică glasul și spuse:

— Omule care te afli aici, în lanțuri, ascultă pentru cea din urmă oară glasul justiției. Ai fost scos din celula ta și adus în temnița aceasta, cercetat după cum se cuvine și în formele cerute de lege, *formaliis verbis pressus*. Fără să ții seama de citirile și înștiințările care ți-au fost făcute și care iți vor fi reînnoite, imboldit de un duh al încăpățînării ticălos și pervers, te-ai închis în tăcere și ai refuzat să-i răspunzi judelui, dovedind astfel o ticăloasă nesupunere, pedepsită de legi, crima și delictul de *overhernesse*.

Doctorul în știința legilor, stînd în picioare la dreapta șerifului, îl întrerupse și grăi cu o nepăsare care avea în ea ceva funebru:

— *Overhernesse*. Legile lui Alfred și Godrun. Capitolul șase.

Șeriful vorbi mai departe:

— Legea e adînc respectată de noi toți, cu excepția tîlharilor care calcă codrul unde căprioarele își zămislesc puii.

Ca un clopot după alt clopot, doctorul în știința legilor spuse:

— *Qui faciunt vastum in foresta ubi damae solent founiare.*

— Cine refuză să-i răspundă judelui — spuse șeriful — poate fi bănuit de toate păcatele. E socotit în stare de orice crimă. Cine nu mărturisește nimic recunoaște tot. Cel ce tace în fața întrebărilor judelui este de fapt mincinos și paricid.

— *Mendex et parricida* — făcu doctorul în știința legilor.

Șeriful spuse:

— Omule, nu e îngăduit să te dai lipsă prin tăcere. Falsa contumacie vatămă legea. Tăcerea în fața justiției e o formă de răzvrătire. Lezjustiție e lezmaiestate. Nu există ceva mai vrednic de ură și mai îndrăzneț.

Cine se sustrage de la interogatoriu păgubeşte legea. Pentru asemenea fapte englezii s-au bucurat din totdeauna de dreptul gropii, al furcii şi al lanţurilor.

— *Anglica charta*, anul 1088 — făcu doctorul.

Şi, cu aceeaşi gravitate mecanică, adăugă:

— *Ferrum, et fossum, et furcas, cum aliis libertatibus.*

Şeriful continuă:

— Iată de ce, omule, fiindcă n-ai vrut să ieşi din tăcere, deşi eşti sănătos la minte şi ştii prea bine ce îţi cere justiţia, fiindcă eşti de o îndărătnicie drăcească, ai fost supus chinurilor şi ai îndurat ceea ce statutele numesc „pedeapsa grea şi aspră". Iată ce ţi s-a făcut. Legea cere să-ţi spun aceasta cu propria mea gură. Ai fost adus în beciul acesta, ai fost despuiat de veşminte, ai fost întins gol la pămînt, cu faţa în sus, cu mîinile şi picioarele întinse şi legate de cei patru stîlpi ai legii, ţi s-a pus pe pîntece o placă de fier, iar peste trup atîţia bolovani cîţi ai putut să ţii. „Şi mai mulţi", spunea legea.

— *Plosque* — afirmă doctorul.

Şeriful urmă:

— În situaţia aceasta şi înainte de-a prelungi încercarea, ţi-a fostă făcută de mine, şeriful comitatului Surrey, somaţia repetată de a răspunde şi a vorbi, şi ţi-ai menţinut drăceasca încăpăţînare a tăcerii... La refuzul şi îndîrjirea dumitale, pentru că se cuvine ca stăruinţa legii să egaleze stăruinţa criminalului, încercarea a fost continuată, după cum poruncesc edictele şi textele. Prima zi nu ţi s-a dat nici de băut, nici de mîncat. A doua zi ţi s-a dat de mîncat, dar nu de băut; ţi s-au vîrît în gură trei îmbucături de pîine. A treia zi ţi s-a dat să bei, dar nu să mănînci; ţi s-au turnat în gură, de trei ori şi în trei pahare, trei litri de apă luată din şanţul de scurgere al temniţei. Şi a venit ziua a patra. Ziua de astăzi. Acum, dacă mai stărui să nu răspunzi, vei fi lăsat aici pînă cînd vei muri. Aşa porunceşte legea.

Şeriful continuă:

— Omule, ia seama! Căci urmările te privesc. Dacă lepezi ticăloasa tăcere, şi dacă mărturiseşti, nu vei fi decît spînzurat şi vei avea dreptul la *meldefeoh*, care este o sumă de bani.

— *Damnum confitens* — spuse doctorul în ştiinţa legii — *habeat le meldefeoh. Leges Inse*, capitolul douăzeci.

— Acestea sînt avantajele mărturisirii — continuă şeriful. Vrei să răspunzi justiţiei?

Şeriful tăcu şi aşteptă. Osînditul rămase neclintit.

Şeriful vorbi iar:

— Deci, după primele şaptezeci şi două de ore de la încercare, iată-ne în cea de-a patra zi. Omule, e ziua hotărîtoare, ziua aleasă de lege pentru confruntare.

— *Quarta die, frontem ad frontem adduce* — bombăni doctorul.

— Înţelepciunea legii — urmă şeriful — a ales ora aceasta ultimă ca să putem dobîndi ceea ce strămoşii noştri numeau „judecata prin răceala morţii", dat fiind că e clipa cînd oamenii sînt crezuţi pentru nu-ul sau da-ul lor.

O clipă se făcu linişte. Apoi şeriful îşi plecă faţa încruntată spre osîndit:

— Omule care eşti culcat la pămînt...

Se făcu o pauză.

— Omule — strigă el — mă auzi?

Osînditul nu se clinti.

— În numele legii — spuse şeriful — deschide ochii!

Pleoapele osînditului rămaseră închise.

Şeriful se întoarse spre medicul care aştepta, în picioare, la stînga lui.

— Să auzim diagnosticul!

— *Probe, de diagnosticum* — făcu doctorul în ştiinţa legilor.

Medicul coborî de pe lespede, ţeapăn şi solemn, se apropie de osîndit, se plecă, îşi apropie urechea de gura lui, îi pipăi pulsul şi se ridică.

— Ei? întrebă şeriful.
— Mai aude încă.
— De văzut vede? întrebă şeriful.
Medicul răspunse:
— Poate să vadă.
La un semn al şerifului, cei doi însoţitori ai lui Gwynplaine înaintară, oprindu-se unul în faţa şi celălalt în spatele lui. Medicul se dădu înapoi cu un pas, între stîlpi.
Atunci şeriful, ridicînd buchetul de trandafiri, îi vorbi osînditului, cu un glas neobişnuit de puternic:
— O nenorocitule, vorbeşte! Legea te roagă, înainte de-a te nimici. Dacă vrei să pari mut, gîndeşte-te la muţenia mormîntului. Dacă vrei să pari surd, gîndeşte-te la surzenia afurisenici. Gîndeşte-te că vei fi părăsit în temniţa aceasta. Ascultă, semenul meu, căci şi eu sînt om! Ascultă, fratele meu, căci şi eu sînt creştin! Ascultă, fiul meu, căci sînt bătrîn! Fereşte-te de mine, căci sînt stăpînul chinurilor tale şi în curînd am să fiu înfricoşător! Cruzimea legii face măreţia judelui. Gîndeşte-te că eu însumi tremur în faţa mea. Puterea mea mă încremeneşte. Mă simt plin de sfînta răutate a osîndirii. Aibi, o nefericitule, salvatoarea şi cinstita teamă de justiţie şi supune-te mie! Ceasul confruntării a sosit şi trebuie să-mi răspunzi. Nu te înverşuna în împotrivirea ta! Tu, care ai şi început să putrezeşti, ascultă! Dacă nu vrei cumva să pieri aici, sub greutatea bolovanilor, singur în hruba asta, părăsit, uitat, muşcat de fiarele beznelor, în timp ce oamenii vor cumpăra şi vor vinde, iar trăsurile vor trece pe uliţă, deasupra capului tău; dacă nu vrei cumva să simţi ivindu-ţi-se încetul cu încetul pe buze spuma groaznică a mormîntului, auzi-mă! Te chem în propriul tău ajutor, fie-ţi milă de tine, fă ce ţi se cere, pleacă-te în faţa justiţiei, supune-te, întoarce capul, deschide ochii şi spune dacă îl recunoşti pe omul acesta.
Osînditul nu întoarse capul şi nu deschise ochii.
Şeriful se uită pe rînd la cei doi însoţitori ai lui Gwynplaine. Împuternicitul regelui îi scoase lui Gwyn-

plaine pălăria și mantia, îl apucă de umeri și-l întoarse la lumină, cu fața spre omul înlănțuit.

În același timp, slujitorul justiției numit Wapentake se aplecă, prinse în mîini tîmplele osînditului, îi întoarse țeasta aproape lipsită de viață spre Gwynplaine, iar cu cele două degete mari și cu cele două degete arătătoare îi dezlipi pleoapele închise. Ochii sălbatici ai omului se iviră.

Osînditul îl văzu pe Gwynplaine.

Și atunci, săltîndu-și singur capul și deschizîndu-și peste măsură pleoapele, el îl privi. Apoi tresări, atît cît poți să tresari cînd ai un munte pe piept, și strigă:

— El e! Da! El e!

Și începu să rîdă ca ieșit din minți.

— El e!

După care, lăsîndu-și iar țeasta să-i cadă pe pămînt, închise ochii.

— Grefier, scrie! spuse șeriful.

Gwynplaine, deși îngrozit, izbutise pînă în clipa aceea să-și țină firea. Strigătul osînditului: *El e!* îl cutremură. Iar cuvintele: Grefier, scrie! îl înghețară. I se părea că un ticălos vrea să-l lege de soarta lui, fără ca el, Gwynplaine, să poată ghici pricina, și că mărturisirea limpede a omului aceluia i se strîngea ca un ștreang în jurul gîtului. Și-l închipui alături de el, legați amîndoi de stîlpi, aidoma unul cu altul. Gwynplaine, înnebunit de spaimă, începu să se zbată. Bîlbîia cuvinte neînțelese, cu adînca tulburare a nevinovatului, și, cutremurîndu-se îngrozit, pierdut, prinse să strige:

— Nu-i adevărat! Nu sînt eu! Nu-l cunosc pe omul ăsta! Nici el nu poate să mă cunoască, dacă eu nu-l cunosc! Deseară am spectacolul care mă așteaptă. Ce vreți de la mine? Cer să mi se dea drumul! De ce am fost adus în beciul acesta? Așadar, nu mai există lege! Domnule judecător, vă repet că nu sînt eu! Sînt nevinovat de tot ce s-ar putea spune. Eu știu foarte bine. Între omul ăsta și mine nu există nici o legătură. Puteți să vă informați. Viața mea nu e un lucru ascuns. Au venit să mă ridice ca pe un tîlhar! De ce au venit

așa? Omul ăsta, parcă știu ce este? Sînt un saltimbanc și joc în bîlciuri și în piețe. Sînt Omul care Rîde. Există destui oameni care au venit să mă vadă. Stăm în Tarrinzeau-field. De cincisprezece ani îmi fac meseria, cinstit. Am douăzeci și cinci de ani. Locuiesc la inn Tadcaster. Mă numesc Gwynplaine. Aveți îndurare și scoateți-mă de aici, domnule judecător! Nu trebuie abuzat de slăbiciunea nefericiților. Fie-vă milă de-un om care n-a făcut nici un rău și care e fără ocrotire, fără apărare! Apărare! Aveți în fața domniei voastre un biet saltimbanc...

— Il am în fața mea pe lordul Fermain Clancharlie, baron Clancharlie și Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, pair al Angliei — spuse șeriful.

Și, ridicîndu-se, șeriful îi arătă lui Gwynplaine jilțul, adăugînd:

— My lord, binevoiască înălțimea voastră să ia loc!

CARTEA A CINCEA

MAREA ŞI SOARTA SE MIŞCĂ SUB ACELAŞI SUFLU

I. SOLIDITATEA LUCRURILOR FRAGILE

Soarta ne întinde uneori să bem un pahar al nebuniei. O mînă iese din nori și ne întinde, pe neașteptate, cupa întunecată în care zace beția necunoscută.

Gwynplaine nu înțelese nimic.

Se uită înapoi, ca să vadă cui îi vorbea șeriful.

Cei doi slujbași ai justiției, care îl însoțiseră în beci, se apropiară de el și-l apucară de subsuori. Gwynplaine simți că e așezat în jilțul din care șeriful se ridicase.

Și se lăsă în voia lor, fără să înțeleagă cum de e cu putință.

Cînd Gwynplaine fu așezat, cei doi însoțitori se traseră înapoi cu cîțiva pași și rămaseră drepți și nemișcați în spatele jilțului.

Atunci șeriful lăsă buchetul de trandafiri pe lespede, își puse ochelarii pe care i-i înmînă grefierul, scoase de sub dosarul care acoperea masa un pergament pătat, îngălbenit, înverzit, roș și spart pe alocuri, care părea să fi fost împăturit în cute foarte strînse. O parte a pergamentului era acoperită cu litere. Stînd în picioare, la lumina felinarului, apropiindu-și pergamentul de ochi, șeriful citi următoarele:

„În numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh.

Astăzi, douăzeci și nouă ianuarie, anul domnului o mie șase sute nouăzeci.

Fost-a cu ticăloșie lepădat, pe țărmul deșert al Portlandului, cu gîndul de a-l lăsa să piară prin foame, frig și singurătate, un copil în vîrstă de zece ani.

Copilul acesta fost-a vîndut la vîrsta de doi ani din porunca maiestății sale regele Iacob al II-lea.

Copilul acesta este Fermain Clancharlie, unicul fiu legitim al lordului Linnoeus Clancharlie, baron Clancharlie și Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, pair al regatului Engliterei, răposat, și al Annei Bradshaw, soția lui, răposată.

Copilul acesta e moștenitorul bunurilor și titlurilor tatălui său. De aceea fost-a vîndut, ciuntit, sluțit și făcut să dispară, prin voința maiestății sale.

Copilul acesta fost-a crescut și învățat să devină măscăriei prin piețe și bîlciuri.

Fost-a el vîndut pe cînd avea doi ani, după moartea seniorului tatăl său, și zece livre sterline fostu-i-au date regelui, pentru cumpărarea copilului acestuia, ca și pentru felurite îngăduințe, încuviințări și scutiri.

Lord Fermain Clancharlie, în vîrstă de doi ani, fost-a cumpărat de mine, mai jos iscălitul, care scriu aceste rînduri, și sluțit de către un flamand din Flandra, Hardquanonne după numele lui, carele este singur în stăpînirea tainelor și meșteșugului doctorului Conquest.

Copilul era hărăzit de noi să fie o mască a rîsului. *Masca ridens.*

În care scop, Hardquanonne făcutu-i-a operația *Bucca fissa usque ad aures*, care pune pe față un rîs veșnic.

Copilul, printr-un meșteșug cunoscut numai de Hardquanonne, adormit și făcut nesimțitor în timpul lucrării, nu cunoaște operația care i s-a făcut.

El nu știe că este lord Clancharlie.

El răspunde la numele de Gwynplaine.

Pricina e frăgezimea vîrstei și a ținerii de minte pe care o avea cînd a fost vîndut și cumpărat, el avînd abia doi ani.

Hardquanonne e singurul care știe săvîrși operația *Bucca fissa*, iar copilul e singurul om viu căruia i-a fost făcută operația.

Operația aceasta e neîntrecută și ciudată într-atîta, încît copilul, chiar după trecere de ani îndelungați, fie

el bătrîn şi nu copil, şi părul lui negru încărunţindu-i, el va fi de îndată recunoscut de către Hardquanonne.

La ceasul cînd scrim acestea, Hardquanonne, carele cunoaşte după cum se cuvine faptele şi fost-a părtaş de frunte la săvîrşirea lor, e întemniţat în ocnele înălţimii sale principelui de Orania, căruia poporul îi spune Wilhelm al III-lea. Hardquanonne fost-a prins şi întemniţat ca fiind unul dintre cei numiţi comprachisos sau cheylas. El zace zăvorît în foişorul de la Chatham.

Copilul, din porunca regelui, ne-a fost vîndut şi încredinţat în Elveţia, lîngă lacul Genevei, între Lausanne şi Vevey, chiar în casa unde i-au răposat tatăl şi mama. Vînzarea au săvîrşit-o cel de pe urmă dintre slujitorii răposatului lord Linnoeus, carele slujitor datu-şi-a şi el duhul puţină vreme după stăpînii săi; astfel, fapta aceasta de taină nu e cunoscută, în ceasul de faţă, nimănuia, în afară de Hardquanonne, carele se află în temniţa Chatham, şi de către mine, aflat la hotarul morţii.

Noi, mai jos iscăliţii, crescut-am şi păzit-am vreme de opt ani, ca să tragem foloase din iscusinţa noastră, pe micul senior cumpărat de către noi de la rege.

Iar astăzi, aflîndu-ne fugari din Englitera, ca nu cumva să împărtăşim soarta rea a lui Hardquanonne, din sfială şi teamă pricinuită de afurisitele opreliştí şi osînde poruncite de legiuitori, lepădat-am, la căderea nopţii, numitul copil Gwynplaine, carele este lord Fermain Clancharlie.

Căci jurat-am regelui păstrarea tainei, şi nu lui Dumnezeu.

Iar noaptea aceasta, în largul mării, năpăstuiţi prin voinţa Proniei cereşti de-o aprigă furtună, fiind mîhniţi foarte şi lipsiţi de nădejde, îngenuncheaţi dinaintea celui în stare să ne mîntuie viaţa şi carele poate ne va mîntui sufletele, nemaiavînd nimic de aşteptat din partea oamenilor şi totul de temut din partea lui Dumnezeu, avînd drept ancoră şi izvor de mîntuire pocăinţa pentru faptele noastre cele rele, împăcaţi cu gîndul

morţii şi mulţumiţi dacă dreptatea cerească ne împlineşte, cu umilinţă şi pocăinţă lovindu-ne piepturile, facem această mărturisire şi o încredinţăm şi o punem pe apele mării, pentru ca ea s-o folosească întru săvîrşirea binelui şi a voinţei domnului. Amin. Şi am iscălit mai jos."

Şeriful, oprindu-se din citit, spuse:

— Iată semnăturile. Fiecare cu altă scriere.

Şi începu să citească:

— „Doctor Gernardus Gesstemunde, Asuncion. O cruce, şi alături: Barbara Fermoy, din insula Tyrryf, în Ebude. Gai'zdorra, captal. Giangiarte. Jacques Quatourze, zis Narbonezul. Luc-Pierre Capgaroupe, de la ocna din Mahon."

Şeriful se opri iar şi spuse:

— Notă scrisă de aceeaşi mînă ca textul şi prima semnătură.

Şi citi:

— „Din trei oameni ai echipajului, patronul fiind răpit de un talaz, nu mai rămîn decît doi". Şi au iscălit: Galdeazun. Ave-Maria, tîlhar".

Şeriful, amestecînd cititul cu propriile lui cuvinte, continuă:

— În josul pergamentului e scris: „În larg, pe bordul *Matutinei*, urkă din Biscaia, de la golful Trecerilor".

— Fila aceasta — adăugă şeriful — e un pergament de cancelarie care poartă filigrana regelui Iacob al II-lea. Pe marginea mărturisirii şi scrisă de aceeaşi mînă există această notă:

„Mărturisirea de faţă am scris-o pe dosul hrisovului regal care ne-a fost înmînat pentru a ne acoperi cumpărarea copilului. Pe cealaltă parte a filei se poate citi porunca".

Șeriful întoarse pergamentul și-l ridică în mîna dreaptă, ținîndu-l în bătaia luminii. Cei de față văzură o filă albă, dacă filă albă i se poate spune unui asemenea mucegai, și în mijlocul filei, trei cuvinte scrise: două cuvinte latinești — *jussu regis*[1] — și o semnătură — *Jeffreys*.

— *Jussu regis, Jeffreys* — spuse șeriful, a cărui voce, din gravă, deveni puternică.

Pe Gwynplaine parcă îl lovise în cap o țiglă căzută de pe palatul viselor. Începu să vorbească, fără să știe ce spune, ca năuc:

— Gernadus, da, vraciul! Un om bătrîn și trist. Mă temeam de el. Gai'zdorra, captal: asta înseamnă căpetenie. Erau și niște femei. Asuncion, și cealaltă. Și apoi, mai era cel din Provența. El bea dintr-o sticlă turtită, pe care se afla scris cu roșu un nume.

— Iat-o! spuse șeriful.

Și puse pe masă un obiect pe care i-l înmînase grefierul.

— În sticla aceasta — vorbi el — a fost închisă, de către oameni aflați la un pas de moarte, mărturisirea căreia i s-a dat citire. Mesajul adresat justiției a fost adus de apele mării.

Apoi, întorcîndu-se spre omul legat în lanțuri, șeriful grăi:

— Hardquanonne! Cînd prin noi, șeriful, ți-a fost înfățișată pentru prima oară sticla aceasta care îți poartă numele, ai recunoscut-o de bună voie ca aparținîndu-ți. Apoi, citire fiind dată pergamentului împăturit și închis în ea, n-ai mai vrut să vorbești și, nădăjduind, fără îndoială, că copilul pierdut nu va mai fi regăsit, și că vei putea să scapi de osîndă, ai refuzat să răspunzi. Ca urmare a refuzului, ai fost supus pedepsei grele și aspre și a doua citire a numitului pergament, în care sînt scrise declarațiile și mărturisirile complicilor tăi, ți-a fost făcută. Zadarnic însă! Astăzi, care e a patra zi și ziua legal hotărîtă pentru confruntare,

[1] Din ordinul regelui (în limba latină în text) (n. r.).

fiind pus în fața celui care a fost părăsit la Portland, în douăzeci și nouă ianuarie o mie șase sute nouăzeci și doi, nădejdea drăcească ți s-a spulberat și ai rupt tăcerea, recunoscîndu-ți victima.

Osînditul deschise ochii, își săltă capul și, cu un glas în care răsuna agonia și nu știu ce liniște ciudată amestecată printre horcăieli, de sub apăsarea bolovanilor, trebuind parcă, pentru rostirea tragică a fiecărui cuvînt, să ridice ca pe un capac de sicriu povara aflată deasupra lui, începu să vorbească:

— Am jurat să păstrez taina, și am păstrat-o cît am putut mai mult. Astăzi, tăcerea nu mai are nici un rost. Fie. De asta am să vorbesc. Ei bine, da! El este. Noi doi, regele și cu mine, l-am făcut așa. Regele prin voința lui, eu prin meșteșugul meu.

Și, privindu-l pe Gwynplaine, adăugă:

— Acum, rîzi pînă în vecii vecilor!

Și izbucni el însuși în rîs.

Acest al doilea hohot de rîs, mai cumplit decît primul, ar fi putut fi luat drept un geamăt.

Rîsul se stinse și omul se lungi iar la pămînt. Pleoapele i se închiseră.

Șeriful, care îl lăsase să vorbească, spuse cu glas tare:

— S-a luat act de toate acestea.

Îi dădu timp grefierului să scrie, apoi continuă:

— Hardquanonne, potrivit legilor, după confruntare și efectul ei, după a treia citire a mărturisirii complicilor tăi, de acum înainte confirmată prin recunoașterea și destăinuirea ta, după mărturisirea ta făcută din nou, ai să fii eliberat din aceste fiare și redat bunului plac al maiestății sale, ca să fii spînzurat ca vînzător și cumpărător de copii.

Șeriful puse pergamentul pe masă, își scoase ochelarii, luă iar buchetul în mînă și spuse:

— Sfîrșitul pedepsei grele și aspre. Hardquanonne, mulțumește-i maiestății sale!

La un semn, omul înveșmîntat în piele, ajutorul călăului, se apropie de osîndit și îi înlătură, unul după

altul, bolovanii aflați pe pîntec, ridică placa de fier care lăsă să se vadă coastele diforme ale nefericitului, apoi îi dezlegă, de la încheieturile mîinilor și gleznelor, cele patru lanțuri care îl legau de stîlpi.

Osînditul, despovărat de bolovani și liberat din lanțuri, rămase lungit la pămînt, cu ochii închiși, cu brațele și picioarele întinse, ca un răstignit scos din piroane.

— Hardquanonne — spuse șeriful — ridică-te!

Osînditul nu se clinti.

Ajutorul călăului îi luă o mînă și-i dădu drumul. Mîna căzu moale. Cealaltă mînă, ridicată și ea, căzu, de asemenea. Ajutorul călăului apucă un picior, apoi altul. Călcîiele căzură, izbind pămîntul.

Medicul se apropie la rîndul lui, scoase dintr-un buzunar al robei o oglinjoară metalică și o puse în fața gurii căscate a lui Hardquanonne. Apoi îi ridică pleoapele cu degetul. Ele nu se mai coborîră. Privirea sticloasă a osînditului rămase ațintită în gol.

Medicul se ridică și spuse:

— E mort.

Și adăugă:

— A rîs. Asta l-a ucis!

— N-are importanță — spuse șeriful. După mărturisire, viața sau moartea e o simplă formalitate.

Apoi, arătîndu-l cu buchetul de trandafiri pe Hardquanonne, șeriful îi porunci lui Wapendake:

— Schelet de cărat de-aici la noapte.

Și adăugă:

— Cimitirul temniței e în față.

Grefierul scria.

Șeriful, ținînd buchetul de trandafiri în mîna stîngă, luă în cealaltă mînă nuiaua albă, se așeză în fața lui Gwynplaine care stătea jos, îi făcu o adîncă plecăciune, apoi, dîndu-și capul pe spate, spuse:

— Vouă, aici de față, noi Philippe Denzill Parsons, cavaler, șerif al comitatului Surrey, ajutat de Aubrie Dominique, scutier, grefierul nostru, și de ofițerii noș-

tri obișnuiți, date fiind procesele-verbale întocmite și luările de act, date fiind cele comunicate de Amiralitate, după verificarea atestărilor și a semnăturilor, după declarațiile citite și auzite, după confruntările făcute, toate constatările și informările legale fiind completate, îndeplinite și duse cu bine și dreptate la capăt, vă facem cunoscut și vă declarăm, ca să decurgă cele de drept, că sînteți Fermain Clancharlie, baron Clancharlie și Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, pair al Angliei și Dumnezeu s-o aibă în pază pe senioria voastră.

Și făcu încă o plecăciune.

Doctorul în știința legilor, doctorul în medicină și toți ceilalți, în afară de călău, se înclinară și ei, pînă la pămînt, în fața lui Gwynplaine.

— Vai! strigă Gwynplaine. Treziți-mă!

— Într-adevăr, v-am trezit — spuse un glas care nu fusese auzit pînă atunci.

Un bărbat ieși de după unul din stîlpi. Cum nimeni nu mai pătrunsese în beci de cînd placa de fier se deschisese la sosirea alaiului polițienesc, era vădit că bărbatul acesta se afla ascuns acolo înainte de intrarea lui Gwynplaine și că avea rolul de a observa și misiunea de a sta acolo. Bărbatul, gras și umflat, care purta perucă de curte și mantie de călătorie, era mai curînd bătrîn decît tînăr, și foarte cuviincios.

Îl salută pe Gwynplaine, respectuos și vioi, cu eleganța unui gentleman și fără stîngăcia magistratului.

— Da — spuse el — acum v-am trezit. De douăzeci și cinci de ani dormiți. Ați avut un vis din care trebuie să ieșiți. Vă credeți Gwynplaine, dar sînteți Clancharlie. Vă credeți om din popor, dar faceți parte din nobilime. Vă credeți din ultima stare, și sînteți din cea mai de sus. Vă credeți comediant, și sînteți senator. Vă credeți sărac, și sînteți mai mult decît bogat. Vă credeți neînsemnat, și sînteți mare. Treziți-vă, my lord!

Gwynplaine, cu o voce înecată în care mai răsuna o urmă de spaimă, șopti:

— Ce înseamnă toate aste.

— Înseamnă, my lord — răspunse bărbatul cel gras — că eu mă numesc Barkilphedro, că sînt ofițer al Amiralității, că rămășița asta, sticla lui Hardquanonne, a fost găsită la malul mării, că mi-a fost adusă ca să fie despecetluită de mine, așa cum cere funcția pe care o îndeplinesc, că am deschis-o de față cu doi jurați ai secției *Jetson*, amîndoi membri ai parlamentului, William Blathwaith, pentru orașul Bath, și Thomas Jervoise, pentru Southampton, că cei doi jurați au descris și certificat conținutul sticlei și au semnat procesul-verbal de deschidere, împreună cu mine, că eu am întocmit raportul către maiestatea sa, că, din ordinul reginei, toate formalitățile legale și necesare au fost îndeplinite cu discreția pe care o poruncește un lucru atît de gingaș, și că ultima dintre ele, confruntarea, a avut loc adineauri. Asta înseamnă că aveți un venit de un milion pe an; asta înseamnă că sînteți lord al Regatului-Unit al Marii Britanii, legislator și jude, jude suprem, legislator suveran, înveșmîntat cu purpură și hermină, egal cu prinții, asemănător împăraților; asta înseamnă că aveți pe cap o coroană de pair, și că vă veți căsători cu o ducesă, fiica unui rege.

Din pricina schimbării uluitoare care se prăvălise peste el ca o lovitură de trăsnet, Gwynplaine leșină.

II. CEEA CE RĂTĂCEȘTE NU SE ÎNȘALĂ

Toată aventura aceasta pornise de la un ostaș care găsise o sticlă pe malul mării.

Să povestim faptele.

Într-o zi, un ostaș din garnizoana castelului Calshor culesese din nisip, în timpul refluxului, o sticlă aruncată acolo de flux. Sticla, acoperită de mucegai, era astupată cu un dop smolit. Ostașul o dusese colonelului, iar colonelul o transmisese amiralului Angliei. Amiral

însemna Amiralitate. Pentru epave, Amiralitatea însemna Barkilphedro. Barkilphedro deschisese şi destupase sticla, şi o dusese reginei. Regina se sfătuise de îndată cu lordul-cancelar care este, prin lege „păzitor al conştiinţei regelui Angliei" şi cu lordul-mareşal, care este „jude al armelor şi al stirpei nobililor".

Cercetările începură. Gwynplaine, avînd firmă la stradă, era uşor de găsit. Hardquanonne, la fel. Nu murise. Temniţa îl putrezeşte pe om, dar îl păstrează, dacă a păzi înseamnă a păstra. Oamenii daţi în grija Bastiliilor erau rareori deranjaţi. Li se schimbau celulele la fel de rar pe cît se schimbă coşciugele: Hardquanonne se mai afla încă în foişorul fortăreţei Chatham şi n-a fost de loc greu să se pună mîna pe el. Îl aduseră de la Chatham la Londra. În acelaşi timp, fură făcute cercetări în Elveţia. Faptele se adeveriră, cuvînt cu cuvînt. Trimişii ridicară din grefele locale, de la Vevey şi Lausanne, actul de căsătorie al lordului Linnoeus în exil, actul de naştere al copilului, actele de deces ale tatălui şi ale mamei. Totul se înfăptui în cea mai mare taină, cu ceea ce se numea *repeziciunea regală* şi cu „*tăcerea cîrtiţei*".

Jussu regis şi semnătura *Jeffreys* fură verificate. Pentru cine a studiat din punct de vedere patologic aşa-numitele „toane ale bunului plac", acest *jussu regis* e un caz simplu. De ce Iacob al II-lea, care, credem, ar fi trebuit să ascundă astfel de fapte, a lăsat, cu riscul de a le zădărnici reuşita, urme scrise? Cinism. Indiferenţă dispreţuitoare. Aha! Vă închipuiţi că numai fetele pot fi neruşinate! Şi motivele de stat sînt la fel. A săvîrşi o crimă înseamnă a te împodobi cu ea, asta e toată povestea. Regele se tatuează şi el, ca un simplu ocnaş. Ai interes să scapi de jandarm şi de istorie, ai fi mîhnit de-a binelea dacă ai scăpa, ţii chiar cu tot dinadinsul să fii cunoscut şi recunoscut. Eu sînt Iacob al II-lea! Săvîrşeşti o crimă şi pui pecetea pe ea. Să-ţi desăvîrşeşti neobrăzarea, să te denunţi singur, să-ţi faci isprava de nepierdut, aceasta e îndrăzneala neruşinată a răufăcătorului. Există tiranul care se ascunde, ca

Tiberiu, și tiranul care se fălește, ca Filip al II-lea. Unul e scorpion, celălalt leopard. Iacob al II-lea era din specia acestuia de pe urmă. Avea, precum se știe, fața deschisă și veselă, deosebită de-a lui Filip al II-lea. Filip era lugubru. Iacob era jovial. Dar, ca și pe Filip al II-lea, nu-l tulburau mîrșăviile săvîrșite. Era monstru prin grația lui Dumnezeu. Deci n-avea ce să ascundă și să atenueze, iar crimele și le socotea ca pe un drept sfințit. Ar fi fost bucuros să lase urmașilor arhiva tuturor fărădelegilor sale numerotate, datate, clasate, etichetate și puse în ordine, fiecare la locul ei, ca otrăvurile în laboratorul unui farmacist.

Regina Ana, care știa să păstreze cu strășnicie secretele, dovedindu-se prea puțin femeie în această privință, îi ceruse lordului-cancelar, în legătură cu întreaga afacere, un raport confidențial, de felul celor numite „raport la urechea regală". Rapoartele de acest fel au fost totdeauna foarte folosite în monarhii. La Viena exista un „consilier la ureche", cu mare vază la curte. Cel ce-i șoptește împăratului...

William, baron Cowper, cancelar al Angliei, pe care regina îl credea, fiindcă era miop ca și ea, ba chiar și mai miop, întocmise un raport. Lordul-cancelar constata faptul unui moștenitor de pairie răpit și mutilat, apoi regăsit. El nu-l defăima pe Iacob al II-lea, tatăl reginei, la urma urmelor. Dădea chiar și motive: dreptul regal de mutilare există; Iacob I, de glorioasă memorie, a crăpat ochii la doi duci de sînge regal, pentru binele regatului. Unii prinți, prea apropiați de tron, au fost cu folos înăbușiți între două saltele, ceea ce a trecut drept apoplexie. Or, a înăbuși e mai mult decît a mutila. Dar un lucru legal nu distruge alt lucru legal. „Dacă înecatul revine la suprafață și nu e mort, înseamnă că Dumnezeu îndreaptă fapta regelui. Dacă moștenitorul e regăsit, să i se înapoieze coroana. Așa s-a făcut pentru lordul Allan, rege al Northumbriei, care și el a fost măscărici. Așa trebuie făcut și pentru Gwynplaine, care e tot un rege, adică un lord. Josnicia meseriei făcută și îndurată din motive de forță majoră

nu murdărește blazonul. Dovadă Abdolonyme, care a fost rege după ce fusese grădinar; dovadă Iosif care e sfînt după ce a fost dulgher; dovadă Apolo, care a fost zeu după ce fusese cioban". Pe scurt, savantul-cancelar încheia pentru reintegrarea, în toate bunurile și demnitățile, a lui Fermain, lord Clancharlie, numit în mod fals Gwynplaine, „cu singura condiție să fie confruntat cu tîlharul Hardquanonne și recunoscut de numitul tîlhar". Și astfel cancelarul, păzitor constituțional al conștiinței regale, liniștea conștiința maiestății sale.

Altminteri, pentru lordul-cancelar, recunoașterea lui Gwynplaine de către Hardquanonne părea neîndoielnică.

Regina Ana, destul de informată cu privire la sluțenia lui Gwynplaine, nevoind să-și necăjească sora, căreia îi fuseseră luate bunurile familiei Clancharlie, hotărî, cu bucurie, ca ducesa Josiane să se mărite cu noul lord, adică cu Gwynplaine.

Repunerea în drepturi a lordului Fermain Clancharlie era un lucru foarte simplu, moștenitorul fiind legitim și direct. Nici un litigiu. O legitimitate vădită. Un drept clar și sigur. Nu era cazul să fie sesizată Camera. Regina, asistată de lordul-cancelar, putea prea bine să-l recunoască și să-l admită pe noul lord.

Barkilphedro făcu totul.

Datorită lui, afacerea rămase atît de secretă și fu păzită cu atîta străşnicie, încît nici Josiane, nici lord David nu bănuiră nimic despre miraculosul fapt care își croia drum fără știrea lor. Josiane, nespus de trufașă, putea fi ușor înfrîntă. Ea se izola de la sine. Cît despre lordul David, el fu trimis în larg, pe coastele Flandrei. Avea să-și piardă lordship-ul și nu bănuia nimic. Mai dăm un amănunt: se întîmplă ca, la zece leghe de stația navală comandată de lord David, un căpitan numit Halyburton dădu o lovitură flotei franceze. Contele Pembroke, președintele Consiliului, puse pe o propunere de contraamirali numele acestui căpitan Halyburton. Ana îl șterse pe Halyburton și-l puse pe lord David Dirry-Moir în locul lui, pentru ca lord

David, cînd va afla că nu mai e pair, să aibă măcar mîngîierea de-a se ști contraamiral.

Ana se simțea mulțumită. Un soț hidos pentru sora ei, un grad înalt pentru lord David. Răutate și bunătate.

Maiestatea sa avea să-și ofere o comedie. Printre altele, ea spunea că e drept să repare un abuz de putere al augustului său tată, că se purta ca o mare regină, că ocrotea nevinovăția după voința lui Dumnezeu, că Pronia, în sfintele și nepătrunsele ei căi etc. etc. E plăcut să faci dreptate cînd știi că ea supără pe cineva care nu ți-e drag.

De fapt, reginei îi fusese de ajuns să știe că viitorul soț al Josianei era diform. Ce fel de diformitate avea Gwynplaine, ce fel de sluțenie? Barkilphedro nu ținuse s-o informeze pe regină, și Ana nu binevoise să se informeze. Adînc dispreț regal. De altfel, ce importanță avea? Camera lorzilor nu putea să fie decît recunoscătoare. Lordul-cancelar, oracolul, vorbise. A restaura un pair însemna a restaura întreaga pairie. Regalitatea cu acest prilej se arăta bună și respectuoasă paznică a privilegiului pairiei. Oricum ar arăta la față noul lord, o față nu e o obiecție împotriva unui drept. Ana își spuse mai mult sau mai puțin toate acestea, și merse de-a dreptul la țintă, la această mare țintă feminină și regească, satisfacția.

Regina se afla pe atunci la Windsor, ceea ce punea o oarecare distanță între intrigile de la curte și mulțime.

Despre ce avea să se întîmple nu aflară decît persoanele absolut necesare.

Cît despre Barkilphedro, el se înveseli, și veselia îl făcu să pară lugubru. Avu, primul, nespusa plăcere de-a gusta din clondirul lui Hardquanonne. Și nu se miră mai de loc, mirarea fiind a celor nu prea inteligenți. De altfel, nu-i așa? i se datora plăcerea asta lui, care de-atîta vreme făcea de strajă la poarta hazardului. Pentru că aștepta, trebuia să se întîmple ceva.

În fond, trebuie s-o spunem, Barkilphedro fusese uluit. Dacă cineva i-ar fi putut înlătura masca sub care

își ascundea conștiința pînă și în fața lui Dumnezeu, ar fi găsit următoarele: tocmai atunci Barkilphedro începea să fie convins că îi va fi cu neputință lui, un dușman intim și neînsemnat, să aducă o știrbire cît de mică înaltei existențe a ducesei Josiane. Și din pricina asta îl cuprinsese o înnebunitoare dușmănie ascunsă. Ajunsese la limita numită descurajare. Cu cît era mai furios, cu atît deznădăjduia mai mult. Barkilphedro era, poate, gata să renunțe, nu la a-i dori răul Josianei, ci la a i-l face; nu la ură, ci la mușcătură.

Și deodată, tocmai atunci, sticla lui Hardquanonne îi pică în mîini. Barkilphedro, asistat de doi martori oarecare, jurați indiferenți ai Amiralității, destupă sticla, găsește pergamentul, îl desface, îl citește... Închipuiți-vă ce bucurie monstruoasă!

Ciudat lucru, dacă te gîndești că marea, vîntul, spațiile, fluxul și refluxul, furtunile, vremea liniștită, adierile pot să-și dea atîta osteneală ca să fericească un om rău! Complicitatea aceasta durase cincisprezece ani. Timp de cincisprezece ani, marea lucrase într-una pentru el. Valurile își trimiseseră unul altuia sticla plutitoare, stîncile o feriseră, apa nu pătrunsese în ea, mucegaiul nu vătămase pergamentul, umezeala nu ștersese literele. Cîtă osteneală își dăduse abisul! Și astfel, ceea ce Gernardus zvîrlise în beznă, bezna îi dăruise lui Barkilphedro, iar mesajul trimis lui Dumnezeu ajunsese la diavol.

Imensitatea săvîrșise un abuz de încredere și ironia obscură, amestecată în lucruri, se aranjase în așa fel încît complicase triumful acesta cinstit, copilul pierdut, Gwynplaine, redevenind lord Clancharlie, printr-o acțiune veninoasă. Scăparea victimei din mîna lui Iacob al II-lea însemna transformarea ei în pradă pentru Barkilphedro; scoaterea la iveală a lui Gwynplaine însemna lovitura Josianei. Barkilphedro izbîndea. Și pentru asta, vreme de atîția ani, valurile, talazurile, rafalele aruncaseră de colo-colo, scuturaseră, împinseseră, zvîrliseră, chinuiseră și respectaseră obiectul în care erau amestecate atîtea vieți! Pentru asta existase

o înțelegere între vînt, apă și furtună. Infinitul, lucrînd mînă în mînă cu un vierme! Soarta are asemenea voințe obscure.

Barkilphedro se simți fulgerat de un orgoliu titanic. Își spuse că toate acestea fuseseră făcute pentru el. Se simți centru și scop.

Se înșela însă. Marea, făcîndu-i-se tată și mamă unui orfan, trimițînd călăilor lui furtuna, spărgînd luntrea care lepădase copilul, înghițind mîinile împreunate a rugă ale naufragiaților, refuzîndu-le toate rugile și neprimind de la ei decît pocăința; marea, schimbîndu-și rolul, ca o panteră care se face doică, și începînd să legene, nu copilul, ci soarta lui, pe cînd el creștea fără să știe ce-i pregătesc adîncurile; valurile, cărora le fusese aruncată sticla, veghind asupra acestui trecut în care se afla un viitor; curenții mînînd epava plăpîndă pe drumurile de necercetat ale apelor; toată spuma uriașă a abisului luînd sub ocrotirea ei un nevinovat; unda netulburată, ca o conștiință; haosul restabilind ordinea; lumea întunericului tinzînd către lumină; tot întunericul folosit la ivirea astrului acestuia: adevărul; exilatul consolat în mormîntul lui; moștenitorul redat moștenirii; crima regelui înfrîntă; cel slab, cel părăsit avînd infinitul drept ocrotitor; iată ce ar fi trebuit să vadă Barkilphedro în împrejurările care îl bucurau atît. Și iată ceea ce n-a văzut. El nu și-a spus nici o clipă că totul fusese făcut pentru Gwynplaine; și-a spus doar că totul fusese săvîrșit pentru Barkilphedro. Și că merita osteneala. Așa sînt diavolii.

De altfel, ca să se mire cineva că o epavă fragilă a putut să plutească cincisprezece ani fără să se fărîme, ar trebui să nu cunoască adînca blîndețe a mării. Cincisprezece ani e o nimica toată. La 4 octombrie 1867, în Morbihan, între insula de Groix, capătul peninsulei Gavres și stînca Rătăciților, pescarii din Port-Louis au găsit o amforă romană din secolul al patrulea, împodobită de incrustațiile mării. Amfora aceasta plutise o mie cinci sute de ani.

Oricît de nepăsător voia să pară Barkilphedro, uimirea îi era la fel de mare ca și bucuria.

Totul i se oferea. Totul parcă ar fi fost pus la cale. Gwynplaine? Cunoștea numele ăsta. Masca ridens! Ca toată lumea, îl văzuse și el pe Omul care Rîde. Citise firma prinsă la inn Tadcaster, cum se citește afișul unui spectacol care atrage mulțimea. Și-l aminti îndată, pînă în cele mai mici amănunte: „Aici poate fi văzut Gwynplaine, părăsit la vîrsta de zece ani, în noaptea de 29 ianuarie 1690, pe țărmul mării, la Portland". Copilul pierdut fusese regăsit. Exista un lord Clancharlie. Lui David Dirry-Moir i se luau toate! Pairia, averea, puterea, rangul îi erau trecute lui Gwynplaine. Totul, castele, locuri de vînat, păduri, clădiri, palate, moșii și, bineînțeles, Josiane erau ale lui Gwynplaine. Și Josiane, ce soluție! Pe cine avea acum înaintea ei? Ilustră, trufașă, avea un măscărici; frumoasă și elegantă, avea un monstru. Ar fi putut nădăjdui asemenea rezolvare? Adevărul e că Barkilphedro era entuziasmat. Toate combinațiile, cele mai dușmănoase, pot fi depășite prin dărnicia infernală a neprevăzutului. Cînd realitatea vrea, poate săvîrși minuni. Barkilphedro găsea că toate visele de pînă atunci fuseseră prostești. Acum avea mai mult.

Schimbarea care avea să se facă prin el, chiar dacă s-ar fi făcut împotriva lui, tot ar fi dorit-o.

De data aceasta însă, n-avea meritul dezinteresării. Lord David Dirry-Moir nu-i datora nimic, iar lord Fermain Clancharlie avea să-i datoreze totul. Din ocrotit, Barkilphedro devenea ocrotitor. Și ocrotitor al cui? Al unui pair al Angliei. Va avea un lord al lui. Un lord creat de el. Și acest lord va fi cumnatul morganatic al reginei! Prin sluțenia lui, îi va fi plăcut reginei pe cît îi va fi de nesuferit Josianei. Bazat pe favoarea lui, și punîndu-și veșminte modeste și serioase, Barkilphedro va putea să ajungă cineva. El se gîndise dintotdeauna la biserică. Avea o vagă dorință să ajungă episcop.

În așteptare, era fericit.

Barkilphedro se pricepea destul de bine la arta numită sugestie şi care constă din a face o mică tăietură în mintea altora şi a vîrî acolo o idee de-a ta. Ţinîndu-se deoparte, şi avînd aerul că nu se amestecă de loc, făcu aşa fel ca Josiane să meargă la baraca Green-box şi să-l vadă pe Gwynplaine. Asta nu putea să-i strice. Saltimbancul, văzut în mizeria lui, se potrivea de minune. Mai tîrziu, priveliştea avea să prindă bine...

Pregătise totul dinainte, tăcut. Dorea ceva neaşteptat. Munca lui putea fi exprimată prin aceste cuvinte ciudate: a construi o lovitură de trăsnet.

După ce luaseră sfîrşit primele pregătiri, veghease ca toate formalităţile cerute să fie îndeplinite în forme legale. Taina rămăsese taină, tăcerea făcînd parte din lege.

Confruntarea dintre Hardquanonne şi Gwynplaine avusese loc. Barkilphedro fusese de faţă. Rezultatele le-am văzut.

În aceeaşi zi, un rădvan de-al maiestăţii sale sosi pe neaşteptate la Londra, s-o caute pe lady Josiane ca s-o conducă la Windsor unde Ana, în clipa aceea, îşi petrecea vremea. Dacă ar fi fost după gîndul ei, Josiane nu s-ar fi supus chemării, sau cel puţin şi-ar fi amînat supunerea cu o zi, amînînd plecarea, dar viaţa de la curte nu îngăduie asemenea împotriviri. Ea trebui deci să pornească imediat la drum, şi să-şi părăsească locuinţa din Londra, Hunkerville-house, pentru reşedinţa de la Windsor, Corleone-lodge.

Ducesa Josiane părăsise Londra tocmai în clipa cînd Wapentake se înfăţişa la inn Tadcaster ca să-l ridice pe Gwynplaine şi să-l ducă în temniţa Southwark.

Cînd Josiane ajunse la Windsor, aprodul camerei de prezenţă o înştiinţă că maiestatea sa se află închisă cu lordul-cancelar şi nu putea s-o primească decît a doua zi; că, deci, trebuie să aştepte la Corleone-lodge, punîndu-se la dispoziţia maiestăţii sale, şi că maiestatea sa îi va trimite direct poruncile ei, a doua zi dimineaţă, la deşteptare. Josiane se duse acasă foarte în-

ciudată, mîncă prost dispusă, avu dureri de cap, îi alungă pe toți cei aflați acolo, în afară de paj, apoi îl alungă și pe el și se culcă cînd mai era încă ziuă.

La sosire, ea aflase că tot miine, lordul David Dirry-Moir, primind pe mare ordinul de-a veni imediat să primească poruncile reginei, era așteptat la Windsor.

III. NICI UN OM NU POATE SĂ TREACĂ BRUSC DIN SIBERIA ÎN SENEGAL FĂRĂ SĂ-ȘI PIARDĂ CUNOȘTINȚA (Humboldt)

Leșinul unui bărbat, chiar al celui mai tare și mai energic, sub neașteptata lovitură de măciucă a soartei, nu trebuie să ne mire de loc. Un om e doborît de neprevăzut ca vita de secure. François d'Albescola, care smulgea lanțurile de fier de la porțile turcești, a rămas leșinat o zi întreagă cînd a fost făcut papă. Și doar de la cardinal la papă e un pas mai mic decît de la saltimbanc la pair al Angliei...

Cînd Gwynplaine își reveni în fire și deschise ochii, era noapte. Gwynplaine se afla într-un fotoliu, în mijlocul unei camere imense, tapisată toată în catifea purpurie, de la tavan pînă la podea. Lîngă el stătea în picioare, cu capul descoperit, pîntecosul cu mantie de călătorie ieșit de după unul din stîlpii beciului din Southwark. În afara lor nu mai era nimeni în cameră. Întinzînd brațele de pe fotoliu, Gwynplaine putea să atingă două mese, avînd fiecare cîte un sfeșnic cu șase lumînări aprinse. Pe una din aceste mese se afla un vraf de hîrtie și o casetă; pe cealaltă aștepta un platou de argint aurit, cu friptură rece de pasăre, vin și brandy.

Prin geamurile unei ferestre înalte, mergînd de la podea pînă la tavan, cerul nopții de aprilie lăsa să se întrezărească afară un semicerc de coloane împrejmu-

ind o curte de onoare închisă printr-un portal cu trei porți, una foarte largă și două mai mici. Coloanele probabil că erau din marmură albă, ca și pavajul curții, care părea făcut din zăpadă și încadra plăcile netede ale unui mozaic învăluit de întuneric. Fără doar și poate că la lumina zilei mozaicul acesta, cu toate smalțurile și culorile lui, înfățișa un uriaș blazon, după moda florentină. Zigzagurile unor balustrade urcau și coborau, indicînd scări de terase. În josul curții se înălța o imensă clădire, întunecată și nedeslușită din pricina nopții. Cerul, încărcat de stele, decupa silueta unui palat.

În camera unde se afla Gwynplaine, în fața ferestrei din fund, se vedeau, de o parte un cămin înalt cît peretele, iar de altă parte, pe un fel de soclu, unul dintre acele spațioase paturi medievale în care te urci cu o scară și te poți culca de-a curmezișul. Un rînd de fotolii lîngă perete și un rînd de scaune în fața fotoliilor completau mobilierul. Un foc viu ardea în cămin. După bogăția flacărilor și după dungile lor roz și verzi, un cunoscător și-ar fi putut da seama că în foc ardea lemn de frasin, ceea ce vădea un lux deosebit. Camera era atît de mare încît cele două sfeșnice o lăsau întunecată. Ici-colo, perdele joase și fîlfîitoare arătau treceri spre alte încăperi. Întreaga cameră părea pătrată și masivă, după moda învechită și superbă din vremea lui Iacob I. Ca și covoarele și pereții, soclul patului, baldachinul, patul, scaunul de lîngă el, perdelele, căminul, fețele de mese, fotoliile, scaunele, totul era acoperit cu catifea roșie-cărămizie. Aurul nu se vedea decît pe tavan. Acolo, la distanță egală de cele patru colțuri, strălucea un enorm scut de metal ciocănit, pe care scînteia un orbitor relief de armorii. În aceste armorii, pe două blazoane alăturate, se zărea o coroană de baron și o coroană de marchiz. În mijlocul tavanului senioral, ca în mijlocul unui măreț cer întunecat, scutul acesta sclipitor licărea domol, ca un soare în noapte.

Un om sălbatic, care e totodată și un om liber, se simte aproape la fel de neliniștit într-un palat pe cît

s-ar simți într-o temniță. Încăperea aceasta minunată era tulburătoare. Orice minunăție sperie. Cine putea fi stăpînul unei locuințe atît de mărețe? Cărui gigant îi aparținea atîta splendoare? Cărui leu îi servea drept văgăună palatul acesta? Gwynplaine, abia trezit, își simțea inima strînsă.

— Unde mă aflu? întrebă el.

Omul care stătea în picioare dinaintea lui îi răspunse:

— În locuința dumneavoastră, my lord.

IV. FASCINAȚIE

Ca să revii la suprafață e nevoie de timp.

Gwynplaine fusese zvîrlit în adîncul încremenirii. Și, dacă putem vorbi astfel, sărise de la o uimire la alta. După scrisoarea de dragoste a ducesei, destăinuirea din temnița Southwark...

Cînd în soarta cuiva începe neprevăzutul, așteptați-vă să vedeți cum urmează lovitură după lovitură. Odată deschisă poarta aceasta, surprizele dau năvală. Prin spărtura făcută zidului tău, pătrunde vijeliosul amestec al evenimentelor. Iar neobișnuitul nu se întîmplă numai o singură dată.

Neobișnuitul e ca o negură. Și negura aceasta plutea peste Gwynplaine. Ceea ce i se întîmplase i se părea de neînțeles. Zărea totul prin ceața cu care o zguduire profundă acoperă judecata minții, ca pulberea unei prăbușiri. Nu vedea nimic clar. Și totuși, lucrurile se limpeziră încetul cu încetul. Clipă de clipă, uluirea scădea. Gwynplaine se asemăna omului cu un ochi deschis și ațintit în vis, și care ar vrea să vadă ce e înăuntru. Împrăștia negura, și o aduna iar. Avea clipe de rătăcire. Suferea oscilația aceea a minții în fața neprevăzutului care, rînd pe rînd, te împinge de partea unde

poţi înţelege cîte ceva, ca să te aducă apoi acolo unde nu poţi să înţelegi nimic.

Intrînd în groaznicul beci din Southwark, Gwynplaine se aşteptase la juvăţul ocnaşului. Şi i se pusese pe cap coroana de pair. Cum era cu putinţă? Nu exista destul spaţiu între ceea ce se temuse şi ceea ce i se întîmplase, totul se petrecuse prea repede, prea brusc i se preschimbase groaza, ca să poată vedea limpede. Cele două contraste se aflau prea lipite unul de altul. Gwynplaine se căznea să-şi smulgă creierul din menghinea aceasta.

Tăcea. Cel ce tace face faţă la toate. O vorbă scăpată, prinsă în iureşul necunoscut, te poate trage cu totul sub nu se ştie ce roţi strivitoare.

Omul cu pîntec mare îi mai spuse o dată:

— Sînteţi în locuinţa dumneavoastră, my lord.

Gwynplaine se pipăi. Cînd eşti uluit, întîi priveşti, ca să te asiguri că lucrurile există, apoi te pipăi, ca să te asiguri că tu însuţi exişti. Nici vorbă, omul acesta i se adresa lui. Iar el nu mai purta îmbrăcămintea de ieri: avea o vestă din ţesătură de argint şi o haină de mătase pe care, atingînd-o, simţea că e brodată. Prin buzunarul vestei simţea apăsarea unei pungi grele. Nişte pantaloni de catifea, largi şi lungi pînă la genunchi, îi acopereau pantalonii lui strîmţi de clovn. Era încălţat în pantofi cu tocuri înalte, roşii. Aşa cum fusese adus în palatul acesta, i se schimbaseră şi veşmintele.

Omul continuă:

— Binevoiască înălţimea voastră să-şi aducă aminte următoarele: numele meu e Barkilphedro. Sînt slujbaş la Amiralitate. Eu sînt cel care a deschis clondirul lui Hardquanonne şi a făcut să vi se ivească soarta din el, aşa cum în poveştile arabe pescarul face să se ivească un uriaş din clondirul lui fermecat...

Gwynplaine îşi aţinti privirea pe chipul zîmbitor care îi vorbea.

Barkilphedro continuă:

— În afară de acest palat, my lord, mai aveţi Humkerville-house, care e mai mare. Aveţi Clancharlie-castle, unde vă este statornicită pairia, şi care e o fortăreaţă de pe vremea lui Eduard cel Bătrîn. Aveţi nouăsprezece moşii ale dumneavoastră, cu satele şi ţăranii lor, ceea ce adună sub flamura dumneavoastră de lord şi de nobleman cam optzeci de mii de vasali şi de platnici. La Clancharlie sînteţi jude al tuturor, al bunurilor şi al persoanelor, şi vă ţineţi curtea de baron. Regele n-are mai mult decît înălţimea voastră dreptul de a bate monedă. Ca baron, aveţi dreptul la o spînzurătoare şi şapte stîlpi în Sicilia; dreptul unui simplu senior fiind de doi stîlpi, al castelanului de trei, iar al ducelui de opt. Vechile legiuiri din Northumbre vă numesc prinţ. Sînteţi rudă cu viconţii Valentin din Irlanda şi conţii Umfraville din Scoţia, care sînt Angus. Sînteţi şef de clan ca Ardmannech, Campbell şi Mac Callummore. Aveţi opt castele cu moşii, Reculver, Burton, Hell-Kerters, Homble, Moricambe, Gumdraith, Trenowardraith şi altele. Aveţi un drept asupra turbăriilor din Pillinmore şi asupra carierelor de alabastru din Trent. În plus, aveţi tot ţinutul Penneth-chase şi mai aveţi un munte, cu un vechi oraş deasupra lui. Oraşul se numeşte Vinecaunton; muntele se numeşte Moilenlli. Toate acestea vă aduc un venit anual de patruzeci de mii de lire sterline, adică de patruzeci de ori cei douăzeci şi cinci de mii de franci venit, cu care se mulţumeşte un francez.

În timp ce Barkilphedro vorbea, Gwynplaine, din ce în ce mai năucit, îşi amintea. Toate numele rostite de Barkilphedro, Gwynplaine le cunoştea. Erau înşirate pe ultimele rînduri ale celor două placarde aflate în baraca unde îşi petrecuse copilăria şi, tot privindu-le fără să-şi dea seama, le învăţase pe de rost. Sosind, singur pe lume şi părăsit, în baraca pe roate, la Weymouth, îşi găsise toată moştenirea inventariată, aşteptîndu-l acolo, iar dimineaţa, cînd bietul copil se trezea, primul lucru care îi atrăgea privirea neştiutoare şi-l distra era senioria şi pairia lui. Amănunt ciudat, care

se adăuga tuturor surprizelor avute; vreme de cincisprezece ani, rătăcind din răspîntie în răspîntie, măscărici într-o baracă nomadă, cîștigîndu-și pîinea de azi pe mîine, adunînd gologani mărunți și trăind din firimituri, călătorise cu întreaga lui bogăție scrisă pe deasupra mizeriei.

Barkilphedro atinse cu degetul arătător caseta de pe masă.

— În caseta aceasta, my lord, sînt două mii de guinee pe care maiestatea sa regina vi le trimite pentru acoperirea primelor nevoi.

Gwynplaine făcu o mișcare.

— Vor fi ale tatălui meu, Ursus — spuse el.

— Fie, my lord — se învoi Barkilphedro. Ursus, de la inn Tadcaster. Doctorul în știința legilor, care ne-a însoțit pînă aici, și care va pleca de îndată, îi va duce. Poate că voi pleca chiar eu la Londra. În acest caz, am să-i duc eu. Îmi iau sarcina aceasta.

— Am să-i duc eu însumi — spuse Gwynplaine.

Barkilphedro încetă să zîmbească.

— Cu neputință!

Există o mlădiere a vocii care subliniază cele spuse. Mlădierea aceasta o avu Barkilphedro. El tăcu, de parcă ar fi vrut să pună punct după cuvintele rostite. Apoi continuă, cu tonul acela respectuos și deosebit al slugii care se simte stăpîn:

— My lord, vă aflați aci la douăzeci și trei de leghe de Londra, la Corleone-lodge, în reședința voastră de curte, lipită de castelul regal din Windsor. Vă aflați aici, fără ca nimeni să știe asta. Ați fost adus într-o caretă închisă, care vă aștepta la poarta temniței din Southwark. Oamenii care v-au adus în acest palat nu știu cine sînteți, dar mă cunosc pe mine, și atîta e de ajuns. Ați putut fi adus pînă în apartamentul acesta datorită unei chei secrete, aflate în posesia mea. Aici, în casă, mai sînt oameni care dorm, și nu e ora să-i trezim. De aceea, avem timp pentru o explicație care, de altfel, va fi scurtă. Am să v-o dau. Am sarcina aceasta din partea maiestății sale.

Vorbind, Barkilphedro începu să răsfoiască vraful de dosare aflat lîngă casetă.

— My lord, iată diploma dumneavoastră de pair. Iată brevetul marchizatului sicilian. Iată pergamentele și hrisoavele celor opt baronii ale domniei-voastre, cu peceţile a unsprezece regi, de la Baldret, rege în Kent, pînă la Iacob al VI-lea și I-ul, rege al Angliei și al Scoţiei. Iată scrisorile dumneavoastră de prioritate. Iată-vă drepturile de rentă, și titlurile, și descrierile fiefurilor, bunurilor ereditare și dependente ale ţinuturilor și moșiilor care vă aparţin. Ceea ce aveţi deasupra capului, în blazonul de pe tavan, sînt cele două coroane ale înălţimii voastre: cercul perlat de baron și cel înflorat de marchiz. Aici, alături, în vestiar, aveţi roba de pair, din catifea roșie cu benzi de hermină. Chiar astăzi, acum cîteva ore, lordul-cancelar și deputatul conte mareșal al Angliei, informaţi de rezultatul confruntării înălţimii voastre cu tîlharul Hardquanonne, au luat ordinele de la maiestatea sa. Maiestatea sa a semnat din dorinţa ei, ceea ce este egal cu legea. Toate formalităţile sînt îndeplinite. Mîine, nu mai tîrziu, veţi fi primit în Camera Lorzilor și veţi putea lua parte la discuţii...

Barkilphedro se întrerupse, respiră adînc și continuă:

— Totuși, nimic nu e săvîrșit încă. Nu poţi fi pair al Angliei fără să vrei. Totul poate fi anulat și făcut să dispară. În politică se văd asemenea evenimente nimicite înainte de-a prinde viaţă. My lord, asupra voastră domnește încă tăcerea. Camera Lorzilor nu va fi înștiinţată decît mîine. Taina întregii afaceri a fost păzită cu strășnicie, din motive de stat, care au urmări atît de importante încît persoanele sus-puse, singurele informate în clipa aceasta de existenţa și de drepturile înălţimii voastre, le pot uita imediat dacă motivele de stat cer să le uite. Ceea ce e în întuneric poate rămîne în întuneric, și asta cu atît mai ușor cu cît aveţi un frate, fiu nelegitim al tatălui domniei-voastre și al unei femei care pe-atunci, în vremea exilului tatălui

domniei-voastre, a fost amanta regelui Carol al II-lea, ceea ce face ca fratele domniei-voastre să fie bine văzut la curte. Şi atunci, fratelui domniei-voastre, aşa bastard cum e, îi va reveni pairia. Asta doriţi? Eu nu prea cred... Trebuie să vă supuneţi reginei. Nu veţi părăsi reşedinţa aceasta decît miine, într-o caretă a maiestăţii sale, ca să mergeţi la Camera Lorzilor. My lord, vreţi să fiţi pair al Angliei? Da sau nu? Regina are planuri mari în privinţa domniei-voastre. V-a hărăzit unei înrudiri aproape regale. Lord Fermain Clancharlie, aceasta e clipa hotărîtoare. Soarta nu deschide o uşă fără să închidă altă uşă. După cîţiva paşi înainte, nu mai e cu putinţă un pas înapoi. My lord, Gwynplaine e mort. Înţelegeţi?

Gwynplaine se înfioră din creştet pînă în tălpi, apoi îşi reveni.

— Da — spuse el.

Barkilphedro zîmbi, se înclină, vîrî caseta sub mantie şi părăsi încăperea.

V. CREZÎND CĂ ÎŢI AMINTEŞTI, UIŢI

Gwynplaine fusese înălţat pe-o culme şi se prăbuşi totodată într-o prăpastie. Simţea ameţeala dublă a înălţării şi a căderii. În faţa lui se afla golul feeric, capcană poate a unui nor care se destramă şi-i arată albastrul profund. Atît de profund, încît era întunecat...

Se afla pe muntele de unde se văd regatele pămîntului. Munte cu atît mai cumplit, cu cît nu există. Cei urcaţi pe culmile lui se află în vis. Ispitirea, acolo, e hău, şi e atît de puternică încît pe piscul acesta iadul speră să corupă raiul, iar diavolul să şi-l aducă pe Dumnezeu.

Palate, castele, putere, belşug, toate fericirile omeneşti cît vezi cu ochii în preajma ta, o înşiruire a tuturor plăcerilor, pînă departe, în zare, un fel de geografie strălucitoare căreia îi eşti centru, amăgire periculoasă.

Închipuiţi-vă cît poate să tulbure o asemenea viziune care ţi se iveşte dintr-o dată, fără să străbaţi nu ştiu cîte trepte ca să ajungi la ea, fără precauţii, fără tranziţie.

Ca un om care s-ar fi culcat în văgăuna unei cîrtiţe şi s-ar fi trezit în vîrful clopotniţei unei catedrale, aşa era Gwynplaine.

Rămas singur, el începu să se plimbe cu paşi mari. În frămîntarea asta, în neputinţa de a sta locului, el cugeta. Îşi chema amintirile. Spovedania naufragiaţilor citită de şerif în temniţa din Southwark îi revenea în minte cu o limpezime extraordinară. Îşi amintea fiecare cuvînt; şi sub cuvintele ei, îşi revedea toată copilăria.

Deodată, Gwynplaine se opri, cu mîinile la spate, privind tavanul, cerul, privind fără ţintă precisă, privind în sus.

— E rîndul răzbunării! spuse el.

Şi se simţi asemenea celui care izbuteşte să-şi scoată capul din vîltoarea unei ape. I se păru că vede tot trecutul, viitorul, prezentul, într-o lumină ivită pe neaşteptate.

„Ah! gîndi el — iată adevărul. Eram lord... totul se descoperă. M-au furat, m-au trădat, m-au pierdut, m-au dezmoştenit, m-au părăsit, m-au ucis! Cadavrul destinului meu a plutit cincisprezece ani pe mare, şi deodată a atins pămîntul, şi s-a ridicat, drept şi viu! Renasc! Sînt gentilom şi am spadă, sînt baron şi am coif, sînt marchiz şi am penaj, sînt pair şi am coroană! Pe toate mi le luaseră! Eram locuitorul luminii şi m-au făcut să zac în întuneric. Cei care au exilat tatăl au vîndut copilul. Cînd tata a murit, i-au scos de sub cap piatra pe care o avea drept pernă, şi mi-au

pus-o mie de gît, și m-au zvîrlit în mocirlă! Oh! bandiții ăștia care mi-au chinuit copilăria, da, îi revăd mișcîndu-se și ridicîndu-se în străfundul memoriei mele. Am fost bucata de carne ciugulită pe un mormînt de un stol de corbi. Am sîngerat și am strigat sub arătările astea hidoase. Așadar, acolo mă zvîrliseră, să fiu strivit de tălpile tuturor trecătorilor, de tropăitul tuturor, mai prejos decît cea mai josnică parte a omenirii, mai prejos decît șerbul, mai prejos decît sluga, mai prejos decît ultimul bădăran, mai prejos decît sclavul! Și de acolo am ieșit. De acolo reînviu. De acolo mă înalț! E rîndul meu acum!"

Se așeză, își prinse fruntea în palme, începu iar să umble și monologul furtunos se continuă înăuntrul lui:

„Unde mă aflu? Pe culme! Eram jos, și iată-mă sus! Sus, pentru totdeauna! Iată-mă lord! Voi avea o mantie stacojie, voi purta cunună înflorată, voi asista la încoronarea regilor, ei vor depune jurămînt dinaintea mea, voi judeca miniștri și prinți, voi exista! Din gropile unde m-au aruncat mă ridic iar, ca o săgeată, pînă la zenit. Am palate la oraș și la țară, grădini, locuri de vînătoare, carete, milioane, voi da serbări, voi face legi, voi alege plăcerile și bucuriile, iar vagabondul Gwynplaine, care n-avea dreptul să culeagă o floare de pe cîmp, va putea să culeagă stelele cerului!"

Funebră întunecare a unui suflet! Astfel se petrecea, în acest Gwynplaine, care fusese un erou și care poate că n-ar fi încetat să fie erou, înlocuirea măreției morale prin măreția materială. Toate lucrurile inferioare cărora li se spune superioare, ambițiile, dorințele necurate ale instinctului, patimile, poftele, alungate departe de Gwynplaine prin curățenia nenorocirii, dădeau năvală asupra inimii lui generoase. Și totul se trăgea de la un pergament găsit într-o epavă cărată de mare.

Gwynplaine sorbea cu nesaț trufia și ea îi întuneca inima. Amețeala îi lua mințile. De totdeauna visase

să ajungă aici. Privise totdeauna la cei mari. A privi înseamnă a dori.

Să fie lord! Acum, în unele clipe, găsea asta firesc. Abia se scurseseră cîteva ore, și cît de departe se afla ziua de ieri!

După scrisoarea ducesei, Gwynplaine își revenise. Puternicele legături aflate în el rezistaseră. Dar vijelia, după ce secătuise vîntul dintr-o parte a zării, reîncepea din cealaltă parte. Și soarta, ca și natura, își are îndîrjirile ei. Prima lovitură clatină, a doua dezrădăcinează.

Vai! Cum se prăbușesc stejarii!

Astfel, acela care, copil de zece ani, singur pe țărmul Portlandului, gata de luptă, privea țintă vrăjmașii pe care avea să-i înfrunte, vîntul mînînd corabia pe care nădăjduia să se îmbarce, vîltoarea care îi răpea această plută salvatoare, pămîntul care îi refuza un adăpost, zarea care îi refuza o stea, singurătatea fără milă, întunericul orb, marea, cerul, toate încrîncenările într-un infinit, și toate enigmele în celălalt; cel care nici nu tremurase și nici nu-și pierduse firea în fața nemărginitei vrăjmășii a necunoscutului, cel care, mic fiind, biruise noaptea, așa cum anticul Hercule biruise moartea; cel care știuse să îndure frigul, setea și foamea, cu bărbăție; cel care, pitic prin statură, fusese uriaș prin suflet; Gwynplaine, care învinsese uraganul abisului sub dubla lui formă, furtună și mizerie, se clătina acum la suflul acestuia, din trufie!

Astfel, după ce-și irosește durerile, lipsurile, furtunile, răcnetele, nenorocirile, agoniile, revărsate asupra omului rămas în picioare, fatalitatea începe să surîdă, iar omul, amețit deodată, se poticnește.

În creierul lui Gwynplaine se răsuceau vertiginos o mulțime de noutăți, tot clarobscurul metamorfozei, ciocnirea trecutului cu viitorul, doi Gwynplaini, el însuși dublu; înapoi, un copil zdrențăros ieșind din noapte, umblînd de colo-colo, tremurînd de frig, înfometat, stîrnind rîsul; în față, un senior strălucitor, fastuos, superb, uluind Londra. Gwynplaine se lepăda

de unul și se contopea cu celălalt. Ieșea din saltimbanc și intra în lord. Schimbări de piei care sînt, uneori, schimbări de suflet.

Își închipuia o intrare măreață în Camera Lorzilor. Venea plin de noutăți. Ce n-avea el să le spună? Cîte provizii își făcuse! Ce bine e să fii printre ei, tu care ai văzut, ai pipăit, ai îndurat, și să le poți striga: „Am fost aproape de tot ce vă este departe!" Patricienilor ăstora, ghiftuiți de iluzii, o să le zvîrle în față realitatea, și ei vor tremura, căci le va spune adevărul, și vor aplauda, căci va fi mare. Se va ivi printre atotputernici, mai puternic decît ei. Li se va ivi ca o torță, căci le va arăta adevărul, și ca o spadă, căci le va arăta dreptatea. Ce triumf!

Și tot gîndind astfel, lucid și rătăcit în același timp, avea clipe de delir, se prăbușea în primul fotoliu ieșit în cale, ațipea, tresărea. Umbla de colo-colo, privea tavanul, examina coroanele, studia pe cît putea însemnele blazonului, pipăia catifeaua de pe pereți, mișca scaunele din loc, răsucea pergamentele, citea numele, silabisea titlurile, Burton, Homble, Gumdraith, Hunkerville, Clancharlie, compara ceara peceților, pipăia fișiile de mătase ale sigiliilor regale, se apropia de fereastră, asculta cum țîșnește fîntîna din curte, privea statuile, număra cu o răbdare de somnambul coloanele de marmură și spunea: „Asta există!"

Își pipăia haina de mătase și se întreba:

— Sînt eu oare? Da...

Se afla în plină furtună lăuntrică.

În frămîntarea lui, își simți oare sfîrșeala și istovirea? Bău? Mîncă? Dormi? Dacă ar fi făcut ceva din toate acestea, e sigur că nu și-a dat seama. În unele situații neobișnuite, instinctele se satisfac după cum au chef, fără amestecul gîndirii.

Orele treceau una după alta. Se iviră zorile și se făcu ziuă. O rază albă pătrunse în cameră și, totodată, în sufletul lui Gwynplaine.

— Și Dea! îi spuse lumina.

CARTEA A ŞASEA

FELURITE ASPECTE ALE LUI URSUS

I. CE SPUNE MIZANTROPUL

După ce Ursus îl văzu pe Gwynplaine afundîndu-se sub poarta temniței din Southwark, rămase buimăcit în colțul de unde pîndea. În urechi îi stărui multă vreme scîrțîitul lacătelor și al zăvoarelor care păreau urletul de bucurie al temniței înghițind un nefericit. Ursus aștepta și pîndea...

Porțile acestea neînduplecate, odată închise, nu se deschid imediat; ele zac înțepenite de lîncezirea lor în bezne și se mișcă anevoie, mai ales cînd e vorba să elibereze pe cineva. De intrat, fie. Dar de ieșit e altceva. Ursus știa asta. Dar așteptarea e un lucru la care nu poți renunța cînd vrei. Pînda zadarnică e o neghiobie pe care toți am avut prilejul să o săvîrșim vreodată, o pierdere de timp făcută fără să vrea de orice om atent la un lucru dispărut. Nimeni nu scapă țintuirilor acestora. Te încăpățînezi cu un fel de îndîrjire distrată. Nu știi de ce rămîi, unde te afli, dar rămîi totuși acolo. Ceea ce ai început activ continui pasiv. Dîrzenie istovitoare, din care ieși sleit. Ursus, atît de puțin asemănător celorlalți oameni, rămase totuși, ca orice om, țintuit locului de visarea aceea amestecată cu grija de a nu scăpa nimic, în care ne afundă un eveniment copleșitor și asupra căruia n-avem nici o putere. Privea rînd pe rînd cele două ziduri negre, cînd pe cel scund, cînd pe cel înalt, cînd poarta unde se afla o scară de spînzurătoare, cînd aceea pe care se afla un cap de mort. Se afla parcă prins în menghinea aceasta formată dintr-o temniță și un cimitir. Pe ulița

ocolită și urîtă de oameni, trecătorii erau atît de rari, încît Ursus rămase nevăzut de nimeni.

În sfîrșit, el ieși din ungherul care îl adăpostea și se depărtă, călcînd agale. Stătuse mult de strajă și acum se lăsa înserarea. Din cînd în cînd, Ursus întorcea capul și privea cu ochi năuciți și sticloși groaznica portiță prin care intrase Gwynplaine. Cînd ajunse la capătul ulicioarei, porni de-a lungul alteia, apoi a alteia, nesigur, regăsind drumul făcut cu cîteva ceasuri mai înainte. Se întorcea uneori, ca și cum ar fi putut să mai vadă încă poarta temniței, deși se afla pe alte străzi. Încetul cu încetul, se apropie de Tarrinzeau-field. Mergea încovoiat, de-a lungul îngrăditurilor de tufe și a șanțurilor. Deodată se opri, își îndreptă spinarea și strigă: „Cu atît mai bine!"

În același timp își trase doi pumni în cap și doi în șale, ceea ce vădește un om care judecă lucrurile așa cum trebuie judecate.

— Așa-i trebuie! Ah! Golanu'! Tîlharu'! Ticălosu'! Secătura! Răzvrătitul! Numai vorbele lui despre ocîrmuire l-au dus acolo! E un răzvrătit! Aveam în casă un răzvrătit! Am scăpat de el! Mare noroc! Ne vîra în bucluc. Acum e în temniță. Cu atît mai bine! Minunate sînt legile! Ah! Nerecunoscătorul! Și eu, care îl crescusem! Ce nevoie avea să vorbească și să judece? S-a amestecat în probleme de stat. Numărînd mărunțișul, a clevetit despre impozite, despre săraci, despre popor, despre ce nu-l privește pe el. O să mi se spună: va să zică dumneata renunți la politică? Politica, dragii mei, mă interesează cît negru sub unghie. Am încercat o dată lovitura unui baston de baronet. Și mi-am zis: „asta îmi e de ajuns; înțeleg ce-i politica". Poporul n-are decît o para chioară și o dă, regina o ia și poporul îi mulțumește. Nimic mai simplu. Restul îi privește pe lorzi. Ah! Gwynplaine e în temniță! E la galere! Și așa se cuvine. E drept, e cît se poate de bine, e meritat și legitim! El e de vină. Nu-i voie să trăncănești. Te crezi lord,

dobitocule? Ce nebunie am făcut culegînd de pe drumuri băiețașul și fetița! Eram atît de liniștiți înainte, Homo și cu mine! Ce căutau în baraca mea nemernicii ăștia? Și cît i-am dădăcit cînd erau copilași! Ce i-am mai tras cu hamurile mele! Și pe cine am salvat? El, hidos de urît, ea oarbă! Și dă-le de toate! Ce-am mai supt pentru ei din sînul mizeriei! Și uite-i că au crescut și fac dragoste! Pocitaniile își fac curte, la asta am ajuns! Broscoiul și cîrtița drăgostindu-se! Asta aveam în casa mea. Și trebuia să termine, nici vorbă, în fața justiției. Broscoiul a vorbit despre politică. Bine. Iată-mă scăpat de el! Cînd a venit Wapentake, am fost tîmpit la început, fiindcă te îndoiești totdeauna de norocul tău, și am crezut că nu vedeam ceea ce vedeam, că era cu neputință, că aveam un vis urît, că visul își rîdea de mine. Dar nu există nimic mai real! Gwynplaine e de-a binelea în temniță. A fost o lovitură a soartei. Îți mulțumesc, preabună doamnă! Monstrul ăsta, care, cu scandalul pe care îl făcea, a atras atenția asupra barăcii mele și mi-a denunțat bietul lup! S-a dus Gwynplaine! Și iată-mă scăpat de amîndoi! Două muște dintr-o lovitură. Căci Dea o să moară din pricina asta. Cînd n-o să-l mai vadă pe Gwynplaine, ea îl vede, neghioaba! n-o să mai aibă de ce trăi și o să-și spună: „ce caut eu pe lume?" Și o să se ducă și ea. Drum bun! Duceți-vă dracului amîndoi! De cînd mă știu, mi-a fost silă de voi. Să crape Dea! Ah, cît sînt de mulțumit!

II. ȘI CE FACE

Ajunse astfel la inn Tadcaster.

Băteau orele șase și jumătate, jumătate peste șase, cum spun englezii. Amurgul era pe aproape.

Jupîn Nicless se afla în pragul ușii. Mîhnirea de pe chip încă nu i se risipise de azi dimineață pînă

acum, iar spaima îi rămăsese și ea încremenită în privire.

Cînd dădu cu ochii de Ursus, îi strigă de departe:

— Ei?

— Ce?

— O să se reîntoarcă Gwynplaine? Ar fi timpul... Publicul sosește îndată. O să avem astă-seară reprezentația Omului care Rîde?

— Omul care Rîde sînt eu! spuse Ursus.

Și-l privi pe crîșmar cu un rînjet falnic.

Apoi se urcă de-a dreptul la etaj, deschise fereastra de lîngă firma hanului, se aplecă în afară, întinse pumnul, împinse tăblia cu Gwynplaine — Omul care Rîde, și afișul cu *Stihia învinsă*, scoase cuiele din tăblie, smulse afișul, le luă pe amîndouă sub braț și se coborî.

Jupîn Nicless nu-l slăbea din ochi.

— De ce le dai jos?

Ursus izbucni iar în rîs.

— Reintru în viața particulară.

Jupîn Nicless pricepu, și-i porunci aghiotantului său, Govicum, să anunțe oricui ar veni că în seara aceea spectacolul nu va avea loc. Scoase din ușă polobocul pe care se primeau banii pentru intrare și-l înțepeni iar într-un colț al cîrciumii.

Un minut mai tîrziu, Ursus urcă la Green-box, puse într-un ungher cele două anunțuri și intră în ceea ce se numea „apartamentul femeilor".

Dea dormea îmbrăcată. Lîngă ea, Fibi și Vinos, una pe scăunel, alta pe podea, stăteau gînditoare. Deși tîrziu, nu-și puseseră încă tricourile de zeițe, semn de adîncă mîhnire. Și rămăseseră înfășurate în rochiile lor de pînză grosolană.

Ursus o privi pe Dea.

— Se pregătește pentru un somn mai îndelungat — șopti el.

Apoi se rățoi la Fibi și la Vinos:

— Şi, ştiţi, s-a terminat cu muzica! Puteţi să vă puneţi trompetele la păstrare! Bine aţi făcut că nu v-aţi impopoţonat cu rochiile de zeiţe. Sînteţi destul de urîte şi aşa, dar n-aţi făcut rău. Păstraţi-vă fustele de cîrpă. Astă-seară nu jucăm. Şi nici mîine, nici poimîine, nici mai apoi. Nu mai e Gwynplaine! Nu mai e, oricît l-aţi căuta...

Se uită iar la Dea.

— Ce lovitură pentru ea! O să fie ca o luminare în care sufli.

Îşi umflă obrajii:

— Puuuuf! Şi gata!

Rîse încet.

— Fără Gwynplaine e ca şi cum i-ai lua totul. Cum mi-ar fi mie dacă l-aş pierde pe Homo. Ba mai rău încă. Ea o să fie mai singură decît oricine. Orbii se bălăcesc în mai multă tristeţe decît noi.

Se îndreptă spre fereastra din fund.

— Cît s-a mărit ziua! La şapte mai e încă lumină! Totuşi, să aprindem felinarul.

Scăpără şi aprinse felinarul din tavanul Green-boxei. Se aplecă spre Dea.

— O să răcească. Femeilor, prea i-aţi descheiat bluza...

Văzu un ac cu gămălie pe jos. Îl luă şi-l prinse în mînecă. Apoi începu să umble de colo-colo, prin Green-box, gesticulînd:

— Sînt în deplinătatea facultăţilor mele mintale. Sînt lucid, arhilucid. Găsesc întîmplarea asta foarte corectă şi aprob ceea ce s-a petrecut. Cînd ea o să se trezească, am să-i povestesc tot. Nenorocirea n-o să întîrzie mult. Gwynplaine nu mai e. Bună seara, Dea! Ce bine s-au potrivit toate! Gwynplaine e în temniţă. Dea în cimitir. Au să stea faţă în faţă amîndoi. Dans macabru. Două destine omeneşti care trec în culise. Să strîngem costumele. Să încuiem cuferele. Adică sicriele. Erau greşite făpturile astea două. Dea fără ochi, Gwynplaine fără chip... În cer, bunul Dumnezeu

o să-i redea lumina Deei și frumusețe lui Gwynplaine. Moartea e o rînduială a lucrurilor. Totul e bine; Fibi, Vinos, agățați-vă tamburinele în cui! Talentele voastre la făcut gălăgie au să se piardă, frumoaselor. N-o să se mai cînte, n-o să se mai trîmbițeze. Stihia învinsă e învinsă. S-a isprăvit cu Omul care Rîde, s-a dus pe copcă. Taratatara e mort. Iar Dea doarme într-una. Și bine face. În locul ei, nu m-aș mai trezi în vecii vecilor. Haida-de! O să adoarmă iar, îndată. O ființă plăpîndă ca asta moare cît ai clipi. Uite ce înseamnă să te ocupi de politică. Ce lecție! Și cîtă dreptate au orînduirile! Gwynplaine la șerif, Dea la groapă. Amîndoi, paralel. Simetrie plină de învățăminte. Sper că jupîn Nicless a baricadat ușa. În seara asta o să murim între noi, în familie. Nu eu, și nici Homo. Ci Dea. Eu am să-mi tîrăsc mai departe rabla de baracă pe roate. Am să le dau drumul celor două fete. N-am să opresc nici una dintre ele. N-am nevoie de ispite, la vîrsta mea. Și-am să pornesc la drum, numai cu Homo. Ce-o să se mire Homo! Unde e Gwynplaine? Unde e Dea? Bătrînul meu prieten, iată-ne iarăși împreună! Pe toți dracii, mă bucur grozav! Idilele lor mă stinghereau. Ah, podoaba asta de Gwynplaine, care nu se mai reîntoarce! Ne-a părăsit aici. Foarte bine! Acum e rîndul Deei. Și n-o să țină mult. Îmi plac lucrurile duse pînă la capăt. N-aș da o para chioară ca s-o împiedic să crape. Crapă, auzi? Ah, se trezește!

Dea întredeschise pleoapele; căci mulți orbi închid ochii cînd dorm. Frumosul ei chip, neștiutor de cele întîmplate, își avea toată strălucirea.

„Ea zîmbește și eu rîd. Ne merge bine".

Dea chemă:

— Fibi! Vinos! Trebuie să fie ora spectacolului. Cred că am dormit mult. Veniți de mă îmbrăcați!

Nici Fibi, nici Vinos nu se clintiră. În clipa aceea, privirea de nedescris a oarbei întîlni ochii lui Ursus. El tresări.

— Ei! strigă Ursus. Ce faceți acolo? Vinos, Fibi, nu vă auziți stăpîna? Sînteți surde? Repede! Trebuie să înceapă spectacolul!

Cele două femei îl priviră, buimăcite.

Ursus se răsti:

— Nu vedeți că intră publicul? Fibi, îmbrac-o pe Dea! Vinos, bate tamburinele!

Fibi și Vinos împreună erau supunerea întruchipată. Pentru ele Ursus fusese totdeauna o enigmă. Să nu fii înțeles niciodată e un motiv să ți se dea ascultare. Ele gîndiră, pur și simplu, că înnebunise, și-i îndepliniră porunca. Fibi luă costumul Deei și Vinos toba.

Fibi începu s-o îmbrace pe Dea. Ursus coborî perdeaua încăperii femeilor și, de după perdea, continuă:

— Ia te uită, Gwynplaine! Curtea s-a și umplut pe jumătate de lume! Și cum se mai îmbulzesc la intrare! Cîtă lume! Ce zici de Fibi și de Vinos care păreau că n-o observă? Ce proaste sînt țigăncile! Proști oameni mai sînt în Egipt! Nu ridica perdeaua! Fii cuviincios, Dea se îmbracă!

Făcu o pauză și, deodată, se auziră cuvintele acestea:

— Ce frumoasă e Dea!

Era vocea lui Gwynplaine. Fibi și Vinos tresăriră și se întoarseră. Era vocea lui Gwynplaine, dar în gura lui Ursus.

Cu un semn făcut printr-o despicătură a perdelei, Ursus le opri să se mire. Și continuă, cu vocea lui Gwynplaine:

— Înger!

Apoi răspunse, cu glasul lui Ursus:

— Dea, un înger! Ești nebun, Gwynplaine! În afară de lilieci nu există mamifere zburătoare.

Și coborî scara călcînd ca Gwynplaine, în așa fel încît Dea putu să-i audă pașii. În curte îl zări pe Govicum, căruia cele întîmplate îi treziseră curiozitatea, și-i luaseră cheful de muncă.

— Întinde mîinile! îi șopti el.

Și îi puse în palme o grămăjoară de mărunțiș. Govicum fu mișcat de atîta mărinimie. Ursus îi șopti la ureche:

— Boy, rămîi în curte, sări, joacă, izbește, țipă, zbiară, șuieră, cîntă, necheazâ, aplaudă, tropăie, rîzi cu hohote, sparge ceva...

Jupîn Nicless, umilit și necăjit că-i vedea pe oamenii veniți pentru Omul care Rîde făcînd cale întoarsă și pornind șuvoi spre celelalte barăci ale bîlciului, încuiase poarta hanului; renunțase chiar să dea de băut în seara aceea, ca să nu-l plictisească întrebările mușteriilor. Și în răgazul spectacolului care n-avea să aibă loc, stînd cu o lumînare în mînă, privea în curte, de la înălțimea balconului. Ursus, avînd grijă să-și schimbe glasul, vorbind cu palmele puse pîlnie la gură, îi strigă:

— Hei, gentleman, faceți și dumneavoastră ca băiatul, chelălăiți, mîrîiți, urlați!

Și ridicîndu-și glasul:

— E prea multă lume! Cred c-au să ne tulbure spectacolul!

În acest timp, Vinos bătea în tamburină.

Ursus continuă:

— Dea s-a îmbrăcat. O să putem începe. Îmi pare rău că am lăsat atîta lume să intre. Ce înghesuială! Ia te uită, Gwynplaine, ce mai gloată! Pariez că astăzi o să cîștigăm mai mult ca oricînd. Hai, afurisitelor, treceți la muzică, amîndouă! Vino încoace, Fibi! Ia-ți trompeta. Bun! Vinos, bate toba! Fetelor, nu prea vă găsesc goale în seara asta. Mai dezbrăcați-vă puțin! Puneți văluri în locul pînzei! Publicului îi plac formele femeii. Să-i lăsăm pe moraliști să tune cît or vrea. Puțină indecență nu strică. Fiți voluptoase. Ce de lume, dragul meu Gwynplaine!

Se întrerupse o clipă. Apoi continuă:

— Gwynplaine, n-are nici un rost să dai cortina la o parte. Las-o pînă cînd începe spectacolul! Așa au să

ne stingherească. Veniţi, veniţi mai încoace, amîndouă. Muzica, fetelor! Pam! Pam! Pam! E public berechet. Drojdia poporului. Ce de lume, doamne, doamne!

Ţigăncile, prostite de prea multă supunere, se instalară cu instrumentele lor de cîntat la locurile obişnuite, în cele două colţuri ale cortinei.

Atunci Ursus deveni extraordinar. Nu mai era un om, ci o mulţime întreagă. Silit să redea plinul prin gol, chemă în ajutorul lui un ventriloc uluitor. Toată gama sunetelor omeneşti şi animalice care zăceau în el intră deodată în horă. Se făcu mulţime. Dacă cineva ar fi închis ochii, s-ar fi crezut într-o piaţă publică, în zi de sărbătoare sau de răzmeriţă. Un vîrtej de bîiguieli şi vuiete ieşeau din Ursus; el cînta, trăncănea, discuta, tuşea, scuipa, strănuta, priza tabac, schimba păreri, întreba şi dădea răspunsuri, toate deodată. Silabele abia rostite intrau unele în altele. În curtea unde nu se afla nimeni se auzeau bărbaţi, femei, copii. Şi, prin zgomotul acesta năprasnic, şerpuiau, ca printr-o ceaţă, sunete ciudate şi de neînţeles, cloncănit de păsări, stropşit de pisici supărate, gungurit de prunci care sug. Se desluşeau răguşelile beţivilor, mîrîitul nemulţumit al cîinilor călcaţi în picioare de mulţime. Sunetele veneau de departe şi de aproape, de sus şi de jos, din primul şi din ultimul plan. Totul era o zarvă, iar amănuntul părea un strigăt. Ursus izbea cu pumnul, lovea cu piciorul, îşi trimitea glasul pînă în fundul curţii şi-l făcea apoi să iasă din pămînt. Era el, şi toţi. Din cînd în cînd, dădea la o parte perdeaua încăperii femeilor şi se uita la Dea. Dea asculta.

La rîndul lui, Govicum făcea mare tărăboi în curte.

Vinos şi Fibi suflau conştiincioase în trîmbiţe şi se frămîntau pe tambure. Jupîn Nicless, singurul spectator, îşi dădea, ca şi ele, explicaţia liniştită că Ursus a înnebunit, ceea ce, altminteri, nu adăuga decît un amănunt cenuşiu la melancolia lui. Bietul hagiu bombănea. Ce dezordine! Era serios ca unul care nu uită că există legi pe lume.

Govicum, încîntat că poate folosi la dezordine, se zvîrcolea aproape cît Ursus. Şi îi făcea plăcere. În plus, îşi cîştiga banii.

Homo era gînditor.

În vuietul lui, Ursus amesteca şi cuvinte.

— Ca de obicei, Gwynplaine, nu s-au lăsat de intrigi. Concurenţii vor să ne sape succesul. Huiduiala, mînă în mînă cu triumful! Şi-apoi, e şi prea multă lume. Nimeni nu se simte bine. Coatele vecinului nu te îmboldesc la bunăvoinţă. Măcar de n-ar fărîma băncile! O să fim pradă unei gloate de nebuni. Ei, dacă prietenul nostru Tom-Jim-Jack ar fi aici! Dar nu mai vine. Ia te uită la capetele astea, unele peste altele. Cei care stau în picioare nu prea par mulţumiţi. O să scurtăm spectacolul. Cum pe afiş nu e decît *Stihia învinsă*, n-o să jucăm *Ursus rursus*. Ei, dar nu poate să meargă aşa! N-o să putem juca! N-o să se înţeleagă nici un cuvînt din piesă. Am să le ţin o cuvîntare. Gwynplaine, dă puţin cortina la o parte. Cetăţeni...

Aici, Ursus îşi strigă sieşi, cu o voce deosebit de puternică şi ascuţită:

— Jos babalîcu'!

Şi continuă cu propria lui voce:

— Mi se pare că mulţimea mă insultă. O să-mi vină greu să mă fac auzit. Dar am să vorbesc totuşi. Omule, fă-ţi datoria! Ia te uită, Gwynplaine, la ciuma care scrîşneşte din dinţi, colo!

Ursus făcu o pauză în care vîrî un scrîşnet. Homo, întărîtat, adăugă şi el unul, iar Govicum un al treilea.

Ursus continuă:

— Femeile sînt mai afurisite decît bărbaţii. Momentul nu prea e prielnic. Dar mi-e totuna. Să încercăm puterea unui discurs. Cetăţeni şi cetăţene, eu sînt ursul! Îmi scot capul ca să vă vorbesc. Vă cer cu umilinţă să faceţi linişte!

Ursus îi împrumută mulţimii acest strigăt:

— Grumphll!

Şi continuă:

— Îmi respect auditorii. Grumphll e o epifonemă, ca oricare alta. Te salut, mulțime mișunătoare! Nu mă îndoiesc nici o clipă că toți faceți parte din golănime. Și asta nu înlătură cu nimic stima pe care v-o port. Stimă nu întîmplătoare. Am cel mai adînc respect pentru domnii netrebnici care mă onorează cu prezența lor. Printre voi sînt făpturi diforme, dar asta nu mă supără de loc. Domnii schiopi și domnii gheboși fac parte din natură. Cămila e gheboasă, zimbrul are spinarea umflată, bursucul are picioarele mai scurte în dreapta decît în stînga, faptul a fost determinat de Aristot în tratatul lui despre umbletul animalelor. Cei dintre voi care au două cămăși, poartă una pe ei și alta o păstrează la cămătar. Știu ce înseamnă asta. Albuquerque își punea mustața în gaj, iar sfîntul Denis aureola. Mărețe pilde! Să ai datorii înseamnă să ai ceva. Slăvesc în voi golănimea calică.

Ursus se întrerupse, strigîndu-și cu o voce de bas profund:

— Dobitocule! Măgarule!

Și răspunse, cu tonul cel mai politicos:

— Așa e. Sînt un savant. Mă scuz și eu, cum pot, pentru asta. Disprețuiesc, științificește, știința. Ignoranța e o realitate din care te poți hrăni; știința e una din care poți posti. În genere, ești silit să alegi: să fii un savant și să slăbești; să paști și să fii măgar. O, cetățeni, paşteți! Știința nu face nici cît o îmbucătură dintr-un lucru bun. Îmi place mai mult să mănînc un mușchiuleț pe cinste decît să știu cum se numește mușchiul șalelor. Și n-am decît un singur merit: ochii uscați. Așa cum mă vedeți, n-am plîns niciodată. Trebuie să vă spun că nici mulțumit n-am fost niciodată. Niciodată mulțumit! Nici măcar de mine însumi! Mă disprețuiesc. Și spun aceasta opoziției, aflate aici, de față: dacă Ursus nu e decît un savant, Gwynplaine e un artist.

Sforăi din nou:

— Grumphll!

Şi continuă:

— Iar grumphll! Asta e o obiecţie. Totuşi, am să trec peste ea. Şi Gwynplaine, domnilor şi doamnelor, are lîngă el un alt artist, personajul acesta distins şi păros care ne însoţeşte, senior Homo, fost ciine sălbatic, astăzi lup civilizat şi credincios supus al maiestăţii sale. Homo e un mim de un talent complex şi superior. Fiţi atenţi şi reculeşi. O să-l vedeţi îndată pe Homo jucînd ca şi pe Gwynplaine, şi faptul trebuie onorat. Ia te uită, mi-au aruncat un cotor de varză! Dar nu m-au atins. Şi asta n-o să mă împiedice să vorbesc. Ba dimpotrivă! Oameni buni, printre voi se află beţivani! Şi sînt şi femei beţive. Asta e foarte bine. Bărbaţii sînt infecţi, femeile sînt hidoase. Aveţi cele mai bune motive să vă înghesuiţi aici, pe băncile astea de cîrciumă; trîndăvia, lenea, răgazul între două tîlhării, berea şi rachiurile de tot soiul. Minunat! O minte înclinată spre glumă ar avea ce să găsească aici. Dar eu mă abţin. Destrăbălare? Fie! Dar trebuie ca şi orgia să-şi aibă ţinuta ei. Sînteţi veseli, dar prea gălăgioşi. Imitaţi cu distincţie răgetele vitelor. Dar ce-aţi spune dacă, într-o bună zi, cînd aţi vorbi despre dragoste cu o lady, într-o odăiţă, mi-aş petrece timpul lătrînd după voi? Sigur că v-ar stingheri. Deci, vă dau voie să tăceţi. Arta e la fel de respectabilă ca şi destrăbălarea. Vă vorbesc cinstit.

Şi se întrerupse iarăşi, strigîndu-şi:

— Să te sugrume frigurile cu sprîncenele tale ca nişte spice de secară, cu tot!

Apoi răspunse:

— Preacinstiţi domni şi preacinstite doamne, să lăsăm spicele de secară în pace. E o nelegiuire să răstălmăciţi plantele, ca să le găsiţi o asemănare umană sau animală. Printre altele, febra nu sugrumă. Vă rog, faceţi linişte! Arătaţi-vă ceva mai puţin picioarele şi miinile. Văd de-aici nişte pungaşi care îşi înfig ghearele dibace în buzunăraşele idioţilor de lîngă ei. Dragi *pickpockets*, aveţi un pic de ruşine! Boxaţi-vă vecinii,

dacă aveţi poftă, dar nu-i jefuiţi! O să-i supăraţi mai puţin pe oameni crăpîndu-le ochii decît şterpelindu-le gologanii. Umflaţi-le nasul! Fie! Dumnealor ţin mai mult la bani decît la frumuseţe... My lords şi domnilor, văd că discursul meu a avut fericirea să vă displacă. Îmi iau rămas bun pentru o clipă de la huiduielile voastre, şi spectacolul va începe.

Părăsi tonul de orator, ca să continue cu glasul lui obişnuit:

— Ce părere ai de puşlamalele astea, Gwynplaine? Dar mi-e totuna... Să începem spectacolul!

Se auziră inelele cortinei alunecînd pe vergeaua de fier. Muzica celor două ţigănci încetă. Ursus îşi desprinse din cui costumul, execută prologul, spuse cu jumătate glas: „Ce zici, Gwynplaine, cît e de misterios!", apoi începu îmbrînceala cu lupul. O dată cu boarfele lui luase din cui o perucă foarte zbîrlită şi o aruncase pe podea, într-un colţ, la îndemînă.

Spectacolul *Stihiei învinse* avu loc aproape ca de obicei. Lipseau numai efecte de lumină albastră şi feeriile iluminaţiei. Lupul juca plin de convingere. La momentul potrivit, Dea îşi făcu apariţia şi vocea ei tremurătoare şi divină îl chemă pe Gwynplaine. Ea îşi întinse mîinile, căutîndu-i capul...

Ursus se năpusti la perucă, o ciufuli, şi-o puse pe cap şi, ţinîndu-şi respiraţia, îşi duse încet capul zbîrlit sub mîna Deei.

Apoi, chemînd în ajutorul lui toată arta şi imitînd glasul lui Gwynplaine, cîntă, cu o dragoste de nespus, răspunsul monstrului la chemarea duhului.

Imitaţia fu atît de perfectă, încît şi de data aceasta cele două ţigănci îl căutară din ochi pe Gwynplaine, speriate că-l aud fără să-l vadă.

Govicum tropăi uluit din picioare, bătu din palme, făcu un zgomot olimpic şi rîse de unul singur cît o ceată de zei. Boy-ul acesta, trebuie s-o spunem, vădea un rar talent de spectator.

Fibi și Vinos, ca niște automate conduse de Ursus, făcură asurzitorul zgomot obișnuit cu instrumentele lor din aramă și piele de măgar, zgomot care marca sfîrșitul reprezentației și însoțea plecarea publicului.

Ursus se ridică, leoarcă de sudoare, și-i șopti, încet de tot, lui Homo:

— Înțelegi, era vorba să cîștigăm timp. Cred că am reușit. Am scos-o destul de bine la capăt eu, care aș fi avut totuși dreptul să-mi pierd cumpătul. Gwynplaine poate să mai revină aici mîine dimineață. N-are nici un rost s-o ucidem pe Dea imediat. Asta ți-o explic ție...

Își scoase peruca și își șterse fruntea.

— Sînt un ventriloc genial! șopti. Ce talent am! Dea e convinsă că Gwynplaine este de față.

— Ursus — întrebă Dea — unde e Gwynplaine?

Ursus se întoarse brusc spre ea.

Dea rămăsese în fundul scenei, în picioare, sub felinarul din tavan. Era palidă ca o umbră.

Și spuse, cu un zîmbet nespus de mîhnit:

— Știu. El ne-a părăsit. S-a dus. Știam bine că are aripi.

Apoi, ridicîndu-și spre cer ochii orbi, adăugă:

— Oare cînd mi-o veni și mie rîndul?

III. COMPLICAȚII

Ursus rămase năucit. Așadar, nu reușise să redea iluzia. Cu siguranță că nu. Izbutise să le înșele pe Fibi și pe Vinos, care aveau ochi, și nu pe Dea, care era oarbă, fiindcă numai ochii erau lucizi la Vinos și la Fibi, pe cîtă vreme Dea vedea cu inima.

O privi pe Dea. Pălind din ce în ce mai mult, ea tăcea, fără să facă o mișcare. Privirea ei pierdută rămînea ațintită spre cine știe ce adîncimi lăuntrice.

Şi tocmai atunci se întîmplă ca Ursus să-l zărească în curte pe jupîn Nicless care, cu luminarea în mînă, îi făcea semn.

Jupîn Nicless nu asistase la sfîrşitul comediei-fantomă jucată de Ursus. Asta din pricină că auzise bătăi în poarta hanului. Jupîn Nicless se dusese să deschidă. De două ori răsunaseră bătăile şi de două ori lipsise jupîn Nicless. Dar Ursus, absorbit de monologul lui cu o sută de voci, nu văzuse nimic.

La chemarea mută a lui jupîn Nicless, Ursus coborî. Se apropie de hangiu. Îşi duse degetul la buze. Jupîn Nicless îşi puse şi el degetul pe buze. Şi amîndoi se priviră aşa. Fiecare dintre ei părea că-i spune celuilalt: să vorbim, dar să tăcem.

Hangiul, tăcut, deschise uşa cîrciumii şi intră. Ursus intră şi el. În afară de ei doi, nu se mai afla nimeni în cîrciumă. Hangiul împinse după el uşa dinspre curte, care se închise în nasul curiosului Govicum. Apoi puse luminarea pe o masă.

Şi începură să vorbească. Încet, parcă în şoapte.

— Jupîn Ursus...

— Jupîn Nicless?

— Pînă la urmă, am înţeles...

— De!

— Ai vrut s-o faci pe biata oarbă să creadă că totul e ca de obicei.

— Nici o lege nu-l opreşte pe om să fie ventriloc.

— Ai talent.

— Ba nu.

— Acum, să-ţi spun ceva. Iată: pe cînd îţi jucai singur piesa, iar publicul erai tot dumneata, cineva a bătut la uşa cîrciumii.

— A bătut la uşă?

— Da.

— Asta nu-mi place.

— Nici mie.

— Şi apoi?
— Apoi am deschis.
— Cine bătea?
— Cineva care mi-a vorbit.
— Ce-a spus?
— L-am ascultat...
— Şi ce i-ai răspuns?
— Nimic. M-am reîntors să te văd jucînd.
— Şi?
— Şi din nou am auzit bătăi în uşă.
— Era acelaşi?
— Nu. Altul.
— Încă unul care ţi-a vorbit?
— Unul care nu mi-a spus nimic.
— Îl prefer pe ăsta.
— Eu nu...
— Nu te înţeleg, jupîn Nicless.
— Ghiceşte cine mi-a vorbit prima dată.
— N-am timp să fac pe Oedip.
— Era stăpînul circului de alături...
— Şi ce voia?
— Îţi făcea o propunere...
— Dumneata stai mai bine ca mine, jupîn Nicless: mai adineauri mi-ai priceput taina, pe cîtă vreme eu nu pricep o boabă din taina dumitale.
— Stăpînul circului m-a însărcinat să-ţi spun că a văzut azi dimineaţă trecînd alaiul poliţienesc şi că el, vrînd să-ţi arate cît îţi e de prieten, îţi oferă ca să cumpere Green-box, cei doi cai ai dumitale, trîmbiţele şi femeile care suflă în el, piesa dumitale cu oarba care cîntă, lupul şi pe dumneata laolaltă cu ei, cincizeci de lire sterline, bani gheaţă...
Ursus zîmbi, mîndru:
— Jupîne de la inn Tadcaster, să-i spui jupînului de la circ că Gwynplaine o să vină înapoi.
Hangiul luă ceva de pe un scaun aflat în întuneric şi se întoarse spre Ursus, cu amîndouă braţele ridicate,

lăsînd să-i atîrne dintr-o mînă o mantie și din cealaltă o bluză de piele și o pălărie de fetru. Apoi spuse:

— Omul care a bătut a doua oară, și care era de la poliție, a intrat și a ieșit fără să spună o vorbă. Dar a adus astea...

Ursus recunoscu bluza, mantia și pălăria lui Gwynplaine.

IV. MOENIBUS SURDIS CAMPANA MUTA[1]

Ursus pipăi lucrurile primite, se încredință că sînt ale lui Gwynplaine și cu un gest scurt și poruncitor, fără să scoată o vorbă, îi arătă lui jupîn Nicless ușa hanului.

Jupîn Nicless o deschise.

Ursus se năpusti afară.

Jupîn Nicless îl urmări din ochi și-l văzu gonind, cît îi îngăduiau picioarele istovite, în direcția în care oamenii legii îl duseseră dimineața pe Gwynplaine. Peste un sfert de oră, abia răsuflînd, Ursus ajunse în ulicioara pe care se afla portița temniței din Southwark și unde petrecuse atîtea ore la pîndă.

Ulicioara aceasta n-avea nevoie de beznele nopții ca să fie pustie. Dar, jalnică ziua, ea era neliniștitoare noaptea.

De la o anumită oră, nimeni nu se mai încumeta s-o străbată. Oamenii păreau că se tem să nu se apropie cele două ziduri și, dacă-i dă cumva prin gînd cimitirului să îmbrățișeze temnița, să nu-i strivească îmbrățișarea lor. Din instinct, după cum am spus, cei din Southwark ocoleau ulița dintre temniță și cimitir. Odinioară, un lanț de fier interzicea trecerea pe timpul nopții. Trudă zadarnică; lanțul cel mai bun pentru

[1] Cînd zidurile sînt surde, clopotul e mut (în limba latină în text) (n. r.).

oprirea trecerii pe ulicioara asta era teama pe care ea o stîrnea.

Ursus pătrunse hotărît pe uliță. N-avea nimic precis în minte. Venise cu gîndul că poate o să afle ceva. Să bată în poartă? Să încerce să intre, ca să ceară vreo lămurire? Nici vorbă că nu. Temnițele rămîn la fel de zăvorîte celor ce vor să intre, ca și celor ce vor să iasă. Balamalele lor nu se urnesc decît după lege. Ursus știa asta. Ce căuta și ce voia să facă aici? Venise să vadă. Ce să vadă? Nimic. Nu se știe ce. Posibilul. Să se afle dinaintea porții prin care dispăruse Gwynplaine însemna ceva măcar. Uneori, pînă și zidul cel mai întunecat și mai mohorît vorbește, iar dintre bolovani iese o licărire de lumină.

In clipa cînd intră în ulicioară, Ursus auzi o bătaie de clopot, apoi încă una.

„Ia te uită — gîndi el — să fie oare miezul nopții?"

Și începu să numere:

— Trei, patru, cinci...

Se gîndi:

„Ce rar bate clopotul ăsta! Ce încet!... Șase, șapte... Ce sunet jalnic!... Opt, nouă... E foarte simplu: cînd te afli întemnițat, sunetul orelor te întristează... Zece... Și apoi, cimitirul e alături. Clopotul sună ora pentru cei vii, și veșnicia pentru cei morți... Unsprezece... Vai, să suni orele pentru cine nu e liber, e ca și cum ai suna veșnicia!... Douăsprezece..."

Se opri.

— Da. E miezul nopții.

Clopotul mai sună o dată. Ursus tresări.

— Treisprezece!

Clopotul sună a paisprezecea, apoi a cincisprezecea oară.

— Ce-o fi însemnînd asta?

Clopotul continuă să bată rar. Ursus asculta.

— Nu-i clopotul unui orologiu. E clopotul *Muta* și nu sună, ci toacă. Ce lucru sinistru s-o mai fi petrecînd?

Pe vremuri, toate temnițele, ca și toate mănăstirile aveau un clopot numit *Muta*, care vestea întîmplările triste. *Muta*, un clopot cu dangăt încet, părea că face tot posibilul să nu fie auzit.

Din ungherul potrivit pentru pîndă, de unde putuse mai toată ziua să supravegheze temnița, Ursus număra, fără nici un scop anumit, bătăile clopotului. Și privea țintă, prin întuneric, locul unde știa că se află intrarea temniței.

Deodată, în locul acela, care părea o scorbură neagră, se ivi o pîlpîire roșiatică. Pîlpîirea crescu și deveni lumină.

Poarta mai curînd părea că se crapă decît că se deschide. O temniță nu se deschide, ci cască. De plictiseală, poate...

Prin portița scundă ieși un om cu o torță în mînă. Clopotul bătea mereu.

După omul cu torța, poarta, care nu era decît întredeschisă, se deschise de-a binelea, lăsînd să mai iasă doi oameni, apoi încă unul. Acesta din urmă era Wapentake, vizibil la lumina torței. În mînă el ținea varga de fier.

După Wapentake defilară, prin poartă, în ordine, doi cîte doi, țepeni ca un șir de stîlpi care s-ar mișca, niște oameni tăcuți.

Alaiul acesta nocturn străbătea portița scundă cu o lugubră grijă să nu facă zgomot. Grav, aproape încetișor, ca un șarpe care iese din văgăuna lui.

Torța scotea la iveală fețele și atitudinile oamenilor. Fețe crude, atitudini posomorîte. Ursus îi recunoscu pe toți polițaii care, dimineața, îl luaseră pe Gwynplaine. Nici o îndoială! Erau aceiași. Reapăreau. Sigur că avea să reapară și Gwynplaine. Ei îl duseseră acolo, ei îl scoteau. Era clar.

Ursus privi și mai atent. Aveau să-i dea drumul lui Gwynplaine? Dublul șirag al polițailor se scurgea pe sub bolta joasă, foarte încet, scurgîndu-se parcă, picătură cu picătură. Clopotul, care bătea într-una, părea

că le măsoară pașii. Ieșind din temniță, cu spatele spre Ursus, alaiul se îndrepta spre dreapta, în crîmpeiul de uliță opus celui în care pîndea el.

O a doua torță luci sub boltă, arătînd sfîrșitul alaiului. Ursus avea să vadă ce duceau. Avea să vadă deținutul. Omul. Avea să-l vadă pe Gwynplaine.

Ceea ce duceau polițaii se ivi. Era un coșciug. Patru oameni purtau coșciugul învelit într-o pînză neagră. După ei, venea încă un om, cu o lopată pe umeri. O a treia torță aprinsă, ținută de un ins care citea într-o carte, pesemne un preot, închidea alaiul.

Coșciugul urmă șirul polițailor. Deodată, alaiul se opri. Ursus auzi zgomotul unei chei răsucite în broască.

Peste drum de temniță, în zidul scund care mărginea cealaltă parte a uliței, o a doua poartă deschisă se ivi la lumina unei torțe care trecu prin ea. Poarta aceasta, deasupra căreia se deslușea un craniu, era poarta cimitirului.

Primul intră Wapentake, apoi ceilalți. Alaiul descrescu, așa cum descrește o reptilă cînd reintră în scorbura ei. Polițaii pătrunseseră pe rînd în această a doua beznă, aflată dincolo de poartă. Apoi pătrunse coșciugul, urmat de omul cu lopata, și de preotul cu torța și cartea. Iar poarta se închise și nu se mai zări decît o pală de lumină, deasupra zidului.

Se auziră șoapte, bufnituri surde...

Fără îndoială că era preotul și groparul care aruncau peste coșciug, unul vorbele rugăciunii, celălalt bulgării de țărînă.

Apoi încetară și șoaptele, și bufniturile, oamenii se iviră iar. Torțele licăriră. Pe sub poarta deschisă a cimitirului se ivi Wapentake, ținînd sus varga de fier; trecu apoi preotul cu cartea și groparul cu lopata. Întreg alaiul, fără coșciug, făcu același drum între cele două porți, în aceeași tăcere și în sens invers. Poarta cimitirului se închise, iar poarta temniței se redeschise...

Clopotul tăcu. Tăcerea încuie parcă totul, ca un sinistru zăvor al beznelor.

Intîmplările care coincid logic încropesc pînă la urmă ceva care seamănă a realitate. La arestarea lui Gwynplaine, la felul tăcut în care fusese îndeplinită, la veşmintele lui aduse de omul poliţiei, la dangătul clopotului temniţei în care Gwynplaine fusese închis, se adăuga sau, mai bine-zis, se îngemăna coşciugul acesta vîrît în pămînt.

— E mort! strigă Ursus.

Şi se lăsă să cadă pe un bolovan.

— E mort! L-au ucis! Gwynplaine! Copilul meu! Fiul meu!

Şi izbucni în hohote de plîns.

V. INTERESELE DE STAT LUCREAZĂ ÎN MIC CA ŞI ÎN MARE

Ursus se lăudase, vai! că nu plînsese niciodată. Izvorul lacrimilor îi era plin. Belşugul lacrimilor strînse strop cu strop, durere cu durere, o viaţă întreagă, nu se goleşte într-o clipă. Ursus hohoti multă vreme. Îl plînse pe Gwynplaine, o plînse pe Dea, îşi plînse soarta lui şi a lui Homo. Plînse ca un copil. Plînse ca un bătrîn. Plînse pentru toate lucrurile de care rîsese. Plăti pentru tot ce avea de plătit. Dreptul omului la lacrimi rămîne oricînd valabil.

De fapt, mortul care fusese vîrît în pămînt era Hardquanonne; dar Ursus nu era obligat să ştie asta.

Trecură mai multe ore. Peste bowling-green se aşternu pînza palidă a zorilor, cu vagile ei cute de umbră. Jupîn Nicless nu se culcase. Neliniştit şi întrevăzînd complicaţii, el cugeta. Îi părea rău că îi primise în casă pe „oamenii ăştia". Dacă ar fi ştiut! Pînă la urmă or să-l vîre în cine ştie ce bucluc. Cum să-i dea

afară acum? Avea contract cu Ursus. Ce bine ar fi fost să poată scăpa de el! Cum să procedeze ca să-l alunge?

Și deodată se auzi în poarta hanului una din acele bătăi zgomotoase, care, în Anglia, anunță pe „cineva". Gama bătăilor corespunde scării ierarhiei. Ceea ce se auzea nu era tocmai o ciocănitură de lord, dar era de magistrat.

Tremurînd groaznic, hangiul crăpă puțin fereastra cea mică. Într-adevăr, erau oamenii legii. Jupîn Nicless zări afară, în lumina zorilor, o ceată de polițai în fruntea cărora se desprindeau doi oameni dintre care unul era împuternicitul regelui. Jupîn Nicless îl văzuse de dimineață pe împuternicitul regelui și îl cunoștea. Celălalt însă, un gentleman gras, cu fața ca de ceară, cu perucă la modă și cu mantie de călătorie, îi era necunoscut.

Jupîn Nicless se temu de primul dintre aceste două personaje, de împuternicitul regelui. Dacă ar fi fost de la curte, s-ar fi temut și mai mult de cel de-al doilea, căci acesta era Barkilphedro.

Unul dintre polițai bătu pentru a doua oară în poartă, și mai tare. Hangiul, cu fruntea leoarcă de sudoarea spaimei, deschise.

Împuternicitul regelui, cu tonul unuia care e în slujba poliției, și cunoaște cît se poate de bine tot ce-i privește pe vagabonzi, ridică glasul și întrebă aspru:

— Jupîn Ursus?

Hangiul, supus, îi răspunse:

— Aici, înălțimea voastră!

— Știu — spuse omul legii.

— Fără îndoială, înălțimea voastră.

— Să vină încoace!

— Înălțimea voastră, jupîn Ursus nu-i aici.

— Unde e?

— Nu știu.

— Cum?

— Încă nu s-a întors.

— A plecat așa devreme?

— Nu. Dar a plecat foarte tîrziu.

— Vagabonzii ăștia! făcu omul legii.

— Înălțimea voastră — spuse blînd jupîn Nicless — iată-l!

Într-adevăr, Ursus tocmai se ivise de după un colț al zidului. Venea la han. Își petrecuse aproape toată noaptea între temnița unde, la amiază, îl văzuse intrînd pe Gwynplaine, și cimitirul unde, la miezul nopții, auzise acoperindu-se o groapă.

— Jupîn Ursus — îi strigă hangiul — vino încoace! Înălțimile lor vor să-ți vorbească.

Ursus tresări ca un om căzut pe neașteptate din patul în care dormea adînc. Văzu poliția, îl văzu în fruntea ei pe magistrat și se supuse.

Govicum, care se trezise de cu vreme și mătura acum sala, se opri, se trase pe după mese și își ținu respirația. Își vîrî apoi mîna în păr și se scărpină ușurel. Ceea ce îi vădea atenția deosebită față de cele petrecute.

Împuternicitul regelui se așeză pe o bancă, în fața unei mese. Barkilphedro luă un scaun. Ursus și jupîn Nicless rămaseră în picioare. Polițaii, rămași afară, se îngrămădiră dinaintea ușii.

Împuternicitul regelui își aținti privirea asupra lui Ursus și spuse:

— Dumneata ai un lup?

Ursus răspunse:

— Nu tocmai.

— Au un lup — continuă împuternicitul regelui, subliniind cu hotărîre cuvîntul „lup".

— Păi...

— Încălcare a legii — spuse omul legii.

Ursus încercă să se apere:

— E servitorul meu.

Împuternicitul regelui își întinse palma pe masă, cu toate cele cinci degete răşchirate.

— Măscăriciule, mîine la ora asta, tu și lupul tău veți părăsi Anglia. Dacă nu, lupul va fi ridicat și ucis.

Ursus se gîndi: „Uciderile continuă". Dar nu scoase o vorbă și tremură mai departe, ca scuturat de friguri.

— Mă auzi? întrebă omul legii. Și stărui: Ucis. Sugrumat sau înecat. Iar tu, în temniță... Așa e porunca, dacă nu pleci pînă mîine dimineață.

— Trebuie să părăsim Anglia, el și cu mine, astăzi, dar cum?

Jupîn Nicless se simțea fericit. Magistratul de care se temuse îi venea în ajutor. Poliția dovedea că lucrează în folosul lui. Avea să-l scape de „oamenii ăștia". El dorise să-l dea afară pe Ursus și poliția i-l alunga. Forță majoră. Nimic de obiectat. Era încîntat. Și se amestecă în vorbă:

— Înălțimea voastră, omul acesta...

Îl arătă pe Ursus cu degetul.

— ...omul acesta întreabă cum să facă să părăsească Anglia astăzi. Nimic mai simplu. Există în fiecare zi și în fiecare noapte, în schelele Tamisei și de o parte și de alta a Londrei, corăbii care pleacă spre toate țările. Din Anglia te poți duce în Danemarca, în Olanda, în Spania, doar în Franța nu, din pricina războiului. Poți pleca oriunde. La noapte vor porni mai multe nave, cam pe la unu, cînd e ora fluxului. Printre altele, și *Vograat*, din Roterdam...

Împuternicitul regelui făcu un gest cu umărul, spre Ursus:

— Fie. Pleacă cu prima navă. Cu *Vograat*.

— Dar... — făcu Ursus.

— Ce-i?

— Dacă n-aș avea, ca pe vremuri, decît mica mea baracă pe roate, s-ar putea. Ea ar încăpea într-un vas. Dar...

— Dar ce?

— Dar am Green-box, cîtă mai hardughia cu doi cai, și oricît ar fi de încăpătoare o corabie, n-o poate primi.

— Ce-mi pasă mie? spuse împuternicitul regelui. Lupul va fi ucis.

„Monștrii! gîndi Ursus. Să ucizi! Astea sint mijloacele lor!“

Hangiul zîmbi și i se adresă lui Ursus:

— Jupîne Ursus, ai putea vinde Green-box.

Ursus se uită la el.

— Ai o ofertă?

— Pentru ce?

— Pentru camion, pentru cei doi cai, pentru cele două țigănci.

— Din partea cui?

— Din partea jupînului de la circul de alături.

— Așa e!

Ursus își aminti.

Jupîn Nicless se întoarse spre omul justiției:

— Înălțimea voastră, tîrgul poate fi încheiat chiar astăzi. Stăpînul circului de alături vrea să cumpere camionul și caii...

— Bine face stăpînul circului — spuse împuternicitul regelui. Va avea nevoie de ele. Au să fie folositoare, căci și el va pleca astăzi. Preoții din parohia Southwark s-au plîns de tărăboiul nerușinat care există în Tarrinzeau-field. Șeriful a luat măsuri. Desearā n-o să mai existe nici o baracă în piața asta. S-a terminat cu scandalurile. Onorabilul gentleman care binevoiește să se afle aici de față...

Împuternicitul regelui se întrerupse și făcu o plecăciune spre Barkilphedro, care îi răspunse tot cu o plecăciune.

— ...onorabilul gentleman care binevoiește să se afle aici de față, a sosit în noaptea aceasta de la Windsor. El aduce porunci. Maiestatea sa zice: „Trebuie să se facă odată curățenie!“

În lunga lui frămîntare din timpul nopții, Ursus firește că își pusese cîteva întrebări. La urma urmei, el nu văzuse decît un coșciug. Era oare sigur că Gwynplaine se afla înăuntru? Mai puteau exista pe lume și alți morți în afară de Gwynplaine. Un coșciug care trece nu e un răposat care își spune numele. După

arestarea lui Gwynplaine avusese loc o înmormîntare. Asta nu dovedea nimic. S-ar fi putut ca Gwynplaine să fi fost cel înmormîntat, dar nu era sigur. Cine știe? Poate că Gwynplaine mai trăia...

Ursus se înclină în fața omului legii.

— Preacinstite jude, am să plec. O să plecăm. Plecăm. Cu *Vograat*. La Roterdam. Am să vînd Greenbox, caii, trîmbițele, femeile egiptene. Dar mai am pe cineva cu mine, un tovarăș, pe care nu-l pot părăsi așa... Gwynplaine...

— Gwynplaine e mort — spuse un glas.

Lui Ursus i se păru că răceala unei reptile i-a atins pielea. Vorbise Barkilphedro. Și personajul acesta sinistru trebuia să știe...

Ursus făcu o plecăciune.

Jupîn Nicless, în afara lașității, era om cumsecade. Dar cînd se speria, devenea cumplit. Și mormăi:

— Așa se simplifică lucrurile.

Ursus, copleșit, își plecase fruntea. Gwynplaine fusese ucis, pe el îl aștepta exilul. Nu-i mai rămăsese decît să se supună. Se gîndea. Și deodată simți că cineva îi atinge cotul. Glasul care îi spusese: Gwynplaine e mort îi șușoti la ureche:

— Iată zece lire sterline pe care ți le trimite cineva care îți vrea binele.

Și Barkilphedro puse o pungulită pe masă, în fața lui Ursus. Zece guinee din două mii era tot ce putea face Barkilphedro. Și i se părea destul. Dacă ar fi dat mai mult, ar fi pierdut. Își dăduse osteneala să găsească un lord, și începea să cîștige de pe urma lui: era firesc deci să-și însușească primele roade. Cei care ar vedea în asta o meschinărie ar fi în dreptul lor, dar dacă s-ar mira, n-ar avea dreptate. Barkilphedro iubea banii, mai cu seamă cînd erau furați. De aceea, el se întoarse spre împuternicitul regelui și-i spuse:

— Binevoiește și pune capăt chestiunii, domnule. Sînt foarte grăbit. Mă așteaptă o trăsură de-a maiestății sale. Trebuie să pornesc în galop la Windsor, și să

ajung în mai puțin de două ore. Am de dat seama și de primit porunci.

Împuternicitul regelui se ridică. Se îndreptă spre ușa care nu era închisă de tot, o deschise și-i privi, fără să spună o vorbă, pe oamenii poliției. Apoi le făcu un gest fulgerător cu degetul. Întreaga ceată intră în cîrciumă, cu tăcerea aceea în care se întrevede apropierea unor lucruri grave.

Jupîn Nicless, mulțumit de sfîrșitul atît de grabnic care punea capăt tuturor încurcăturilor viitoare, încîntat că se afla în afara acestor ițe încîlcite, se temu, văzînd atîta desfășurare de forțe, să nu-l înhațe pe Ursus la el acasă. Două arestări, una după alta, în han — a lui Gwynplaine și apoi a lui Ursus — puteau dăuna cîrciumii, băutorilor nefiindu-le pe plac amestecul poliției. Se cuvenea deci să facă o intervenție oarecum rugătoare și plină de mărinimie. Își întoarse deci fața spre împuternicitul quorumului, cu un zîmbet în care încrederea era domolită de respect:

— Înălțimea voastră, aș vrea să vă atrag atenția că domnii sergenți nu sînt de loc necesari, din moment ce lupul vinovat va fi scos în afara Angliei, iar numitul Ursus nu se împotrivește, dînd ascultare întocmai poruncilor înălțimii voastre. Binevoiți a ține seama că acțiunile vrednice de respect ale poliției, atît de folositoare pentru binele regatului, dăunează unui local public, și că hanul meu e nevinovat. Saltimbancii din Green-box fiind curățați, cum spune maiestatea sa regina, nu mai văd cine ar putea fi vrednic de osîndă aici, căci nu-mi închipui că fata oarbă și cele două țigănci să fie vinovate cu ceva și aș ruga-o pe înălțimea voastră să binevoiască a-și scurta augusta vizită și a le da drumul acestor preacinstiți domni, care au intrat acuma, căci n-au ce căuta în casa mea. Iar dacă înălțimea voastră îmi îngăduie să dovedesc dreptatea spuselor mele sub forma unei umile întrebări, aș face vădită inutilitatea aflării acestor preacinstiți domni în casă, întrebînd-o pe înălțimea voastră: dacă numitul

Ursus se supune și pleacă, cine ar mai putea fi arestat aici?

— Dumneata — spuse împuternicitul regelui.

Cu o lovitură de spadă, care te străpunge dintr-o parte în alta, nu se discută. Jupîn Nicless se prăbuși, doborît, pe primul scaun aflat la îndemînă.

Împuternicitul regelui ridică glasul într-atîta, încît dacă s-ar fi aflat oameni pe afară să-l poată auzi:

— Jupîn Nicles, iată ultimul punct al socotelilor care trebuie încheiate. Măscăriciul și lupul sînt niște vagabonzi. Pe ei îi alungăm. Dar cel mai vinovat ești dumneata. La dumneata, și cu consimțămîntul dumitale a fost încălcată legea, și dumneata, om învestit cu o răspundere publică, ți-ai rînduit scandalul în casă. Jupîn Nicless, ți se ridică brevetul, vei plăti amendă și vei fi dus la temniță.

Polițiștii îl înconjurară pe hangiu. Arătînd spre Govicum, omul legii continuă:

— Băiatul acesta, complicele dumitale, e arestat.

Pumnul unui polițist se abătu pe gulerul lui Govicum, care se uita curios. Govicum, nu prea speriat, înțelegea puțin și văzuse în viața lui destule lucruri ciudate ca să se întrebe dacă lua parte la urmarea unei comedii.

Împuternicitul regelui își înfundă pălăria pe cap, își încrucișă mîinile pe pîntece, ceea ce e culmea măreției, și adăugă:

— Acestea spuse, jupîn Nicless, vei fi dus la temniță și închis acolo. Dumneata, împreună cu băiatul. Iar casa aceasta, inn Tadcaster, va rămîne închisă, osîndită și zăvorîtă. Drept pildă. Acum, porniți înainte! Noi vă vom urma...

CARTEA A ŞAPTEA

TITANA

I. TREZIRE

Şi Dea?

Lui Gwynplaine, care privea cum mijesc zorile la Corleone-lodge, pe cînd se petreceau toate acestea la inn Tadcaster, i se păru că strigătul venea dinafară; dar strigătul era în el.

Gwynplaine — vom continua să-l numim astfel; Clancharlie e un lord, Gwynplaine e un om; — Gwynplaine se simţi ca reînviat.

— Şi Dea? spuse el aproape mirat că nu i se răspunde.

Apoi continuă, privind plafonul şi pereţii:

— Unde eşti? Unde mă aflu?

Şi în camera aceasta, în cuşca aceasta, Gwynplaine îşi reluă mersul de fiară sălbatică, închisă după gratii.

— Unde mă aflu? La Windsor. Şi tu? La Southwark. Doamne! Iată-ne despărţiţi pentru prima oară! Cine a săpat prăpastia dintre noi? Eu aici, tu acolo! Ce mi-au făcut?

Se opri.

— Cine mi-a vorbit de regină? Iată-mă schimbat! Eu, schimbat! De ce? Pentru că sînt lord. Ştii ce s-a întîmplat, Dea? Tu eşti lady. S-a petrecut ceva uimitor. Ei, dar e vorba să-mi regăsesc drumul. Nu cumva m-am rătăcit? Un om mi-a spus: „My lord, o poartă care se deschide închide altă poartă. Ceea ce se află în urma dumneavoastră nu mai există". Cu alte cuvinte eşti un laş! Omul ăsta, ticălosul! îmi vorbea cînd nu eram încă trezit. Folosea primele mele clipe de uimire. Eram ca o pradă în mîinile lui. Unde e

acum, să-l insult! Îmi vorbea cu zîmbetul întunecat al visului. Ah! Iată că îmi revin în fire! Se înșală cine își închipuie că va face ce va pofti din lordul Clancharlie! Pair al Angliei, da, cu o soție care e Dea. Condiții? Nici gînd să le primesc! Regina? Ce-mi pasă mie de regină? N-am văzut-o niciodată. Doar nu sînt lord pentru a fi sclav! Iau puterea. liber. Oare își închipuie că m-au dezlănțuit de pomană? Mi-au scos botnița, atîta tot. Dea! Ursus! Sîntem împreună! Ce-ați fost voi am fost și eu. Ce sînt eu acum sînteți și voi. Veniți! Nu. Vin eu la voi! Imediat! Imediat! Și așa au așteptat destul. Ce și-or fi închipuind, văzînd că nu mai revin? Banii! Cînd mă gîndesc că le-am trimis bani! Ei de mine aveau nevoie. Mi-aduc aminte: omul acela mi-a spus că nu pot ieși de aici. Vedem noi. Hei, o trăsură! Să se înhame caii! Mă duc să-i caut. Trebuie să existe și slugi, din moment ce există un stăpîn. Eu sînt stăpîn aici! E casa mea! Și-am să fărîm zăvoarele, am să frîng lacătele, am să sparg ușile cu piciorul. Celui ce-mi va stăvili drumul am să-i străpung trupul cu spada, căci am spadă acum. Tare aș vrea să văd că mi se poate sta împotrivă! Am o soție, pe Dea. Am un tată, pe Ursus. Casa mea e un palat și i-l dăruiesc lui Ursus. Numele meu e o cunună, și i-l dăruiesc Deei. Repede! Imediat! Iată-mă, Dea! Ah, am să străbat într-o clipă distanța care ne desparte...

Ridicînd prima draperie întîlnită, Gwynplaine ieși furios din cameră.

Se pomeni într-un coridor. Merse drept înainte. Dădu într-un al doilea coridor. Toate ușile erau deschise. Și începu să meargă la întîmplare, din cameră în cameră, din coridor în coridor, căutînd ieșirea. Dar n-o găsi. Cu neputință să se orienteze. Se afla într-un adevărat labirint. La fiecare pas, o nouă minunăție i se punea în cale, părînd că vrea să-i împiedice plecarea, să nu-l scape. Se simțea prins și reținut.

„Ce palat oribil!" gîndea el.

Umbla de colo-colo prin labirintul acesta, neliniștit, întrebîndu-se ce-or fi voind să însemne toate, întrebîndu-se dacă se află într-o închisoare, înfuriindu-se, dorind să iasă la aer. Și repeta într-una: „Dea, Dea!", ca și cum ar fi ținut firul care nu trebuia lăsat să se rupă ca să poată ieși.

Din cînd în cînd striga cu glas tare:

— Hei! Nu-i nimeni pe-aici?

Nu-i răspundea nimeni.

Încăperile păreau nesfîrșite. Pustiu, tăcere, splendoare, sinistru.

Gwynplaine privea prin ferestre. Priveliștea se schimba. Vedea cînd grădini, pline de prospețimea primăverii și a dimineții, cînd fațade noi, cu alte statui, cînd niște curți mici și pătrate, între clădiri mari, cînd o apă care trebuie să fi fost Tamisa, cînd un turn uriaș care era Windsor.

Afară, la ora aceea din zori, nu se afla încă nimeni.

Gwynplaine se oprea. Asculta.

— Am să plec! spunea el. Am s-o reîntîlnesc pe Dea. Doar n-or să mă rețină cu forța! Vai de cel care va îndrăzni să-mi oprească ieșirea! Ce-o fi turnul cel mare de colo? Dacă se află în el un uriaș, un cîine al iadului, un zmeu, ca să zăvorească poarta castelului ăstuia vrăjit, îl voi ucide. Chiar o armată întreagă dacă se află în el o voi nimici. Dea! Dea!

Deodată auzi un zgomot ușor, un susur slab, ca al unei ape curgătoare.

Se afla într-o galerie strîmtă, întunecoasă, a cărei ieșire, la cîțiva pași înaintea lui, era acoperită cu o draperie făcută din două fîșii.

Gwynplaine se îndreptă spre draperie, o dădu în lături și pătrunse într-o lume a lucrurilor cu totul neașteptate.

II. EVA

O încăpere cu opt colțuri, boltită, fără ferestre, luminată de sus și îmbrăcată toată, de la podea pînă la boltă, în marmură; în mijlocul încăperii un soi de baldachin, tot din marmură, sprijinit pe coloane răsucite, acoperind cu umbra lui bazinul unei băi din marmură neagră; în mijlocul bazinului un firișor de apă înmiresmată și călduță, umplînd domol și lin bazinul. Iată ce se afla în fața ochilor lui Gwynplaine.

Susurul apei acesteia îl auzise el. O gură făcută la un oarecare nivel o împiedica să se reverse. Bazinul aburea, dar atît de ușor, încît aburul abia dacă se zărea, ca niște pete, ici-colo, pe luciul marmurii. Firul subțirel de apă țîșnitoare părea o nuielușă de oțel clătinîndu-se la cea mai slabă adiere.

Nici o mobilă. Doar lîngă baie se afla o canapea, cu perne de reazim îndeajuns de lungi pentru ca o femeie, dacă s-ar fi culcat acolo, să-și poată ține la picioare cîinele sau amantul.

De cealaltă parte a bazinului se înălța, sprijinită de perete, o toaletă înaltă, din argint masiv, cu toate cele trebuitoare în ea, avînd în mijloc opt oglinjoare de Veneția prinse într-o ramă de argint și închipuind o fereastră.

În colțul peretelui celui mai apropiat de canapea, se afla tăiat un ochi pătrat, care aducea a lucarnă și era astupat cu un panou făcut dintr-o placă subțire de argint roșu. Panoul avea balamale, ca un oblon. Pe argintul roșu strălucea, încrustată și aurită, o coroană regală. Deasupra panoului, prins și pecetluit în perete, se afla un fel de gong turnat din argint aurit sau poate chiar din aur.

În fața lui Gwynplaine, care se oprise brusc, colțul peretelui de marmură era înlocuit printr-o deschizătură de aceeași mărime, mergînd pînă la boltă și acoperită cu o pînză de argint largă și înaltă.

Pînza aceea atît de subțire încît parcă ar fi fost țesută de zîne, era străvezie. În mijlocul pînzei, acolo unde stă de obicei păianjenul, Gwynplaine zări ceva de necrezut: o femeie goală. Dar nu goală în sensul obișnuit al cuvîntului. Femeia aceea era înveșmîntată. Înveșmîntată într-o cămașă foarte lungă, ca rochiile îngerilor din icoane, dar atît de fină încît părea muiată în lumină.

Pînza de argint, străvezie ca sticla, era o draperie, prinsă numai în partea de sus. Și se putea ridica. Ea despărțea sala de marmură, care era sală de baie, de un dormitor. Încăperea aceasta, foarte mică, părea o grotă făcută din oglinzi. Pretutindeni, oglinzi de Veneția alipite una de alta și legate între ele prin vergele aurite, reflectau patul aflat în mijloc. Pe patul acesta de argint era culcată femeia. Ea dormea.

Între goliciunea ei și privire se aflau două obstacole, două transparențe: cămașa și draperia din voal de argint. Camera, mai curînd alcov decît cameră, era luminată discret de razele reflectate din încăperea de marmură. Poate că femeia nu știa ce-i rușinea, dar lumina, vădit lucru, știa prea bine.

Un capot croit dintr-o mătase ciudată, chinezească, fără îndoială, căci în cutele lui se întrezărea o șopîrlă uriașă de aur, zăcea la picioarele patului.

Dincolo de pat, în fundul alcovului, se mai afla pesemne o ușă mascată și marcată printr-o oglindă mărișoară, pe care se aflau pictați păuni și lebede. La căpătîiul patului era fixat un pupitru de argint pe care se putea vedea o carte cu titlul scris în litere mari, roșii: *Alcoranus Mahumedis.*

Gwynplaine nu observă nici unul din amănuntele acestea. El nu vedea decît un singur lucru: femeia goală. Ea dormea, cu ochii închiși și cu fața întoarsă spre el. Și Gwynplaine o recunoscu: femeia aceea era ducesa.

Ea, ființa misterioasă în care se învălmășea toată strălucirea necunoscutului, ea, care îi pricinuise atîtea visuri de nemărturisit și-i scrisese o scrisoare atît de

ciudată! Singura femeie din lume despre care ar fi putut să spună: m-a dorit! M-a dorit pe mine! Gwynplaine alungase visele și arsese scrisoarea. Pe ea o surghiunise cît mai departe cu putință, în afara visării și a memoriei. Nu se mai gîndea la ea. O uitase. Și acum o revedea! O revedea, cumplită. Căci femeia goală e femeia înarmată.

Gwynplaine dădu să fugă, dar simți că nu poate. Privirile îi deveniseră lanțuri și-l legau de apariția aceasta care se dăruia privirilor, dorințelor, nebuniilor, viselor, culcată pe patul alcovului, la fel de mîndră ca Venus în imensitatea spumei.

Gwynplaine se înfioră: o admira.

Așadar, era ea! Ducesa! O avea în fața lui, în camera aceasta, în locul acesta pustiu, adormită, la îndemînă, singură. Ea se afla la cheremul lui, și el era în stăpînirea ei.

Ducesa!

Zărești o stea, în adîncul cerului. O admiri. E atît de departe! De ce te-ai teme de-o stea fixă? Și odată, într-o noapte, o vezi mișcîndu-se. Deslușești un fior de lumină în jurul ei. Astrul, pe care îl credeai neclintit, se mișcă. Nu e o stea, ci o cometă. E uriașa incendiatoare a cerului. Astrul pornește, crește, își clatină pletele de purpură, devine enorm. Și se îndreaptă spre tine! Cometa te cunoaște, cometa te dorește, cometa te vrea! Înspăimîntătoare apropiere cerească! Ceea ce vine spre tine e prisosul de lumină, adică orbirea; e excesul de viață, adică moartea. Semnul pe care ți-l face zenitul îl refuzi. Chemarea la dragoste a abisului, o lepezi. Îți acoperi pleoapele, te ascunzi, te ferești, te crezi salvat... Și deschizi iar ochii. Temuta stea e colo. Ea nu mai e stea, ci lume. Lume neștiută. Lume de lavă și jeratic. Și umple cerul. În afara ei, nu mai există nimic. Rubin arzînd în adîncul infinitului, diamant — de departe, cuptor încins — de aproape. Te afli în văpaia ei.

Și simți cum arderea ta începe, printr-o căldură de paradis.

Deodată, femeia se trezi. Se ridică pe pat, plină de măreție bruscă și armonioasă. Părul de mătase blondă i se revărsa de-a lungul spinării, ca o cascadă domoală. Cămașa căzută lăsă să i se vadă umerii. Își privi cîteva clipe piciorul gol, vrednic să fie admirat de Pericle și copiat de Fidias, apoi căscă și se întinse, ca o tigresă în lumina zorilor.

Pesemne că Gwynplaine respira greu, ca atunci cînd te forțezi să-ți oprești răsuflarea.

— E cineva acolo? întrebă ea.

Întrebă căscînd, și era plină de grație.

Gwynplaine îi auzi glasul pe care nu i-l cunoștea. Glas de vrăjitoare, nespus de plăcut în trufia lui; ton mîngîietor încercînd să domolească obiceiul de-a porunci.

În același timp, ridicîndu-se în genunchi — există o statuie antică, astfel îngenuncheată printre miile de pliuri transparente — ea își trase capotul și sări din pat, rămînînd goală și dreaptă, cam cît ai vedea trecînd o săgeată. Și, într-o clipă, mătasea o acoperi. Mînecile, foarte lungi, îi ascundeau mîinile. Nu i se mai vedeau decît vîrfurile degetelor de la picioare, albe, cu unghii mici, ca la copii.

Își aruncă de pe spate valul de păr care i se revărsa pe capot, apoi fugi dincolo de pat, în fundul alcovului, și-și lipi urechea de oglinda pictată care, după cît se părea, acoperea o ușă. Ciocăni apoi în oglindă, cu încheietura arătătorului îndoit.

— E cineva acolo? Lord David? Ai și venit oare? Cît e ceasul? Tu ești, Barkilphedro?

Apoi se întoarse.

— Nu, nu! Nu-i în partea asta. E oare cineva în baie? Răspunde odată! Adică nu, pe-acolo nu poate să vină nimeni.

Se duse la draperia din pînză de argint, o ridică cu vîrful piciorului, o împinse cu umărul și intră în camera de marmură.

Gwynplaine simți că-l cuprind frigurile morții. Nici un adăpost. Era prea tîrziu ca să poată fugi. De altfel, nici n-avea putere s-o facă. Ar fi dorit să se despice podeaua și să-l înghită pămîntul. Era cu neputință să nu-l vadă.

Ea îl văzu. Și îl privi peste măsură de mirată, dar fără să tresară măcar, cu o nuanță de fericire și de dispreț.

— Ia te uită — făcu ea — Gwynplaine!

Apoi, pe neașteptate, ca o panteră, i se aruncă de gît. Îi prinse capul și i-l strînse între brațele dezgolite din pricina avîntului îmbrățișării. Și deodată, respingîndu-l, punîndu-și pe umerii lui Gwynplaine mînuțele ca niște gheare, începu să-l privească într-un fel ciudat.

El tăcea, ca și cum l-ar fi apăsat o povară cu neputință de ridicat. Ea spuse:

— Ești inteligent. Ai venit. Ai știut că am fost silită să părăsesc Londra. M-ai urmărit. Și bine ai făcut. Ești extraordinar, fiindcă te afli aici!

Gwynplaine, avertizat printr-o vagă teamă sălbatică și onestă, se dădu înapoi, dar unghiile roze, crispate pe umerii lui, îl rețineau.

Ea urmă:

— Ana, proasta asta, știi, regina, m-a făcut să vin la Windsor fără să știu de ce. Cînd am sosit, era încuiată cu idiotul ei de cancelar. Dar cum ai făcut să pătrunzi pînă la mine? Iată ce numesc eu a fi bărbat. Piedici? Pentru el nu există. Îl chemi, și dă fuga. Te-ai informat? Numele meu, ducesa Josiane, cred că-l știai. Cine ți-a arătat drumul? Pajul, fără îndoială. E isteț. Am să-i dau o sută de guinee. Spune-mi, cum ai făcut să ajungi pînă aici? Adică nu, nu-mi spune. Nu vreau să știu. A explica un lucru înseamnă a-l micșora. Îmi placi mai mult așa, ivit pe neașteptate. Ești destul de monstruos ca să poți săvîrși miracole. Nimic mai

simplu: s-a desfăcut tavanul sau s-a deschis podeaua. O coborîre prin nori sau o înălțare printre vîlvătăi de sulf. Așa trebuie că ai sosit. Meriți să intri ca zeii. Deci, ești amantul meu!

Gwynplaine asculta buimăcit, simțind cum își pierde cumpătul minții. Se sfîrșise. Nu mai era cu putință nici o îndoială. Femeia aceasta adeverea cuvintele scrisorii din timpul nopții. El, Gwynplaine, amantul unei ducese, amantul iubit! Imensul orgoliu cu o mie de capete întunecate i se trezi în inima nefericită.

Ducesa continuă:

— Dacă ești aici, înseamnă că așa trebuie să fie. Mai mult nici nu întreb. Există în cer sau în afundul pămîntului cineva care ne aruncă unul spre altul. Logodnă neînfrînată, în afara tuturor legilor. În ziua cînd te-am văzut, mi-am zis: El e! Îl recunosc. E monstrul visurilor mele. Va fi al meu! Destinul trebuie ajutat! De-asta ți-am scris. Vreau să te întreb ceva, Gwynplaine: Tu crezi în predestinare? Eu, una, cred. Ia te uită! Nu observasem... Ești îmbrăcat ca un senior! De ce nu? Tu ești saltimbac și asta e un motiv în plus. Un măscăriei prețuiește cît un lord. De altfel, ce sînt lorzii? Niște clovni. Tu ai o ținută nobilă, ești bine făcut. E uimitor că te afli aici. Cînd ai sosit? De cît timp aștepți acolo? M-ai văzut oare goală? Sînt frumoasă, nu-i așa? Oh, te iubesc! Mi-ai citit scrisoarea? Ai citit-o chiar tu? Ți-a fost citită? Știi să citești? Îmi închipui că nu. Îți pun întrebări, dar să nu-mi răspunzi la ele. Nu-mi place sunetul glasului tău. E frumos. O ființă de neasemuit, ca tine, n-ar trebui să vorbească, ci să scrîșnească. Tu cînți armonios. Urăsc asta. E singurul lucru care îmi displace la tine. Tot restul e nemaipomenit, e superb! În India ai fi zeu. Te-ai născut oare cu rîsul ăsta înspăimîntător pe față? Nu, nu-i așa? Fără îndoială că e o mutilare penală. Nădăjduiesc că ai săvîrșit vreo crimă. Vino în brațele mele!

Ea se lăsă să cadă pe canapea și-l trase lîngă ea. Se pomeniră unul lîngă altul, fără să știe cum. Cuvintele ei se abăteau asupra lui Gwynplaine ca o furtună. Abia

dacă desluşea sensul vîrtejului de cuvinte rostite cu furie parcă. În ochii ei licărea admiraţia. Vorbea fără şir, frenetică, cu glas înnebunit şi duios. Glasul ei părea o muzică, dar Gwynplaine asculta muzica asta ca pe un uragan...

Ea îşi aţinti din nou asupra lui privirea fixă:

— Lîngă tine mă simt înjosită. Ce fericire! Cît e de plictisitor să fii alteţă! Nu există lucru mai obositor decît să fii augustă! Decăderea odihneşte. Sînt sătulă pînă-n gît de respect, şi am nevoie de dispreţ. Am să te arăt tuturor, n-ai grijă. Plăcerea asta o să-i facă o vînătaie regalei familii Stuart, căreia îi aparţin. Ah, respir, în sfîrşit! Am izbutit să ies! Mă aflu în afara maiestăţii. Declasarea e o eliberare. Să rupi totul, să înfrunţi totul, să faci şi să desfaci totul, iată ce înseamnă să trăieşti. Ascultă, te iubesc...

Ea se întrerupse şi zîmbi înfricoşător.

— Te iubesc nu numai pentru că eşti diform, ci şi pentru că eşti o zdreanţă omenească. Iubesc monstrul şi iubesc măscăriciul. Un amant umilit, batjocorit, caraghios, hidos, expus rîsului pe un eşafod căruia i se spune teatru, e nespus de plăcut. E ca şi cum ai muşca din fructul abisului. Să muşti nu din mărul paradisului, ci din al iadului, iată ce mă ispiteşte. Tu eşti stăpînul aşteptat. Tu eşti ce îmi doream. Îţi spun atîtea lucruri pe care probabil că nu le înţelegi... Gwynplaine, nimeni nu m-a avut, şi mă dau ţie, pură, ca jeraticul încins. Fireşte că nu mă crezi, dar dacă ai şti cît îmi e de egal...

Se opri. El tremura, înfiorat. Ea începu să zîmbească iar.

— Vezi tu, Gwynplaine, a visa înseamnă a crea. O dorinţă e o chemare. Să construieşti o himeră înseamnă să provoci realitatea. Umbra atotputernică şi cumplită nu se lasă sfidată. Ea ne satisface. Iată-te! Voi îndrăzni să mă pierd? Da! Voi îndrăzni să-ţi fiu amantă, sclavă? Din toată inima! Gwynplaine, eu sînt femeia. Femeia e lutul care se vrea mocirlă. Am nevoie să mă dispreţuiesc. Asta dă gust orgoliului. Aliajul măririi e înjosi-

rea. Nimic nu se combină mai bine decît ele două. Disprețuiește-mă, tu, care ești disprețuit. Înjosirea mai prejos de înjosire! Floarea dublă a ticăloșiei! Eu o culeg. Calcă-mă în picioare; mă vei iubi și mai mult. Eu știu. Pricepi de ce te ador? Pentru că te disprețuiesc... Sîntem făcuți unul pentru altul. Gwynplaine! Tu ești monstru pe dinafară, iar eu sînt monstru pe dinăuntru. De data asta te iubesc. Capriciu? Fie. Şi uraganul nu-i tot un capriciu? Între noi doi există o afinitate siderală: și unul și altul sîntem ai nopții. Tu prin chip, eu prin inteligență. Apropierea ta face să iasă hidra din mine, zeița. Tu îmi vădești adevărata mea natură. Mă faci să mă descopăr pe mine însămi. Iată cît iți seamăn. Privește-te în mine ca într-o oglindă. Chipul tău e sufletul meu. Nu mă știam atît de cumplită. Așadar, și eu sînt un monstru. O, Gwynplaine, tu îmi alungi plictiseala...

Ceea ce simțea Gwynplaine este de nedescris: carnea, viața, groaza, voluptatea, o beție copleșitoare, toată rușinea aflată în orgoliu. Avea să cadă oare?

Ea repetă:

— Te iubesc!

Şi, frenetică, îl strînse la piept.

Gwynplaine gîfîia.

Deodată, în imediata lor apropiere, sună tare și clar bătaia gongului țintuit în perete. Ducesa întoarse capul și spuse:

— Ce-or mai fi vrînd iar cu mine?

Brusc, panoul de argint pe care se afla incrustată o coroană regală se deschise lăsînd să se ivească interiorul unui dulăpior tapisat cu catifea albastră și o tăviță de aur cu o scrisoare pe ea.

Scrisoarea, mare și pătrată, era pusă în așa fel încît să i se vadă sigiliul de ceară aurie. Panoul deschis aproape că atingea canapeaua. Ducesa, plecîndu-se, cu o mînă de după gîtul lui Gwynplaine, întinse cealaltă mînă, luă scrisoarea și împinse panoul la loc. Apoi rupse

sigiliul, desfăcu plicul, scoase ce se afla în el şi zvîrli plicul la picioarele lui Gwynplaine.

Sigiliul fărîmat mai era încă descifrabil şi Gwynplaine putu să zărească o coroană regală sub care se afla litera A. Plicul sfîşiat lăsa să i se vadă ambele feţe, aşa că putu să citească totodată adresa: *Inălţimii sale ducesa Josiane.*

Din plic, Josiane scoase un pergament şi o hîrtie velină. Pergamentul era mare, hîrtia era mică.

— Ah — spuse ducesa — ce mi-a trimis aici? Nişte hîrţoage! Femeia asta e neîntrecută cînd e vorba să strice cheful oamenilor...

Şi, lăsînd la o parte pergamentul, desfăcu hîrtia.

— E scrisul ei. E scrisul surorii mele. Mă oboseşte... Gwynplaine, te întrebam dacă ştii să citeşti. Ştii?

Gwynplaine făcu semn din cap că ştie.

Ea se întinse pe canapea, aproape în poziţia unei femei care ar vrea să doarmă, îşi ascunse cu grijă picioarele sub capot şi braţele în mîneci, cu o pudoare ciudată, lăsînd să i se vadă sînii şi învăluindu-l pe Gwynplaine într-o privire pătimaşă, îi întinse hîrtia.

— Gwynplaine, tu eşti al meu. Incepe-ţi slujba. Iubitule, citeşte ce-mi scrie regina!

Gwynplaine luă hîrtia, o desfăcu de tot şi, cu un glas tremurător, citi:

„Doamnă,

Vă trimitem cu plăcere copia alăturată a unui proces-verbal, certificat şi semnat de slujitorul nostru William Cowper, lord-cancelar al regatului Engliterei, şi din care rezultă faptul deosebit de important că fiul legitim al lordului Linnoeus Clancharlie a fost acum constatat şi regăsit, sub numele de Gwynplaine, în josnicia unei vieţi ambulante şi vagabonde şi printre saltimbanci şi măscărici. Această scoatere a lui din rang a fost săvîrşită încă de pe cînd era copil mic. Ca urmare

a legilor regatului, şi în virtutea dreptului său ereditar, lordul Fermain Clancharlie, fiul lordului Linnoeus, va fi, chiar astăzi, primit şi reintegrat în Camera Lorzilor. Iată de ce, voind să ne purtăm bine cu domnia-voastră şi să vă păstrăm transmiterea bunurilor şi a domeniilor lordului Clancharlie Hunkerville, îl substituim în bunăvoinţa domniei-voastre lordului David Dirry-Moir. L-am adus pe lordul Fermain în reşedinţa domniei-voastre, Corleone-logde; poruncim şi dorim, în calitatea noastră de regină şi de soră, ca lordul Fermain Clancharlie, numit pînă astăzi Gwynplaine, să vă fie soţ. Vă veţi căsători cu el, aceasta fiind dorinţa maiestăţii noastre."

În timp ce Gwynplaine citea, cu un glas care aproape că şovăia la fiecare cuvînt, ducesa, sprijinită de perna canapelei, asculta, cu ochii aţintiţi în gol. Cînd Gwynplaine sfîrşi, îi smulse scrisoarea.

— ANA, REGINA — spuse ea visătoare, citind semnătura.

Apoi culese de pe jos pergamentul pe care îl zvîrlise şi-l străbătu cu privirea. Era declaraţia naufragiaţilor de pe *Matutina*, copiată pe un proces-verbal semnat de şeriful Southwark-ului şi de lordul-cancelar.

După ce citi procesul-verbal şi reciti mesajul reginei, Josiane spuse:

— Fie!

Şi calmă, arătîndu-i lui Gwynplaine cu degetul portiera galeriei prin care intrase, îi porunci:

— Pleacă!

Gwynplaine, împietrit, nu se clinti.

Ea continuă, glacială:

— Pentru că eşti soţul meu, pleacă!

Gwynplaine, fără să scoată o vorbă, cu ochii plecaţi ca un vinovat, nu se mişcă.

Ea adăugă:

— N-ai dreptul să rămîi. Aici e locul amantului meu...

Gwynplaine părea țintuit.

— Bine — spuse ea. Atunci am să plec eu. Ah! Ești soțul meu! Nici nu se putea mai bine! Te urăsc!

Și ridicîndu-se, făcînd un gest de adio către nu se știe ce ființă invizibilă, ducesa ieși.

Portiera galeriei se închise în urma ei.

IV. SE RECUNOSC, DAR NU SE CUNOSC

Gwynplaine rămase singur. Singur, în fața băii călduțe și a patului desfăcut. În el, pulverizarea ideilor atinsese culmea. Ceea ce gîndea nu mai semăna de loc a gîndire. Era o împrăștiere, o risipire, teama de a fi în mijlocul unor lucruri cu neputință de înțeles. Din clipa cînd pajul adusese scrisoarea ducesei, pentru Gwynplaine începuse un șir de ore din ce în ce mai de neînțeles. Pînă acum trăia în vis, dar vedea clar. Acum orbecăia. Nu mai gîndea, nici nu mai visa măcar, ci se lăsa mînat de soartă.

Deodată se auzi în umbră zgomotul unor pași. Erau pași de bărbat, venind din partea opusă a galeriei, pe unde ieșise ducesa. Pașii se apropiau și se auzeau încet, dar deslușit. Gwynplaine, deși buimăcit, deveni atent.

Pe neașteptate, după draperia de argint pe care ducesa o lăsase întredeschisă, în spatele patului, ușa ascunsă de oglinda pictată se deschise larg și o voce bărbătească și veselă, cîntînd cît putea de tare, făcu să răsune în camera oglinzilor refrenul unui vechi cîntec franțuzesc.

Un bărbat intră. Avea spadă la șold, ținea în mînă o pălărie cu pene și fireturi, și purta un măreț costum marinăresc, cu galoane.

Gwynplaine, ca împins de un resort, se ridică în picioare. Îl recunoscu pe bărbatul acesta care, la rîndul lui, îl recunoscu și el. Uimiți, strigară amîndoi odată:

— Gwynplaine!
— Tom-Jim-Jack!
Omul cu pălăria împodobită se îndreptă spre Gwynplaine, care își încrucișă brațele.
— Cum de te afli aici, Gwynplaine?
— Și tu, Tom-Jim-Jack, cum de vii aici?
— Ah, înțeleg, Josiane! Un capriciu. Un saltimbanc care e și monstru e prea frumos ca să i se poată rezista! Te-ai deghizat ca să vii aici, Gwynplaine!
— Și tu la fel, Tom-Jim-Jack!
— Gwynplaine, ce-i cu veșmîntul ăsta de senior?
— Tom-Jim-Jack, ce-i cu uniforma asta de ofițer?
— Gwynplaine, eu nu răspund la întrebări.
— Nici eu, Tom-Jim-Jack!
— Gwynplaine, eu nu mă numesc Tom-Jim-Jack!
— Tom-Jim-Jack, eu nu mă numesc Gwynplaine.
— Gwynplaine, aici mă aflu în casa mea.
— Aici mă aflu în casa mea, Tom-Jim-Jack.
— Îți interzic să faci pe ecoul! Tu ai ironia, dar eu am bastonul. Termină cu imitațiile, caraghios netrebnic!
Gwynplaine păli.
— Netrebnic ești tu! Și o să-mi dai socoteală pentru insulta asta!
— În baraca ta, oricînd vrei. Cu lovituri de pumn.
— Ba aici, cu lovituri de spadă!
— Amice Gwynplaine, spada e rezervată gentilomilor. Eu nu mă bat decît cu semenii mei. Sîntem egali în fața pumnilor, dar inegali în fața spadei. La inn Tadcaster, Tom-Jim-Jack poate să boxeze cu Gwynplaine. La Windsor, e altceva. Află următoarele: sînt contraamiral.
— Și eu sînt pair al Angliei.
Omul în care Gwynplaine îl vedea pe Tom-Jim-Jack izbucni în rîs.
— De ce nu rege? De fapt, ai dreptate. Un comediant poate fi oricare din rolurile pe care le joacă. Spune-mi că ești Tezeu, principe atenian...

— Sînt pair al Angliei și ne vom încrucișa spadele!

— Gwynplaine, te cam întinzi! Nu juca față de cineva care te poate pedepsi cu biciuirea! Numele meu e lord David Dirry-Moir.

— Iar numele meu e lord Clancharlie.

Lord David izbucni din nou în rîs.

— Nici nu se poate ceva mai nimerit! Gwynplaine e lord Clancharlie! Într-adevăr, ăsta e numele pe care trebuie să-l ai ca s-o posezi pe Josiane. Uite că te iert. Și știi de ce? Fiindcă noi sîntem cei doi amanți.

Portiera galeriei se dădu în lături și un glas spuse:

— Sînteți cei doi soți, monseniore!

Amîndoi se întoarseră spre cel ce vorbise.

— Barkilphedro! strigă lord David.

Barkilphedro îi salută cu o plecăciune adîncă pe cei doi lorzi și zîmbi.

La cîțiva pași în spatele lui se afla un gentilom cu chipul respectuos și aspru, care ținea în mînă o vargă neagră. Gentilomul acesta se apropie, se înclină de trei ori în fața lui Gwynplaine și-i spuse:

— My lord, sînt aprodul vergii negre. La porunca maiestății sale, vin s-o caut pe senioria voastră.

CARTEA A OPTA

CAPITOLIUL ŞI VECINĂTATEA LUI

I. DISECARE A LUCRURILOR SOLEMNE

În seara aceleiași zile, Gwynplaine se afla într-un loc cu totul neobișnuit. Stătea pe o bancă împodobită cu steme regale. Purta pe deasupra veșmintelor de mătase o robă de velur stacojiu, căptușită cu tafta albă și avînd la umeri două benzi de hermină, tivite cu aur. În jurul lui se aflau oameni de toate vîrstele, tineri și bătrîni, stînd ca și el pe steme regale și, asemenea lui, înveșmîntați în hermină și purpură.

Mai încolo, se zăreau alți oameni, îngenuncheați. Aceștia purtau robe de mătase neagră. Cîte unul dintre ei scria.

În fața lui, nu prea departe, vedea trepte, o estradă, un baldachin, un larg scut de armorie strălucind între un leu și un licorn și, sub baldachin, deasupra treptelor, proptit de scut, un jilț aurit și încoronat. Un tron. Tronul Marii Britanii.

Gwynplaine, el însuși pair, se afla în camera pairilor Angliei.

În ce fel avusese loc intrarea lui Gwynplaine în Camera Lorzilor, vom arăta acum.

Toată ziua, de dimineață pînă seara, de la Windsor pînă la Londra, de la Corleone-lodge pînă la Westminster-hall, fusese înălțat din treaptă în treaptă. La fiecare treaptă, o nouă amețeală.

De la Windsor fusese luat în trăsurile reginei, cu escorta cuvenită unui pair. Garda care dă onorul semăna grozav cu garda care face pază.

În ziua aceea, cei ce locuiau de-a lungul drumului de la Windsor la Londra văzură galopînd o ceată de genti-

lomi pensionari ai maiestății sale, însoțind două rădvane mînate la galop. În primul stătea aprodul vergii negre, cu varga în mînă. În al doilea se zărea o pălărie mare, cu pene albe, umbrind o față care nu se vedea. Cine trecea oare? Un prinț sau un deținut?

Era Gwynplaine. Și părea unul dintre cei duși pentru întemnițare în turnul Londrei, dacă nu e dus cumva în camera pairilor.

Regina orînduise bine totul. Fiind vorba de viitorul soț al surorii sale, îi dăduse o escortă din propriile ei trupe.

Ofițerul aprodului vergii negre călărea în fruntea alaiului.

Aprodul vergii negre avea, lîngă el, pe o strapontină, o pernă din țesătură de argint. Pe această pernă se afla un portofoliu negru, cu stema regală.

La Brentford, ultima etapă înaintea Londrei, cele două rădvane și escorta făcură popas. O caretă făcută parcă din solzi aștepta acolo, cu patru lachei în spate, doi surugii înainte și un vizitiu cu perucă. Roțile, scărița, frîiele, oiștea, toată careta, în sfîrșit, erau aurite. Hamurile cailor erau din argint.

Gwynplaine se dădu jos din rădvan și se urcă în caretă. Aprodul, purtînd varga, și ofițerul său, purtînd perna, se urcară după el și se așezară pe bancheta joasă care, în vechile trăsuri de ceremonie, era hărăzită pajilor.

Careta se îndreptă spre Londra. Demnitatea perucii vizitiului cerea să se meargă la pas.

Încă nu se înnoptase bine cînd careta se opri la King's Gate, poartă greoaie, boltită între două turnuri care fac legătura între White-Hall și Westminster. Ceata gentilomilor pensionari se strînse în jurul caretei. Unul dintre valeți sări jos și deschise portiera. Aprodul vergii negre, urmat de ofițerul său care purta perna, ieși din caretă și-i spuse lui Gwynplaine:

— My lord, binevoiți să coborîți! Înălțimea voastră să-și păstreze pălăria pe cap.

Pe sub mantia de călătorie, Gwynplaine purta veșmîntul de mătase pe care nu și-l mai scosese din ajun. Spadă nu avea. Mantia și-o lăsă în caretă.

Sub bolta pentru trăsuri de la King's Gate se afla o poartă laterală, mică și înălțată pe cîteva trepte. Aprodul vergii negre, urmat de ofițerul său, porni înainte. Gwynplaine îi urmă. Urcară treptele și intrară sub poarta laterală. Peste cîteva clipe, se aflau într-o încăpere rotundă și largă, cu un stîlp în centru, încăpere luminată prin ogive înguste și care trebuie că era întunecată chiar ziua în amiaza mare.

Acolo, treisprezece oameni așteptau în picioare. Trei în față, șase în rîndul al doilea, și patru după ei. Dintre cei trei așezați în față, unul purta veșminte de catifea stacojie, iar ceilalți doi, veșminte tot stacojii, dar din mătase. Toți trei aveau brodate pe umăr însemnele Angliei.

Cei șase din rîndul al doilea purtau veste din moar alb, și fiecare avea pe piept un blazon felurit.

Ultimii patru, toți îmbrăcați în moar negru, se deosebeau unul de altul; primul purta o capă albastră; al doilea avea pe pîntece un chip al sfîntului Gheorghe, stacojiu; al treilea avea brodate pe piept și pe spate cîte o cruce cărămizie; al patrulea purta un guler de blană neagră. Toți purtau peruci, aveau capetele descoperite și spade la șold.

În semiîntunericul sălii, abia li se deslușeau chipurile. Ei nu puteau să vadă fața lui Gwynplaine.

Aprodul vergii negre își ridică varga și spuse:

— My lord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie și Hunkerville, eu, aprod al vergii negre, prim-ofițer al camerei de prezență, o predau pe senioria voastră lui Jarretière, rege de arme al Angliei.

Personajul înveșmîntat în catifea, depărtîndu-se întrucîtva de ceilalți, se ploconi pînă în pămînt în fața lui Gwynplaine și spuse:

— My lord Fermain Clancharlie, eu sînt Jarretière, primul rege de arme al Angliei. Sînt ofițer creat și

încoronat de înălțimea sa ducele de Norfolk, conte-mareșal ereditar. Am jurat supunere față de rege, față de pairi și față de cavalerii Jaretierei. În ziua încoronării mele, cînd contele-mareșal al Angliei mi-a vărsat un pahar cu vin pe cap, am făgăduit solemn să fiu îndatoritor față de nobili, să mă feresc de tovărășia celor cu faimă rea, să-i scuz mai degrabă decît să-i defăimez pe cei de neam ales și să ajut văduvele și fecioarele. Eu sînt cel însărcinat cu orînduirea ceremoniilor de înmormîntare a pairilor și am în grijă și pază armoriile lor. Sînt gata să primesc poruncile senioriei voastre!

Primul dintre cei înveșmîntați în mătase făcu o plecăciune și spuse:

— My lord, eu sînt Clarence, al doilea rege de arme al Angliei. Sînt ofițerul care orînduiește înmormîntările nobililor mai mici în rang decît pairii. Sînt gata să primesc poruncile senioriei voastre.

Celălalt bărbat, înveșmîntat în mătase, făcu o plecăciune și spuse:

— My lord, eu sînt Norroy, al treilea rege de arme al Angliei. Sînt gata să primesc poruncile senioriei voastre!

Cei șase din rîndul al doilea, nemișcați și fără să salute, făcură un pas.

Primul din dreapta lui Gwynplaine spuse:

— My lord, noi sîntem cei șase duci de arme ai Angliei. Eu sînt York.

Apoi fiecare dintre heralzi sau duci de arme își rosti numele pe rînd:

— Eu sînt Lancaster.

— Eu sînt Richmond.

— Eu sînt Chester.

— Eu sînt Somerset.

— Eu sînt Windsor.

Blazoanele purtate pe piept erau ale comitatelor și ale orașelor cărora heralzii le purtau numele.

Cei patru înveșmîntați în negru și aflați în spatele heralzilor tăceau.

Regele armelor, Jarretière, îi arătă cu degetul lui Gwynplaine și spuse:

— My lord, iată-i pe cei patru urmăritori ai armelor.

La un semn al regelui armelor, primul dintre urmăritori, cel cu mantia albastră, înaintă și luă din mîinile ofițerului aprodului perna din țesătură de argint și portofelul cu coroană.

Regele armelor i se adresă lui Gwynplaine:

— Binevoiți să mă urmați, my lord.

Și adăugă:

— Veți fi salutat. Senioria voastră să-și ridice numai borul pălăriei.

Alaiul se îndreptă spre ușa din fundul sălii rotunde. Aprodul vergii negre mergea în frunte. După el venea omul cu mantia albastră, purtînd perna; apoi regele armelor; după regele armelor venea Gwynplaine, cu pălăria pe cap. Ceilalți regi ai armelor, heralzi, urmăritori, rămaseră în sala rotundă.

Gwynplaine, precedat de aprod și sub conducerea regelui armelor, urmă din sală în sală un itinerar cu neputință de regăsit astăzi cînd vechea clădire a parlamentului Angliei a fost dărîmată.

Se înnoptase și prin galerii, din loc în loc, ardeau lămpi. În săli fuseseră aprinse lumînări de ceară, puse în candelabre de aramă.

Într-una din camerele pe care o străbătu alaiul se afla onorabilul Philip Sydenham, cavaler „banneret“, senior de Beympton, în Somerset. Cavalerul „banneret“ este cavalerul făcut în război de către rege, sub flamura regală desfășurată.

Într-o alta, se afla cel mai vechi baronet al Angliei, sir Edmund Bacon de Suffolk, moștenitor al lui sir Nicholas, și denumit *primus baronetorum Angliae*.

La intrarea unui coridor, Gwynplaine fu salutat de către sir Thomas Mansell de Margam, controlor al casei reginei și membru în parlament pentru Glamorgan; la ieșirea din coridor îl salută o delegație a baronilor celor Cinci-Porturi, așezați la dreapta și la

stînga lui, cîte patru, cele Cinci-Porturi fiind, de fapt, opt. William Ashburnham îl salută pentru Hastings, Matthew Aylnor pentru Douvres, Josias Burchett pentru Sandwich, sir Philip Boteler pentru Hythe, John Brewer pentru New Rummey, Edward Southwell pentru orașul Rye, James Hayes pentru orașul Vinchelsea și Georges Nailor pentru orașul Seaford.

Cînd Gwynplaine voi să le răspundă la salut, regele armelor îi reaminti, în șoaptă, ceremonialul:

— Numai borul pălăriei, my lord!

Gwynplaine făcu așa cum i se spuse.

Ajunse apoi în camera pictată, unde nu există de loc picturi, în afară de chipurile unor sfinți, printre care și sfîntul Edward. Dincoace de bariera de lemn care străbătea dintr-o parte într-alta camera pictată, așteptau trei secretari de stat, oameni nespus de importanți. Primul dintre ei avea în atribuțiile lui sudul Angliei, Irlanda și coloniile, plus Franța, Elveția, Italia, Spania, Portugalia și Turcia. Al doilea conducea nordul Angliei, cu supravegherea Țărilor de Jos, Germaniei, Danemarcii, Suediei, Poloniei și țării Moscovei. Al treilea, scoțian, avea Scoția. Primii doi erau englezi. Unul dintre ei era onorabilul Robert Harley, membru al parlamentului pentru orașul New Radnor. Un deputat de Scoția, Mungo Graham, esquire, rudă cu ducele de Montrose, se afla de față. Toți îl salutară în tăcere pe Gwynplaine.

Gwynplaine își atinse borul pălăriei.

Paznicul ridică bariera de lemn care ducea spre fundul camerei pictate, unde se afla masa cea lungă și îmbrăcată în verde, rezervată numai pentru lorzi.

Pe masă se afla un sfeșnic aprins.

Gwynplaine, precedat de aprodul vergii negre, de omul cu mantia albastră și de Jarretière, pătrunse în locul acesta privilegiat.

Paznicul lăsă bariera în urma lui Gwynplaine. Regele armelor se opri de îndată ce trecu dincolo de barieră.

Camera pictată era spațioasă. În fund, sub stema regală aflată între două ferestre, se zăreau stînd în picioare doi bătrîni înveșmîntați în robe de catifea roșie, avînd cîte două benzi de hermină tivite cu aur, pe umăr, și pălării cu pene albe puse peste peruci. Prin despicătura robelor li se vedeau hainele de mătase și mînerele spadelor.

Înapoia lor stătea neclintit un bărbat înveșmîntat în moar negru, ținînd sus un topuz uriaș, de aur, la al cărui capăt se vedea un leu încoronat — însemnul pairilor Angliei.

Jarretière i-i arătă lui Gwynplaine pe cei doi bătrîni în robe de catifea și-i spuse la ureche:

— My lord, aceștia sînt egalii senioriei voastre. Le veți răspunde la salut exact cum vă vor saluta ei. Acești doi nobili, aici de față, sînt doi baroni și nașii senioriei voastre, aleși de lordul-cancelar. Sînt foarte bătrîni și aproape orbi. Ei au să vă introducă în Camera Lorzilor. Primul e Charles Mildmay, lord Fitzwalter, al șaselea senior de pe banca baronilor, iar celălalt e Augustus Arundel, lord Arundel de Trerice, al treizeci și optulea senior de pe banca baronilor.

Jarretière, făcînd un pas spre cei doi bătrîni, ridică glasul:

— Fermain Clancharlie, baron Clancharlie, baron Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, pair al regatului, salută pe senioriile voastre.

Cei doi lorzi își ridicară pălăriile deasupra capetelor, întinzînd cît puteau mai sus brațul care ținea pălăria, apoi și le puseră iar pe cap.

Gwynplaine le răspunse la salut în același fel.

Aprodul vergii negre porni înainte, urmat de omul cu mantia albastră și de regele armelor. Purtătorul topuzului se așeză în fața lui Gwynplaine, iar cei doi lorzi la dreapta și la stînga lui. Alaiul ieși din camera pictată și pătrunse într-o galerie cu stîlpi unde stăteau de gardă, la fiecare stîlp, cînd un ostaș englez cu baltag, cînd un scoțian cu halebardă.

Căpitanul ostașilor cu baltag și căpitanul halebardierilor îi făcură lui Gwynplaine și celor doi lorzinași salutul cu spada. Soldații salutau, unii cu baltagul, alții cu halebarda.

În fundul galeriei strălucea o ușă atît de măreață, încît părea făcută din aur. De fiecare parte a ușii stătea neclintit cîte un om. După uniformele lor se vedea că sînt door-keepers, „paznici ai ușilor".

Ceva mai încoace de ușă, galeria se lărgea formînd un fel de rotondă cu geamuri. În rotonda aceasta stătea într-un jilț cu spătar enorm un personaj măreț prin dimensiunile uriașe ale robei și ale perucii sale. Personajul era William Cowper, lord-cancelar al Angliei.

Să fii mai beteag decît regele e o calitate. William Cowper era miop. Ana era și ea mioapă, dar ceva mai puțin decît el. Vederea aceasta scurtă a lui William Cowper plăcu miopiei maiestății sale și-l făcu să fie ales de regină drept cancelar și păzitor al conștiinței regale.

Lordul-cancelar, stînd grav în jilțul lui înalt, avea la dreapta o masă, la care stătea diacul coroanei, iar la stînga o altă masă, la care se afla diacul parlamentului. Amîndoi slujbașii aveau în față cîte un catastif deschis și cele trebuitoare pentru scris.

În spatele jilțului lordului-cancelar stătea purtătorul lui de topuz, ținînd topuzul cu coroană. Se mai aflau acolo purtătorul-cheii și purtătorul-pungii, toți cu peruci. Slujbele acestea mai există și astăzi.

Pe o mescioară, lîngă jilț, se afla o spadă cu mîner de aur și cu teaca și centura învelite în catifea roșie.

În spatele diacului coroanei stătea în picioare un ofițer, ținînd desfăcută, cu amîndouă mîinile, o robă care era roba de încoronare.

În spatele diacului parlamentului, un alt ofițer ținea desfăcută o altă robă, care era roba parlamentului

Robele acestea, amîndouă din velur cărămiziu, căp-

tușite cu tafta albă și cu două bande de hermină galonate cu aur, pe umeri, erau aidoma una cu alta; atîta doar că roba de încoronare avea podoabele de hermină ceva mai late.

Un al treilea ofițer, care era „librarian-ul", purta, pe un pătrat de piele de Flandra, un red-book, adică o cărticică legată în marochin roșu, conținînd lista pairilor și a parlamentarilor, plus filele albe și un creion care de obicei se înmînau la intrarea fiecărui nou membru al parlamentului.

Alaiul în mers, format de Gwynplaine între cei doi pairi-nași, se opri în fața jilțului lordului-cancelar.

Cei doi lorzi-nași își scoaseră pălăriile. Gwynplaine făcu și el ca ei.

Regele armelor primi din mîinile omului cu mantie albastră perna din țesătură de argint, se așeză în genunchi și-i înfățișă și lordului-cancelar portofoliul negru aflat pe pernă.

Lordul-cancelar luă portofoliul și-l întinse diacului parlamentului. Acesta veni să-l primească, solemn, apoi se așeză la măsuța lui, deschise portofoliul și se ridică iar.

Portofoliul cuprindea cele două mesaje regale obișnuite în asemenea ocazii, unul adresat Camerei Lorzilor, celălalt adresat noului pair.

Diacul parlamentului, stînd în picioare, citi cu glas tare și cu o încetineală plină de respect cele două mesaje. Cînd sfîrși de citit, lordul-cancelar ridică glasul:

— Lord Fermain Clancharlie, renunță senioria voastră la credința în prefacerea pîinii și a vinului în trupul și sîngele lui Crist, la adorarea sfinților și la liturghie?

Gwynplaine se înclină.

Lordul-cancelar spuse:

— My lord Fermain Clancharlie, vă puteți lua locul cuvenit.

— Așa să fie — spuseră cei doi nași.

Regele armelor se ridică, luă spada de pe mescioară și încinse centironul în jurul taliei lui Gwynplaine.

Gwynplaine auzi cum cineva, în spatele lui, spunea:

— O învești pe senioria voastră cu roba parlamentară.

Și, în același timp, ofițerul care îi vorbea și care ținea roba aceasta, îl înveșmîntă și îi înnodă la gît panglica neagră care lega hermina.

Acum, cu roba de purpură pe el și cu spada de aur la șold, Gwynplaine era asemenea celor doi lorzi aflați în dreapta și în stînga lui. Purtătorul cărții îi înfățișă *red-book-ul* și i-l puse în buzunarul hainei. Regele armelor îi șopti la ureche:

— My lord, cînd intrați, să salutați scaunul regal.

Scaunul regal e tronul.

În acest timp diecii scriau, fiecare la masa lui, unul în catastiful coroanei, celălalt în catastiful parlamentului. Apoi aduseră, pe rînd, în fața lordului-cancelar, care le semnă, cele două catastife.

După ce semnă, lordul-cancelar se ridică în picioare.

— Lord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie, baron Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia, fiți binevenit printre egalii seniorie voastre, lorzii spirituali și temporari ai Marii Britanii.

Cei doi nași ai lui Gwynplaine îi atinseră umărul. El se întoarse.

Marea ușă aurită din fundul galeriei se deschisese larg.

Era ușa Camerei pairilor Angliei.

Nu trecuseră nici treizeci și șase de ore de cînd Gwynplaine, împrejmuit de-un alt alai, văzuse deschizîndu-se în fața lui poarta de fier a temniței din Southwark.

Cumplită repeziciune a tuturor acestor nori abătuți asupra capului său! Nori care erau evenimente; repeziciune care era o luare cu asalt.

II. VECHEA CAMERĂ

Toată ceremonia investirii lui Gwynplaine avusese loc într-un fel de penumbră.

Lordul William Cowper nu îngăduise să i se dea, lui, cancelar al Angliei, prea multe amănunte cu privire la desfigurarea tînărului lord Fermain Clancharlie, găsind că nu e la înălțimea demnității sale să știe că un pair nu e frumos, și simțindu-se înjosit de cutezanța pe care ar fi avut-o un inferior care i-ar fi adus asemenea informații. Un om de rînd fără îndoială că spune cu dragă inimă: prințul ăsta e ghebos. Deci, a fi diform e insultător pentru un lord. La cele cîteva cuvinte pe care i le spusese regina, lordul-cancelar se mărginise să răspundă: *Un senior are drept chip senioria.* În mod sumar și din procesele-verbale pe care trebui să le verifice și să le certifice, înțelesese. Și luase unele măsuri de prevedere.

Fața noului lord ar fi putut, la intrarea în cameră, să provoace oarecare vîlvă. Asta trebuia preîntîmpinat. Lordul-cancelar luase măsuri. Trebuia făcut așa fel încît primirea lui Gwynplaine să treacă nestingherită, ca a oricărui alt moștenitor de pairie. De aceea lordul-cancelar fixase primirea lordului Fermain Clancharlie într-o ședință de seară.

Lord William Cowper uzase de dreptul lui îndeplinind, în rotonda cu geamuri, formalitățile de investire a lordului Fermain Clancharlie. În plus, fixase și ora în așa fel încît noul pair să-și facă intrarea în cameră înainte de începerea ședinței.

Miop, după cum am spus, lordul William Cowper abia dacă zărise diformitatea lui Gwynplaine. Cei doi lorzi-nași nici n-o zăriseră măcar. Erau amîndoi bătrîni și aproape orbi.

Lordul-cancelar îi alesese dinadins.

Ceva mai mult: lordul-cancelar, nevăzînd decît statura și prestanța lui Gwynplaine, găsise că „arată foarte bine".

Să mai adăugăm că Barkilphedro, perfect informat ca un spion ce era, şi hotărît să-şi ducă la capăt maşinaţiile, în spusele lui oficiale faţă de lordul-cancelar scăzuse într-o oarecare măsură sluţenia lordului Fermain Clancharlie, stăruind asupra amănuntului că Gwynplaine putea, oricînd voia, să înlăture efectul rîsului şi să-şi readucă la seriozitate faţa desfigurată. Probabil că Barkilphedro exagerase chiar această însuşire. Altminteri, din punct de vedere aristocratic, ce importanţă avea? Lordul William Cowper nu era oare autorul maximei: *In Anglia restaurarea unui pair e mai importantă decît restaurarea unui rege?* Hidoasele pete de sînge de pe faţă îl împiedicaseră oare pe Cezar Borgia să fie duce de Valentinois? Orbirea îl împiedicase oare pe Jean de Luxembourg să fie rege al Boemiei? Gheba îl împiedicase oare pe Richard al III-lea să fie rege al Angliei?

După cum se vede, nimic nu putea împiedica primirea lui Gwynplaine şi precauţiile prudente ale lordului-cancelar, folositoare punctului de vedere inferior al tacticii, erau un lux faţă de punctul de vedere superior al principiului aristocratic.

În clipa cînd cei doi *door-keepers* deschiseseră dinaintea lui Gwynplaine uşa cea mare, în sală abia dacă se aflau vreo cîţiva lorzi. Şi lorzii aceştia erau aproape toţi bătrîni. În banca ducilor nu se zăreau decît doi duci — unul albit de-a binelea, celălalt cărunt, Thomas Osborne, duce de Leeds, şi Schomberg, fiul acelui Schomberg, german prin naştere, francez prin bastonul de mareşal şi englez prin pairie care, alungat prin edictul din Nantes, se luptase împotriva Angliei ca francez şi împotriva Franţei ca englez. În banca lorzilor spirituali nu se afla decît arhiepiscopul de Canterbury, primat al Angliei, sus de tot, iar jos, doctorul Simon Patrick, episcop de Ely, discutînd cu Evelyn Pierrepont, marchiz de Dorchester, care îi explica deosebirea dintre mai multe feluri de fortificaţii militare şi în ce fel poate fi întărită cu stîlpi o redută,

punînd stîlpii jumătate în pămînt și jumătate afară. Thomas Thynne, viconte Weimouth, stînd lîngă un candelabru, examina un plan al arhitectului său cu gînd să-și facă în grădina din Longlest, în Wiltshire, o peluză numită „gazon tăiat", prin folosirea pătratelor de gazon, alternînd cu pătrate de nisip galben, de nisip roșu, de scoici de rîu și de pulbere fină din cărbune de pămînt. Pe banca viconților se afla un talmeș-balmeș de lorzi bătrîni — Essex, Ossulston, Peregrine, Osborne, William Zulestein, conte de Rochford. Printre ei, cîțiva tineri din tabăra răzvrătiților care nu purtau perucă, îl conjurau pe Price Devereux, viconte Hereford, discutînd problema dacă o infuzie din nu știu ce plantă este ceai.

— Oarecum — spunea Osborne.

— Nici vorbă că da — spunea Essex.

Pe banca marchizilor, Thomas de Grey, marchiz de Kent, lord-șambelan al reginei, îi spunea lui Robert Bertie, marchiz de Lindsay, lord-șambelan al Angliei, că lozul cel mare al loteriei engleze fusese cîștigat în anul 1694 de către doi francezi refugiați, domnul Lecoq, pe vremuri consilier al parlamentului din Paris, și domnul Ravenel, gentilom breton. Contele de Wymes citea o carte intitulată: *Curioasa folosință a oracolelor sibilelor*. John Campbell, conte de Greenwich, faimos prin bărbia prelungă, prin veselia și prin cei optzeci și șapte de ani ai săi, îi scria amantei. Lord Chandos își făcea unghiile.

Ședința care avea să urmeze, trebuind să fie o ședință regală, în care coroana avea să fie reprezentată prin comisari, doi ajutori de door-keepers puneau în fața tronului o bancă îmbrăcată în catifea roșie ca focul.

În acest timp, lordul-cancelar lua loc pe primul sac de lînă, ofițerii Camerei se instalau, unii jos, alții în picioare, arhiepiscopul de Canterbury se ridica și spunea rugăciunea, iar ședința începea. Gwynplaine in-

trase de cîtăva vreme fără ca să-l observe cineva. A doua bancă a baronilor, unde se afla locul lui, era lipită de bară, așa că nu trebui să facă decît doi-trei pași pînă la ea. Cei doi lorzi-nași i se așezaseră la dreapta și la stînga, mascînd într-o oarecare măsură prezența acestui nou venit. Nimeni nefiind anunțat, diacul parlamentului citise cu jumătate glas și, ca să zicem așa, aproape șușotise diversele formule, privindu-l pe noul lord, iar lordul-cancelar îi proclamase admiterea în mijlocul a ceea ce se numește în dări de seamă „neatenție generală".

Toți cei de față vorbeau. Gwynplaine se așezase, tăcut, cu capul descoperit, între cei doi bătrîni pairi — lord Fitzwalter și lord Arundel.

Intrînd, după recomandarea pe care i-o făcuse regele de arme și pe care cei doi lorzi-nași i-o reînnoiseră, el salutase „scaunul regal". Deci, se terminase. Era lord!

Înălțimea aceasta, sub a cărui strălucire îl văzuse încovoindu-se cu spaimă toată viața lui pe Ursus, culmea aceasta miraculoasă, el o avea acum sub tălpi. Vechi pisc al lumii feudale, privit de șase veacuri de Europa și de istorie. Aureolă înfricoșătoare a unei lumi de bezne.

Intrarea lui în aureola aceasta avusese loc, irevocabilă. Se afla în casa lui. Stătea pe scaunul lui, așa cum regele putea să stea pe al său. Era acolo, și nimic în lume n-ar mai fi putut face să nu fie. Coroana regală pe care o vedea era sora coroanei lui. El era pairul acestui tron!

Ieri ce fusese? Un biet măscărici. Și acum, iată-l prinț! Ieri, nimic! Astăzi, totul! Confruntare bruscă a mizeriei și a puterii, stînd față în față într-un destin și devenind, pe neașteptate, două jumătăți ale uneia și aceleiași conștiințe.

Două spectre — al sărăciei crunte și al belșugului înfloritor — luînd în stăpînire același suflet și trăgîn-

du-l fiecare către sine. Tulburătoare împărțire a unei minți, a unei voințe, a unui creier, între cei doi frați dușmani, spectrul bogat și spectrul sărac. Cain și Abel în același om.

III. CONVORBIRI SEMEȚE

Încetul cu încetul, băncile Camerei se umplură. Lorzii începură să sosească. La ordinea de zi era proiectul de lege privind mărirea cu o sută de mii de livre sterline a venitului anual al lui George de Danemarca, duce de Cumberland, soțul reginei. Printre altele, se anunțase că mai multe proiecte îngăduite de maiestatea sa aveau să fie aduse Camerei de către comisarii coroanei, avînd puterea și sarcina de a le sancționa, ceea ce ridica ședința la rangul de ședință regală.

Pairii aveau toți robele de parlament puse peste veșmintele de curte sau de oraș. Robele acestea, asemănătoare robei cu care fusese îmbrăcat Gwynplaine, erau aceleași la toți, cu deosebire doar că ducii aveau cinci benzi de hermină cu margini de aur, marchizii patru, conții și viconții trei, iar baronii două.

Lorzii intrau, grupuri-grupuri. Se întîlneau în coridoare și continuau discuțiile începute. Cîte unii veneau singuri. Costumele erau solemne, dar atitudinile nu. Și nici cuvintele. Intrînd, toți salutau tronul.

Se aflau acolo mulțime de pairi. Defilarea mărețelor nume se făcea aproape fără ceremonial, publicul fiind absent. Leicester intra și îi strîngea mîna lui Lichfield; apoi Charles Mordaunt, conte de Peterbourough și de Monmouth, care, la inițiativa prietenului său Lacke, propusese reforma monetară; apoi Charles Campbell, conte de Loudoun, ascultînd ce-i spunea Fulke Grevilke, lord Brooke; apoi Dorme,

conte de Caërnarvon; apoi Robert Sutton, baron Lexington, fiul lui Lexington care îl sfătuise pe Carol al II-lea să-l alunge pe Gregorio Leti, istoriograful destul de neiscusit ca să vrea să fie istoric; apoi Thomas Bellasyse, viconte Falconberg, un bătrîn frumos; şi, împreună, cei trei veri Howard, Howard, conte de Bindon, Bowes-Howard, conte de Berkshire şi Stafford-Howard, conte de Stafford; apoi John Lovelace, baron Lovelace, a cărui pairie, stinsă în 1736, i-a dat putinţă lui Richardson să-i introducă pe Lovelace într-o carte şi să creeze sub acest nume un tip. Toate aceste personaje, celebre fie în politică, fie în război, şi dintre care unele făceau cinste Angliei, rîdeau şi discutau. Era ca şi cum ai fi privit istoria în halat şi papuci.

În mai puţin de o jumătate de ceas, Camera Lorzilor se umplu aproape cu totul. Lucru firesc, şedinţa fiind regală. Mai puţin firească însă era însufleţirea discuţiilor. Camera, atît de amorţită mai adineauri, zumzuia acum ca un stup neliniştit. O trezise sosirea lorzilor întîrziaţi. Ei aduceau noutăţi. Lucru ciudat, pairii care la deschiderea şedinţei se aflau în cameră nu ştiau ce se întîmplase acolo, iar cei care nu fuseseră ştiau.

Cîţiva lorzi veneau de la Windsor.

De cîteva ore, aventura lui Gwynplaine fusese aflată. Secretul e ca o plasă: dacă se rupe un ochi, se deşiră toată. De dimineaţă, în urma întîmplărilor arătate mai sus, toată povestea unei pairii regăsite pe scena unei barăci şi a unui măscărici recunoscut drept lord făcuse vîlvă la Windsor, printre cei apropiaţi de curtea regală. Mai întîi vorbiseră prinţii, apoi lacheii. De la curte, evenimentul umpluse oraşul. La şapte, nimeni din Londra nu cunoştea povestea. La opt, tot oraşul vorbea despre Gwynplaine. Doar cei cîţiva lorzi exacţi, care veniseră înainte de deschiderea şedinţei, nu ştiau nimic, neaflîndu-se în oraş, unde se povestea totul, şi fiind la cameră, unde nu observaseră nimic. De aceea,

stînd liniştiţi pe băncile lor, erau apostrofaţi de către noii-veniţi, cuprinşi de emoţie.

— Ei? făcu Francis Brown, viconte de Mountacute, către marchizul de Dorchester.

— Ce-i?

— E oare cu putinţă?

— Ce?

— Omul care Rîde!

— Ce-i asta Omul care Rîde?

— Nu-l cunoşti pe Omul care Rîde?

— Nu.

— Un clovn. Un băiat de bîlci. O faţă slută, pe care se duceau oamenii s-o vadă pentru cîţiva gologani. Un saltimbanc.

— Ce-i cu el?

— A fost făcut pair al Angliei.

— Omul care Rîde eşti dumneata, my lord Mountacute.

— Ba nu rîd de loc, my lord Dorchester.

Şi vicontele Mountacute îi făcea semn diacului parlamentului, care se ridica de pe scaunul său şi le confirma seniorilor lor faptul admiterii noului pair. Plus amănuntele.

— Ţa-ţa-ţa! făcea lord Dorchester. Şi eu discutam cu episcopul de Ely...

Tînărul conte d'Annesley se apropie de bătrînul lord Eure, care nu mai avea decît doi ani de trăit, căci trebuia să moară în 1707.

— My lord Eure?

— My lord Annesley?

— L-aţi cunoscut pe lordul Linnoeus Clancharlie?

— Un om de pe vremuri. Da.

— Care a murit în Elveţia?

— Da. Eram rude.

— Care a fost republican sub Cromwell, şi a rămas republican sub Carol al II-lea?

— Republican? De loc. Făcea mutre. Era o ceartă personală între rege şi el. Ştiu din sursă sigură că

lordul Clancharlie s-ar fi împăcat, dacă i s-ar fi dat lui locul de cancelar pe care l-a avut lordul Hyde.

— Mă uimiți, my lord Eure! Mi se spusese că lord Clancharlie era un om cinstit.

— Un om cinstit! Oare există un asemenea om? Tinere, om cinstit nu există!

— Dar Caton?

— Dumneata crezi în Caton?

— Dar Aristide?

— Bine i-au făcut că l-au exilat!

— Dar Thomas Morus?

— Bine au făcut că i-au tăiat gîtul!

— Și, după părerea dumneavoastră, lordul Clancharlie?...

— Era de soiul acesta. Altminteri, un om care rămîne în exil e ridicol.

— Acum e mort...

— Un ambițios amăgit. Oh! Dacă l-am cunoscut? Cred și eu! Îi eram cel mai bun prieten.

— Știți, my lord Eure, că se căsătorise în Elveția?

— Parcă aș ști...

— Și că, din căsătoria aceasta, a avut un fiu legitim?

— Da. Care e mort.

— Care e viu.

— Viu?!

— Viu.

— Cu neputință!

— Real. Dovedit. Constatat. Omologat. Înregistrat.

— Păi atunci fiul acesta va moșteni pairia Clancharlie!

— Nu va moșteni-o.

— De ce?

— Fiindcă a și moștenit-o. E fapt împlinit.

— Fapt împlinit?

— Intoarceți capul, my lord Eure! E așezat în spatele domniei voastre, pe banca baronilor.

Lordul Eure se întoarse. Dar fața lui Gwynplaine rămînea ascunsă sub claia de păr.

— Ia te uită — făcea bătrînul, nevăzîndu-i decît părul — a și adoptat moda nouă! Nu poartă perucă!

Grantham se apropia de Colepepyr.

— Iată unul care s-a păcălit!

— Cine anume ?

— David Dirry-Moir.

— De ce ?

— Nu mai e pair.

— Cum asta ?

Și Henry Auverquerque, conte de Grantham, îi povesti lui John, baron Colepepyr, întreaga „anecdotă“ a sticlei-epavă adusă la Amiralitate, a pergamentului lăsat de comprachicos, a confruntării din beciul justiției de la Southwark, a acceptării tuturor acestor fapte de către lordul-cancelar și de către regină, și, în sfîrșit, a admiterii lordului Fermain Clancharlie la începutul ședinței. Și amîndoi se căzneau să deslușească între lordul Fitzwalter și lordul Arundel chipul despre care se vorbea atîta, al noului lord, fără să izbutească însă mai mult decît lordul Eure sau decît lordul Annesley.

Gwynplaine, de altfel, fie întîmplător, fie pus cu dinadinsul de nașii lui avertizați de lordul-cancelar, stătea în umbră, ca să scape de privirile curioșilor.

— Unde e ? Unde e ?

Acesta era strigătul noilor-sosiți, dar nici unul nu izbutea să-l vadă ca lumea. Cîte unii, care-l văzuseră pe Gwynplaine la Green-box, erau pătimaș de curioși; dar se osteneau zadarnic.

Cei de față își treceau din mînă în mînă copii ale scrisorii de trei rînduri pe care ducesa Josiane, după cîte se spunea, i-o scrisese surorii sale, regina, ca răspuns la porunca maiestății sale de a se mărita cu noul pair, moștenitor legitim al familiei Clancharlie, lord Fermain. Scrisoarea aceasta era astfel concepută:

„Doamnă,
Îmi place la fel de mult și așa. Îl voi putea avea pe lord David ca amant".

Semnat, *Josiane*. Adevărat sau fals, răvașul acesta stîrnea entuziasm.

Un tînăr lord, Charles d'Okehampton, baron Mohun, din grupul celor ce nu purtau perucă, îl citea și-l recitea cu plăcere. Lewis de Duras, conte de Feversham, englez care avea spirit franțuzesc, îl privea pe Mohun și zîmbea.

— Zău așa — spunea lord Mohun — iată femeia cu care mi-ar plăcea să mă însor!

Iar vecinii celor doi lorzi auzeau dialogul dintre Duras și Mohun:

— Să te însori cu ducesa Josiane, Mohun ?

— De ce nu ?

— La naiba!

— Am fi fericiți!

— Ar fi mai mulți!

— Parcă nu sînt totdeauna mai mulți ?

— Lord Mohun, ai dreptate. În privința femeilor, toți avem parte de resturi lăsate de la unii la alții. O fi avut cineva vreun început ?

— Adam, poate...

— Nici el măcar.

Hugh Cholmley, conte de Cholmley, legist de frunte, era interogat de pe banca episcopilor de către Nathanaël Crew, care era de două ori pair, pair temporal, fiind baron Crew, și pair spiritual, fiind episcop de Durham.

— E cu putință ? spunea Crew.

— E conform legii ? spunea Cholmley.

— Învestirea acestui nou-venit s-a făcut în afara Camerei — continua episcopul — dar se zice că există precedente.

— Da. Lordul Beauchamp, sub Richard al II-lea. Lordul Chenay, sub Elisabeth.
— Şi lordul Broghill, sub Cromwell.
— Cromwell nu contează.
— Ce părere aveţi despre toate astea ?
— Păreri felurite.
— My lord conte de Cholmley, care va fi rangul tînărului Fermain Clancharlie în Cameră ?
— My lord episcop, deoarece întreruperea republicană a deplasat vechile ranguri, Clancharlie e situat astăzi în pairie între Barnard şi Somers, ceea ce face ca, dacă se cere părerea tuturor, lord Fermain Clancharlie să fie al optulea la luarea cuvîntului.
— Zău aşa! Un măscărici de bîlci!
— Incidentul în sine nu mă miră de loc, my lord episcop. Asemenea lucruri se mai întîmplă. Ba chiar se întîmplă lucruri şi mai uimitoare. Oare războiul celor două roze n-a fost anunţat prin secarea pe neaşteptate a rîului Ouse din Bedford, la 1 ianuarie 1399? Şi-atunci, dacă un rîu poate să ajungă la secătuire, şi un senior poate ajunge într-o stare de slugărnicie. Ulise, rege în Itaca, a avut tot felul de îndeletniciri. Fermain Clancharlie a rămas lord sub învelişul de măscărici. Josnicia veşmîntului nu atinge nobleţea sîngelui. Dar învestirea în afara şedinţei, deşi legală la rigoare, poate ridica obiecţii. O să vedem, peste cîteva săptămîni, ce va fi de făcut.

Gwynplaine, Omul care Rîde, inn Tadcaster, Greenbox, *Stihia învinsă*, Elveţia, comprachicos, exilul, mutilarea, republica, Iacob al II-lea, sticla deschisă la Amiralitate, tatăl, lord Linnoeus, fiul legitim, lord Fermain, fiul bastard, lord David, conflictele probabile, ducesa Josiane, lordul-cancelar, regina, toate acestea erau pomenite din bancă în bancă, într-un nesfîrşit murmur. Vag, din adîncul visării care îl cuprinsese, Gwynplaine auzea zumzetul acesta, fără să ştie că se vorbea despre el.

IV. FURTUNA OAMENILOR MAI REA DECÎT FURTUNA MĂRILOR

Deodată, în cameră se ivi o lumină puternică. Patru *door-keepers* aduseră și puseră de o parte și de alta a tronului patru sfeșnice înalte, pline de luminări. Tronul, astfel luminat, apăru într-un fel de purpură lucitoare. Gol, dar măreț. Dacă regina s-ar fi așezat pe el, nu i-ar fi putut adăuga mare lucru în privința asta.

Aprodul vergii negre intră, cu varga ridicată, și spuse:

— Înălțimile lor, comisarii maiestății sale.

Se făcu liniște desăvîrșită.

Cei trei comisari regali, lordul-vistiernic al Angliei, Godolphin, lordul-președinte al consiliului, Pembroke, și lordul-sigiliului domnesc, Newcastle, veniră la banca dinaintea tronului, se înclinară în fața scaunului regal, și se așezară pe bancă.

Aprodul vergii negre ieși din sală.

Peste cîteva minute, ușa cea mare, care fusese închisă, se deschise iar și o voce strigă:

— Credincioasele comune ale Angliei!

Era aprodul vergii negre, care anunța intrarea celeilalte jumătăți a parlamentului.

Lorzii își puseră pălăriile. Membrii comunelor intrară toți cu capul descoperit și se opriră la bară. Erau în costume de oraș, cei mai mulți în negru, cu spadă la șold.

Cîtăva vreme urmă sancționarea unor proiecte făcute legi, prin salutarea tronului și prin rostirea cuvintelor: „regina vrea“, adresate peste umăr, către reprezentanții comunelor, de un slujbaș avînd această misiune.

Apoi, același slujbaș se așeză în genunchi în fața celui de-al patrulea sac de lînă, iar lordul-cancelar spuse:

— Să fie făcut precum e dorit!

Cu aceasta, ședința regală luă sfîrșit. Reprezentanții comunelor se plecară pînă la pămînt și, pe cînd Camera Lorzilor își relua, fără să dea vreo atenție acestor ploconeli, ordinea de zi întreruptă, reprezentanții comunelor părăsiră sala.

Ușa cea mare se închise iar. Aprodul vergii negre reintră în sală. Lorzii-comisari părăsiră banca oficială și veniră să se așeze la capătul băncii ducilor. Lordul-cancelar luă cuvîntul:

— My lords, Camera deliberînd de mai multe zile proiectul care propune mărirea cu o sută de mii de livre sterline a venitului anual al alteței sale regale principele soț al maiestății sale, dezbaterea fiind sfîrșită și încheiată, se va trece la vot. Votul va fi făcut, potrivit obiceiului, începînd cu banca baronilor.

Fiecare lord, la strigarea numelui său, se va ridica și va răspunde *mulțumit* sau *nemulțumit*, și va fi liber să-și expună motivele de vot, dacă socotește că e cazul. Diac, fă strigare pentru vot!

Diacul parlamentului, în picioare, desfăcu un imens catastif înălțat pe un pupitru aurit: Cartea Pairiei.

Primul de pe banca baronilor era, pe vremea aceea, lord John Hervey, făcut baron și pair în 1703.

Diacul strigă:

— My lord, baron Hervey.

Un bătrîn cu perucă blondă se ridică și spuse:

— Mulțumit.

Apoi se așeză iar.

Un slujbaș înregistră votul.

Diacul continuă:

— My lord Francis Seymour, baron Conway de Killultagh.

— Mulțumit — șopti, ridicîndu-se pe jumătate, un tînăr elegant, cu figură de paj.

— My lord John Leveson, baron Gower — urmă diacul.

— Mulțumit.

— My lord Heneage Finch, baron Guernesey,

— Mulțumit.
— My lord John, baron Granville.
— Mulțumit.
— My lord Charles Mountague, baron Halifax.
— Mulțumit.
Și lordul Halifax adăugă:
— Prințul George are o dotație ca soț al maiestății sale; mai are una, ca principe de Danemarca; una ca duce de Cumberland, una ca lord înalt-amiral al Angliei și Irlandei, dar nu primește nimic ca generalisim, ceea ce e o nedreptate. În interesul poporului englez, neorînduiala aceasta trebuie să înceteze.
Apoi lordul Halifax făcu elogiul religiei creștine, ocărî papismul, și votă mărirea venitului princiar.
După ce tăcu, diacul strigă:
— My lord Cristoph, baron Barnard.
— Mulțumit.
Lord Barnard se așeză la loc cu oarecare încetineală, avînd un guler de dantelă care merita osteneala să fie văzut. Altminteri, era un vrednic gentilom și un straşnic ofițer acest lord Barnard.
În timp ce el se așeza, diacul, care citea din obişnuință, șovăi puțin, își potrivi ochelarii și se plecă peste catastif cu deosebită atenție, apoi, ridicînd capul, spuse:
— My lord Fermain Clancharlie, baron Clancharlie și Hunkerville.
Gwynplaine se ridică.
— Nemulțumit — spuse el.
Toate capetele se întoarseră deodată. Gwynplaine era în picioare. Sfeșnicele puse de o parte și de alta a tronului îi luminau din plin fața și-o făceau să apară, în vasta sală întunecată, ca relieful unei măști pe un fond cenușiu.
Gwynplaine făcuse efortul pe care, după cum ne amintim, putea să-l facă, la nevoie, printr-o concentrare a voinței egală cu aceea necesară pentru îmblînzirea unui tigru, izbutise să-și înlăture pentru o clipă

fatala strîmbătură a rîsului. Pînă una alta, nu rîdea. Așa, era și mai înfricoșător însă.

— Cine e omul acesta ? strigară toți.

Un fior de nedescris trecu peste toate băncile. Părul vîlvoi al lui Gwynplaine, adînciturile negre de sub sprîncene, privirea profundă a ochiului care nu vede, linia sălbatică a capului amestecînd hidos umbra și lumina erau uluitoare. Închipuiți-vă, pe un munte hărăzit numai zeilor, 'n sărbătoarea unei seri senine, de față cu ceata atotputernicilor, ivindu-se deodată chipul lui Prometeu, sfîșiat de ciocul vulturului, așa cum se ivește în zare luna însîngerată. Bătrîni și tineri, năuciți, îl priviră pe Gwynplaine.

Un moșneag venerat de întreaga Cameră, om care văzuse multe în viața lui, Thomas de Wharton, se ridică îngrozit.

— Ce înseamnă asta ? strigă el. Cine l-a introdus pe omul acesta în Cameră ? Dați-l afară !

Și, adresîndu-i-se lui Gwynplaine, îi spuse cu trufie:

— Cine ești ? De unde ai apărut ?

Gwynplaine îi răspunse:

— Din fundul prăpastiei.

Și, încrucișîndu-și brațele, privi lorzii.

— Cine sînt ? Eu sînt mizeria ! My lords, am ceva să vă spun.

Un freamăt, apoi tăcere. Gwynplaine continuă:

— My lords, domniile voastre vă aflați sus. Asta e bine. Trebuie crezut că Dumnezeu are motivele lui ca să fie așa. Voi aveți puterea, belșugul, bucuria. Fie ! Dar sub voi există un lucru. Sau poate deasupra voastră. My lords, vin să vă aduc o veste. Neamul omenesc există !

În clipa aceea, Gwynplaine simțea în el o forță ciudată. Nu mai era cel care, noaptea trecută, fusese aproape mic. Ceea ce îl coborîse la început îl înălța acum. Era iluminat de unul dintre fulgerele acelea iscate de datorie. Crispat și supraomenesc, izbutea să-și mențină pe față strîmbătura lugubră sub care se

zbătea rînjetul ca un cal sălbatic, gata să scape. El continuă:

— Eu sînt cel ce vine din adîncuri. My lords, domniile voastre sînteți cei mari și cei bogați. Asta e periculos. Voi profitați de noapte. Dar luați seama, există o mare putere, zorile. Zorile nu pot fi învinse. Ele vor veni. Ele vin, purtînd înăuntrul lor țîșnirea zilei căreia nu se poate sta împotrivă. Și cine va împiedica praștia aceasta să zvîrle soarele pe cer? Soarele e dreptul. Voi sînteți privilegiul. Temeți-vă! Adevăratul stăpîn al casei va bate la ușă. Cine e mama privilegiului? Întîmplarea. Și cine îi e fiu? Abuzul. Nici întîmplarea și nici abuzul n-au temelii trainice. Și pe una și pe cealaltă le pîndește un viitor nefericit. Eu am venit să vă avertizez. Am venit să vă denunț fericirea. Ea e făcută din nenorocirea altora. Voi aveți totul, și totul acesta e făurit din nimicul celorlalți. My lords, eu sînt avocatul deznădăjduiților, și pledez pentru o cauză pierdută. Nu sînt nimic altceva decît un glas. Neamul omenesc e o gură, iar eu îi sînt strigătul. Vin să deschid în fața voastră, pairi ai Angliei, marele proces al poporului, acest suveran care e cel ce îndură, acest osîndit care e judecătorul. Ceea ce am de spus mă înconvoaie. Cu ce să încep? Nu știu. Am strîns din uriașa întindere a suferințelor pledoaria aceasta răvășită. Ce să fac cu ea acum? Mă copleșește, și o zvîrl, de-a valma, înaintea mea. Prevăzusem asta? Nu. Vă mirați? Și eu la fel. Pînă ieri am fost măscărici iar astăzi sînt lord. Jocuri tainice. Ale cui? Ale necunoscutului. Să tremurăm toți! My lords, tot seninul cerului e de partea voastră. Din universul acesta imens, voi nu vedeți decît sărbătoarea. Aflați că în el există și întuneric. Printre voi, mă numesc lord Fermain Clancharlie, dar adevăratul meu nume e un nume de sărac, Gwynplaine. Mulți dintre voi l-au cunoscut pe tata. Eu nu l-am cunoscut. De voi, el e legat prin latura feudală, iar de mine prin cea de proscris. Ceea ce Dumnezeu* a făcut e bine. Am fost zvîrlit în adîncul hăului. Sînt un scufundător și vă aduc de acolo

perla adevărului. Eu am văzut. Suferința ? Nu, nu-i acesta cuvîntul, domnilor fericiți. Sărăcia, am crescut în ea; iarna am tremurat în ea; foamea am gustat-o; disprețul l-am îndurat; ciuma am avut-o; ocara am sorbit-o. Și le voi revărsa în fața voastră, iar revărsarea asta a tuturor mizeriilor vă va umple picioarele cu stropii ei de noroi și va scoate văpăi. Am șovăit înainte de a mă lăsa adus aici, căci am în altă parte alte datorii. Iar inima nu-mi este aici. Ceea ce se petrece în mine nu vă privește. Cînd omul căruia îi spuneți aprod al vergii negre a venit să mă caute trimis de femeia căreia îi spuneți regină, mi-a dat o clipă prin gînd să refuz. Dar mi s-a părut că întunecata mînă a lui Dumnezeu mă împingea încoace, și m-am supus. Am simțit că trebuia să vin printre voi. De ce ? Din pricina zdrențelor mele de ieri. Pentru ca să iau cuvîntul printre sătui, Dumnezeu m-a amestecat cu flămînzii. O, voi, stăpînii, știți ce sînteți ? Vedeți ceea ce faceți ? Nu! Ah! Totul e cumplit. Într-o noapte, într-o noapte de furtună, mic de tot, părăsit, orfan, singur în fața universului nemărginit, mi-am făcut intrarea în bezna pe care o numiți societate. Primul lucru pe care l-am văzut a fost legea, sub forma unei spînzurători. Al doilea a fost bogăția, bogăția voastră, sub forma unei femei moarte de frig. Al treilea a fost viitorul, sub forma unui prunc în agonie. Iar al patrulea a fost bunul, adevăratul și dreptul, sub chipul unui vagabond, neavînd drept tovarăș și prieten decît un lup.

Spunînd acestea, Gwynplaine, cuprins de-o emoție străpungătoare, simți că i se umple pieptul de suspine, ceea ce îl făcu, sinistru lucru, să izbucnească în rîs.

Și rîsul lui se întinse imediat, ca o molimă. Deasupra adunării plutise un nor care putea să aducă spaima. Dar norul se sparse, aducînd veselia. Rîsul, nebunia aceasta voioasă, cuprinse întreaga Cameră. Lorzii începură să bată din palme în jurul celui care vorbea și îl acoperiră cu ocări. Un talmeș-balmeș de strigăte vesele îl asaltară, ca o grindină ucigătoare.

— Bravo, Gwynplaine!
— Bravo, Omul care Rîde!
— Bravo, mutra de la Green-box!
— Bravo, căpățîna din Tarrinzeau-field!
— Ai venit să ne dai o reprezentație. Bravo ție, flecarule!
— Uite unul care mă amuză!
— Da' bine mai rîde animalul ăsta!
— Bună ziua, paiață!
— Salut, lord Clovn!
— Du-te-ncolo, trăncăneală!
— Ăsta e pair al Angliei!
— Zi mai departe!
— Nu, nu!
— Ba da! Ba da!
Lordul-cancelar nu-și mai găsea locul.
Un lord surd, James Butler, duce de Ormond, făcîndu-și cornet acustic din mîna dusă la ureche, îl întrebă pe Charles Beauclerk, duce de Saint-Albans:
— Cum a votat?
— Nemulțumit.
— Păi cred și eu! Cu mutra asta!
Gwynplaine îi privi o clipă.
— Așadar — strigă el — insultați mizeria! Tăcere, pairi ai Angliei! Judecători, ascultați pledoaria! Vă rog, fie-vă milă! Milă față de cine? Față de voi. Cine e în pericol? Voi. Nu vedeți oare că vă aflați într-o cumpănă și că într-unul din talgere se află puterea, iar în celălalt răspunderea voastră? Mă adresez sufletelor cinstite care se află aici; mă adresez minților luminate, inimilor generoase. Fiecare dintre voi e tată, fiu și frate, deci vă înduioșați adeseori. Cel care a privit azi dimineață deșteptarea pruncului său e bun. Inimile sînt la fel. Omenirea nu-i altceva decît o inimă. Între cei ce asupresc și cei asupriți nu există altă deosebire decît locul unde se află situați. Dacă tălpile voastre calcă peste capete, nu sînteți voi de vină, ci Babelul social. Clădire greșită, toată numai povîrniș. Un etaj copleșește alt etaj. Ascultați-mă, am să vă spun. O, fiindcă

sînteți puternici, fiți buni, fiți ca niște frați; fiindcă sînteți mari, fiți blînzi! Dacă ați ști ce am văzut eu! Vai, ce chinuri sînt la cei de jos! Neamul omenesc zace în temniță. Cîți osîndiți nevinovați! Nu mai e lumină, nici aer și nici virtute. Nimeni nu mai nădăjduiește. Și, ceea ce e de temut, ei așteaptă. Dați-vă seama de chinurile astea. Există ființe care trăiesc în moarte. Există copile care încep la opt ani prin prostituție și sfîrșesc la douăzeci de ani, îmbătrînite. Iar asprimile penale sînt înfiorătoare. Vorbesc cam fără șir și nu aleg. Spun ce-mi vine în minte. Nu mai tîrziu decît ieri, eu, care mă aflu aici, am văzut un om înlănțuit și gol, cu bolovani pe pîntec, dîndu-și sufletul în chinuri. Asta o știați? Nu. Dacă ați ști ce se petrece, nici unul dintre voi n-ar mai îndrăzni să fie fericit. Care din voi a fost la minele din Newcastle-on-Tyne? Există acolo, în mine, oameni care rumegă cărbuni ca să-și umple burta și să înșele foamea. Iată, în comitatul Lancaster, orașul Ribblechester, din pricina sărăciei, a devenit sat. Nu găsesc de loc că prințul George de Danemarca are nevoie de o sută de mii de guinee. Mi-ar plăcea mai mult să fie primit la spital calicul bolnav, fără să i se ceară dinainte plata înmormîntării. În Caernarvon, la Traith-maur, ca și la Traith-bichan, istovirea celor săraci e îngrozitoare. La Stratford nu pot fi secătuite mlaștinile, din lipsă de bani. Toate fabricile de draperii sînt închise în Lancashire. Șomaj pretutindeni. Știți că la Burton-Lazers mai există încă leproși hăituiți și că în ei se trage cu pușca dacă ies din vizuini? La Ailesbury, oraș căruia unul dintre voi îi este lord, foametea nu încetează nici o clipă. La Penckridge, în Coventry, căruia i-ați înzestrat catedrala și i-ați îmbogățit episcopul, nu există paturi în colibe și oamenii își scobesc găuri în pămînt ca să-și culce pruncii, așa fel încît în loc să înceapă cu leagănul, ei încep cu mormîntul. Le-am văzut astea, cu ochii mei. My lords, știți cine plătește impozitele pe care voi le votați? Cei ce-și dau sufletul. Vai! Vă înșelați. Mergeți pe un drum greșit. Sporiți sărăcia săracului ca

să măriţi bogăţia bogatului. Şi ar trebui să faceţi tocmai dimpotrivă. Cum adică, să-i iei muncitorului ca să-i dai trîntorului, să-i iei zdrenţărosului ca să-i dai ghiftuitului, să-i iei săracului ca să-i dai prinţului? Da, am sînge vechi, sînge republican în vine. Mi-e scîrbă de toate astea. Regii mă dezgustă! Şi femeile, cît sînt de neruşinate! Mi s-a spus o tristă poveste. O! Îl urăsc pe Carol al II-lea! O femeie pe care tatăl meu o iubise, i s-a dat, tîrfa, regelui Carol, în timp ce tata murea în exil. Carol al II-lea, Iacob al II-lea. După o secătură, un ticălos. Ce zace într-un rege ? Un om, un firav şi nemernic rob al nevoilor şi al beteşugurilor. La ce-i bun regele? Regalitatea asta parazită voi o îndopaţi. Rîma asta voi o faceţi şarpe-boa. Tenia asta, voi o faceţi balaur. Voi împovăraţi impozitele, în profitul tronului. Luaţi seama la legile pe care le decretaţi! Luaţi seama la furnicarul dureros pe care îl striviţi. Plecaţi-vă ochii! Priviţi la picioarele voastre! O, voi, cei mari, acolo mişună cei mici! Fie-vă milă de voi! Căci mulţimile trag să moară, şi cînd moare, cel de jos îl face să moară şi pe cel de sus. Dacă sînteţi egoişti, salvaţi-i pe ceilalţi. Pieirea navei nu-i e indiferentă nici unui călător. Să ştiţi că abisul se deschide pentru toţi.

Rîsul spori, de nestăpînit. Altminteri, ca să înveseleşti o adunare, era de ajuns doar ciudăţenia cuvintelor acestora.

Nu există suferinţă mai umilitoare şi nici mînie mai adîncă decît să fii comic pe dinafară şi tragic pe dinăuntru. Gwynplaine avea suferinţa aceasta în el. Cuvintele lui ţinteau către un sens, iar faţa lui către altul. Groaznică situaţie! Şi, deodată, începu să strige:

— Veseli mai sînt oamenii ăştia! Foarte bine. Ironia face faţă agoniei. Rînjetul insultă horcăitul. Ei sînt atotputernici! Se prea poate. Fie. Vom vedea. Ah! Eu sînt unul de-ai lor. Dar sînt totodată şi de-al vostru, oameni săraci! Un rege m-a vîndut, un sărac m-a cules. Cine m-a betegit ? Un prinţ. Cine m-a vindecat şi m-a hrănit ? Un muritor de foame. Eu sînt lordul

Clancharlie, dar rămîn Gwynplaine. Țin de cei mari și aparțin celor mici. Sînt printre cei ce se bucură și cu cei ce suferă. Cît e de falsă societatea asta! Dar într-o zi va veni cea adevărată. Atunci nu vor mai exista stăpîni, vor fi numai părinți. Acesta e viitorul. Fără temenele, fără josnicie, fără ignoranță, fără oameni-vite de povară, fără tîrfe, fără lachei, fără regi, numai lumină! Așteptînd-o, iată-mă! Am un drept și îl folosesc. E oare un drept? Nu, dacă îl folosesc pentru mine. Da, dacă îl folosesc pentru toți. Le voi vorbi lorzilor, fiind unul dintre ei. O, frații mei de jos, am să le spun despre cumplita voastră sărăcie. Mă voi ridica, ținînd în mînă pumnul de zdrențe al poporului, și voi scutura peste stăpîni mizeria sclavilor, iar ei nu vor mai putea să scape de amintirea nefericiților, ei, favorizații și plinii de trufie, nu vor mai putea să scape de durerea groaznică a săracilor, ei, prinții și cu atît mai rău dacă asta-i pleavă murdară și dacă pică peste lei!

Aici, Gwynplaine se întoarse spre slujbașul îngenuncheat, care scria peste al patrulea sac de lînă.

— Ce-i cu lumea asta îngenuncheată? Ce faci aici? Ridică-te! Ești om!

Cuvintele acestea adresate pe neașteptate unui slujbaș pe care un lord nici nu trebuie să-l observe măcar stîrni culmea veseliei. Pînă atunci i se strigase bravo; acum izbucniră urale. De la aplauze, se trecu la tropăituri. Te-ai fi putut crede la Green-box. Dar numai la Green-box rîsul îl sărbătorea pe Gwynplaine; aici îl nimicea. Rîsul oamenilor face uneori tot ce poate ca să ucidă.

Se auzeau strigăte contradictorii:

— Ajunge! Ajunge!

— Mai zi! Mai zi!

William Farmer, baron Leimpster, îi zvîrli lui Gwynplaine ocara lui Rye-Quiny către Shakespeare:

— *Histrio! Mima!*

Lord Vaughan, al douăzecelea de pe banca baronilor, exclamă:

— Iată-ne iar pe vremea cînd animalele țineau discursuri! În mijlocul gurilor omenești, o falcă de vită are cuvîntul.

— Să ascultăm măgarul lui Balaam — adăugă lord Yarmouth.

Lord Yarmouth avea înfățișarea ageră pe care o dă un nas turtit și o gură piezișă.

— Rebelul Linnoeus e pedepsit în mormînt. Fiul e pedeapsa tatălui — spunea John Hough, episcop de Lichfield și de Coventry, căruia Gwynplaine îi atinsese din treacăt veniturile canonice.

— Minte — afirma lord Cholmley, legislatorul legist. Ceea ce el numește tortură e pedeapsa aspră și grea, o foarte bună pedeapsă. În Anglia nu există tortură!

Thomas Wentoorth, baron Raby, îi strigă cancelarului:

— My lord cancelar, ridicați ședința!

— Nu! Nu! Nu! Să continue! Ne distrează! Uraaa! Hip! Hip! Hip!

Așa strigau tinerii lorzi; veselia lor semăna a furie. Patru dintre ei mai ales erau în plină exasperare de rîs și de ură: Laurence Hyde, conte de Rochester, Thomas Tufton, conte de Thanet, vicontele Hatton și ducele de Montagu.

— La cușcă cu Gwynplaine! spunea Rochester.

— Jos! Jos! Jos! striga Thanet.

Vicontele Hatton scotea un bănuț din buzunar și i-l arunca lui Gwynplaine. Iar John Campbell, conte de Greenwich, Savage, conte Rivers, Thompson, baron Haversham, Warrington, Escrick, Rolleston, Rockingham, Carteret, Landgale, Banester, Maxnard, Hudson, Caërnarvon, Cavendish, Burlington, Robert Darcy, conte de Holderness, Ot her Windsor, conte de Plymouth, aplaudau.

Ralph, duce de Montagu, abia ieșit de la Oxford și avînd încă prima mustață, coborî de pe banca ducilor unde ocupa locul al nouăsprezecelea și merse de se așeză cu brațele încrucișate în fața lui Gwynplaine.

Orice tăiş are un punct care taie mai bine şi orice glas un ton care insultă mai tare. Montagu luă tonul acesta şi rînjind în nasul lui Gwynplaine, îl întrebă:

— Ce tot spui?

— Prorocesc — îi răspunse Gwynplaine.

Hohotele de rîs izbucniră iar. Iar sub ele mormăia într-una mînia. Unul dintre pairii minori, Lionel Cranfield Sackville, conte de Dorset şi de Middlessex, se ridică în picioare pe bancă, fără să rîdă, grav cum îi şade bine unui viitor legislator şi, fără să spună o vorbă, îl privi pe Gwynplaine cu faţa lui rumenă, de băiat care abia a împlinit doisprezece ani. Apoi ridică din umeri. Din pricina asta episcopul de Saint-Asaph se plecă la urechea episcopului de Saint-David, care stătea lîngă el, şi îi spuse, arătîndu-l pe Gwynplaine:

— Iată nebunul! Apoi, arătîndu-i copilul: Iată înţeleptul.

Din zarva rînjetelor se desprindeau strigăte nedesluşite:

— Chip de gorgonă!

— Ce înseamnă aventura asta?

— E insultată Camera!

— Omul ăsta e o excepţie!

— Ruşine! Ruşine!

— Să fie ridicată şedinţa!

— Nu! Să termine!

— Vorbeşte, bufonule!

Lord Lowis de Dures, cu mîinile în şolduri, striga:

— Ah! Ce bine e să rîzi! Îmi place grozav! Propun un vot de recunoştinţă, conceput astfel: Camera Lorzilor mulţumeşte Green-boxei!

Gwynplaine, după cum ne amintim, visase o cu totul altă primire.

Cine a urcat, pe nisip, un povîrniş drept şi fărîmicios, deasupra unei prăpăstii ameţitoare, cine a simţit sub palme, sub unghii, sub coate, sub genunchi, sub tălpi, cum îi fuge şi-i dispare punctul de sprijin, cine, dînd înapoi în loc să înainteze, pe panta aceasta îndă-

rătnică, în prada spaimei, alunecării, înfundîndu-se în loc să urce, sporindu-și certitudinea prăbușirii prin efortul către vîrf și pierzîndu-se cîte puțin la fiecare încercare de a scăpa din pericol, cine a simțit apropierea formidabilă a abisului și fiorul întunecat al căderii i-a trecut prin oase, cine a simțit gura căscată sub el, acela a încercat ceea ce încerca Gwynplaine.

Simțea cum se prăbușește urcușul sub el. iar cei cărora le vorbea erau prăpastia.

Și, pentru că trebuie să existe totdeauna cineva care printr-un cuvînt rezumă totul, lordul Scarsdale cuprinse într-un strigăt toată părerea adunării:

— Ce caută monstrul ăsta aici ?

Gwynplaine își îndreptă spinarea, înnebunit și indignat, într-un fel de tresărire supremă. Și îi privi țintă, pe toți.

— Ce caut aici ? Am venit să fiu cumplit. Ziceți că sînt un monstru ? Nu. Eu sînt poporul. Ziceți că sînt o excepție ? Nu. Eu sînt lumea. Voi sînteți excepții. Voi sînteți himere, iar eu realitatea. Eu sînt Omul. Sînt înfricoșătorul Om care Rîde. Cine rîde și de cine ? De voi. De el. De toate. Ce-i rîsul lui ? Crima voastră și tortura lui. Crima asta, el v-o aruncă în față. Tortura, el v-o scuipă în obraz. Rîd, și asta înseamnă că plîng.

Se opri. Ceilalți tăceau. Rîsetele continuau, dar încet. Gwynplaine crezu că au să reînceapă oarecum să-l asculte și continuă:

— Rîsul de pe fața mea, un rege l-a pus. Rîsul ăsta exprimă deznădejdea universală. El vrea să arate ură, tăcere silită, furie, desperare. Ah! Mă socotiți o excepție ? Eu sînt un simbol. Voi, imbecili atotputernici, deschideți ochii! Eu reprezint omenirea, așa cum au făcut-o stăpînii ei. Omul e mutilat. Ceea ce mi s-a făcut mie i s-a făcut neamului omenesc. I s-au schilodit drepturile, justiția, adevărul, rațiunea, inteligența, așa cum mi s-au schilodit mie ochii, nările și urechile; ca și mie, i s-a vîrît în inimă o cloacă de mînie și de durere și i s-a pus pe față o mască de mulțumire. Epis-

copi, pairi și prinți, poporul e cel care pe dinăuntru suferă, iar pe deasupra rîde. My lords, vă spun, poporul sînt eu. Astăzi îl asupriți, astăzi mă huiduiți. Dar viitorul aduce un sumbru dezgheț. Ce a fost piatră devine val, ce părea solid se preschimbă în revărsare de ape. Un trosnet, și totul s-a dus. Va veni ceasul cînd o zvîrcolire va sparge asuprirea, cînd un răcnet va răspunde huiduielilor voastre. Ceasul acesta a și bătut; el se numește *Republică*. L-ați alungat, dar va veni iar. În așteptare, amintiți-vă că șirul regilor înarmați cu spade a fost întrerupt de Cromwell, înarmat cu securea. Cutremurați-vă! Dezlegarea de neabătut se apropie, unghiile tăiate cresc iar, limbile smulse își iau zborul și se preschimbă în limbi de foc risipite în vîntul beznelor și urlă în infinit; cei cărora le e foame își arată dinții lor netociți, raiurile clădite pe iaduri se clatină, e ceasul pătimirilor. Și ceea ce e sus se pleacă, iar ceea ce e jos se cască. Întunericul cere să devină lumină, osînditul îl discută pe cel ales. Iată poporul care vine, vă spun, omul care se înalță sfîrșitul care începe, zorile roșii ale cataclismului. Și iată ce e cuprins în rîsul acesta de care voi rîdeți! Londra e un foc veșnic. Fie! Anglia e, de la un capăt la altul, numai aclamații. Da. Dar ascultați: tot ce vedeți, sînt eu! Sărbătorile voastre sînt rîsul meu! Serbările voastre publice sînt rîsul meu! Căsătoriile, sfințirile și încoronările voastre sînt rîsul meu. Nașterile voastre de prinți sînt rîsul meu! Tunetul pe care îl aveți deasupra voastră e rîsul meu!

Cum să te abții cînd auzi asemenea lucruri? Rîsul reîncepu, de data aceasta copleșitor. Din toate lavele pe care, ca un crater, gura omenească le aruncă, veselia e cea mai nimicitoare. Nici o adunare de oameni nu rezistă plăcerii de-a face rău cu voioșie. Nu există tortură care să se asemene celei a unui nefericit vrednic de rîs. Tortura aceasta o îndura Gwynplaine. Lorzii rîdeau, episcopii rîdeau, judecătorii rîdeau. Cei de

pe băncile bătrînilor se veseleau, cei de pe băncile copiilor se tăvăleau. Arhiepiscopul de Canterbury îi dădea cu cotul arhiepiscopului de York. Henry Compton, episcop al Londrei, fratele contelui de Northampton, se ținea de coaste. Lordul-cancelar privea în jos ca să-și ascundă rîsul, probabil. Iar la bară, statuia respectului, aprodul vergii negre, rîdea.

Gwynplaine, palid, își încrucișase brațele. Se sfîrșise. Nu-și mai putea stăpîni fața care îl trăda, nu-și mai putea stăpîni publicul care îl insulta. Asista la nimicirea definitivă a destinului său printr-un hohot de rîs. Simțea ceva care aducea cu reversul măștii lui. Pe o parte a măștii era simpatia poporului primindu-l pe Gwynplaine, pe alta, ura celor mari lepădîndu-l pe lordul Fermain Clancharlie. Pe o parte atracția, pe alta repulsia, amîndouă ducîndu-l spre întuneric. Se simțea lovit pe la spate. Cu asemenea lovituri trădătoare bate soarta.

Lordul-cancelar, „dat fiind incidentul", amînă urmarea votului pentru a doua zi. Ședința Camerei luă sfîrșit. Lorzii făcură plecăciuni în fața scaunului regal și plecară. Se auzeau rîsetele lor prelungindu-se și pierzîndu-se în coridoare. În scurtă vreme, sala rămase pustie.

Gwynplaine se trezi deodată. Era singur în sala goală. El nici nu observase măcar că ședința se terminase. Dispăruseră toți pairii, pînă și cei doi lorzi-nași. Ici-colo, mai rămăseseră doar cîțiva slujbași mărunți, așteptînd să acopere băncile și să stingă luminările după ce „senioria sa" va pleca. Își puse pălăria pe cap, ca un automat, ieși din bancă și se îndreptă către ușa cea mare, deschisă spre galerie. În clipa cînd pășea peste pragul barei, un *door-keeper* îl descotorosi de roba de pair. El abia dacă observă asta. O clipă mai tîrziu se afla în galerie.

Slujbașii aflați acolo văzură cu mirare că lordul acesta ieșise fără să salute scaunul regal.

V. AR FI FOST FRATE BUN DACĂ NU ERA FIU BUN

În galerie nu se mai afla nimeni. Gwynplaine străbătu rotonda de unde fuseseră luate jilțul și mesele și unde nu mai rămăsese nici urmă de investirea lui. Din loc în loc, sfeșnicele și candelabrele arătau drumul spre ieșire. Grație acestui brîu de lumină, nimeri lesne prin încîlceala saloanelor și a galeriilor drumul făcut la venire, împreună cu regele de arme și cu aprodul vergii negre. Nu întîlni pe nimeni, în afara cîtorva bătrîni lorzi zăbavnici, care mergeau anevoie și întorcînd spatele.

Deodată, în liniștea tuturor acestor mari săli pustii, îi ajunseră la urechi frînturi de cuvinte nedeslușite, un soi de zarvă nocturnă, ciudată pentru locul unde se afla. Gwynplaine se îndreptă spre partea de unde venea zgomotul și, pe neașteptate, se pomeni într-un spațios vestibul, slab luminat, care forma una din ieșirile camerei. Zări acolo o ușă de sticlă, larg deschisă, un peron, niște lachei, niște făclii. Afară se vedea o piață. Cîteva carete așteptau în josul peronului.

De acolo venea zgomotul pe care îl auzise.

Dincoace de ușă, sub felinarul din vestibul, se afla o ceată gălăgioasă și o furtună de gesturi și de voci. Gwynplaine, în penumbră, se apropie.

Izbucnise o ceartă. De o parte se aflau vreo zece sau doisprezece lorzi tineri care voiau să iasă, de cealaltă parte un bărbat, cu pălăria pe cap, ca și ei, drept și cu fruntea sus, oprindu-le ieșirea.

Bărbatul acela era Tom-Jim-Jack.

Cîțiva dintre lorzi mai purtau încă robele de pairi. Alți cîțiva lepădaseră veșmîntul parlamentar și purtau costumul de oraș.

Tom-Jim-Jack avea o pălărie cu pene, nu albe, ca ale pairilor, ci verzi și, pe ici-pe colo, portocalii. Era brodat și galonat din creștet pînă-n tălpi, avea valuri

de panglici și de dantele la mîneci și la gît și strîngea cu înfrigurare în pumnul stîng mînerul unei spade.

El era cel care vorbea, legîndu-se de tinerii lorzi, și Gwynplaine auzi următoarele:

— V-am spus că sînteți lași! Vreți să-mi retrag cuvintele? Fie. Nu sînteți lași. Sînteți idioți. V-ați pornit toți împotriva unuia singur. Asta nu e lașitate. Bine. Atunci e tîmpenie. Vi s-a vorbit, și voi n-ați înțeles. Aici bătrînii sînt slabi de urechi și tinerii slabi de minte. Sînt de ajuns unul de-al vostru ca să vă spun adevărul. Noul-venit e ciudat, a spus o groază de țicneli, sînt de acord, dar în țicnelile astea existau și lucruri adevărate. Vorbea încîlcit, neplăcut, prost. Fie. A repetat de prea multe ori știți, știți, știți... Dar un om care pînă ieri a fost măscărici de bîlci nu e obligat să vorbească la fel de bine ca Aristot sau ca doctorul Gilbert Burnet, episcop de Sarum. Zdrențele, leii, cuvintele adresate subdiaculului, toate astea erau de prost gust. Pe legea mea! Cine spune altfel? Era o predică nesăbuită și dezlînată, care mergea pieziș, dar din ea se desprindeau, ici-colo, adevăruri. E mare lucru să poți vorbi așa, cînd nu ești de meserie, și aș vrea să vă văd pe voi în locul lui. Ce-a povestit despre Burton-Lazers e adevărul adevărat. De altfel, n-o fi el primul care spune prostii. În fine, my lords, mie nu-mi place să se năpustească mai mulți împotriva unuia singur, așa mi-e firea, și cer seniorilor voastre îngăduința de a fi insultat. Mi-ați displăcut, și sînt supărat. Eu nu prea cred în Dumnezeu, dar ce m-ar face să cred ar fi faptele lui bune, pe care nu prea le săvîrșește des. De aceea îi sînt recunoscător acestui bun Dumnezeu, că l-a scos din străfundurile unei vieți josnice pe noul pair al Angliei și că i-a redat moștenitorului moștenirea cuvenită. Fără să-mi bat capul dacă întîmplarea convine sau nu pungii mele, îmi face plăcere să văd cum dintr-o dată gîndacul devine vultur și Gwynplaine se preschimbă în Clancharlie. My lords, vă interzic să aveți altă părere decît a mea. Îmi pare rău că nu e aici și Lewis de Duras. L-aș insulta cu mare plăcere. My lords, Fermain Clancharlie

a fost lord, iar voi ați fost niște saltimbanci. În privința rîsului, nu e el vinovat. Voi ați rîs de rîsul acesta. De-o nenorocire nu se rîde. Sînteți niște nerozi. Niște nerozi fără inimă. Vă înșelați dacă credeți cumva că nu se poate rîde la fel și de voi. Sînteți sluți și vă îmbrăcați urît. Milord Haversham, ți-am văzut mai deunăzi ibovnica. E hidoasă. Ducesă, dar maimuță. Domnilor care rîdeți, repet că aș da nu știu ce să vă aud rostind patru cuvinte în șir. Mulți trăncănesc, dar puțini vorbesc. Vă închipuiți că știți cîte ceva, fiindcă v-ați tîrșiit nădragii trîndavi pe la Oxford sau Cambridge și fiindcă, înainte de-a fi pairi ai Angliei pe băncile din Westminster-Hall, ați fost măgari pe băncile colegiului Gonville sau Caius! Eu sînt aici și țin să vă privesc în față. Ați fost neobrăzați cu noul lord. Un monstru, fie! D.ⅼ zvîrlit în cușca fiarelor. Mi-ar plăcea mai mult să-i semăn lui decît vouă. Am asistat la ședință, pe locul meu, ca moștenitor posibil al pairiei, și am auzit tot. N-aveam dreptul să vorbesc, dar am dreptul să fiu gentilom. Aerele voastre vesele m-au plictisit. De-asta am venit să vă aștept la ieșire. E bine să discuți, și noi avem unele lucruri de pus la punct. My lords, am dorința hotărîtă să-i ucid pe cîțiva dintre voi. Pe voi toți care vă aflați aici, Thomas Tufton, conte de Thanet, Savage, conte Rivers, Charles Spencer, conte de Lunderland, Laurence Hyde, conte de Rochester, pe voi, baroni, Grey de Rolleston, Cary Hunsdon, Eserick, Rockingham, pe tine, micuțule Carteret, pe tine, Robert Darcy, conte de Holderness, pe tine, William, viconte Halton, pe tine Ralph, duce de Montagu, și pe toți ceilalți care vor dori, eu, David Dirry-Moir, unul din ostașii flotei, vă somez și vă chem și vă poruncesc să faceți rost cît mai repede de martori și de nași, și vă aștept față în față și piept la piept, astă-seară, imediat, mîine, ziua, noaptea, în plin soare, la lumina torțelor, unde, cînd și cum poftiți, unde e loc pentru două lungimi de spadă, dat fiind că am intenția să las vacante cîteva din pairiile voastre. Marmaduke Lang-

dale, tu ai face bine să vii urmat de un sicriu, ca strămoșul tău Gundold. George Booth, conte de Warrington, n-ai să-ți mai revezi comitatul palatin din Chester, nici labirintul asemănător celui din Creta și nici înaltele turnuri de la Dunham Massie. Cît despre lordul Vaugham, el e destul de tînăr ca să spună obrăznicii și prea bătrîn ca să răspundă pentru sine; am să cer socoteală pentru cele spuse nepotului său Richard Vaugham, membru al comunelor pentru burgul Merioneth. Acestea fiind zise, my lords, dacă aveți chef, folosiți vrăjile, consultați ghicitoarele, ungeți-vă pielea cu unsori și leacuri care o face de nevătămat, spînzurați-vă la gît săculețe ale diavolului sau ale sfintei fecioare, eu vă voi ataca oricum veți fi, binecuvîntați sau blestemați, și n-am să vă pipăi ca să aflu dacă aveți pe voi talismane vrăjite. Pe jos sau călare, în plină răspîntie, dacă vreți, la Piccadilly sau la Charing-Cross. Și se va scoate pavajul străzii pentru întîlnirea noastră, așa cum s-a scos pavajul Luvrului pentru duelul dintre de Guise și Bassompierre. Pe toți, auziți ? Pe toți vă vreau! Dorme, conte de Caërnarvon, am să te fac să-mi înghiți spada pînă la mîner și-o să vedem apoi, my lord, dacă ai să mai rîzi. Tu, Burlington, care pari o fecioară cu cei șaptesprezece anișori ai tăi, vei avea de ales între peluzele casei tale din Middlesex și frumoasa ta grădină din Londesburg, în Yorkshire, ca să fii înmormîntat. Aduc la cunoștința seniorilor voastre că nu-mi place să fiți obraznici în fața mea. Și vă voi pedepsi, my lords! Găsesc că ați făcut rău batjocorindu-l pe lord Fermain Clancharlie. El are noblețea pe care o aveți și voi; fiind Gwynplaine, are mintea pe care voi n-o aveți. Fac din cauza lui cauza mea, din ocara lui ocara mea, din rînjetele voastre mînia mea. Vom vedea noi cine va scăpa viu din afacerea asta, căci vă provoc la luptă înverșunată, auziți? Cu orice fel de armă și oricum. Alegeți-vă moartea, după plac. Vă ofer toate soiurile de ucidere existente pe lume, de la spadă, ca prinții, pînă la pumni, ca gloata.

Acestui val furios de cuvinte, întregul grup trufaş al tinerilor lorzi îi răspunse printr-un zîmbet.
— De acord — spuseră ei.
— Eu aleg pistolul — spuse Burlington.
— Eu — spuse Escrick — aleg vechea luptă cu ghioaga şi pumnalul.
— Eu — spuse Holderness — aleg duelul cu două cuţite, unul lung şi unul scurt, cu bustul gol şi corp la corp.
— Eu spada — spuse Lockingham.
— Eu prefer boxul — spuse ducele Ralph. E mai nobil.
Gwynplaine se ivi din întuneric şi se îndreptă spre cel pe care îl numise pînă atunci Tom-Jim-Jack, şi în care începuse să întrezărească altceva.
— Vă mulţumesc — îi spuse el — dar asta mă priveşte pe mine.
Toate capetele se întoarseră spre noul-venit.
Gwynplaine înaintă cîţiva paşi. Se simţea împins spre omul acesta pe care îl auzise numindu-se lord David şi care îi era apărător, ba poate ceva mai mult încă. Lord David se trase înapoi.
— Ia te uită! spuse lord David. Dumneata erai! Iată-te! Se nimereşte bine. Şi dumitale aveam să-ţi spun ceva. Ai vorbit mai adineauri de o femeie care, după ce îl iubise pe lord Linnoeus, l-a iubit pe Carol al II-lea.
— E adevărat.
— Domnule, ai insultat-o pe mama mea.
— Mama domniei-tale ? strigă Gwynplaine. În acest caz ghicisem : sîntem...
— ...fraţi — răspunse lord David.
Şi îi trase o palmă lui Gwynplaine.
— Sîntem fraţi — continuă el. Asta face să ne putem bate. Numai egalii între ei au drept să se bată. Şi cine îţi poate fi mai egal decît propriul tău frate ? Am să-ţi trimit martorii mei. Mîine ne vom spinteca gîtlejurile!

CARTEA A NOUA

ÎN RUINĂ

I. NUMAI PRIN CULMEA MĂRIRII AJUNGI LA CULMEA MIZERIEI

Pe cînd bătea miezul nopții la Saint-Paul, un om, care tocmai străbătuse podul Londrei, intra în ulicioarele din Southwark. Felinare aprinse nu existau, pe atunci fiind obiceiul, la Londra ca și la Paris, să se stingă iluminatul public la orele unsprezece, adică să fie suprimate felinarele tocmai cînd ele devin mai necesare. Străzile întunecate erau pustii. Lipsa felinarelor făcea ca și trecătorii să fie rari. Omul mergea cu pași mari. Îmbrăcămintea lui nu se potrivea de loc cu mersul pe străzi, la o asemenea oră. Omul purta un costum de mătase, brodat, spada la șold, o pălărie cu pene albe și n-avea mantie.

Omul acesta era Gwynplaine, care fugise.

Unde se afla? Nu știa nici el. Simțea că îl arde setea s-o revadă pe Dea. Altceva nu mai simțea nimic. Să ajungă la Green-box, la inn Tadcaster, în locul acela zgomotos, luminos, plin de rîsul prietenesc al oamenilor din popor, să-i regăsească pe Ursus și pe Homo, s-o revadă pe Dea, să reintre în viață.

Gwynplaine grăbea pașii. Se apropie de Tarrinzeau-field. Nu mai mergea acum, ci alerga. Ochii lui străpungeau întunericul. Ce fericire cînd va zări ferestrele luminate de la inn Tadcaster!

Ieși pe bowling-green. Ocoli un colț de zid și găsi, drept în față, la celălalt capăt al maidanului, nu prea departe, hanul care, după cum ne amintim, era singura clădire din bîlci.

Gwynplaine privi într-acolo. Nici o lumină. Doar o imensă umbră neagră. Îl trecu un fior. Apoi își spuse

că fiind tîrziu, cîrciuma fără îndoială se închisese, că așa e firesc, că se culcaseră, că n-avea decît să-l trezească pe jupîn Nicless sau pe Govicum, că trebuia să meargă la han și să bată în ușă. Și merse într-acolo. Nu alergă, ci se năpusti.

Ajunse la han cu respirația tăiată. Singura lui grijă era să n-o trezească pe Dea. Se apropie, făcînd cît mai puțin zgomot. Cunoștea odăița, fost coteț pentru cîinele de pază, unde dormea Govicum. Odăița aceasta, lipită de sala de jos, avea un ochi de geam care dădea spre piață. Gwynplaine zgîrie ușor geamul. Era de ajuns ca să-l deștepte din somn pe Govicum.

Din odăița lui Govicum nu se auzi nici o mișcare. „La vîrsta lui, ai somnul greu" — își spuse Gwynplaine. Și bătu cu dosul palmei, o dată, ușurel, în geam. Nici un răspuns. Bătu mai tare, de două ori. În odăiță nici o mișcare. Atunci, înfiorat, se îndreptă spre ușa hanului și bătu în ea.

Nu-i răspunse nimeni.

Gwynplaine se gîndi, începînd să simtă cum îi îngheață sîngele în vine: „Jupîn Nicless e bătrîn, copiii dorm adînc, iar bătrînii au somnul greu. Hai, mai tare!"

Zgîriase. Ciocănise. Bătuse. Acum izbi cu putere. Asta îl făcu să-și amintească vremurile de demult, la Weymouth, cînd, mic de tot, o avea pe micuța Dea în brațe.

Lovi cu toată puterea, ca un lord ce era...

Casa rămase tăcută.

Gwynplaine simți că-și pierde mințile. Nu se mai feri să nu facă zgomot. Începu să strige: „Nicless! Govicum!" În același timp, se uită prin ferestre să vadă dacă nu cumva se aprinde vreo luminare.

În han, nimic. Nici un glas. Nici un zgomot. Nici o licărire de lumină!

Gwynplaine se îndreptă spre poarta mare și bătu în ea, o împinse, o zgîlții furios, strigînd: „Ursus! Homo!"

Lupul nu lătră.

O sudoare de gheață îi năpădi fruntea.

Se uită în preajmă. Noaptea era neagră, dar sclipeau destule stele pentru ca piața bîlciului să se vadă clar. Și văzu un lucru înfiorător: totul dispăruse. Nu se mai afla nici o baracă pe bowling-green. Circul nu mai era acolo. Nici un cort! Nici o podină. Nici un cărucior! Hoinăreala cu mii de vuiete care mișunase făcuse loc nu știu cărei cumplite întunecimi pustii. Totul plecase.

Pe Gwynplaine îl cuprinse nebunia neliniștii. Ce însemnau toate astea? Ce se întîmplase? Oare nu mai era nimeni prin partea locului? Oare viața se prăbușise în urma lui? Ce li se făcuse tuturor? Ah, doamne! Se năpusti ca o furtună asupra casei. Bătu la poarta cea mică, la poarta cea mare, la ferestre, în obloane, în pereți, cu pumnii și cu picioarele, înnebunit de spaimă și de neliniște. Strigă: Nicless, Govicum, Fibi, Vinos, Ursus, Homo! Toate vuietele, toate zgomotele le zvîrli asupra zidului acestuia. Din cînd în cînd se oprea și asculta. Casa rămînea mută și ca moartă. Atunci, scos din fire, începea iar. Bătăi, lovituri, strigăte, bubuituri răsunau pretutindeni, făcîndu-i ecou. S-ar fi zis că trăsnetul încearcă să trezească mormîntul.

Îi striga de zeci de ori pe toți cei care ar fi putut să se afle în casă. Strigă toate numele, în afară de al Deei. După ce secătui strigătele și chemările, îi mai rămase doar să pătrundă cu forța. Își spuse: „Trebuie să intru în casă! Dar cum?" Sparse un geam de la odăița lui Govicum, își vîrî pumnul înăuntru sfîșiindu-și carnea, trase zăvorul și deschise. Își dădu seama că spada îl stingherea. Smulse mînios teaca, lama și centura și le zvîrli cît colo. Apoi se cocoță pe ieșiturile zidului și, cu toate că ochiul de geam era îngust, izbuti să treacă prin el. Astfel, pătrunse în han.

Patul lui Govicum, abia vizibil, se afla în odăiță, dar Govicum nu era acolo. Dacă Govicum nu se afla în pat, trebuia neapărat ca nici jupîn Nicless să nu se

găsească în patul lui. Toată casa era întunecată. În bezna aceasta, se simțea încremenirea misterioasă a vidului și teama nedeslușită care parcă ar vrea să spună: nu-i nimeni aici. Înnebunit, Gwynplaine străbătu sala de jos, se ciocni de mese, călcă vesela, dărîmă băncile, răsturnă ulcioarele, sări peste mobile, ajunse la ușa care dădea în curte și o deschise printr-o lovitură de genunchi, care făcu să sară clanța. Ușa se învîrti pe balamale. Gwynplaine privi în curte. Greenbox nu mai era acolo.

II. CE-A MAI RĂMAS

Gwynplaine ieși din casă și începu să cerceteze în toate direcțiile maidanul. Merse pretutindeni, unde în ajun fusese o baracă, un cort, un bordei. Acum, nu mai era nimic din toate acestea. Bătu la ușile maghernițelor, deși știa foarte bine că sînt nelocuite. Ciocăni oriunde i se păru că vede o fereastră sau o ușă. Nici un glas nu-i răspunse din întuneric. Ceva asemănător morții trecuse pe acolo.

Furnicarul fusese strivit. Se vedea cît de colo că poliția luase o măsură. Avusese loc ceea ce în zilele noastre se numește o razie. Tarrinzeau-field era mai mult decît pustiu; era pustiit, și se simțea în toate ungherele zgîrietura unei gheare nemiloase. Buzunarele acestui bîlci nenorocit fuseseră parcă întoarse pe dos și golite.

După ce scormoni pretutindeni, Gwynplaine părăsi cîmpul, pătrunse în ulițele întortocheate dinspre partea numită East-point, și se îndreptă spre Tamisa.

Străbătu cîteva zigzaguri ale rețelei de ulicioare unde nu se aflau decît ziduri și garduri de mărăcini, apoi simți în văzduh răcoarea apei, auzi scurgerea tăcută a fluviului și, pe neașteptate, se pomeni în fața unui

. rapet. Ajunsese la parapetul Effroc-stone, care mărginea o frîntură de chei, foarte scurtă și foarte îngustă. Sub parapet, un zid înalt se afunda de-a dreptul în apa întunecată.

Gwynplaine se opri lîngă parapet, se sprijini cu coatele de el, își prinse fruntea în palme și începu să se gîndească. Nu privea apa, ci întunericul, și nu întunericul dinafară, ci pe cel dinăuntrul lui.

În peisajul melancolic al nopții, căruia el nu-i dădea nici o atenție, în profunzimea aceasta exterioară în care nu-și afunda privirea, se puteau desluși siluetele vintrelelor și ale catargelor. Sub Effroc-stone nu se afla decît talazul, dar cheiul povîrnit se cobora la vale, pe nesimțite, și ajungea, ceva mai încolo, la un mal de-a lungul căruia erau înșiruite mai multe vase, unele abia sosite, altele gata de plecare, comunicînd cu țărmul prin diguri special făcute din bolovani sau din lemn și prin punți de scînduri. Vasele acestea, unele ancorate, altele prinse cu odgoane, stăteau neclintite. Nu se auzeau prin preajmă nici glasuri, nici pași, marinarii avînd bunul obicei de a dormi cît pot mai mult și de a nu se ridica decît pentru treburi.

Gwynplaine nu văzu nimic din cîte avea în față. Ceea ce privea el era soarta.

I se părea că aude, în spatele lui, ca pe un cutremur de pămînt, rîsul lorzilor. Din rîsul acesta, abia ieșise. Și ieșise pălmuit de propriul său frate. Iar cînd ieșise, cu palma pe obraz, și se refugiase ca o pasăre rănită la cuib, fugind de ură și căutînd dragostea, găsise beznele. Beznele acestea el le compara cu visul pe care și-l făurise.

Ce putuse să se întîmple în lipsa lui? Unde erau ceilalți? Pentru Gwynplaine, soarta fusese o lovitură, mărirea, iar pentru ceilalți o contralovitură — nimicirea. Era limpede că n-avea să-i mai revadă niciodată. Se luaseră măsuri în privința asta. Și-i nimiciseră în același timp pe toți cei ce locuiau în bîlci, începînd cu Nicless și Govicum, ca nu cumva să-i poată da vreo

ştire. Pe cînd el, Gwynplaine, o fărîma în Camera Lorzilor, temuta forţă socială îi strivise pe ei, în bietele lor cocioabe. Acum erau pierduţi. Dea era pierdută. Pentru vecie. Doamne! Unde au dus-o! Şi el nu fusese acolo, s-o apere!

Îşi aminti de Barkilphedro, de omul acela funest, şi de cuvintele lui enigmatice, lămurite acum, care păreau că-i ard încă în adîncul creierului: *Soarta nu deschide o uşă fără să închidă altă uşă.*

Absenţa lui provocase un dezastru. Dar absenţa asta depinsese oare de el? În toate cîte se întîmplaseră, fusese el liber? De loc. Se simţise prizonier. Nu-l oprise şi nu-l reţinuse mai apoi nici temniţa şi nici lanţul, ci o momeală. Se năclăise în mărire.

Că fusese forţat şi luat pe neaşteptate într-o oarecare măsură, era adevărat. Dar şi el, într-o oarecare măsură, se lăsase dus. Că se lăsase luat, nu era vina lui. Ameţeala de mai apoi însă fusese o mare slăbiciune. Existase un moment hotărîtor, în care fusese pusă problema. Barkilphedro îl vîrîse într-o dilemă şi-i dăduse, fără discuţie, prilejul să-şi rezolve soarta printr-un cuvînt. Ar fi putut spune: „nu". Dar el, Gwynplaine, spusese da.

Şi totuşi, se frămînta Gwynplaine, era o vină atît de mare să reintre în drepturile lui, în averea lui, în moştenirea lui, în casa lui, să reintre, ca nobil, în rangul strămoşilor lui şi ca orfan să-şi reia numele tatălui? Ce acceptase? O restituire făcută de soartă.

Şi atunci simţea cum se revoltă. Neghioabă acceptare! Ce tîrg făcuse? Ce schimb de neghiob? Pentru un venit de două milioane, pentru şapte sau opt seniorii, pentru zece sau douăsprezece palate, pentru nişte locuinţe la oraş şi nişte castele la ţară, pentru o sută de slugi, pentru nişte haite de ogari, pentru carete şi armorii, pentru a fi jude şi legislator, pentru a fi încoronat şi înveşmîntat în purpură ca un rege, pentru a fi baron, marchiz şi pair al Angliei dăduse baraca lui Ursus şi zîmbetul Deei! Pentru o imensitate care

se clatină, în care te scufunzi şi te pierzi, dăduse fericirea! Dăduse perla pentru ocean. O, nesăbuitul, neghiobul tras pe sfoară!

I se părea că aude porunca însăşi a datoriei. Intrînd în locul unde putea discuta asuprirea şi putea lupta împotriva ei, nu-şi îndeplinise oare unul dintre imboldurile lui cele mai adînci? Cînd i-a fost dat cuvîntul lui, groaznică mostră socială, lui, dovadă vie a bunului plac sub care de şase mii de ani horcăie neamul omenesc, avea oare dreptul să-l refuze? Avea dreptul să-şi tragă capul de sub văpaia focului căzut din cer şi venit asupra lui?

În neînţeleasa şi ameţitoarea frămîntare a conştiinţei, îşi spusese: „Poporul e o tăcere. Eu voi fi uriaşul avocat al acestei tăceri. Voi vorbi pentru muţi. Le voi vorbi despre cei mici, celor mari, despre cei slabi, celor puternici. Iată ţinta destinului meu. Dumnezeu vrea ce vrea, şi săvîrşeşte. Nici vorbă, e de mirare că sticla lui Hardquanonne, care cuprindea preschimbarea lui Gwynplaine în lord Clancharlie, a plutit vreme de cincisprezece ani pe mare, în furtuni, în ciocnirile valurilor de stînci, în rafale, şi că toată mînia asta n-a vătămat-o. Şi văd pentru ce. Există destine tăinuite. Eu am cheia destinului meu şi-i dezleg taina. Sînt predestinat! Am o menire. Voi fi lordul săracilor. Voi vorbi pentru toţi tăcuţii deznădăjduiţi. Le voi tălmăci gîndurile. Voi tălmăci vuietele, urletele, şoaptele, zgomotul de nemulţumire al mulţimilor, vaietele rostite prost, glasurile de neînţeles, şi toate răcnetele vitelor care prin forţa neştiinţei şi a suferinţei au fost iscate de oameni. Zgomotul oamenilor este nelămurit, ca zgomotul vîntului. Ei strigă, dar nu sînt înţeleşi. A striga aşa e totuna cu a tăcea, şi tăcerea înseamnă dezarmarea lor. Dezarmarea silită, care cere ajutor. Eu voi fi denunţătorul. Voi fi Cuvîntul Poporului. Datorită mie, poporul va fi înţeles. Voi fi gura însîngerată căreia i s-a smuls căluşul! Voi spune totul! Şi va fi măreţ!“

Da, să vorbești pentru muți e frumos; dar să le vorbești surzilor e trist. Înălțarea în care crezuse, marea bogăție, speranța asta, se prăbușise sub el. Ce prăbușire! Să cazi în balele rîsului!

Se crezuse puternic, el, care ani de zile plutise, cu inima atentă, în uriașa întindere a suferințelor, el care aducea din bezna asta un țipăt jalnic. Se crezuse un răzbunător, și fusese un clovn. Crezuse că va trăsni, și gîdilase. În loc de emoție, culesese batjocura. Cînd gemuse ei se înveseliseră. Și de ce rîseseră? De rîsul lui, de dovada aceasta a crimei săvîrșite de rege, simbol al crimei săvîrșită de regalitate asupra unui întreg popor. Iată ce îl învinsese, iată ce îl copleșise. Iată acuzarea împotriva călăului întorcîndu-se ca osîndă împotriva victimei! Uluitoare negare a justiției! Regalitatea, după ce-i doborîse tatăl, îl doborîse și pe el. Răul făcut servise drept pretext și motiv răului care mai rămînea de făcut. Împotriva cui să se indigneze lorzii? Împotriva călăului? Nu. Împotriva victimei. Aici tronul, dincolo poporul. Aici Iacob al II-lea, dincolo Gwynplaine. Desigur, confruntarea aceasta scotea la iveală un atentat, o crimă. Care era atentatul? Să te plîngi. Care era crima? Să suferi. Mizeria n-are decît să se ascundă și să tacă, altminteri devine lezmaiestate. Și oamenii aceia care își bătuseră joc de Gwynplaine erau răi oare? De unde! Dar își aveau și ei destinul lor: erau fericiți. Erau călăi, fără să știe. Erau voioși. Îl găsiseră inutil pe Gwynplaine. El își spintecase pîntecul, le arătase măruntaiele, și i se strigase: „Joacă-ți comedia!“ Lucru sfîșietor, el însuși rîdea! Mutilarea îi ajungea pînă la minte și, în timp ce conștiința lui se indigna, fața lui o dezmințea și rînjea. Se sfîrșise! Era Omul care Rîde, cariatidă a lumii care plînge. Era chinul sufletesc, pietrificat în veselie, purtînd povara unui univers de nenorociri și zidit în voioșie, în ironie, în distrarea altuia. Împărțea cu toți oropsiții, a căror întruchipare era, groaznica fatalitate de a fi o deznădejde neluată în serios. Tot ce avea în el, mări-

nimia, avîntul, vorbele frumoase, inima, sufletul, furia, mînia, dragostea, durerea de nespus, la asta ducea, la un hohot de rîs! Și își dădea seama, după cum le spusese și lorzilor, că el nu era o excepție, că așa era firesc, obișnuit. Mortul de foame rîde, cerșetorul rîde, ocnașul rîde, prostituata rîde, orfanul, ca să-și cîștige pîinea, rîde, sclavul rîde, ostașul rîde, poporul rîde. Societatea omenească e astfel făcută încît toate pierzaniile, toate lipsurile crunte, toate nenorocirile, toate frigurile, toate bubele, toate agoniile se împlinesc deasupra prăpastiei, într-o înspăimîntătoare strîmbătură de veselie. Strîmbătura asta totală era el. Și ea sălășluia în el.

În viața lui exista o stavilă de netrecut. Cine era? Un dezmoștenit? Nu, căci era lord. Un lord? Nu, căci era un răzvrătit. Se ivise, sinistru, cu o torță în mînă.

Sinistru, pentru cine? Pentru cei siniștri. De temut, pentru cine ? Pentru cei temuți. De aceea îi respingea. Să intre între ei? Să fie primit? Niciodată! Stavila pe care o avea pe față era groaznică, dar aceea pe care o avea în minte era și mai de netrecut. Din copilărie, ca măscărici nomad, amestecîndu-se în uriașa mulțime plină de viață și viguroasă, căreia i se spune gloată, îmbibîndu-se de suflul mulțimilor, impregnîndu-se din imensul suflet omenesc, pierduse, în sensul comun al lumii întregi, sensul special al claselor stăpînitoare. Sus, n-avea ce să caute. Venea scăldat în fîntînile Adevărului. Avea miazma abisului. Și nu plăcea prinților ăstora, parfumați cu minciuni. Ceea ce aducea el nu era arătos: rațiunea, înțelepciunea, justiția. Lorzii îl aruncau înapoi cu dezgust.

În meditația lui pe marginea destinului, Gwynplaine constata imensa inutilitate a efortului. Constata surditatea celor sus-puși. Privilegiații n-au urechi pentru dezmoșteniți. E vina privilegiaților? Nu. E legea lor, vai! Iertați-i! Emoția ar însemna abdicare... Unde sînt seniorii și prinții nu-i nimic de așteptat. Pentru cei sătui nu există flămînzi. Fericiții ignoră și se izo-

lează. Pe pragul paradisului lor trebuie scris, ca pe pragul infernului: „Lăsați orice speranță!"

Gwynplaine exagerase speranța pînă la a crede în lucrul acesta strălucit și obscur — societatea. El care se afla în afară, intrase înăuntrul ei.

Societatea îi făcuse imediat, dintr-o dată, cele trei oferte și-i dăruise cele trei daruri ale ei, laolaltă: căsătoria, familia, casta. Căsătoria? Se văzuse pe pragul prostituției. Familia? Fratele său îl pălmuise și îl aștepta a doua zi, cu spada în mînă. Casta? Îi risese cu hohote în față, lui, nobilul, lui, nefericitul. Fusese zvîrlit înapoi aproape înainte de-a fi admis. Primii trei pași făcuți în acest imens întuneric social îi căscaseră trei prăpăstii sub picioare. Iar dezastrul lui începuse printr-o trădătoare schimbare la față. Și catastrofa se apropiase de el, în lumina apoteozei. Îndemnul: urcă! însemnase: coboară!

El mușcase din fructul de aur. Și acum scuipa afară gura de cenușă.

Jalnic rezultat! Derută, faliment, cădere și ruină, izgonire nerușinată a tuturor speranțelor, biciuite de rînjete, nemărginită deziluzie! Și ce va face de-acum înainte? Ce zărea dacă privea ziua de mîine? O spadă goală al cărei vîrf i se afla în fața pieptului și al cărei mîner era în mîna fratelui său. Nu vedea decît fulgerarea hidoasă a acestei spade. Restul, Josiane, Camera Lorzilor rămăseseră înapoi, într-un monstruos clar-obscur, plin de siluete tragice.

Iar fratele îi apărea plin de cavalerism și viteaz. Vai! Tom-Jim-Jack, care îl apărase pe Gwynplaine, lord David, care îl apărase pe lord Clancharlie, abia dacă i se ivise în față. Nu avusese timp decît să fie pălmuit și să-l îndrăgească.

Acum era cu neputință să meargă mai departe. Prăbușire de toate părțile. Și la ce bun? Proba fusese făcută și nu mai avea rost s-o reînceapă.

Lumea pe care atunci o întrezărise, el o privea cu privirea aceea rece, care e definitivă. Căsătorie, dar nu

dragoste; familie, dar nu fraternitate; bogăţie, dar nu conştiinţă, frumuseţe, dar nu ruşine; justiţie, dar nu dreptate; ordine, dar nu echilibru; putere, dar nu inteligenţă; autoritate, dar nu drept; splendoare, dar nu lumină.

Cine judecă confruntă. Gwynplaine puse faţă în faţă ce îi făcuse societatea şi ce îi făcuse natura. Cît de bună fusese natura cu el! Cum îl ajutase ea, care e sufletul! Totul îi fusese luat, totul, pînă şi chipul! Sufletul îi redase tot. Tot, pînă şi chipul! Căci exista aici o oarbă, zămislită dinadins pentru el, care nu-i vedea sluţenia şi care îi vedea frumuseţea.

Şi de ea se lăsase el despărţit! De fiinţa asta minunată, de inima asta, de înfierea asta, de duioşia, de divina privire oarbă, singura din lume care vedea, se depărtase! Dea îi era soră, îi era soţie, ba mai mult chiar, îi era lumină! Fără ea, totul părea haos şi vid. Ce-o să se facă fără Dea? Cum de-a putut s-o piardă din ochi o clipă? O, nefericitul! Între el şi steaua lui lăsase să se facă o spărtură şi, în aceste crîncene gravitaţii necunoscute, spărtura înseamnă imediat prăpastia fără fund. Unde era ea, steaua? Dea! Dea! Vai, el îşi pierduse lumina! Fusese atras în afară, şi acolo, capcană îngrozitoare, căzuse în haosul de rîsete negre al iadului. Cît de înfricoşător era tot ce îl fascinase! Josiane, femeia odioasă, jumătate fiară, jumătate zeiţă! Senioria era pocită, coroana era slută, roba de purpură era lugubră, palatul era înveninat, trofeele, statuile, blazoanele erau spurcate, aerul vătămător şi viclean care se putea respira acolo îi lua minţile. O, cît de strălucitoare îi erau zdrenţele saltimbancului Gwynplaine! Unde era Green-box, sărăcia, voia bună, plăcuta viaţă hoinară, laolaltă, ca rîndunelele? Nu se părăseau o clipă, se vedeau mereu, seara, dimineaţa, la masă se împingeau cu cotul, îşi atingeau genunchii, beau din acelaşi pahar, soarele intra prin ochiul de geam, dar nu era decît soare, şi Dea era iubirea. De ce se lăsase despărţit de Dea? Oare prima lui îndato-

rire nu era față de Dea? Să slujești și să aperi poporul? Dar Dea era poporul! Dea era orfana, era oarba, era omenirea. Ce le făcuseră? Absența lui lăsase cîmp liber nenorocirii. El le-ar fi împărtășit soarta. Ce se va face fără ei acum? Gwynplaine, fără Dea, era cu putință oare? Dacă lipsește Dea, lipsește totul. S-a sfîrșit! La ce bun să lupte mai departe? Nu mai era nimic de așteptat, nici din partea oamenilor, nici din partea cerului. Dea! Dea! Unde e Dea? Pierdută! Cui și-a pierdut sufletul, nu-i mai rămîne decît un loc să-l regăsească: în moarte.

Gwynplaine, rătăcit și tragic, puse cu hotărîre mîna pe parapet, ca o rezolvare, și privi fluviul.

Era a treia noapte de cînd nu dormea. Avea febră. Ideile, pe care le credea limpezi, îi erau tulburi. Simțea o nestăpînită nevoie de somn. Rămase astfel cîteva clipe, aplecat deasupra apei. Întunericul îi oferea marele pat liniștit, nesfîrșitul beznelor.

Gwynplaine își scoase haina, o împături și o puse pe parapet. Apoi își descheie nasturii vestei. Cînd voi s-o scoată, mîna lui se izbi de ceva aflat în buzunar. Era cartea roșie pe care i-o dăduse „librarian"-ul de la Camera Lorzilor. O scoase din buzunar, o cercetă la lumina neclară a nopții, văzu că era prins de ea un creion, luă creionul și scrise, pe cea dintîi filă albă care se ivi, aceste două rînduri:

„Eu mă duc. Fratele meu David să mă înlocuiască și îi doresc să fie fericit".

Și semnă: FERMAIN CLANCHARLIE, pair al Angliei.

Apoi își scoase vesta și o puse peste haină. Deasupra așeză pălăria, în care vîrî cartea deschisă la pagina pe care scrisese; zărind pe jos o piatră, o luă și o puse în pălărie.

Cînd sfîrși de făcut toate acestea, privi întunericul nemărginit de deasupra frunții.

Apoi fruntea i se plecă încet, ca trasă de firul invizibil al adîncurilor.

Vîrî un picior în golul aflat printre bolovanii de la temelia parapetului, așa fel încît genunchiul îi trecu peste parapet și aproape că nu-i mai rămase nimic de făcut ca să sară pe deasupra lui.

Își încrucișă mîinile la spate și se aplecă.

— Fie! spuse el.

Și își aținti privirea spre adîncul apei.

În clipa aceea simți că cineva îi linge mîinile.

Gwynplaine tresări și se întoarse.

În spatele lui se afla Homo.

ÎNCHEIERE

MAREA ȘI NOAPTEA

I. CÎINELE DE PAZĂ POATE FI ÎNGER DE PAZĂ

Gwynplaine scoase un strigăt:

— Tu ești, lupule!

Homo dădu din coadă. Ochii îi luceau în întuneric. Îl privea pe Gwynplaine.

Apoi reîncepu să-i lingă mîinile. Gwynplaine rămase o clipă ca beat. Îl zguduise imensa reîntoarcere a speranței. Homo! De patruzeci și opt de ore văzuse tot felul de apariții neașteptate. Îi rămăsese numai aceasta, a bucuriei. Și acum ea pica peste el.

Între timp, Homo se întorsese cu spatele. Făcu vreo cîțiva pași, apoi se uită înapoi, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă Gwynplaine îl urma.

Gwynplaine pornise după el. Homo dădu din coadă și își continuă drumul, pe panta cheiului Effroc-stone, care se termina la capătul Tamisei. Gwynplaine, condus de Homo, coborî panta.

Din cînd în cînd, Homo întorcea capul ca să se asigure că Gwynplaine e în urma lui.

Ajuns pe țărm, lupul înaintă la vale, pe limba îngustă de pămînt care se întindea de-a lungul Tamisei. Nu făcea nici un zgomot, nu lătra, ci mergea tăcut. După vreo cincizeci de pași, se opri. La marginea acestui zăgaz, un soi de ambarcader de stîlpi, se zărea o umbră neagră, destul de mare ca să fie o navă. Pe bordul navei, la proră, pîlpîia o licărire de lumină abia vizibilă, care semăna cu o candelă gata să se stingă.

Lupul se asigură încă o dată că Gwynplaine era acolo, apoi sări pe zăgazul care semăna cu un coridor

lung, podit cu scînduri și gudronat și sub care curgea apa fluviului. Peste cîteva clipe, Homo și Gwynplaine ajunseră la capăt.

Nava, pe care se putea citi cuvîntul *Vograat* și lîngă care ajunsese Gwynplaine, aproape că atingea nivelul zăgazului cu babordul părții ei celei mai înalte, formînd parcă o treaptă. Homo dintr-un salt și Gwynplaine dintr-un pas se urcară pe navă și se pomeniră pe puntea de dinapoi. Puntea era pustie. Nici o mișcare. Călătorii, dacă existau, trebuie să fi fost pe bord, căci nava era gata de plecare și potrivirea încărcăturii se terminase, după cum arăta înghesuiala din compartimentele pline de baloturi și de lăzi. Dar călătorii erau culcați și, fără îndoială, dormeau în cabinele dintre punți, sub părțile mai înalte ale navei, drumul urmînd să se facă la vreme de noapte. În asemenea cazuri, călătorii nu se ivesc pe punte decît a doua zi dimineața, la deșteptare. Echipajul, așteptînd clipa foarte apropiată a plecării, lua pesemne masa în odăița numită pe atunci „cabina marinarilor". Din pricina asta, cele două punți, de la pupă și de la proră, legate prin pasarelă, erau pustii.

Punînd piciorul pe pasarelă, Gwynplaine zări înaintea lui o lumină. Era aceeași pe care o zărise de pe țărm. Un felinar, pus jos, lîngă catargul dinainte. Lumina felinarului acestuia decupa în negru, pe fondul obscur al nopții, o siluetă care avea patru roți. Gwynplaine recunoscu străvechea baracă a lui Ursus.

Sărmana dugheană de lemn, cărucior și colibă, în care își petrecuse copilăria, era legată de piciorul catargului cu patru funii groase, cărora li se vedeau nodurile printre roți. După ce fusese atîta vreme scoasă din serviciu, părea acum șubredă și fără nici un rost. Neîntrebuințarea o schilodise parcă și, în plus, mai avea și boala de nelecuit numită bătrînețe. Profilul ei inform și găunos aducea a ruină. Întreaga baracă era desfăcută din încheieturi. Sub ea, se vedea atîrnînd lanțul lui Homo.

Să regăsești viața, fericirea, dragostea, și să alergi înnebunit spre ele, să te năpustești asupra lor, pare că e o lege și că așa vrea natura. Dar nu în cazul unei zguduiri profunde. Cine iese, cu totul năucit și rătăcit, dintr-un șir de nenorociri asemănătoare trădărilor, devine prudent chiar cînd e vorba de bucurii, se teme să-și aducă blestemul la cei pe care îi iubește, se simte lugubru de molipsitor, și nu înaintează spre fericire decît cu mare atenție. Raiul ți se deschide. Înainte de-a intra in el, îl cercetezi.

Gwynplaine, clătinat de emoții, privea.

Lupul se dusese tăcut să se culce lîngă lanțul lui.

II. BARKILPHEDRO A ȚINTIT VULTURUL ȘI A ATINS PORUMBIȚA

Scara barăcii era coborîtă, ușa era întredeschisă iar înăuntru nu se afla nimeni. Puțina lumină care pătrundea prin geamul din față scotea vag la iveală interiorul: inscripțiile lui Ursus glorificînd măreția lorzilor se vedeau bine pe scîndurile gîrbove care serveau totodată de zid, pe dinafară, și de căptușeală, pe dinăuntru. Pe un cui, lîngă ușă, Gwynplaine își văzu veșmintele de teatru, atîrnate așa cum atîrnă într-o morgă veșmintele morților.

În clipa aceea, el nu mai avea nici vestă și nici haină.

Baraca ascundea ceva întins pe punte, la piciorul catargului, și luminat de felinar: o saltea, căreia i se zărea un colț. Pe saltea pesemne că se culcase cineva, căci se vedea o umbră mișcîndu-se și se auzea un glas.

Gwynplaine, ascuns pe după baracă, ascultă.

Era glasul lui Ursus.

Glasul acesta, atît de aspru pe deasupra și atît de duios pe dinăuntru, care îl ocărîse și-l îndrumase cu atîta pricepere pe Gwynplaine încă din copilărie, își

pierduse agerimea şi viaţa. Era tulbure şi şoptit şi se pierdea în oftaturi la fiecare sfîrşit de frază. Nu mai semăna aproape de loc cu fostul glas mlădios şi puternic al lui Ursus. Părea că iese din gîtlejul unui om care şi-a văzut norocul murind. Şi glasul poate să devină umbră.

Ursus vorbea singur. Altminteri, după cum ştim, aşa obişnuia să facă. Din pricina asta trecea drept scrîntit la minte.

Gwynplaine îşi ţinu răsuflarea ca să nu piardă un cuvînt din ceea ce spunea Ursus, şi iată ce auzi:

— Soiul ăsta de corăbii e foarte periculos. N-are parmaclîc. Dacă te rostogoleşti spre mare, nimic nu te mai opreşte... Ah, doamne! Ce-o să ne facem ?... Ea o fi dormind ? Da. Doarme. Şi-a pierdut cunoştinţa ? Nu. Pulsul îi bate destul de tare. Sigur că doarme. Somnul e un răgaz. E orbirea cea bună. Cum să fac ca să nu se tropăie pe-aici ? Domnilor, dacă există cineva pe punte, vă rog nu faceţi zgomot! Nu vă apropiaţi, dacă n-aveţi nimic împotrivă. Ştiţi, e o fiinţă firavă şi trebuie cruţată. Ea are febră, vedeţi ? E tînără de tot. E o copilă, care are febră. I-am scos salteaua afară, ca să aibă un pic de aer. Vă spun asta ca să aveţi grijă. S-a prăbuşit de oboseală, pe saltea, ca şi cum ar fi leşinat. Dar doarme. Tare aş vrea să n-o treziţi! Sîntem nişte bieţi măscărici şi vă cer puţină bunăvoinţă, iar dacă trebuie să plătesc ca să nu faceţi zgomot, am să plătesc. Vă mulţumesc, doamnelor şi domnilor. E cineva aici? Nu. Cred că nu e nimeni. Vă mulţumesc, dacă sînteţi, şi vă mulţumesc şi mai mult dacă nu sînteţi. Are fruntea leoarcă de sudoare... Haide, am să mă arăt curajos. Numai că ea nu trebuie să fie bolnavă... Par un neghiob bodogănind aşa, de unu singur, dar trebuie ca ea să simtă că are pe cineva alături, dacă se trezeşte cumva... Ar fi supărător dacă s-ar umbla pe aici. Cred că oamenii dorm în corabie... Dar Homo pe unde o fi? În zăpăceala asta, am uitat să-l leg. Nu mai ştiu unde mi-e capul... E mai mult de-o oră de cînd nu l-am văzut.

Şi-o fi căutînd demîncare, pe-afară... Numai să nu i se întîmple vreo nenorocire! Homo! Homo!

Homo lovi binişor cu coada în podeaua punţii.

— Eşti aici! Slavă domnului! Dacă l-aş pierde pe Homo, ar fi prea mult. Uite că ea îşi mişcă braţul. Poate vrea să se trezească. Taci, Homo! A început refluxul. O să pornim îndată. Cred că la noapte o să fie vreme frumoasă. Norii abia dacă se clintesc... Ce palidă e ea! Din pricina slăbiciunii. Ba nu, e roşie. Din pricina febrei. Ba e roză. E sănătoasă! Nu mai văd bine. Homo, nu mai văd bine! Deci, trebuie să ne reîncepem viaţa. O să lucrăm iar. Vezi? Am rămas numai noi doi. O să lucrăm amîndoi pentru ea, şi tu, şi eu. E copilul nostru. Ah! Pornim! Adio, Londra! Bună seara. Noapte bună. Du-te la dracu', îngrozitoare Londră!

Nava, într-adevăr, pornise. În cîteva minute ajunse pe albia fluviului. Tamisa, puţin tulburată de reflux, era liniştită. Nava se depărta repede de ţărm. Înapoia ei, decorul negru al Londrei se pierdea în ceaţă.

Ursus continuă:

— Totuna e! Am să-i dau digital. Mi-e teamă să nu delireze. I-au transpirat palmele. Cu ce ţi-am greşit noi, doamne? Ce repede ne-a lovit năpasta! Şi iată-te zăcînd, copila mea dragă! Vine omul la Londra şi zice: e un oraş mare, cu monumente frumoase. Southwark e un cartier grozav. Şi se stabileşte acolo. Acum sînt nişte locuri de nesuferit. Ce voiai să mai fac la Londra? Sînt mulţumit că plec. Azi e 30 aprilie. N-am avut niciodată încredere în luna aprilie. Luna aprilie n-are decît două zile norocoase, 5 şi 27, şi patru zile rele, 10, 20, 29 şi 30. Asta a fost stabilit definitiv prin calculele lui Cardan. Mă simt uşurat că plec. În zori o să ajungem la Gravesend, iar mîine seara la Rotterdam. Zău, am să reîncep viaţa de odinioară, în baracă. O s-o tragem după noi, nu-i aşa, Homo?

O bătaie uşoară vădi consimţămîntul lupului.

Ursus continuă:

— Dacă s-ar putea să ieși din suferință așa cum ieși dintr-un oraș! Homo, am putea atunci să mai fim fericiți. Vai! Totdeauna va fi cel ce nu mai este. O umbră rămîne totdeauna asupra celor care supraviețuiesc. Tu înțelegi ce vreau să spun, Homo. Eram patru, și am rămas doar trei! Mereu îi asudă fruntea! Dormi, copilul meu! Da, ea doarme...

Și atunci se auzi un glas, un glas de nedescris, care părea că vine de departe, din înălțimi și din adîncuri totodată, glasul Deei.

Tot ceea ce Gwynplaine îndurase pînă atunci pieri. Îngerul lui vorbea. I se părea că aude cuvinte rostite în afara vieții, undeva, într-un leșin plin de cer.

Glasul spunea:

— El a făcut bine că s-a dus. Lumea asta nu e aceea care îi trebuie. Dar trebuie să mă duc și eu cu el. Tată, nu sînt bolnavă; te auzeam vorbind adineauri... Mă simt foarte bine, sînt sănătoasă. Dormeam. Tată, am să fiu fericită.

— Copila mea — întrebă Ursus, îngrijorat — ce vrei să spui?

— Să nu te necăjești, tată!

Dea tăcu, vrînd parcă să-și tragă sufletul, apoi aceste cuvinte, rostite încet, ajunseră la Gwynplaine:

— Gwynplaine nu mai e aici. Abia acum sînt oarbă. Nu știam ce înseamnă noaptea. Noaptea e lipsa cuiva...

Glasul se mai opri o clipă, apoi continuă:

— M-am temut totdeauna să nu-și ia zborul. Simțeam că e ceresc. Și deodată a zburat... Așa trebuia să se sfîrșească. Sufletul zboară ca o pasăre. Dar cuibul sufletului e într-o adîncime unde se află un magnet uriaș, care atrage totul. Știu bine unde să-l regăsesc pe Gwynplaine. Zău, nu mă sperie drumul. Tată, el e acolo, jos. Mai tîrziu, ai să ne reîntîlnești și tu. Și Homo de asemenea...

Homo, auzindu-și numele, dădu ușurel din coadă.

— Tată — urmă glasul — înțelegi că din moment ce Gwynplaine nu mai e, s-a isprăvit. Chiar dacă aș vrea

să mai rămîn, tot n-aş putea, fiindcă aş fi silită să respir. Nu trebuie să ceri ceea ce e cu neputinţă. Acum, cînd Gwynplaine nu mai e aici, eu mor. E acelaşi lucru. Trebuie sau el să revină, sau eu să mă duc. Şi fiindcă el nu poate să revină, mă duc eu. E bine să mori. Nu-i greu de loc. Viaţa pe pămîntul ăsta e ca o strîngere de inimă. Nu se poate să fii într-una nefericit. Şi atunci pleci spre ceea ce voi numiţi stele, te măriţi acolo, nu te mai desparţi niciodată de iubit şi dragostea, dragostea asta e bunul Dumnezeu. Înţelegi bine ce-ţi spun, tată? Ce se mişcă oare? Parcă am fi într-o casă care se mişcă. Şi totuşi n-aud zgomotul roţilor.

Cuvintele erau rostite cu o tristă blîndeţe, şi un oftat, pe care Gwynplaine îl auzi, se sfîrşi astfel:

— Trebuie neapărat să mă duc, dacă n-o reveni el cumva.

Ursus, mohorît, bombăni încet:

— Nu cred în strigoi...

Apoi continuă:

— Întrebi de ce se clatină casa? Fiindcă sîntem pe o corabie. Linişteşte-te! N-ai voie să vorbeşti prea mult! Fata mea, dacă ţii cît de puţin la mine, nu te zbuciuma, nu te da pradă febrei! Bătrîn cum sînt, n-aş fi în stare să îndur o boală pe care ai avea-o tu. Cruţă-mă, nu fi bolnavă... Mîine vom fi la Rotterdam, un oraş în Olanda, la revărsarea Meusei.

— Tată — spuse Dea — vezi tu, cînd începe din copilărie şi cînd am fost totdeauna unul lîngă altul, n-ar fi trebuit să se întîmple aşa, fiindcă acum trebuie să mor şi nu e chip măcar să fac altfel. Să ştii însă că mi-eşti drag, dar îmi dau seama că nu mai sînt pe deplin lîngă tine, deşi nu sînt încă împreună cu el.

— Haide — stărui Ursus — încearcă să dormi.

— Nu somnul îmi lipseşte...

Ursus începu iar, cu o voce tremurătoare:

— Îţi spun că mergem în Olanda, la Rotterdam, care e un oraş...

— Tată — îi răspunse Dea — nu sînt bolnavă, dacă de asta iți e teamă. Poți fi liniștit, n-am febră. Mi-e puțin cald, atîta tot.

Ursus bombăni:

— La revărsarea Meusei.

— Sînt sănătoasă, tată, dar, vezi tu, simt cum mor.

Se făcu tăcere. Deodată, Ursus strigă:

— Ce faci? De ce te ridici? Te rog, rămîi culcată!

Gwynplaine tresări și întinse capul.

III. RAIUL REGĂSIT PE PĂMÎNT

O zări pe Dea, care se ridicase, dreaptă, pe saltea. Dea purta o rochie lungă, albă, închisă cu grijă, care nu lăsa să i se vadă decît începutul umerilor și încheietura gingașă a gîtului. Mînecile îi ascundeau brațele, cutele îi acopereau picioarele. I se vedeau palmele pe care se umfla ca o încrengătură vineție rețeaua vinelor încinse de febră. Ea tremura și se legăna, mai curînd decît se clătina, ca o trestie. Felinarul o lumina de jos în sus. Fața i se ivea în lumină, nespus de frumoasă. Părul dezpletit îi flutura în vînt. N-avea nici o lacrimă pe obraji. Dar în ochii ei luceau focul și noaptea.

Ursus, căruia Gwynplaine nu-i vedea decît spatele, ridicase brațele, înspăimîntat.

— Fata mea! Ah, doamne! Iată că începe delirul! De asta mă temeam! Ce să fac? Fata mea, culcă-te!

În acest timp, Dea vorbea. Glasul îi era abia deslușit, ca și cum o ceață cerească s-ar fi și așezat între ea și pămînt.

— Te înșeli, tată. Nu e delir. Îți înțeleg foarte bine cuvintele. Spui că e lume multă, că sîntem așteptați, și că trebuie să joc astă-seară. Și eu vreau. Vezi bine că mi-am păstrat mintea întreagă, dar nu știu cum să fac,

fiindcă sînt moartă şi fiindcă Gwynplaine e mort. Eu, totuşi, vin. Primesc să joc. Iată-mă: dar Gwynplaine nu mai e...

— Copila mea — repetă Ursus — ascultă-mă, culcă-te...

— El nu mai e! Vai, ce întuneric!

— Întuneric! bolborosi Ursus. E pentru prima oară cînd o aud rostind cuvîntul acesta.

Gwynplaine, fără să facă cel mai mic zgomot, se urcă în baracă, îşi luă veşmintele din cui şi se coborî, ascuns mereu de spaţiul dintre baracă, trolii şi catarg.

Dea murmura mereu, îşi mişca buzele, şi încetul cu încetul, murmurul ei deveni melodie. Ea cînta, cu întreruperile şi golurile pricinuite de febră, chemarea pe care de-atîtea ori i-o adresase lui Gwynplaine în *Stihia învinsă*. Cînta, iar cîntecul îi era vag şi firav, ca un zumzet de albină:

Noche, quita te de alli,
La alba canta...[1]

Se opri o clipă:

— Nu, nu-i adevărat, nu sînt moartă. Ce spuneam oare? Vai, sînt vie! Sînt vie, iar el e mort! Eu sînt jos, iar el e sus! El a plecat, şi eu rămîn! N-am să-l mai aud vorbind şi umblînd. Dumnezeu ne-a dăruit un colţ de rai pe pămînt, şi ni l-a luat înapoi. Gwynplaine s-a dus! N-am să-l mai simt lîngă mine! Niciodată! Şi niciodată n-am să-i mai aud glasul!

Apoi cîntă iar:

Es menester e cielos ir...
...Deza, quiero,
A tu negro
Caparazon.[2]

---

[1] Noapte, du-te / Zorile cîntă (n. r.).

[2] Trebuie mers în cer... / ...Leapădă, eu doresc, / Negrul tău înveliş... (n. r.).

Și întinse mîna, ca și cum ar fi căutat un reazim în infinit.

Gwynplaine, țîșnind lîngă Ursus, care încremeni văzîndu-l, îngenunche în fața ei.

— Niciodată! spuse Dea. Niciodată! N-am să-l mai aud!

Și continuă să cînte, rătăcită:

Deza, quiero,
A tu negro
Caparazon.

Atunci auzi un glas, glasul iubitului, care îi răspundea:

O ven! ama!
Eres alma,
Soy corazon [1].

Și, în același timp, Dea simți sub palmă capul lui Gwynplaine.

— Gwynplaine!

O lumină de astru i se ivi pe fața palidă, și ea se clătină.

Gwynplaine o prinse în brațe.

— E viu! strigă Ursus.

Dea repetă:

— Gwynplaine! Și-și lipi obrazul de obrazul lui. Apoi șopti, încet de tot: Te-ai coborît! Îți mulțumesc!

Există vorbe care sînt totodată cuvinte, strigăte și suspine. Tot extazul și tot chinul se contopesc în ele și izbucnesc de-a valma. Ele n-au nici un sens, și spun totul.

— Da, eu! Eu sînt, eu, Gwynplaine! Cel căruia tu îi ești suflet, auzi? Cel căruia tu îi ești copil, soție,

[1] Oh, vino! iubește! / Tu ești suflet, / Eu sînt inima (n. r.).

stea, viață și eternitate! Sînt aici! Te țin în brațe! Sînt viu. Sînt al tău! Ah, cînd mă gîndesc că eram gata să-mi iau zilele! O clipă mai mult... Fără Homo! Am să-ți povestesc eu. Dea, iartă-mă! Dacă ai ști... Împreună! Sîntem iar împreună! Cine ar fi crezut? Ne vom reîncepe viața fericită... Am să-ți povestesc totul. Ai să te miri. Corabia a pornit. Nimeni n-o mai poate opri locului. Sîntem pe drum și în libertate. Mergem în Olanda, o să ne căsătorim... O să-mi cîștig ușor viața. Cine va putea să mă împiedice oare? Nu mai e nimic de temut. Te ador...

Uluit, fericit, rîzînd și plîngînd, Ursus îi privea și vorbea singur:

— Nu mai înțeleg nimic! Sînt un neghiob! Gwynplaine trăiește! Și eu care i-am văzut înmormîntarea! Plîng și rîd, atîta știu! Hai, dobitoc bătrîn! Prea multe emoții! De asta mă temeam. Adică asta doream. Gwynplaine, cruț-o! De fapt, n-au decît să se îmbrățișeze! Ce mă privește pe mine? Copiii mei, vă binecuvîntez!

Și în timp ce Ursus vorbea singur, Gwynplaine spunea:

— Dea, cît ești de frumoasă! Unde mi-au fost mințile zilele astea? Nu există altceva pe lume în afară de tine. Mă uit la tine și nu-mi vine să cred ochilor! Pe corabie! Dar ia spune-mi, ce s-a întîmplat? Și iată unde am ajuns! Unde e Green-box? V-au furat-o, v-au alungat! Ce ticăloșie! Dar am să vă răzbun! Am să te răzbun, Dea! Au să aibă de-a face cu mine! Eu sînt pair al Angliei!

Ursus se dădu înapoi cu un pas și-l privi atent pe Gwynplaine.

— Nu e mort, nici vorbă, dar nu cumva o fi înnebunit?

— Fii liniștită, Dea — continuă Gwynplaine. Am să fac plîngere la Camera Lorzilor...

Ursus îl privi iar și-și ciocăni mijlocul frunții, cu vîrful degetului. Apoi, resemnîndu-se:

— Mi-e totuna — șopti el. O să meargă și așa. Fii nebun, dacă ai chef, dragă Gwynplaine! E dreptul omului. Eu sînt fericit. Dar ce-or fi însemnînd toate astea?

Nava continua să gonească, molatic și repede, noaptea era din ce în ce mai neagră, cețurile venite dinspre ocean năpădeau zarea, unde nici un fir de vînt nu le alungau. Cîteva stele mari răsăriră o clipă, apoi pieriră și cerul rămase întunecat, nemărginit și blînd. Fluviul se lărgea, cele două țărmuri, la dreapta și la stînga, păreau două dungi subțiri și negre, contopite cu noaptea. Gwynplaine, pe jumătate așezat, o ținea îmbrățișată pe Dea.

— Gwynplaine, să nu-mi spui că sînt frumoasă. Tu ești frumos.

— Te regăsesc și te țin pe inimă. Nu visez. Tu ești, cu adevărat! E cu putință? Da. Simt că reîncep să trăiesc! Dacă ai ști cîte s-au întîmplat, Dea!

— Gwynplaine!

— Te iubesc!

Și Ursus șoptea:

— Mă bucur ca un bunic!

Homo ieșise de sub baracă și, mergînd de la unul la altul, discret, necerînd să fie luat în seamă, lingea la întîmplare bocancii lui Ursus, veșmintele lui Gwynplaine, salteaua... Așa înțelegea el să-și dea binecuvîntarea.

Nava trecuse dincolo de Chatham și se apropia de mare. Seninul întunecat al zării era de așa natură, încît coborîrea de-a lungul Tamisei se făcea fără complicații. Nici o manevră nu fusese necesară, nici un marinar nu fusese chemat pe punte. La celălalt capăt al navei, cîrmaciul, mereu singur, mînuia cîrma. Înapoi nu se afla decît el. Înainte, felinarul lumina fericitul grup al ființelor acestora care, în mijlocul nenorocirii preschimbată brusc în bucurie, realizaseră nesperata lor întîlnire.

IV. NU PE PĂMÎNT, CI ÎN CERURI

Deodată, Dea, desprinzîndu-se din îmbrățișarea lui Gwynplaine, se ridică. Își apăsă cu amîndouă mîinile inima, ca și cum ar fi vrut s-o țină locului.

— Nu știu ce am — spuse ea. Dar simt că am ceva. Bucuria înăbușă. E ca și cum sufletul mi-ar crește și nu mi-ar mai încăpea în trup. Simt ceva, ca o bătaie de aripi în piept. Gwynplaine, tu m-ai reînviat!

Ea roși, apoi păli, apoi roși din nou, și căzu.

— Vai! spuse Ursus. Ai ucis-o!

Gwynplaine întinse brațele spre Dea.

— Ce ai? strigă el.

— Nimic. Te iubesc.

Zăcea în brațele lui, ca o cîrpă. Brațele îi atîrnau. Gwynplaine și Ursus o culcară pe saltea. Ea șopti:

— Culcată, nu pot să respir.

Își puse capul pe umărul lui Gwynplaine care, stînd în spatele ei, i-l rezemă, cu ochii rătăciți de durere.

— Cît îmi e de bine! spuse ea.

Ursus îi luă mîna și-i numără bătăile pulsului. Nu clătina capul și nu scotea o vorbă și i se puteau ghici gîndurile numai după mișcările repezi ale pleoapelor care i se zbăteau închizîndu-se și deschizîndu-se, de parcă ar fi vrut să împiedice năvala lacrimilor.

— Ce are? întrebă Gwynplaine.

Ursus își lipi urechea de umărul stîng al Deei. Gwynplaine își repetă întrebarea. Ursus îl privi, apoi o privi pe Dea. Era livid.

— Trebuie că sîntem cam pe la Canterbury — spuse el. Pînă la Gravesend nu mai e prea mult. O să avem vreme frumoasă toată noaptea. Să nu ne temem de atacuri în larg, căci flotele de război sînt pe coasta Spaniei. O să avem o călătorie frumoasă.

Dea, din ce în ce mai încovoiată, își frămînta între degetele tremurătoare stofa rochiei. Oftă gînditoare și spuse:

— Înțeleg ce e. Mor!

Gwynplaine se ridică dintr-un salt. Ursus o sprijinea pe Dea.

— Să mori? Tu să mori? Nu, asta n-o să se întîmple! Tu nu poţi să mori! Să mori acum? E cu neputinţă! Dumnezeu nu e o fiară să mi te dea şi să mi te reia în aceeaşi clipă! Asemenea lucruri nu se fac. Dea, vei trăi! Îţi cer să trăieşti, şi trebuie să mă asculţi! Sîntem unul al celuilalt şi ne iubim. N-ai nici un motiv să te duci. Ar fi nedrept. Am săvîrşit cumva nişte crime? Doar mă iertaseşi. Dea, te rog, te rog în genunchi, nu muri!

— Gwynplaine — şopti Dea — nu e vina mea.

Glasul i se stingea din ce în ce. Descreşterea lugubră a agoniei îi răpea suflarea. Îşi îndoi degetele mari peste celelalte degete, în semn că i se apropie ultima clipă, şi şopti:

— N-o să mă uitaţi, nu-i aşa? M-ar mîhni să fiu moartă şi să nu vă mai reamintiţi de mine. Am fost rea cîteodată. Vă cer iertare, tuturor. Nu ştiu de ce mor. Nu mă plîngeam că sînt oarbă şi n-am jignit pe nimeni. Nu mi-aş fi dorit altceva mai bun decît să rămîn veşnic oarbă, lîngă tine. O, cît e de trist să mori!

Apoi, după o tăcere, ea spuse:

— Gwynplaine, vino să mă întîlneşti cît poţi mai curînd! Am să fiu tristă fără tine, chiar cu Dumnezeu alături. Nu mă lăsa prea mult singură, dragul meu Gwynplaine! Raiul aici era. Sus, nu-i decît cerul. Ah, mă înăbuş! Iubitul meu, iubitul meu!

— Ai îndurare! strigă Gwynplaine.

— Adio! spuse ea.

Gwynplaine îşi lipi gura de mîna ei îngheţată. O clipă, Dea păru că nu mai respiră. Apoi se ridică în coate, o licărire de fulger îi trecu prin ochi şi ea zîmbi, strigînd voioasă:

— Lumină! Văd!

Şi îşi dădu sufletul. Se prăbuşi nemişcată pe saltea.

— Moartă! spuse Ursus.

Bietul bătrîn, doborît de durere, își plecă fruntea și își cufundă obrajii în cutele rochiei, la picioarele Deei.

Gwynplaine, înfricoșător, se ridică în picioare, înălță fruntea și privi deasupra lui imensul creștet al nopții. Apoi își întinse brațele spre adîncurile din înălțimi și spuse:

— Vin și eu!

Și porni spre marginea corăbiei, pe punte, ca și cum l-ar fi atras o viziune. La cîțiva pași de el se afla abisul. Gwynplaine pășea încet, fără să-și privească picioarele. Pe buze avea același zîmbet pe care îl avusese și Dea. Înainta, fără grabă și fără șovăire, ca și cum n-ar fi avut alături hăul căscat și mormîntul deschis. Șoptea:

— Fii liniștită! Te urmez! Văd foarte limpede semnul pe care mi-l faci.

Cerul era cu desăvîrșire negru. Nu mai licărea nici o stea, dar el cu siguranță că vedea una.

După cîțiva pași, ajunse la capătul punții.

— Sosesc — spuse el. Dea, iată-mă!

Și păși mai departe. În fața lui se afla golul. El puse piciorul. Și se prăbuși.

Bezna era deasă și tăcută, apa era adîncă. Îl înghiți. A fost o pieire calmă și întunecată. Nimeni nu văzu și nu auzi nimic. Nava continua să plutească și fluviul curgea mai departe.

Curînd, nava intră în largul mării.

Cînd Ursus își reveni în fire, nu-l mai văzu pe Gwynplaine, și îl zări la marginea punții pe Homo, care urla în beznă, privind marea.

CUPRINS

CARTEA A TREIA

COPILUL ÎN UMBRA

PARTEA A DOUA

DIN ORDINUL REGELUI

CARTEA ÎNTÎI

VEŞNICA PREZENŢA A TRECUTULUI OAMENII OGLINDESC ÎN EI OMUL

CARTEA A DOUA

GWYNPLAINE ȘI DEA

CARTEA A TREIA

INCEPUTUL SMINTELII

CARTEA A PATRA

BECIUL JUSTIȚIEI

CARTEA A CINCEA

MAREA ȘI SOARTA SE MIȘCA SUB ACELAȘI SUFLU

CARTEA A ȘASEA

FELURITE ASPECTE ALE LUI URSUS

CARTEA A ȘAPTEA

TITANA

CARTEA A OPTA

CAPITOLIUL ȘI VECINATATEA LUI

CARTEA A NOUA

IN RUINA

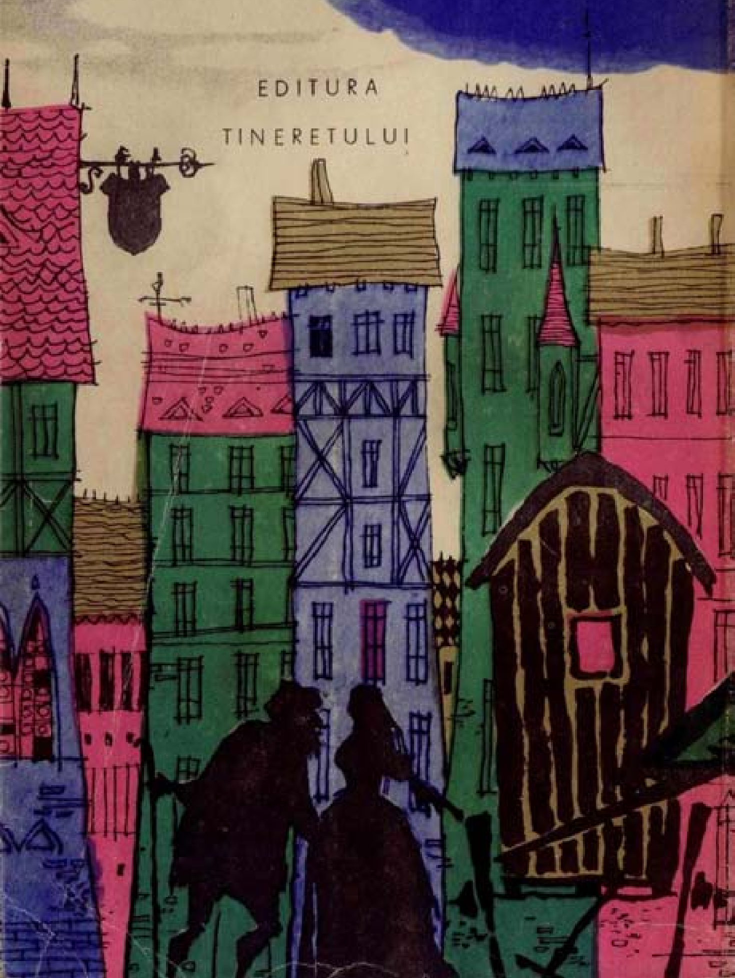
INCHEIERE

MAREA ŞI NOAPTEA

Redactor responsabil: E. ŞIŞMANIAN
Tehnoredactor: V. POSTELNICU

Dat la cules 03.02.1961. Bun de tipar 10.04.1961. Apărut 1961. Comanda nr. 4.290. Tiraj 50.160. Broşate 48.080+Legate 2080. Hîrtie tipar de 50 g/m^2, 840×1080/32. Coli editoriale 22,2. Coli de tipar 30,25. A. 01219. C.Z. pentru bibliotecile mici 8(R).

Intreprinderea poligrafică Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. Stalin"
Bucureşti — R.P.R. comanda nr. 10.231.

EDITURA
TINERETULUI